“ในนามของความ (อ) ยุติธรรมภายใต้ คสช.” เป็นส่วนหนึ่งของการละเมิดสิทธิมนุษยชน ที่เกิดขึ้นหลังรัฐประหาร 22 พ.ค. 2557 ผ่านการบันทึกของศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน

แม้จะเป็นเพียงเสี้ยวหนึ่งของปัญหาที่เกิดขึ้นจริง แต่หวังเป็นอย่างยิ่งว่าเรื่องราวดังกล่าว จะเป็นภาพสะท้อนที่ไม่อาจลืมเลือน และสร้างความตระหนักในการเคารพสิทธิมนุษยชนให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

- เยาวลักษ์ อนุพันธุ์
หัวหน้าศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน
Thai Lawyers for Human Rights

HEINRICH BÖLL STIFTUNG SOUTHEAST ASIA

ISBN: 978-616-413-006-7

ในนามของความ (อ) ยุติธรรม ภายใต้ คสช.

ในนามของความ(อ)ยุติธรรมภายใต้คสช.

ในนามของความ (อ)ยุติธรรม ภายใต้ คสช.:

รวมรายงานผลกระทบจากการรัฐประหารและการละเมิดสิทธิมนุษยชน 2557-2558

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน
Thai Lawyers for Human Rights

ในนามของความ(อ)ยุติธรรมภายใต้ คสช. : รวมรายงานผลกระทบจากการรัฐประหารและการละเมิดสิทธิมนุษยชน 2557-2558

จัดทำโดย ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน

พิมพ์ครั้งที่ 1 มีนาคม 2559

© 2559 ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ
ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน.
ในนามของความ(อ)ยุติธรรมภายใต้ คสช. : รวมรายงานผลกระทบจากการรัฐประหารและการละเมิดสิทธิมนุษยชน 2557–2558. -- กรุงเทพฯ : ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน., 2559.
304 หน้า.
1. สิทธิมนุษยชน. I. ชื่อเรื่อง.
341.48
ISBN 978-616-413-006-7

สนับสนุนการพิมพ์โดย

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
SOUTHEAST ASIA

สารบัญ

คำนำ v

เส้นทางคืนความสุข คสช. vii

รายงานของศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน

เกริ่นนำ 4

สถานการณ์สิทธิมนุษยชนไทย 1 เดือนหลังการรัฐประหาร 2557 7

สถานการณ์สิทธิมนุษยชนไทย 1 ปีหลังการรัฐประหาร 2557 25
กระบวนการยุติธรรมลายพรางภายใต้ คสช.

สถานการณ์นักโทษทางการเมืองไทยหลังรัฐประหาร 67
ตุลา 19 – ตุลา 57 สถานการณ์ไม่เปลี่ยนแปลง

สถานการณ์สิทธิของพลเรือนไทยภายใต้ศาลทหาร 79
และกฎอัยการศึกปี 2557

บทความ

เกริ่นนำ 110

“ชะตากรรม” พลเรือนในศาลทหารต่างจังหวัด 113

ส่องหน่วยทหารและศาลทหารในโครงสร้างทหารบกใหม่ 125

5 ปัจจัย ทำไมประเทศไทยล้มเหลวในการนำตัว 139
เจ้าหน้าที่ซึ่งกระทำทรมานมาลงโทษ

ความเห็นทางกฎหมายของศูนย์ทนายความเพื่อ 151
สิทธิมนุษยชน ต่อร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พ.ร.บ. ความเท่าเทียมฉบับ “ลักทั้งตื่น” 169

ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์เรื่องการจำกัดโควตาเยี่ยมญาติ 10 คน 179

รายงานสถานการณ์การแสดงออกออนไลน์ 183
หลัง 22 พฤษภาคม 2557

ชาวบ้านโคกภูกระแต นครพนม นำร่องขึ้นศาล พิษเขตเศรษฐกิจพิเศษ 189

คดีความภายหลังการรัฐประหาร

เกริ่นนำ 200

คดีอาวุธและการเมือง: M79 ระเบิด เวที กปปส. หน้าห้าง BIG C เมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2557 203

คดีหมิ่นประมาทกษัตริย์ฯ หลังรัฐประหาร 227

- โอภาส: เขียนประตูห้องน้ำห้าง 2 บาน คุก 3 ปี 227
- ศศิวิมล: ศาลทหารพิพากษาจำคุก 56 ปี โทษหนักสุดอันดับ 2 ในคดี 112 241
- สมัคร: คดีทำลายพระบรมฉายาลักษณ์ที่เชียงราย 255

บก.ลายจุด เสียค่าปรับ 500 บาท ไม่ไปรายงานตัวต่อ คสช. 267

คำนำ

"ประวัติศาสตร์มักซ้ำรอยเสมอ" เป็นคำกล่าวที่มักถูกพูดถึงเมื่อกล่าวถึงปัจจุบันและคาดการณ์เหตุการณ์ในอนาคต จนถึงขนาดมีคนพูดว่า "ผู้ที่ไม่รู้ประวัติศาสตร์ คือผู้ที่ไม่รู้อนาคต" เหตุการณ์ทางการเมืองไทยนับแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย ในปี พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน ล้วนพิสูจน์คำกล่าวนี้ได้ดี

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน เป็นการรวมตัวของกลุ่มทนายความ นักกฎหมายสิทธิมนุษยชน และนักกิจกรรมทางสังคม เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2557 เพื่อรวบรวมข้อมูลและให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการบังคับใช้กฎหมายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) อีกทั้งยังเห็นว่า สถานการณ์สิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในประเทศไทยนับแต่การรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557 จนถึงปัจจุบัน จำเป็นต้องมีการบันทึกเป็นหลักฐานและเอกสารทางประวัติศาสตร์ เพื่อแสดงถึงลักษณะการใช้อำนาจ มาตรการทางนโยบาย และกฎหมายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) และผลกระทบต่อประชาชนโดยทั่วไป

หนังสือ ในนามของความ(อ)ยุติธรรมภายใต้ คสช. : *รวมรายงานผลกระทบจากการรัฐประหารและการละเมิดสิทธิมนุษยชน 2557 – 2558* เล่มนี้ เป็นผลจากการบันทึกผ่านการลงพื้นที่ สัมภาษณ์ และติดตามสถานการณ์ผลกระทบจากการรัฐประหาร ตั้งแต่ พฤษภาคม 2557 จนถึงตุลาคม 2558 เป็นเวลารวมถึง 18 เดือน ซึ่งในระหว่างการทำงาน ศูนย์ทนายฯ ได้มีการจัดทำรายงานหรือบันทึกกรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่างๆ และได้นำเสนอต่อสาธารณะในโอกาสต่างๆ กัน หนังสือเล่มนี้จึงเกิดขึ้นจากการรวบรวมและปรับปรุงรายงานดังกล่าวมาจัดมาพิมพ์ให้เป็นระบบมากขึ้น

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนหวังว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นหนึ่งในเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่บันทึกสถานการณ์สิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในปี 2557 – 2558 เพื่อให้ผู้ที่สนใจศึกษาสถานการณ์ของประเทศไทยในอนาคต ได้เรียนรู้และนำไปสู่การพัฒนาการเคารพในหลักสิทธิมนุษยชนของสังคมไทย ทั้งในด้านกระบวนการยุติธรรมและด้านอื่นๆ ต่อไป

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน
24 พฤศจิกายน 2558

เส้นทางคืนความสุข คสช.

20 พ.ค. 57
- กอ.รส. เข้าควบคุมการออกอากาศของสถานีโทรทัศน์
- ประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วประเทศ

เดือน พ.ค. 57
- ชุมนุมต่อต้านรัฐประหาร
- ออกประกาศห้ามชุมนุม และให้ศาลทหารมีอำนาจไต่สวนคดีเกี่ยวกับความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ ความมั่นคงของชาติ หรือละเมิดคำสั่งของ คสช.

26 พ.ค. 57
- พล.อ.ประยุทธ์ ได้รับโปรดเกล้าฯ เป็นหัวหน้า คสช. แถลงโรดแมปคืนสู่ประชาธิปไตยภายใน 15 เดือน

เดือน มิ.ย. 57
- ผู้ชุมนุมเริ่มชู 3 นิ้วเป็นสัญลักษณ์ต้านรัฐประหาร
- บก.ลายจุดถูกจับกุม
- ยกเลิกประกาศเคอร์ฟิว
- ออกคำสั่งที่ 64/2557 ดำเนินนโยบายทวงคืนผืนป่า
- เว็บไซต์อย่างน้อย 102 URL ถูกปิดกั้นการเข้าถึง

เดือน ก.ค. 57
- ออกประกาศเลื่อนการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น
- รัฐธรรมนูญชั่วคราว '57 มีผลบังคับใช้ ตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.)

เดือน ส.ค. 57
- สนช. มีมติให้ พล.อ.ประยุทธ์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
- โปรดเกล้าฯ ครม.

เดือน ก.ย. 57
- ห้ามจัดกิจกรรม/เสวนาอย่างต่อเนื่อง

6 ต.ค. 57
- ตั้งสภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) เพื่อศึกษาและเสนอแนะเพื่อให้เกิดการปฏิรูปในด้านต่าง ๆ

22 พ.ค. 57
- ประกาศยึดอำนาจการปกครองในนาม คสช.
- ให้รัฐธรรมนูญ '50 สิ้นสุดลง ยกเว้นหมวดพระมหากษัตริย์
- ประกาศเคอร์ฟิว
- เริ่มเรียกบุคคลให้มารายงานตัว

เดือน ก.พ. 58
- ห้ามพาเหรดล้อการเมือง งานฟุตบอลประเพณีจุฬาฯ - ธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 70
- พลเมืองโต้กลับจัดกิจกรรม "เลือกตั้งที่ (รัก) ลัก"

เดือน ม.ค. 58
- ใช้ ม.44 ครั้งแรก
- ปรับทัศนคตินักการเมือง

เดือน ธ.ค. 57
- คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญเร่งเดินหน้าวางกรอบรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

เดือน พ.ย. 57
- ตั้งคณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ
- TPBS ถอดรายการ "เสียงประชาชนต้องฟังก่อนปฏิรูป"
- กลุ่มดาวดินชู 3 นิ้วต่อหน้า พล.อ.ประยุทธ์ ที่ จ.ขอนแก่น
- จับกุมนักศึกษาที่ร่วมกิจกรรมดู Hunger Game: Mockingjay ภาค 1

1 เม.ย. 58
- ยกเลิกประกาศกฎอัยการศึก หันมาใช้อำนาจตาม ม.44

14 มี.ค. 58
- "พ่อน้องเฉอ" พันธ์ศักดิ์ ศรีเทพ ถูกควบคุมในกิจกรรมพลเมืองรุกเดินเพื่อไปรับทราบข้อกล่าวหาในคดีเลือกตั้งที่ (รัก) ลัก

เดือน ส.ค. 58
- บังคับใช้ พ.ร.บ.ชุมนุมฯ
- 2 ผู้ต้องหาคดี 112 โทษจำคุกสูงสุด 60 และ 56 ปี (สารภาพเหลือ 30 และ 28 ปี)
- เหตุระเบิดบริเวณแยกราชประสงค์ และท่าเรือสาทร
- ปรับ ครม.

เดือน ต.ค. 58
- ตั้งสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ (สปท.) มารับช่วงต่อจาก สปช. ที่ถูกยุบไป
- หมอหยอง สุริยัน ถูกควบคุมตัวในคดีแอบอ้างเบื้องสูง
- พ.ต.ต.ปรากรม เครือข่ายหมอหยอง เสียชีวิตภายใต้การควบคุมตัวในเรือนจำ มทบ.11

เดือน พ.ย. 58
- หมองหยองเสียชีวิตภายใต้การควบคุมตัวในเรือนจำ มทบ.11
- จับกุมผู้ต้องหาคดีป่วนกิจกรรม Bike for Dad จ.ขอนแก่น
- ควบคุมตัวแกนนำ นปช. ขณะพยายามเดินทางไปอุทยานราชภักดิ์

22 พ.ค. 58
- จับกุมผู้ร่วมกิจกรรมรำลึก 1 ปี รัฐประหาร 22 พ.ค. 57 หน้าหอศิลป์ฯ กรุงเทพมหานคร จำนวน 38 คน

เดือน ก.ค. 58
- ข่มขู่คุกคาม เยี่ยมบ้านนักกิจกรรม
- สหรัฐฯ ประกาศรายงานการค้ามนุษย์ประจำปี 2558 ไทยอยู่ในกลุ่ม Tier 3 มีสถานการณ์การค้ามนุษย์ในระดับเลวร้าย

เดือน ก.ย. 58
- คว่ำร่างรัฐธรรมนูญ สปช. หมดวาระ
- Single Gateway
- จัดตั้งเรือนจำชั่วคราวใน มทบ.11 เพื่อคุมขังผู้ต้องขังในความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐ

เดือน มิ.ย. 58
- ห้ามจัดเวทีเสวนาที่ FCCT อย่างน้อย 3 งาน หนึ่งในนั้น คือ รายงานครบรอบ 1 ปี รัฐประหารของศูนย์ทนายความฯ
- สมาชิก NDM 14 คนถูกจับกุม ศาลทหารเปิดพิจารณาคำร้องขอฝากขังตอนเที่ยงคืน

7 ธ.ค. 58
- ควบคุมตัวนักกิจกรรมกลุ่มประชาธิปไตยศึกษา ขณะเดินทางในกิจกรรม "นั่งรถไฟไปอุทยานราชภักดิ์ ส่องแสงหากลโกง"

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน
Thai Lawyers for Human Rights

*ข้อมูล ณ วันที่ 7 ธ.ค. 58

ในนามของความ(อ)ยุติธรรม ภายใต้ คสช.:

รวมรายงานผลกระทบจากการรัฐประหาร
และการละเมิดสิทธิมนุษยชน 2557-2558

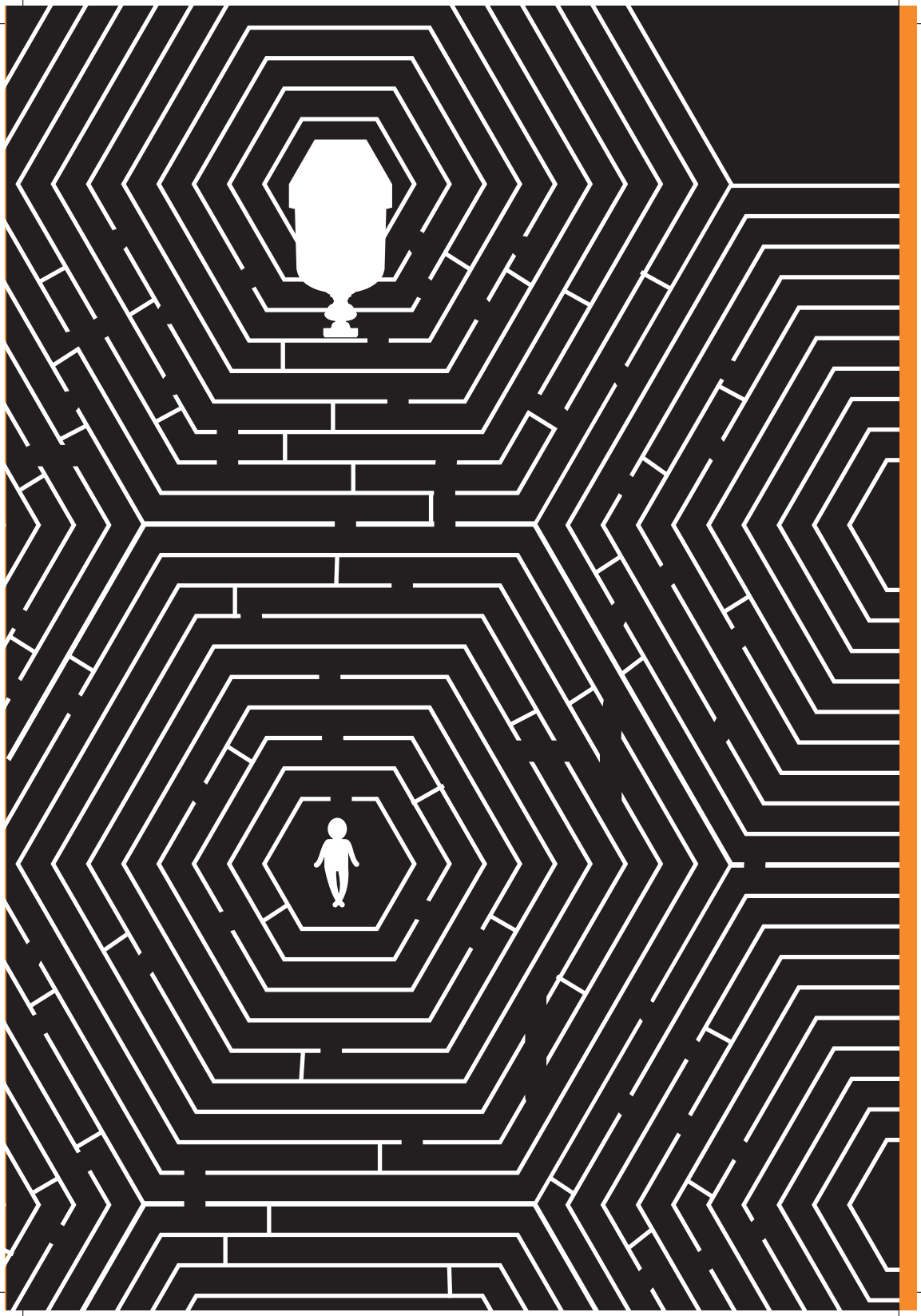

รายงานของ
ศูนย์ทนายความ
เพื่อสิทธิมนุษยชน

เกริ่นนำ

ตั้งแต่มีการรัฐประหาร เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ การละเมิดสิทธิมนุษยชนได้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นการเรียกบุคคลมารายงานตัว การจับกุมผู้เห็นต่างทางการเมือง การใช้ศาลทหารกับพลเรือน จนกระทั่งมีคำพิพากษาลงโทษจำคุกบุคคลเป็นเวลากว่า 60 ปี ในคดีความผิดตามมาตรา 112 ส่วนในด้านสิทธิการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ ประชาชนในพื้นที่ต่างๆ ทั้งภาคเหนือและภาคอีสาน กลับถูกไล่รื้อ ขับไล่ออกจากที่อยู่และที่ดินทำกิน ผู้แสดงออกอย่างสันติเพื่อคัดค้านการละเมิดสิทธิมนุษยชนถูกคุกคามและดำเนินคดี พื้นที่ของเสรีภาพในการแสดงออกถูกจำกัดและปิดกั้นในแทบทุกปริมณฑล

ในนามของความ(อ)ยุติธรรมภายใต้ คสช.: รวมรายงานผลกระทบจากการรัฐประหารและการละเมิดสิทธิมนุษยชน 2557–2558 เป็นการรวบรวมและบันทึกสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในช่วงรอบปี 2557–2558 เพื่อนำเสนอสถานการณ์บางส่วนที่เกิดขึ้นต่อสาธารณชน ทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยมุ่งประสงค์ในการขยายพื้นที่ของสิทธิและเสรีภาพ

โดยเฉพาะเสรีภาพในการแสดงออก ซึ่งถูกปิดกั้นท่ามกลางสถานการณ์เช่นนี้ อีกทั้งเพื่อกระตุ้นให้สาธารณชนมีความตื่นตัวในประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนและผลกระทบจากการรัฐประหารมากยิ่งขึ้น

ในส่วนนี้จะเป็นการรวบรวมรายงานของศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน ที่นำเสนอต่อสาธารณะในช่วงสถานการณ์ต่างๆ หลังการรัฐประหาร ระหว่างปี 2557–2558 รวมจำนวน 4 ฉบับ ได้แก่

1. สถานการณ์สิทธิมนุษยชนไทย 1 เดือนหลังการรัฐประหาร 2557

2. สถานการณ์สิทธิมนุษยชนไทย 1 ปีหลังการรัฐประหาร 2557 กระบวนการยุติธรรมลายพลางภายใต้ คสช.

3. สถานการณ์นักโทษทางการเมืองไทยหลังรัฐประหาร ตุลา 19–ตุลา 57

4. สถานการณ์สิทธิของพลเรือนไทยภายใต้ศาลทหารและกฎอัยการศึกปี 2557

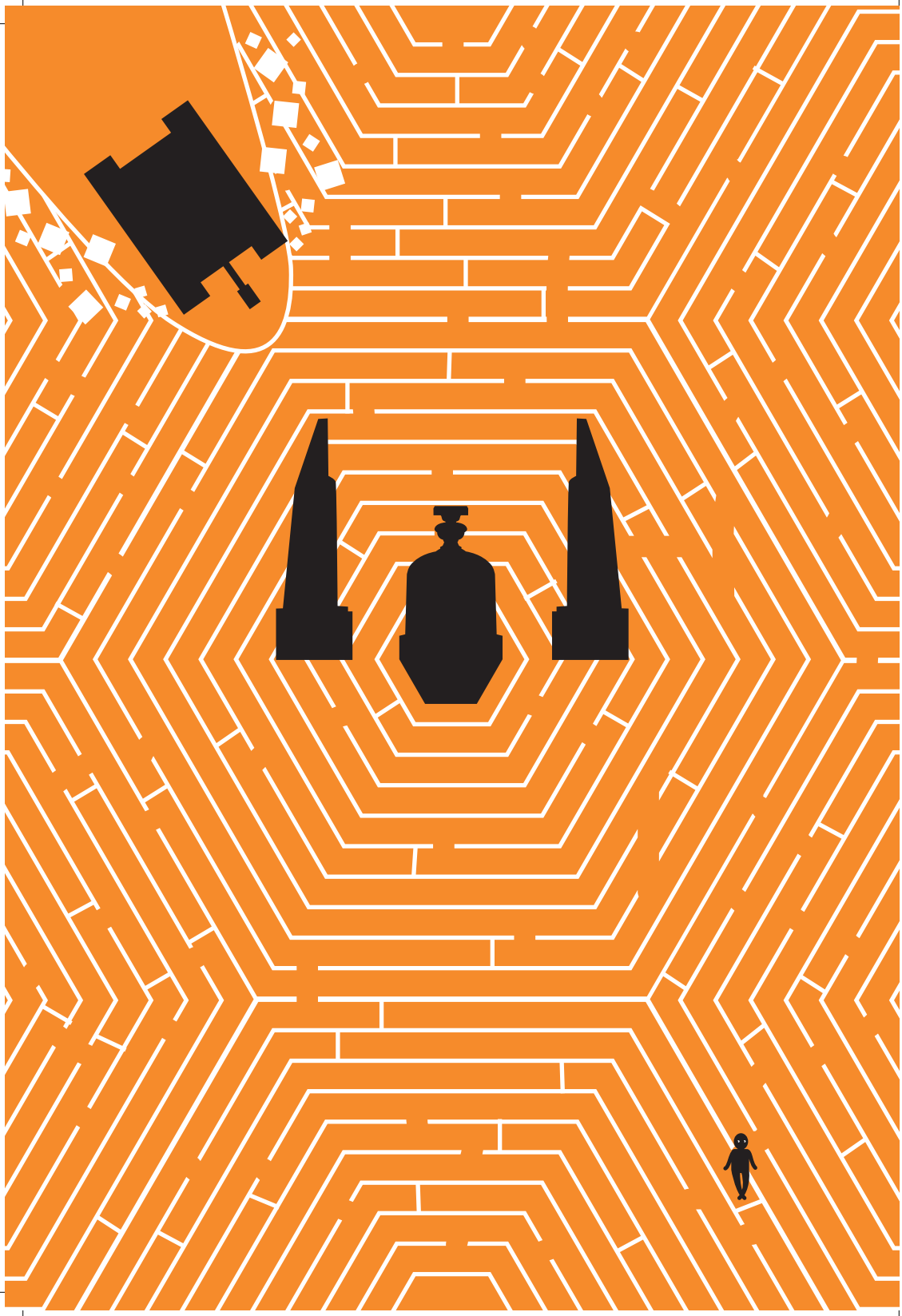

สถานการณ์สิทธิมนุษยชนไทย 1 เดือนหลังการรัฐประหาร 2557

จากการติดตามสถานการณ์และรวบรวมข้อมูลของศูนย์ฯ พบว่า ในระยะ 1 เดือน นับจากการทำรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 มีประเด็นเกี่ยวข้องกับผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนที่สำคัญ ดังนี้

ประกาศ/คำสั่งของ คสช.

นับแต่ คสช. ทำการรัฐประหาร (จนถึง 20 มิถุนายน 2557) ได้ออกประกาศและคำสั่ง รวม 70 ฉบับ ฉบับที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่สำคัญ คือ

1. ประกาศ คสช. ฉบับที่ 2/2557 เรื่อง ประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร

2. ประกาศ คสช. ฉบับที่ 7/2557 เรื่อง ห้ามชุมนุมทางการเมืองเกินกว่า 5 คน และกำหนดโทษผู้ที่ฝ่าฝืน จำคุกไม่เกิน 1 ปี ปรับไม่เกิน 20,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

3. คำสั่ง คสช. หลายฉบับ เรียกบุคคลมา “รายงานตัว”

ประกาศ คสช. ฉบับที่ส่งผลกระทบต่อเสรีภาพของสื่อมวลชน ได้แก่

4. ประกาศ คสช. ฉบับที่ 12/2557 เรื่อง ขอความร่วมมือจากสื่อสังคมออนไลน์

5. ประกาศ คสช. ฉบับที่ 14/2557 เรื่อง ห้ามสร้างความขัดแย้งหรือต่อต้านการปฏิบัติงานของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ

6. ประกาศ คสช. ฉบับที่ 15/2557 เรื่อง ขอให้ระงับการถ่ายทอดออกอากาศของสถานีโทรทัศน์ดาวเทียม เคเบิล โทรทัศน์ระบบดิจิตอล และสถานีวิทยุชุมชน

7. ประกาศ คสช. ฉบับที่ 17/2557 เรื่อง การเผยแพร่ช่องทางอินเตอร์เน็ต

8. ประกาศ คสช. ฉบับที่ 18/2557 เรื่อง การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสาธารณะ

9. ประกาศ คสช. ฉบับที่ 23/2557 เรื่อง การถ่ายทอดออกอากาศของสถานีวิทยุกระจายเสียง

10. ประกาศ คสช. ฉบับที่ 27/2557 เรื่อง การถ่ายทอดออกอากาศของสถานีภาคพื้นดิน ระบบดิจิตอลและสถานีโทรทัศน์ที่ได้รับอนุญาตสัญญา หรือสัมปทานจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานรัฐ

11. ประกาศ คสช. ฉบับที่ 32/2557 เรื่อง การระงับออกอากาศของสถานีวิทยุชุมชนที่ไม่ได้รับอนุญาตให้จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายและสถานีวิทยุกระจายเสียง และ

12. ประกาศ คสช. ฉบับที่ 37/2557 เรื่อง ความผิดที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหาร

สถานการณ์การเรียกบุคคลให้มารายงานตัวและการจับกุมประชาชนหลังรัฐประหาร

จากสถิติที่เก็บรวบรวม (จนถึง 20 มิถุนายน 2557) พบว่า คสช. ได้ประกาศเรียกบุคคลให้มารายงานตัวอย่างน้อย 454 คน นอกจากนี้ยังมีผู้ถูกเรียกให้มารายงานตัวในต่างจังหวัด โดยไม่ประกาศให้รับรู้เป็นการทั่วไปอีกอย่างน้อย 57 คน

นอกจากการควบคุมตัวผู้ถูกเรียกรายงานตัวแล้ว ยังมีการจับกุมบุคคลอีกอย่างน้อย 178 คน แบ่งเป็น

(1) การจับกุมบุคคลที่ไม่ถูกประกาศเรียก 113 คน

(2) การจับกุมบุคคลที่แสดงออกทางการเมืองในที่สาธารณะ 55 คน และ

(3) การจับกุมบุคคลที่ฝ่าฝืนคำสั่งเรียกรายงานตัว 10 คน

จากการรวบรวมข้อมูลบุคคลที่ถูกควบคุมตัว ซึ่งยืนยันวันที่ถูกควบคุมตัวและวันปล่อยตัวได้ จำนวน 214 คน พบว่า มีคนถูกควบคุมตัวและปล่อยตัวภายในหนึ่งวัน 25 คน, ถูกควบคุมตัวสองวัน 18 คน, ถูกควบคุมตัวสามวัน 35 คน, ถูกควบคุมตัวสี่วัน 28 คน, ถูกควบคุมตัวห้าวัน 19 คน, ถูกควบคุมตัวหกวัน 28 คน, ถูกควบคุมตัวเจ็ดวัน 53 คน และถูกควบคุมตัวแปดวัน 1 คน ในจำนวนดังกล่าวมีผู้ถูกตั้งข้อหาเพื่อดำเนินคดีหลังถูกควบคุมตัวอย่างน้อย 55 คน และมีกรณีถูกควบคุมตัวเกินเจ็ดวันแต่ยังไม่ได้รับการปล่อยตัวอีกอย่างน้อย 1 คน

1. กรณีการเรียกรายงานตัว

ผู้ถูกเรียกตัวมีหลากหลายกลุ่ม ทั้งนักการเมือง แกนนำการชุมนุม นักธุรกิจ นักหนังสือพิมพ์ นักวิชาการ นักกิจกรรมทางสังคม และอื่นๆ

เมื่อไปรายงานตัวแล้ว ผู้ไปรายงานตัวไม่สามารถติดต่อบุคคลอื่นได้ บางรายได้รับการปล่อยตัวในวันที่ไปรายงานตัว บางรายถูกพาตัวไปยังสถานที่อื่น แม้บางกรณีจะมีผู้ติดตามไป แต่ผู้ติดตามต้องอยู่ในห้องรับรองแยกต่างหากไม่สามารถติดต่อผู้อื่นได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากทหารซึ่งทหารจะฟังอยู่ด้วย หากผู้ไปรายงานตัวถูกควบคุมตัวต่อ ผู้ติดตามไม่อาจทราบได้ว่าผู้ไปรายงานตัวจะถูกนำตัวไปที่ใด เนื่องจากเจ้าหน้าที่จะแจ้งเพียงว่า ได้พาตัวผู้ถูกเรียกไปรายงานตัวออกไปแล้ว และไม่สามารถติดต่อผู้ไปรายงานตัวได้อีก

พฤติการณ์การควบคุมตัว ขณะนำผู้ถูกเรียกตัวไปยังสถานที่ควบคุมตัว พบว่า มีกรณีที่ผู้ไปรายงานตัวถูกปิดตาหรือคลุมศีรษะด้วยถุงพลาสติกสีดำ แล้วขับรถวนไปมาเพื่อให้ไม่รู้เส้นทางและสถานที่ควบคุมตัว บางแห่งมีการรับรองที่ดีให้อยู่อาศัยในบ้านพักรับรองของทหาร สามารถติดต่อญาติได้โดยมีทหารร่วมฟังอยู่ด้วย แต่บางค่ายทหารที่ใช้ในการควบคุมตัว ห้องพักถูกดัดแปลงมาจากห้องอื่นๆ หรือเป็นห้องที่มิดชิดป้องกันการมองเห็นจากภายนอก และบางที่มีการล็อคประตูจากด้านนอกด้วย

ระหว่างถูกควบคุมตัวมีการสอบถาม โดยเจ้าหน้าที่ประสงค์จะเรียกว่า “การแลกเปลี่ยนทัศนคติ” หรือ “การปรับทัศนคติ” ซึ่งเป็นการสอบถามข้อมูลส่วนตัวและข้อมูลของบุคคลอื่นที่เจ้าหน้าที่เห็นว่าเกี่ยวข้อง โดยนำคำถามมาจากแฟ้มประวัติส่วนบุคคลที่เจ้าหน้าที่เตรียมไว้แล้ว บางกรณีเจ้าหน้าที่ให้ผู้ถูกควบคุมตัวชี้ตัวบุคคลอื่นจากภาพ และพยายามเชื่อมโยงผู้ถูกควบคุมตัวกับบุคคลอื่น ทั้งยังสอบถามแหล่งที่มาของเงินทุน รายละเอียดกิจกรรมทางการเมือง และทัศนคติทางการเมือง เมื่อสอบ

“มีกรณีที่ผู้ไปรายงานตัวถูกปิดตา หรือคลุมศีรษะด้วยถุงพลาสติกสีดำ แล้วขับรถวนไปมา เพื่อให้ไม่รู้เส้นทางและสถานที่ควบคุมตัว”

ปากคำเสร็จ ผู้ถูกควบคุมตัวต้องยอมรับเงื่อนไขว่าจะไม่เคลื่อนไหวทางการเมืองและไม่ออกนอกประเทศ

ในการปล่อยตัว พบว่า มีกรณีที่นำผู้ถูกควบคุมตัวมาปล่อยที่สถานีรถไฟ ค่ายทหาร หรือที่บ้านในเวลากลางคืน แต่บางกรณีผู้ที่เข้าไปรายงานตัวไม่ได้รับการปล่อยตัว เพราะถูกดำเนินคดี เป็นต้นว่าความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112

สำหรับต่างจังหวัด จะไม่มีการออกเป็นคำสั่งเรียกตัวอย่างเป็นทางการ แต่จะใช้การโทรศัพท์เรียกให้ไปรายงานตัว เช่น ในกรณีของนักกิจกรรมและนักวิชาการที่จังหวัดเชียงใหม่ อุบลราชธานี และขอนแก่น เป็นต้น รวมถึงใช้การติดตามหาตัวตามสถานที่ต่างๆ ด้วย

2. กรณีการจับกุมและควบคุมตัว

มีลักษณะสำคัญ ได้แก่

– ควบคุมตัวผู้ใช้เสรีภาพแสดงความคิดเห็นทางการเมือง เช่น ชูสัญลักษณ์สามนิ้วตามสถานที่ต่างๆ หรือโพสต์ภาพบน Facebook หรือถือป้ายที่มีข้อความไม่เห็นด้วยกับการรัฐประหาร

– จับหรือควบคุมตัวผู้ที่ไปชุมนุมคัดค้านการรัฐประหาร แม้บางกรณีจะไปคนเดียวโดยไม่ได้นัดหมายกับผู้อื่น หรือไม่ได้ชุมนุมเกิน 5 คนก็ตาม

– ควบคุมตัวผู้ที่ไม่ไปรายงานตัวตามคำสั่ง คสช.

พฤติการณ์การควบคุมตัว ขั้นตอนการควบคุมตัวมีการพัฒนา โดยช่วงแรกการควบคุมตัวผู้ที่ออกมาคัดค้านการรัฐประหารจะเกิดขึ้นระหว่างการชุมนุม ต่อมามีการถ่ายรูปผู้ชุมนุมแล้วตามควบคุมตัวในภายหลัง ซึ่งมีทั้งควบคุมตัวระหว่างเดินทางกลับจากการชุมนุม ระหว่างทำกิจวัตรประจำวัน รวมถึงตามไปควบคุมตัวถึงที่บ้าน อันเป็นการใช้อำนาจตามกฎอัยการศึกโดยปราศจากหมายเรียกหรือหมายจับ

ทั้งนี้ ยังมีกรณีที่ควบคุมตัวโดยไม่แจ้งข้อกล่าวหาหรือเหตุแห่งการจับกุม โดยเจ้าหน้าที่อ้างอำนาจตามกฎอัยการศึก บางกรณีถูกจับในต่างจังหวัด จากนั้นจึงพาขึ้นเฮลิคอปเตอร์มายังกรุงเทพฯ หรือที่อื่น แต่บางกรณีมีการแจ้งข้อกล่าวหาและควบคุมตัวที่สถานีตำรวจ ส่วนกรณีผู้มีชื่อให้ไปรายงานตัวแต่ไม่ไปจะถูกควบคุมตัวทันทีที่พบเห็น จากนั้นอาจปล่อยตัวหรือส่งตัวไปที่ศาลทหารต่อไป

พฤติการณ์ระหว่างการควบคุมตัวของเจ้าหน้าที่ ณ กองบังคับการปราบปรามและสถานีตำรวจ พบว่า ผู้ถูกควบคุมตัวที่ถูกจับกุมเนื่องจากฝ่าฝืนคำสั่งหรือประกาศของ คสช. ได้รับการปฏิบัติต่างกัน ในช่วงแรกหลังการรัฐประหาร ผู้ถูกควบคุมตัวจะยังไม่ถูกนำไปไว้ในห้องขัง ภายหลังมีกรณีที่ถูกควบคุมในห้องขัง แต่บางส่วนได้รับการปล่อยตัวโดยไม่แจ้งข้อกล่าวหา ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับท่าทีการปฏิบัติตนและการแสดงทัศนคติของผู้ถูกควบคุมตัว ว่ายอมปรับเปลี่ยนตามที่เจ้าหน้าที่ต้องการหรือให้ความร่วมมือกับทหารหรือไม่ หากไม่ให้ความร่วมมือ แสดงท่าทีหรือทัศนคติหรือมีรูปภาพเป็นแกนนำคัดค้านการรัฐประหาร เจ้าหน้าที่อาจดำเนินคดี

ขยายผลต่อจากข้อมูลที่มีอยู่แล้ว หรือจากใน Facebook หรือ e-mail ซึ่งเจ้าหน้าที่ขอรหัสผ่านไประหว่างการควบคุมตัว

ด้านสภาพความเป็นอยู่ ช่วงแรกๆ ผู้ถูกควบคุมตัวตามกฎอัยการศึกยังคงอยู่ภายนอกเรือนจำ แต่ในช่วงวันหลังๆ จะถูกย้ายเข้าไปในห้องขังหรือเรือนจำ อย่างไรก็ดี มีหลายกรณีที่เป็นการควบคุมตัวโดยไม่แจ้งสถานที่คุมขัง บางรายไม่ได้ถูกคุมขังในเรือนจำหรือห้องขัง แต่ถูกควบคุมตัวในห้องพักรับรองของทหาร ในขณะที่บางรายต้องใช้ชีวิตในห้องขัง ซึ่งขาดแคลนน้ำดื่มหรือที่นอน และบางรายถูกพาตัวไปขังในห้องมืด ณ ช่วงเวลาหนึ่ง นอกจากนี้ ยังมีกรณีที่บางรายถูกคุมขังในเรือนจำทหารที่ขาดแคลนทั้งที่นอนและห้องน้ำ หรืออาจถูกขังในห้องเดี่ยว เนื่องจากเจ้าหน้าที่พูดว่าอาจมีการย้ายไปขังเดี่ยวหรือห้องมืดหากปฏิบัติตัวไม่ดี จากกรณีที่เกิดขึ้นโดยส่วนใหญ่ผู้ถูกควบคุมตัวในชั้นกฎอัยการศึกจะไม่ได้รับสิทธิ์พบทนายความ ไม่ได้รับสิทธิ์ในการเปิดเผยสถานที่ควบคุมตัว หรือติดต่อกับโลกภายนอก รวมถึงอ่านหนังสือพิมพ์หรือดูโทรทัศน์ด้วย รวมถึงไม่มีสิทธิ์ติดต่อญาติ ต้องให้ทนายความไปต่อรองจึงจะติดต่อญาติได้ แต่ก็ได้เพียงบางกรณี

ด้านการรักษาพยาบาล แม้ญาติจะสามารถฝากยาให้ผู้ถูกควบคุมตัวได้ แต่ผู้ถูกควบคุมตัวไม่มีโอกาสพบแพทย์ จะได้พบก็ต่อเมื่ออาการร้ายแรงจึงจะได้รับการรักษาในโรงพยาบาล ส่วนกรณีที่ผู้ถูกควบคุมตัวถูกทำร้ายร่างกายก็จะได้รับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น แต่มีข้อสังเกตว่าเป็นไปเพื่อลบรอยบาดแผลเท่านั้น

<u>การสอบสวน</u> มีทั้งกรณีการจับกุมตามหมายจับ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาปกติ คือ มีการแจ้งข้อกล่าวหาและให้ปรึกษาทนายความได้ อีกกรณีหนึ่ง คือ การควบคุมตัวตามกฎอัยการศึกโดยไม่มีการแจ้งข้อกล่าวหา ไม่ให้มีทนายความ ในห้องสอบสวนจะมีเจ้าหน้าที่ทหารหรือตำรวจจำนวนมากสังเกตการณ์ ผู้ถูกจับกุมหรือ

ควบคุมตัวจะถูกซักถามทัศนคติทางการเมืองและมีเจ้าหน้าที่ทหารพยายามอธิบายเหตุผลของการทำรัฐประหารให้ผู้ถูกจับกุมเข้าใจว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง จากนั้นอาจให้ผู้ถูกควบคุมตัวสื่อสารผ่านช่องทางต่างๆ เช่น บันทึกวีดิโอเพื่อบอกกับสาธารณะว่าผู้ถูกจับหรือควบคุมตัวเห็นด้วยกับการรัฐประหารแล้ว

นอกจากนี้ ในระหว่างการควบคุมตัว เจ้าหน้าที่จะยึดอุปกรณ์สื่อสาร อาทิ โทรศัพท์มือถือ ไปตรวจสอบว่ามีการกระทำที่อาจผิดกฎหมาย โดยเฉพาะมาตรา 112 หรือขัดต่อประกาศ คสช. หรือไม่ ซึ่งอาจถูกนำไปใช้เพื่อพิจารณาในการดำเนินคดีต่อไป

<u>การปล่อยตัว</u> หากไม่มีการแจ้งข้อกล่าวหา ผู้ถูกควบคุมตัวจะถูกปล่อยตัวในช่วง 3 วัน 5 วัน หรือ 7 วันหลังจากถูกควบคุมตัว ณ สถานีตำรวจ อย่างไรก็ดี เจ้าหน้าที่อาจยังมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนในการนับวันปล่อยตัวทำให้บางรายถูกควบคุมตัวเกิน 7 วัน ทว่า ยังมีกรณีที่ถูกควบคุมตัวเกิน 7 วัน และไม่ได้รับการปล่อยตัวมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ ก่อนปล่อยตัว ผู้ถูกควบคุมตัวจะถูกบังคับให้เซ็นเอกสารยอมรับเงื่อนไขต่างๆ ที่ทหารเป็นฝ่ายกำหนด เช่น จะยุติกิจกรรมหรือการแสดงออกทางการเมือง เป็นต้น

<u>การดำเนินคดี</u> จากข้อมูลปัจจุบันพบว่า ข้อหาที่เจ้าหน้าที่จะดำเนินคดี ได้แก่ ฝ่าฝืนประกาศห้ามชุมนุม, ชุมนุมมั่วสุมเพื่อก่อให้เกิดความวุ่นวายในบ้านเมือง โดยเป็นแกนนำ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 215, ไม่ยอมเลิกการชุมนุมเมื่อเจ้าหน้าที่สั่งให้เลิก ตามมาตรา 216, หากมีพฤติการณ์ชักชวนบุคคลอื่น อาจถูกดำเนินคดีข้อหายุยง ปลุกปั่น ตามมาตรา 116 และหากไม่มารายงานตัวจะมีความผิดในข้อหาขัดคำสั่งของเจ้าหน้าที่

นอกจากนี้ ผู้ถูกควบคุมตัวหรือถูกเรียกรายงานตัวอาจมีความเสี่ยงที่จะถูกดำเนินคดีจากการกระทำในอดีต เป็นต้นว่า ดำเนินคดีในมาตรา

“ผู้ถูกจับกุมหรือควบคุมตัวจะถูกซักถามทัศนคติทางการเมืองและมีเจ้าหน้าที่ทหารพยายามอธิบายเหตุผลของการทำรัฐประหารให้ผู้ถูกจับกุมเข้าใจว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง จากนั้นอาจให้ผู้ถูกควบคุมตัวสื่อสารผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น บันทึกวีดิโอ เพื่อบอกกับสาธารณะว่าผู้ถูกจับหรือควบคุมตัวเห็นด้วยกับการรัฐประหารแล้ว”

112 ได้ โดยเจ้าหน้าที่จะตรวจสอบประวัติอาชญากรรมของผู้ถูกควบคุมตัวหรือผู้ถูกเรียกรายงานตัว จากลายพิมพ์นิ้วมือที่ได้ลงไว้ในแบบประวัติผู้ต้องหา

ศาลทหาร จากคดีที่ผ่านมา หากผู้ถูกจับกุมฝ่าฝืนคำสั่งของ คสช. หลังวันที่ 25 พฤษภาคม 2557 ไม่ว่าจะมีหมายจับหรือไม่ก็ตาม อาจถูกส่งตัวไปที่ศาลทหาร ซึ่งไม่จำเป็นต้องควบคุมตัวครบ 7 วันก็สามารถนำไปที่ศาลทหารได้ทันที หากศาลอนุญาตให้ประกันตัว ผู้ต้องหาจะถูกส่งตัว

ไปยังเรือนนอนภายในเรือนจำเสียก่อน จึงจะสามารถปล่อยตัวได้

ศาลพลเรือน จากคดีที่ผ่านมา หากการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายหรือฝ่าฝืนคำสั่งของ คสช. เกิดก่อนวันที่ 25 พฤษภาคม 2557 ผู้ต้องหาจะถูกพิจารณาคดีในศาลพลเรือน โดยผู้ต้องหาจะมีสิทธิตามกฎหมายปกติ

ผลกระทบหลังการปล่อยตัว เนื่องจากเจ้าหน้าที่ขอรหัสผ่าน e-mail หรือ Facebook และเบอร์โทรศัพท์ ทำให้ผู้ถูกจับกุมหรือผู้ถูกเรียกรายงานตัวถูกละเมิดความเป็นส่วนตัว บางกรณีทำให้ชีวิตประจำวันเปลี่ยนแปลงไป เช่น เมื่อคนรอบข้าง อาทิ หากเพื่อนร่วมงานรู้ว่าผู้ถูกจับกุมหรือผู้ถูกเรียกรายงานตัวมีทัศนคติทางการเมืองฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ไม่เหมือนกับตน จะนำไปสู่ความขัดแย้งในองค์กร, ไม่สามารถแสดงความคิดเห็นทางการเมืองได้อย่างเสรี ทั้งทางโซเชียลเน็ตเวิร์คหรือการเข้าร่วมชุมนุม, ไม่สามารถเดินทางออกนอกประเทศไทยได้โดยไม่ขออนุญาต และหากฝ่าฝืนเงื่อนไขการปล่อยตัวของทหารอาจถูกอายัดทรัพย์สิน เป็นต้น

การค้น กรณีที่ทหารเข้าไปค้นบ้านหรือพยายามจะเข้าไปค้นและพาตัวบุคคลไปโดยไม่มีหมายค้น ซึ่งการค้นดังกล่าวอาจนำไปสู่การแจ้งข้อกล่าวหา ทำให้ประชาชนมีความกังวลต่อท่าทีของทหารว่าจะใช้อำนาจเกินขอบเขตของกฎหมายหรือไม่

การประกันตัว จากกรณีที่เกิดขึ้น มีเพียงกรณีเดียวที่ได้รับการประกันตัวในชั้นตำรวจ ซึ่งเป็นสถานีตำรวจทั่วไป แต่หากมีการแจ้งข้อกล่าวหาที่กองปราบปราม ยังไม่มีกรณีที่ได้รับการประกันตัว

ในชั้นศาลทหาร พบว่า ศาลให้ประกันตัวอยู่บ้าง แต่ขั้นตอนยาวนานกว่าศาลปกติ หลักทรัพย์ประกันตัวจะอยู่ที่ 10,000–400,000 บาท สูงสุดอยู่ที่ 400,000 บาท มีบางกรณีที่ศาลทหารไม่ให้ประกันตัว เช่น กรณีมีอาวุธสงคราม หรือถูกตั้งข้อหาตามมาตรา 112 โดยให้เหตุผลว่าเกรงว่าผู้ต้องหาจะหลบหนี

ในศาลพลเรือน พบว่า หากเป็นคดีฝ่าฝืนคำสั่ง/ประกาศห้าม

ชุมนุมหรือขัดต่อกฎหมายทั่วไป ผู้ถูกจับกุมหรือควบคุมตัวมีสิทธิได้รับการประกันตัว แต่กรณีถูกตั้งข้อหาตามมาตรา 112 ศาลยังไม่ให้ประกันตัวเช่นกัน

ผลกระทบต่อประชาชนโดยทั่วไป

เห็นได้ว่า ประชาชนโดยทั่วไปมีความกังวลใจจากการประกาศใช้กฎอัยการศึก ไม่ว่าจะเป็นความวิตกเกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงออก การแสดงสัญลักษณ์หรือแสดงออกว่าไม่เห็นด้วยกับคณะรัฐประหารของตนเอง ความวิตกจากการพบเจ้าหน้าที่ทหารผ่านไปมาในบริเวณที่อยู่อาศัย ความวิตกจากการที่ตนเองหรือญาติมีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มคนเสื้อแดง และความวิตกเนื่องจากเพื่อนหรือญาติถูกเรียกรายงานตัว นอกจากนี้ เมื่อมีเหตุการณ์ไม่ปกติเกิดขึ้น ประชาชนจะวิตกว่าเป็นผลกระทบจากการดำเนินการของทหาร

ผลกระทบต่อสื่อ

จากการรวบรวมข้อมูล พบว่า นับแต่ประกาศใช้กฎอัยการศึก มีการปิดกั้นสื่อ โดยสถานีโทรทัศน์ทั้งฟรีทีวี สถานีโทรทัศน์ดาวเทียม เคเบิล โทรทัศน์ระบบดิจิตอล รวมถึงสถานีวิทยุชุมชน ถูกควบคุมหรือระงับการออกอากาศ เว็บไซต์ทั้งของไทยและต่างประเทศถูกปิดกั้นการเข้าถึงเป็นจำนวนมาก อีกทั้งมีการสั่งเก็บหนังสือ นำไปสู่การเซ็นเซอร์ตัวเองของสื่อมวลชน ทั้งโทรทัศน์ วิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์ ตลอดจนร้านหนังสือ

ความเห็นทางกฎหมายต่อสถานการณ์ในปัจจุบัน

1. การประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร

ตามที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ออกประกาศฉบับที่ 2/2557 เรื่องประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย ซึ่งมาตรการตามกฎอัยการศึกเป็นการให้อำนาจเจ้าหน้าที่และจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างรุนแรง จึงต้องใช้เท่าที่จำเป็นเท่านั้น แต่ปัจจุบันไม่ปรากฏว่ามีเหตุการณ์รุนแรงที่จำต้องคงไว้ซึ่งการประกาศกฎอัยการศึกอีกต่อไป อีกทั้ง สถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมาตรการตามกฎหมายปกติก็สามารถดำเนินการแก่ผู้กระทำความผิดได้

2. การปิดกั้นและควบคุมสื่อทุกชนิด

ในสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขนานใหญ่ ตลอดจนมีการริเริ่มและดำเนินนโยบายสาธารณะจำนวนมาก ซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนทั่วไป จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่สื่อจะต้องมีเสรีภาพในการนำเสนอข้อมูลและความคิดเห็นจากทุกฝ่าย เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบถึงประโยชน์และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับชีวิตความเป็นอยู่

เสรีภาพของสื่อถือเป็นเสรีภาพที่สำคัญอย่างหนึ่งในสังคมเสรีประชาธิปไตย เนื่องจากสื่อเป็นผู้ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลและนำเสนอสภาพความเป็นอยู่ที่แท้จริงของประชาชน โดยต้องนำเสนอข้อมูลและความเห็นทางวิชาการอย่างรอบด้านเพื่อนำเสนอข้อเท็จจริงต่อประชาชน ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่แค่ในสื่อกระแสหลัก แต่หมายรวมถึงสื่อออนไลน์ หนังสือ และอื่นๆ

“เสรีภาพในการชุมนุมและการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองต่อสาธารณะ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและขาดเสียมิได้ในสังคมประชาธิปไตย เพราะการแสดงความคิดเห็นที่หลากหลายเป็นเงื่อนไขพื้นฐานอันนำมาซึ่งการแก้ไขปัญหาหรือยุติข้อขัดแย้งของสังคม”

การระงับหรือควบคุมการออกอากาศของสถานีโทรทัศน์และวิทยุ การห้ามมิให้เชิญนักวิชาการหรือผู้มีประสบการณ์ความรู้ในเรื่องหนึ่งๆ มาออกรายการ การสั่งเก็บหนังสือวิชาการออกจากร้านหนังสือ รวมถึงการปิดกั้นเว็บไซต์ ควบคุมสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ เหล่านี้ ทำให้ทางเลือกในการรับรู้ข่าวสารของประชาชนหดแคบลง จนไม่สามารถตัดสินใจบนพื้นฐานข้อมูลและมุมมองได้อย่างรอบด้านและทันท่วงทีได้ จึงสมควรยกเลิกประกาศที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมสื่อทั้งหมด

3. การควบคุมตัวและการดำเนินคดีกับผู้ที่ชุมนุมโดยสงบ และผู้แสดงความคิดเห็นหรือวิพากษ์วิจารณ์โดยสุจริต

เสรีภาพในการชุมนุมและการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองต่อสาธารณะ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและขาดเสียมิได้ในสังคมเสรีประชาธิปไตย เพราะการแสดงความคิดเห็นที่หลากหลายเป็นเงื่อนไขพื้นฐาน อันนำมาซึ่งการแก้ไขปัญหาหรือยุติข้อขัดแย้งทางสังคม ดังนั้น การประกาศห้ามชุมนุมและการแสดงออกทางการเมืองโดยสงบ การควบคุมตัวและการดำเนินคดีต่อผู้ชุมนุมหรือผู้แสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) โดยสุจริต จึงเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพอย่างร้ายแรง จึงควรยกเลิกประกาศดังกล่าว

4. การบังคับให้บุคคลมารายงานตัว และการกำหนดเงื่อนไขเมื่อปล่อยตัวบุคคลที่ไปรายงานตัวหรือถูกกักตัว

ตามที่ คสช. ได้มีคำสั่งให้บุคคลมารายงานตัว และรายงานตัวเพิ่มเติม นับตั้งแต่มีประกาศยึดอำนาจจนถึงปัจจุบัน มีจำนวนกว่า 500 คน ถือเป็นการละเมิดสิทธิของบุคคลโดยอำเภอใจ เนื่องจากไม่มีหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขที่ชัดเจนคอยกำกับการใช้อำนาจของฝ่ายทหารที่เรียกตัวบุคคลว่าเรียกตัวไปเพราะเหตุใด ด้วยเงื่อนไขอะไร และเพื่ออะไร ทั้งยังได้กำหนดโทษทางอาญาสำหรับผู้ฝ่าฝืนคำสั่งเรียกรายงานตัว อันเป็นการกำหนดโทษที่ไม่เป็นธรรม

นอกจากนี้ การบังคับให้บุคคลที่ถูกเรียกรายงานตัวหรือถูกกักตัวต้องยอมรับเงื่อนไขอันมีลักษณะจำกัดสิทธิเสรีภาพที่สำคัญหลายประการก่อนปล่อยตัว เป็นการบังคับให้บุคคลเหล่านั้นต้องยอมรับเงื่อนไขที่ไม่เป็นธรรมอย่างไม่มีทางเลือก

5. มาตรการในการจับกุมและควบคุมตัวบุคคล

การจับกุมและควบคุมตัวบุคคลเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายอย่างร้ายแรง รัฐควรใช้มาตรการนี้ให้กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนน้อยที่สุด ดังนั้น การจับกุมตามอำเภอใจโดยไม่มีหลักเกณฑ์เงื่อนไขและมูลเหตุที่ชัดเจน การจับกุมและควบคุมตัวบุคคลที่กระทำการแสดงออกทางสัญลักษณ์โดยสงบ และการควบคุมตัวบุคคลที่เรียกไปรายงานตัว จึงเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพประชาชนอย่างร้ายแรงและเกินความจำเป็น

นอกจากนี้ ในทางปฏิบัติเกี่ยวกับการจับกุมและควบคุมตัวตามกฎอัยการศึกยังไม่มีหลักเกณฑ์การปฏิบัติที่แน่นอน เจ้าหน้าที่ควบคุมตัวบุคคลโดยไม่แจ้งสถานที่ควบคุมตัวให้ญาติของผู้ถูกควบคุมตัวทราบ ไม่ให้สิทธิญาติได้เข้าเยี่ยมผู้ถูกควบคุมตัวในระหว่างการควบคุมของฝ่ายทหาร ไม่ได้ปล่อยตัวโดยทันทีเมื่อสอบถามข้อมูลเสร็จสิ้นแล้ว ไม่มีการทำบันทึกการควบคุมตัวและการปล่อยตัวตามกฎอัยการศึก และมีการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมกับผู้ถูกควบคุมตัว เช่น การปิดตา การควบคุมตัวไว้ในห้องขังประหนึ่งเป็นผู้ต้องหาที่กระทำความผิด เช่น กรณี นางสาวกริชสุดา คุณะแสน มีการควบคุมตัวเกินกว่า 7 วันตามกฎอัยการศึก โดยที่ญาติไม่ทราบว่าถูกควบคุมตัวอยู่ที่ไหน ปลอดภัยหรือไม่ อย่างไร และไม่สามารถติดต่อได้เป็นระยะเวลานาน การปฏิบัติดังกล่าวล้วนแต่ไม่เป็นไปตามมาตรฐานสิทธิมนุษยชน

6. การดำเนินคดีพลเรือนในศาลทหารตามประกาศเรื่อง ความผิดที่อยู่ในอำนาจดำเนินคดีของศาลทหาร

ตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ ให้แบ่งอำนาจบริหาร นิติบัญญัติและตุลาการออกจากกัน เพื่อให้มีการถ่วงดุลตรวจสอบอำนาจซึ่งกัน

และกัน และไม่ให้อำนาจใดมีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาด การนำคดีขึ้นศาลทหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ที่ผู้ปกครองประเทศเป็นฝ่ายทหารที่มาจากการยึดอำนาจ การใช้อำนาจออกกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และการพิพากษาตัดสินคดี จึงเป็นการขัดต่อหลักการแบ่งแยกอำนาจ ปลอดจากการตรวจสอบทั้งปวง และไม่เป็นไปตามหลักนิติรัฐ เนื่องจากไม่มีตุลาการที่เป็นอิสระและเป็นกลาง เพราะตุลาการศาลทหารมาจากการแต่งตั้งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมหรือผู้บังคับชาของฝ่ายทหาร และในทางปฏิบัติก็เป็นการพิจารณาคดีที่พลเรือนถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญาบางข้อหา และการกระทำที่ขัดต่อประกาศหรือคำสั่งของ คสช. ตามประกาศของหัวหน้า คสช. ที่เป็นฝ่ายทหาร ตุลาการศาลทหารจึงไม่มีความเป็นอิสระ ทั้งในแง่ของที่มาและในแง่ของการปฏิบัติหน้าที่ อีกทั้งคำพิพากษายังไม่สามารถตรวจสอบได้โดยสาธารณชนและศาลที่สูงขึ้นไป ผู้ถูกกล่าวหาไม่มีสิทธิอุทธรณ์และฎีกา ดังนั้น พลเรือนจึงไม่ควรอยู่ภายใต้อำนาจศาลทหารไม่ว่ากรณีใดๆ

ข้อเสนอของศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน

1. ยุติการใช้อำนาจตามกฎอัยการศึก โดยยกเลิกประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร เนื่องจากปัจจุบันไม่มีเหตุให้ใช้กฎอัยการศึกอีกต่อไป และให้ใช้กฎหมายตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติ

2. ยกเลิกมาตรการปิดกั้นและควบคุมสื่อทุกชนิด

3. ยุติการควบคุมตัวตามกฎอัยการศึก และยุติการดำเนินคดีกับผู้ชุมนุมโดยสงบ หรือแสดงความคิดเห็น หรือวิพากษ์วิจารณ์โดยสุจริต

รวมถึงยกเลิกประกาศห้ามชุมนุม

4. ยกเลิกการบังคับให้บุคคลมารายงานตัว

5. กรณีของผู้ที่ถูกควบคุมตัวอยู่ในระหว่างนี้ ให้ยกเลิกการกำหนดเงื่อนไขเมื่อปล่อยตัวบุคคลที่ไปรายงานตัวหรือถูกกักตัว โดยใช้มาตรการในการจับกุมและควบคุมตัวเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ควรกำหนดหลักเกณฑ์แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการจับกุมและควบคุมตัวที่ชัดเจน และเป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชน เช่น ให้บุคคลที่ถูกจับกุมและควบคุมตัวมีสิทธิที่จะได้รับแจ้งเหตุที่ถูกจับกุม ได้รับทราบสถานที่ควบคุมตัว ได้แจ้งญาติ และให้ญาติเยี่ยม นับแต่โอกาสแรกที่มีการจับกุมและควบคุมตัว เป็นต้น

6. ให้ยกเลิกการดำเนินคดีพลเรือนในศาลทหารตามประกาศ เรื่อง ความผิดที่อยู่ในอำนาจดำเนินคดีของศาลทหาร

7. ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าฝ่าฝืนประกาศหรือคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) และถูกดำเนินคดีข้อหาตามประมวลกฎหมายอาญาความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร ถือเป็นนักโทษทางการเมือง ควรคุมขังในสถานที่ที่เหมาะสม และแยกออกจากผู้ต้องขังความผิดอื่นๆ

สถานการณ์สิทธิมนุษยชนไทย 1 ปีหลังการรัฐประหาร 2557 กระบวนการยุติธรรมลายพรางภายใต้ คสช.

ตามที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ทำการรัฐประหาร ยึดอำนาจการปกครองตั้งแต่วันที่ 22 พฤษภาคม 2557 และมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติกฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร[1] จนกระทั่งได้ประกาศยกเลิกการใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักรเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2558[2] และได้ประกาศใช้คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 3/2558 เรื่องการรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของชาติขึ้นมาเพื่อให้อำนาจเจ้าหน้าที่ทหารแทนการใช้กฎอัยการศึก ตลอดระยะเวลา

[1] ตามประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 2/2557 เรื่อง การประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร

[2] ทั้งนี้ ไม่กระทบต่อการประกาศใช้กฎอัยการศึกที่มีผลใช้บังคับอยู่ในวันที่ 19 พฤษภาคม 2557

1 ปีภายใต้การปกครองประเทศโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ปรากฏการกระทำที่เป็นการใช้อำนาจโดยมิชอบ ขาดการตรวจสอบถ่วงดุล ไม่เคารพหลักนิติธรรมและพันธกรณีกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ อีกทั้งยังละเมิดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน

ในทางนิติบัญญัติ คณะรักษาความสงบแห่งชาติได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557, คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ 184 ฉบับ, ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ 122 ฉบับ, คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ 17 ฉบับ และได้แต่งตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) ขึ้นมาพิจารณากฎหมาย ซึ่งจนถึงปัจจุบันมีร่างกฎหมายที่เข้าสู่การพิจารณาของ สนช. จำนวนทั้งสิ้น 112 ฉบับ จำแนกเป็น กรณีประกาศใช้เป็นกฎหมายแล้ว 77 ฉบับ, กรณี สนช. เห็นชอบแล้วและอยู่ระหว่างการประกาศใช้เป็นกฎหมาย 17 ฉบับ และกรณีอยู่ระหว่างการพิจารณา 18 ฉบับ ซึ่งในทางรูปแบบการออกกฎหมายนี้ไม่ได้มีฐานที่มาจากความยินยอมและการมีส่วนร่วมใดๆ ของประชาชน และในทางเนื้อหา มีกฎหมายหลายฉบับที่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน เช่น ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 7/2557 เรื่องการห้ามชุมนุมทางการเมือง, ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 37/2557 เรื่องความผิดที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหาร, และพระราช-บัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. 2558 เป็นต้น

ในทางบริหาร คณะรักษาความสงบแห่งชาติ ได้ใช้อำนาจตามกฎอัยการศึกในการเรียกบุคคลมารายงานตัวหรือเชิญตัวบุคคลไปปรับทัศนคติอย่างน้อยจำนวน 751 คน[3] การติดตามไปยังบ้านพักกลุ่มบุคคลที่คณะ

[3] iLaw-freedom, "364 วันหลังประหาร: ประมวลสถานการณ์เสรีภาพในการแสดงออก," *iLaw*, 17 กรกฎาคม 2558, http://freedom.ilaw.or.th/blog/364%20days%20after%20coup (สืบค้นเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2558).

รักษาความสงบแห่งชาติเห็นว่าเป็น “ภัยต่อความมั่นคง” มีการแทรกแซงหรือปิดกั้นไม่ให้มีงานเสวนาหรือกิจกรรมสาธารณะเกิดขึ้นอย่างน้อย 71 งาน[4] รวมถึงมีการดำเนินคดีกับผู้แสดงออกหรือร่วมชุมนุมทางการเมือง นอกจากนี้คณะรักษาความสงบแห่งชาติยังมีนโยบายในการดำเนินการตามแผนแม่บทแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุกที่ดินของรัฐ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ซึ่งการดำเนินนโยบายนี้ขาดการมีส่วนร่วมและการพิจารณาถึงกระบวนการแก้ไขข้อพิพาทที่มีการเจรจามาก่อนหน้านี้ ทำให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนมากกว่า 100 ชุมชน และมีประชาชนได้รับผลกระทบกว่า 1,000 ครัวเรือน

ในทางตุลาการ คณะรักษาความสงบแห่งชาติได้กำหนดให้คดีความผิดบางประเภทอยู่ภายใต้การพิจารณาพิพากษาของศาลทหาร ได้แก่ ความผิดต่อพระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์, ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายในราชอาณาจักร, ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน และความผิดอันเป็นการฝ่าฝืนประกาศหรือคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ทำให้มีพลเรือนถูกดำเนินคดีในศาลทหารอย่างน้อย 700 คน[5]

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนได้ให้คำแนะนำทางกฎหมายแก่ประชาชนที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนภายหลังการรัฐประหารไปแล้ว

---

[4] อ้างแล้ว.

[5] International Commission of Jurists (ICJ), *Submission to the UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights,* http://icj.wpengine.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2015/05/Thailand-ICJ-CESCRsubmission-Advocacy-non-legal-submission-2015-ENG.pdf (accessed May 31, 2015).

จำนวน 122 กรณี และให้ความช่วยเหลือทางคดีแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย รวมทั้งสิ้น 60 รายจาก 38 คดี อย่างไรก็ตาม นอกจากคดีที่ศูนย์ทนาย-ความฯ ได้ให้ความช่วยเหลือแล้ว ยังมีผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนและได้รับผลกระทบจากการใช้อำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งแบ่งเป็นประเด็นในการพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

1. การแสดงออกภายใต้สถานการณ์ความไม่มั่นคงของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ

ในด้านสิทธิเสรีภาพด้านการแสดงออก คณะรักษาความสงบแห่งชาติ ได้ใช้มาตรการต่างๆ ในการจำกัดสิทธิเสรีภาพด้านการแสดงออกของประชาชน ได้แก่ การประกาศกฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักรตามประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 2/2558, การเรียกให้บุคคลไปรายงานตัวและการเชิญตัวเพื่อไปปรับทัศนคติ, การประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 7/2557 เรื่องห้ามชุมนุมทางการเมือง รวมถึงการดำเนินคดีในความผิดฐานหมิ่นประมาทหรืออาฆาตมาดร้ายพระมหา-กษัตริย์ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 112

1.1 การเรียกบุคคลให้ไปรายงานตัวและการเชิญตัวเพื่อไปปรับทัศนคติ

ภายหลังการรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 คณะรักษา

ความสงบแห่งชาติได้ออกคำสั่งเรียกบุคคลไปรายงานตัว ซึ่งประกอบไปด้วย นักการเมือง นักวิชาการ นักกิจกรรม กลุ่มการเมืองฝ่ายต่างๆ รวมแล้วอย่างน้อย 751 ราย โดยระหว่างวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 – 1 เมษายน 2558 เจ้าหน้าที่ทหารได้ใช้อำนาจตามมาตรา 15 ทวิ พระราชบัญญัติกฎอัยการศึกในการกักตัวบุคคลได้ไม่เกินเจ็ดวันโดยไม่มีข้อกล่าวหา ซึ่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติได้ประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร และในวันที่ 1 เมษายน 2558 ได้มีพระบรมราชโองการยกเลิกกฎอัยการศึก

ลักษณะการเรียกให้ไปรายงานตัวนั้น ในช่วงเดือนแรกหลังการรัฐประหาร คณะรักษาความสงบแห่งชาติได้อ่านคำสั่งเรียกบุคคลให้ไปรายงานตัวผ่านทางโทรทัศน์และวิทยุในช่วงเวลากลางคืน และให้ไปรายงานตัว ณ สโมสรทหารบก เทเวศน์ กรุงเทพฯ ในวันรุ่งขึ้น ซึ่งผู้ถูกเรียกให้ไปรายงานตัวจะถูกควบคุมตัวไปยังสถานที่ปิดลับ และมีผู้ถูกเรียกให้ไปรายงานตัวอย่างน้อย 5 รายถูกดำเนินคดีตามมาตรา 112 ประมวลกฎหมายอาญา หลังจากไปรายงานตัวหรือถูกจับกุมเนื่องจากไม่ไปรายงานตัว อีกทั้งในต่างจังหวัดยังมีการติดต่อเรียกบุคคลให้ไปรายงานตัวในค่ายทหารแต่ละพื้นที่ โดยไม่มีการประกาศรายชื่ออย่างเป็นทางการอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนได้รับข้อมูลว่าผู้ที่มีรายชื่อถูกเรียกให้ไปรายงานตัวบางรายไม่ยินยอมไปรายงานตัว และได้หลบหนีออกนอกประเทศ เนื่องจากคณะรักษาความสงบแห่งชาติได้ประกาศกำหนดให้การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเรียกบุคคลให้ไปรายงานตัวเป็นความผิดตามประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 41/2557 และในกรณีที่บุคคลดังกล่าวไปรายงานตัวจะต้องยอมรับปฏิบัติตามเงื่อนไข คือ การยืนยันที่อยู่อาศัยและห้ามเดินทางออกนอกราชอาณาจักรเว้นแต่ได้รับอนุมัติจากหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ งดการเคลื่อนไหวหรือประชุมทางการเมือง ณ ที่ใดๆ และหากฝ่าฝืน

เงื่อนไขหรือดำเนินการช่วยเหลือสนับสนุนกิจกรรมทางการเมือง ต้องยินยอมที่จะถูกดำเนินคดีและระงับธุรกรรมทางการเงิน หากไม่ไปรายงานตัว ไม่ยอมรับเงื่อนไขหรือฝ่าฝืนเงื่อนไขดังกล่าว มีโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี ปรับไม่เกิน 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ผู้ที่ถูกดำเนินคดีในฐานความผิดดังกล่าว ได้แก่ นายสมบัติ บุญงามอนงค์ รศ.ดร.วรเจตน์ ภาคีรัตน์ และนางสาวจิตรา คชเดช เป็นต้น

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนพบว่า บุคคลที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติเรียกให้ไปรายงานตัวส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องทางการเมืองในแนวทางของคนเสื้อแดง หรือกลุ่มที่มีการแสดงออกเกี่ยวกับการแก้ไขหรือยกเลิกมาตรา 112 ประมวลกฎหมายอาญา อย่างไรก็ตาม การเรียกบุคคลไปรายงานตัวโดยบุคคลดังกล่าวไม่ทราบถึงสาเหตุที่ตนถูกเรียก รวมถึงไม่อาจทราบได้ว่าจะถูกนำตัวไปควบคุม ณ ที่ใด ไม่สามารถติดต่อบุคคลภายนอกได้ และกำหนดให้การไม่ไปรายงานตัวเป็นความผิด รวมถึงการไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขจะนำไปสู่ผลร้ายใดๆ นั้น ในหลักการทางกฎหมาย ความผิดดังกล่าวไม่ใช่ความผิดในตัวเอง แต่เป็น*ความผิดเนื่องจากกฎหมายบัญญัติ (mala prohibita)* กฎหมายดังกล่าวจึงละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน และขัดต่อกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

1.2 การห้ามชุมนุมทางการเมือง

คณะรักษาความสงบแห่งชาติ ได้ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 7/2557 เรื่องห้ามชุมนุมทางการเมือง ซึ่งจำกัดการชุมนุมตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป ผู้ฝ่าฝืนระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 20,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และมีการบังคับใช้ประกาศฉบับดังกล่าวอย่างกว้างขวาง รวมถึงการข่มขู่ว่าจะดำเนินคดีตามประกาศฉบับดังกล่าว

หากไม่ให้ความร่วมมือในการงดจัดงานเสวนาหรือกิจกรรมสาธารณะที่มีแนวโน้มจะเกี่ยวข้องกับการเมืองหรืออาจจะกระทบต่อความมั่นคง ซึ่งจนถึงปัจจุบัน มีกิจกรรมและเวทีเสวนาที่ถูกห้ามจัดหรือถูกแทรกแซงไปแล้วอย่างน้อย 71 งาน อย่างไรก็ตาม การแสดงออกในพื้นที่สาธารณะซึ่งไม่เข้าข่ายตามประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 7/2557 บางกรณีกลับถูกเจ้าหน้าที่ทหารควบคุมตัวและบังคับให้ยอมรับเงื่อนไขไม่เคลื่อนไหวทางการเมืองอีกต่อไป เช่น การชูนิ้วมือสามนิ้ว การรับประทานแซนด์วิช และการใส่เสื้อยืดซึ่งมีข้อความ “Peace Please” เป็นต้น

ตัวอย่างการดำเนินคดีตามประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 7/2557 เช่น คดีของกลุ่มพลเมืองโต้กลับซึ่งได้จัดกิจกรรม “เลือกตั้งที่(รัก)ลัก” หน้าหอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2558 รวมถึงคดีของ นายพันธ์ศักดิ์ ศรีเทพ ในการเดินเท้าเพื่อมารายงานตัวคดี “เลือกตั้งที่(รัก)ลัก” ยังสถานีตำรวจนครบาลปทุมวัน ในวันที่ 15 มีนาคม 2558 ทั้งที่กิจกรรมดังกล่าวนั้น เป็นเพียงการเดินเท้าจากบริเวณซอยรางน้ำมายังมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์เท่านั้น

นอกจากนี้ ยังมีข้อสังเกตว่าบางกรณีเจ้าหน้าที่ทหารไม่มีอำนาจในการควบคุมตัวใดๆ แต่เจ้าหน้าที่ยังทำการควบคุมตัวบุคคลไปยังสถานีตำรวจเพื่อลงบันทึกประจำวันและบันทึกว่าได้มาสถานีตำรวจโดยสมัครใจทั้งที่ความจริง โดยสภาพของผู้ถูกควบคุมตัวไม่อาจปฏิเสธการควบคุมตัวได้ ตัวอย่างเช่น การควบคุมตัว นายพันธ์ศักดิ์ ศรีเทพ ซึ่งประสงค์จะออกเดินเท้าจากบ้านย่านนนทบุรีมายังสถานีตำรวจนครบาลปทุมวัน ในวันที่ 14 มีนาคม 2558 โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจได้เข้าควบคุมตัวระหว่างทางมายังสถานีตำรวจนครบาลปทุมวัน จากนั้นจึงปล่อยตัวในช่วงเย็นโดยไม่มีการตั้งข้อกล่าวหา หรือกรณีของ นายอนุรักษ์ เจนตวนิชย์ หรือ “ฟอร์ดเส้นทางสีแดง” ซึ่งมีการควบคุมตัวหลังทำกิจกรรมรำลึกวันที่ 19 พฤษภาคม

2558 พร้อมยึดเสื้อยืดพิมพ์ลายคนชูสามนิ้วมายังสถานีตำรวจนครบาลลุมพินี ก่อนจะมีการปล่อยตัวในช่วงดึกโดยไม่มีการแจ้งข้อกล่าวหาใดๆ พฤติการณ์ดังกล่าวถือเป็นการคุกคามการใช้เสรีภาพในการแสดงออกและเป็นการควบคุมตัวโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งส่งผลทำให้ประชาชนเกิดความหวาดกลัวในการใช้สิทธิเสรีภาพของตนเอง

1.3 การดำเนินคดีในความผิดฐานหมิ่นประมาทหรืออาฆาตมาดร้ายพระมหากษัตริย์ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 112

นับตั้งแต่มีการรัฐประหาร นโยบายการปราบปรามผู้กระทำความผิดตามมาตรา 112 ประมวลกฎหมายอาญา ถือเป็นเป้าหมายหนึ่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ โดยในรายชื่อที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติได้มีคำสั่งเรียกให้ไปรายงานตัว ส่วนหนึ่งเป็นรายชื่อของนักกิจกรรมซึ่งเคยรณรงค์ให้มีการแก้ไขหรือยกเลิกมาตรา 112 และบางส่วนมีประวัติในการวิพากษ์วิจารณ์สถาบันพระมหากษัตริย์ ทำให้บุคคลส่วนหนึ่งที่มีรายชื่อให้ไปรายงานตัวนั้นไม่ยอมไปรายงานตัวและต้องหลบหนีออกนอกประเทศ เพราะไม่แน่ใจว่าจะถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดตามมาตรา 112 หรือไม่ เนื่องจากหากถูกดำเนินคดีดังกล่าว ผู้ต้องหาส่วนใหญ่จะไม่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนพบว่ามีเพียง 8 รายเท่านั้นที่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว และมีเพียง 1 รายที่ศาลไม่อนุญาตให้ฝากขังต่อ จากจำนวนผู้ต้องหาและจำเลยทั้งหมด 67 รายในปัจจุบัน นอกจากนี้ มาตรา 112 ยังเป็นความผิดประเภทหนึ่งซึ่งต้องขึ้นสู่การพิจารณาคดีของศาลทหาร ตามประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 37/2557 อีกด้วย

จากการรวบรวมข้อมูลของศูนย์ทนายความฯ พบว่า มีประชาชน

“ตลอดระยะเวลาหนึ่งปีภายใต้การปกครองประเทศโดย คสช. ปรากฏการกระทำที่เป็นการใช้อำนาจโดยมิชอบ ขาดการตรวจสอบถ่วงดุล ไม่เคารพหลักนิติธรรมและพันธกรณีกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ อีกทั้งยังละเมิดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน”

ถูกจับกุมและนำตัวฟ้องต่อศาลทหารอย่างน้อย 30 คดี โดยที่ศาลทหารได้มีคำพิพากษาแล้ว 6 คดี พฤติการณ์ซึ่งถูกจับกุมได้แก่ การแต่งบทกวี การเขียนผนังห้องน้ำ การโพสต์ข้อความในเฟซบุ๊ก และการแชร์คลิปในสื่อสังคมออนไลน์ เป็นต้น ซึ่งคดีที่ศาลทหารพิพากษาแล้วนั้นได้รับโทษจำคุกขั้นต่ำกรรมละ 3 ปี ไปจนถึง 10 ปี โดยศาลทหารมีแนวโน้มจะลงโทษในอัตราสูงกว่าศาลพลเรือน กล่าวคือ โดยทั่วไปศาลพลเรือนจะลงโทษพิพากษาจำคุกกรรมละ 5 ปี แต่ศาลทหารพิพากษาจำคุกกรรมละ 10 ปี โดยคดีมาตรา 112 ในศาลทหารที่มีคำพิพากษาแล้วทั้งหมด จำเลยได้ให้การรับสารภาพ

ศูนย์ทนายความฯ เห็นว่า ในระยะเวลา 1 ปีหลังรัฐประหาร ประชาชนถูกจำกัดเสรีภาพในการแสดงออก ทั้งในด้านการแสดงความเห็นผ่านสื่อสังคมออนไลน์ การจัดเวทีเสวนาสาธารณะ รวมถึงการรวมตัวคัดค้านโครงการต่างๆ ของรัฐบาล โดยการใช้อำนาจตามกฎอัยการศึก ประกาศ

คณะรักษาความสงบแห่งชาติ และการดำเนินคดีมาตรา 112 เป็นเครื่องมือในการจัดการ โดยมีเหตุผลว่าเนื่องจากอยู่ใน “สถานการณ์ไม่ปกติ” แม้ว่าทั่วไปแล้วพฤติการณ์ดังกล่าว ประชาชนสามารถใช้สิทธิเสรีภาพได้โดยไม่มีความผิดต่อกฎหมายและมีหลักประกันสิทธิเสรีภาพ ส่วน “เหตุการณ์ไม่ปกติ” นั้น เป็นเพียงข้ออ้างของคณะรักษาความสงบแห่งชาติและเจ้าหน้าที่ทหารในการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนเท่านั้น

2. ยุติธรรมลายพราง: กฎอัยการศึกและการดำเนินคดีพลเรือนในศาลทหาร

สิทธิในกระบวนการยุติธรรมเป็นสิทธิประเภทหนึ่ง ซึ่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติได้ทำการละเมิดอย่างร้ายแรง ตั้งแต่การประกาศใช้กฎอัยการศึกไปจนถึงการดำเนินคดีพลเรือนในศาลทหาร ซึ่งส่งผลให้เจ้าหน้าที่ทหารได้เข้ามาดำเนินการตั้งแต่ชั้นจับกุม ส่งฟ้อง และพิจารณาพิพากษาคดี

2.1 การประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร

ผลของประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 2/2557 เรื่อง การประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร ทำให้เจ้าหน้าที่ทหารมีอำนาจในการควบคุมตัวบุคคลได้ไม่เกิน 7 วันตามพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช 2457 มาตรา 15 ทวิ ซึ่งบุคคลที่ถูกควบคุมตัวตาม

อำนาจดังกล่าวมีทั้งกรณีที่ถูกเรียกให้ไปรายงานตัวและกรณีที่ถูกจับกุมจากสถานการณ์การชุมนุมหรือก่อนมีการส่งให้ดำเนินคดี

การใช้อำนาจในการควบคุมตัวดังกล่าวส่งผลให้บุคคลถูกควบคุมตัวไปยังสถานที่ปิดลับ ทำให้บุคคลทั่วไป หรือแม้กระทั่งญาติ และทนายความไม่อาจเข้าถึงได้ การควบคุมตัวในสถานที่ปิดลับไม่มีบุคคลอื่นสามารถเข้าถึงหรือตรวจสอบการควบคุมตัวบุคคลที่ถูกเรียกรายงานตัวหรือถูกจับกุมตัวได้นั้น ส่งผลให้มีการร้องเรียนว่ามีการทรมานระหว่างการควบคุมตัวตามกฎอัยการศึก โดยเฉพาะคดีซึ่งเกี่ยวกับอาวุธหรือวัตถุระเบิด ศูนย์ทนายความฯ พบว่า มีผู้ร้องเรียนว่ามีการทรมานเกิดขึ้นระหว่างการควบคุมตัวอย่างน้อย 18 ราย นอกจากนี้ยังพบว่ามีบุคคลอย่างน้อย 2 รายถูกควบคุมตัวมากกว่า 7 วัน ซึ่งเกินกว่าระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ได้แก่ นางสาวกริชสุดา คุณะแสน และ นายยงยุทธ บุญดี โดยเจ้าหน้าที่ทหารได้กล่าวอ้างว่าเป็นความสมัครใจอยู่ต่อของผู้ถูกควบคุมตัวเอง

อย่างไรก็ตาม นอกจากการควบคุมตัวในสถานที่ปิดลับ การร้องเรียนว่ามีการทรมานและการควบคุมตัวโดยมิชอบแล้ว เจ้าหน้าที่ทหารยังใช้อำนาจดังกล่าวจำกัดไม่ให้ประชาชนแสดงออกหรือดำเนินกิจกรรมใดๆ รวมถึงการเรียกบุคคลไปปรับทัศนคติ ผ่านการให้เซ็นยอมรับเงื่อนไขตามประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 40/2557 เรื่อง การกำหนดเงื่อนไขการปล่อยตัวบุคคลที่ถูกกักตัว ตามพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช 2457 มาตรา 15 ทวิ ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อการใช้สิทธิในการแสดงออกของประชาชน

2.2 การดำเนินคดีพลเรือนในศาลทหาร

คณะรักษาความสงบแห่งชาติได้ทำการยึดอำนาจทางตุลาการในการดำเนินคดีความผิดทั้ง 4 ประเภท ได้แก่ ความผิดต่อองค์พระมหา–

กษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์, ความผิดต่อความมั่นคงในราชอาณาจักร, ความผิดตามประกาศหรือคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ตามประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 37/2557 เรื่องความผิดที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหาร และความผิดตามประกาศฉบับดังกล่าวยังถูกขยายไปสู่ฐานความผิดอื่นที่เกี่ยวโยงกัน โดยประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 38/2557 เรื่องคดีที่ประกอบด้วยการกระทำหลายอย่างเกี่ยวโยงกัน ต่อมาได้มีประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 50/2557 เรื่องให้ศาลทหารมีอำนาจพิพากษาคดีอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน หรือวัตถุระเบิดที่ใช้เฉพาะแต่การสงคราม ส่งผลให้คดีดังกล่าวต้องถูกพิจารณาคดียังศาลทหาร ซึ่งปัจจุบันมีพลเรือนถูกดำเนินคดีที่ศาลทหารแล้วอย่างน้อย 700 ราย[6]

การดำเนินคดีในศาลทหารมีปัญหาอย่างน้อย 3 ประการ คือ *ประการแรก* ในด้านความเป็นอิสระและเป็นกลาง ศาลทหารอยู่ในสังกัดกระทรวงกลาโหม ดังนั้นองค์คณะตุลาการนั้นจึงอยู่ในสังกัดกระทรวงกลาโหม[7] และสองในสามขององค์คณะนั้นเป็นเจ้าหน้าที่ทหารซึ่งไม่ได้จบการศึกษาด้านกฎหมาย การที่ตุลาการสังกัดกระทรวงกลาโหม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกระทรวงกลาโหม รวมถึงผู้บังคับบัญชาทหารสามารถแต่งตั้งตุลาการศาลทหารได้[8] ตลอดจนการกำหนดจำนวน คุณสมบัติ พื้นความรู้ และอำนาจหน้าที่ของตุลาการพระธรรมนูญ อัยการทหาร นายทหารพระธรรมนูญ และจ่าศาลทหารหรือผู้ช่วยตำแหน่งดังกล่าว[9]

---

[6] Ibid.

[7] พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2498 มาตรา 5

[8] พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2498 มาตรา 10 และมาตรา 30

[9] พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2498 มาตรา 11

ทำให้โดยโครงสร้างของศาลทหารแล้ว ขัดต่อหลักความเป็นอิสระและเป็นกลางขององค์กรตุลาการตามข้อ 14(1) ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ซึ่งทำให้ตุลาการศาลทหารขาดหลักประกันในการปฏิบัติหน้าที่และอาจให้คุณให้โทษโดยผู้บังคับบัญชาทหารได้ และส่งผลต่อความเป็นกลางและความน่าเชื่อถือในการทำคำพิพากษาของคดี

ประการที่สอง การดำเนินคดีของศาลทหารยามไม่ปกติ (คดีความผิดที่เกิดขึ้นระหว่าง 25 พฤษภาคม 2557 ถึง 1 เมษายน 2558 ซึ่งอยู่ระหว่างการประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร) ยังคงไม่สามารถใช้สิทธิในการอุทธรณ์ฎีกาได้ เป็นการขัดต่อหลักของนิติรัฐ และขัดต่อพันธกรณีตามข้อ 14(5) ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR)[10] ที่ระบุว่าประชาชนต้องได้รับสิทธิในการทบทวนคดีโดยศาลที่สูงขึ้นไป เนื่องจากในระบบนิติรัฐ การตรวจสอบองค์กรตุลาการซึ่งต้องเป็นอิสระนั้นจะกระทำได้โดยการตรวจสอบจากศาลชั้นที่สูงขึ้นไปเพื่อเป็นการตรวจสอบการทำหน้าที่ของศาลชั้นต้น

ประการที่สาม ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนพบปัญหาในทางปฏิบัติว่า ในช่วงเวลา 1 ปีที่ผ่านมา การดำเนินคดีพลเรือนในศาลทหารแตกต่างจากศาลพลเรือน และเป็นอุปสรรคในการเข้าถึงความยุติธรรมของผู้ต้องหาหรือจำเลยหลายประการ กล่าวคือ

1. การประกันตัว ผู้ต้องหาที่ได้รับการประกันตัวในระหว่างการฝากขังจะต้องมารายงานตัวต่อศาลทหารทุกๆ 12 วัน พร้อมนายประกัน

[10] กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ข้อ 14(5) “บุคคลทุกคนที่ต้องคำพิพากษาลงโทษในความผิดอาญา ย่อมมีสิทธิที่จะให้คณะตุลาการระดับ เหนือขึ้นไป พิจารณาทบทวนการลงโทษและคำพิพากษาโดยเป็นไปตามกฎหมาย”

โดยศาลจะนัดรายงานตัวเวลา 08.30 น. ซึ่งผู้ต้องหาและนายประกันจะต้องรอพนักงานสอบสวนนำคำร้องขอฝากขังมายื่นต่อศาลและรอรับสำเนาคำร้องขอฝากขัง ในบางกรณี ผู้ต้องหาและนายประกันจะต้องรอจนถึงช่วงบ่าย อันเป็นภาระที่จะต้องเดินทางมาศาลบ่อยครั้ง และแต่ละครั้งก็ต้องใช้เวลายาวนาน แต่ในทางปฏิบัติของผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ประกันตัวในศาลพลเรือน ผู้ต้องหาเท่านั้นที่ต้องไปรายงานตัวต่อศาลและศาลจะนัดเพียงเดือนละครั้ง หรือนัดวันที่ครบกำหนดยื่นฟ้องคดี เพื่อไม่ให้เป็นภาระของผู้ต้องหาในการเดินทางมาศาลบ่อยๆ

2. การยื่นฟ้องคดี เมื่อครบกำหนดการฝากขังตามกฎหมาย แนวปฏิบัติของศาลทหาร คือ จะไม่นำตัวจำเลยมาศาลในวันครบกำหนดฝากขัง แต่อัยการทหารจะยื่นฟ้องไปก่อน และเจ้าหน้าที่จะส่งสำเนาคำฟ้องและหมายนัดสอบคำให้การไปที่เรือนจำให้แก่จำเลยในภายหลัง ซึ่งทางเรือนจำจะให้เฉพาะหมายนัดแก่จำเลยแต่จะเก็บสำเนาคำฟ้องไว้ โดยกระบวนการ นับตั้งแต่ยื่นฟ้องไปจนถึงวันนัดสอบคำให้การมีระยะเวลานานกว่า 1 เดือน ซึ่งในระหว่างนี้จำเลยไม่มีโอกาสได้รับทราบว่าตนถูกฟ้องด้วยข้อกล่าวหาอะไรบ้างในรายละเอียด

ในกรณีที่จำเลยมีทนายความแล้ว ทนายความสามารถขอคัดถ่ายสำเนาคำฟ้องที่ศาลในระหว่างรอวันนัดสอบคำให้การดังกล่าวได้ แต่ในบางคดี เช่น คดีความผิดฐานหมิ่นประมาทพระมหากษัตริย์ฯ ในช่วงแรกศาลจะยังไม่อนุญาตให้คัดถ่ายสำเนาคำฟ้อง ทั้งที่ทนายความจำเลยได้ชี้แจงว่าประสงค์จะหารือแนวทางคดีกับจำเลย ปัญหาดังกล่าวทำให้จำเลยได้รับทราบคำฟ้องล่าช้าและไม่มีโอกาสเตรียมคดีหรือปรึกษาทนายความอย่างเต็มที่ ซึ่งจำเลยส่วนมากไม่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวและถูกขังในระหว่างการพิจารณาคดี หากเป็นศาลพลเรือน ศาลจะอ่านคำฟ้องให้จำเลยฟังในวันที่อัยการยื่นฟ้องและสอบคำให้การในวันเดียวกัน และให้สำเนาคำฟ้องแก่จำเลย

และถ้าหากจำเลยไม่มีทนายความและประสงค์จะมีทนายความด้วย ศาลพลเรือนจะจัดหาให้หรือให้โอกาสจำเลยจัดหาทนายความเอง ทำให้ทนายความได้มีโอกาสศึกษาคำฟ้อง ข้อเท็จจริง ข้อกฎหมาย และให้คำแนะนำทางกฎหมายแก่จำเลยอย่างเต็มที่

3. การพิจารณาคดีล่าช้า กล่าวคือ ในการกำหนดวันนัดสืบพยาน ส่วนใหญ่ศาลทหารจะกำหนดวันนัดสืบพยานเพียงนัดเดียว สืบพยานเพียงวันละ 1 ปาก และสืบพยานเพียงช่วงครึ่งวันเช้าเท่านั้น โดยการสืบพยาน ศาลจะใช้วิธีการจดคำเบิกความพยานด้วยมือ ซึ่งสรุปจากสิ่งที่พยานตอบโดยไม่ได้อ่านให้พยาน อัยการ และทนายความฟังว่า ได้จดคำเบิกความว่าอย่างไร แต่จะมาอ่านทีเดียวเมื่อพยานเบิกความเสร็จ ซึ่งทำให้บันทึกปากคำพยานไม่สมบูรณ์และคู่ความหรือพยานไม่อาจทักท้วงได้ทันที กระบวนการดังกล่าวทำให้คดีที่จำเลยต้องขังอยู่ระหว่างการพิจารณา ต้องถูกขังเป็นระยะเวลายาวนานเกินจำเป็น เนื่องจากบางคดีมีจำเลยหลายคนและมีพยานที่เกี่ยวข้องหลายปาก จึงมีข้อกังวลว่าจำเลยในคดีดังกล่าวจะถูกคุมขังในระหว่างการต่อสู้คดีอย่างยาวนาน กว่าคดีจะได้รับคำพิพากษาและถึงที่สุด อันเป็นกระบวนการยุติธรรมที่ล่าช้ากว่าศาลพลเรือน

นอกจากการเข้ามาแทรกแซงกระบวนการยุติธรรมโดยศาลทหารแล้ว คณะรักษาความสงบแห่งชาติยังได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่ทหาร ซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าพนักงานรักษาความสงบเรียบร้อยตามคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 3/2558 สามารถทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนในคดีความผิดซึ่งต้องขึ้นศาลทหารได้ด้วย ในทางปฏิบัติศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนพบว่า เจ้าหน้าที่ทหารได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีในหลายคดี

อาทิเช่น คดี “เลือกตั้งที่(รัก)ลัก” ของกลุ่มพลเมืองโต้กลับ เมื่อ

วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2558 หรือการควบคุมตัวนักศึกษา 38 ราย บริเวณหน้าหอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร ในวันที่ 22 พฤษภาคม 2558 เนื่องจากจัดกิจกรรมรำลึกครบรอบหนึ่งปีรัฐประหาร

จะเห็นได้ว่าเจ้าหน้าที่ทหารทำหน้าที่เป็นผู้กล่าวหา จับกุม สอบสวน ส่งฟ้อง จนถึงพิจารณาพิพากษาคดี ส่งผลให้เจ้าหน้าที่ทหารเข้ามาแทรกแซงในกระบวนการยุติธรรมทุกขั้นตอน **อันอาจเรียกได้ว่าความผิดทั้ง 4 ประเภทซึ่งถูกกำหนดโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติให้ต้องขึ้นศาลทหารนั้น ตกอยู่ภายใต้ "กระบวนการยุติธรรมลายพราง" ตลอดทั้งกระบวนการ ซึ่งขัดต่อหลักนิติรัฐและหลักการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม** และไม่อาจคาดหมายได้ว่าประชาชนที่ถูกกล่าวหาและลงโทษตามคำพิพากษาผ่านกระบวนการดังกล่าวนั้นจะได้รับสิทธิและความเป็นธรรมอย่างเพียงพอในการต่อสู้คดี

3.การใช้อำนาจโดยปราศจากความรับผิดตามมาตรา 44

ตามที่มาตรา 44 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ได้ให้อำนาจหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติโดยความเห็นชอบของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ มีอำนาจในการสั่งระงับยับยั้ง หรือกระทำการใดๆ ได้ ไม่ว่าการกระทำนั้นจะมีผลบังคับในทางนิติบัญญัติ ในทางบริหาร หรือในทางตุลาการ และให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำ รวมทั้งปฏิบัติการตามคำสั่งดังกล่าว เป็นคำสั่ง หรือการกระทำหรือการปฏิบัติที่ชอบด้วยกฎหมายและรัฐธรรมนูญนี้และเป็นที่สุด

ที่ผ่านมาหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ได้ออกคำสั่งหัวหน้า

คณะรักษาความสงบแห่งชาติและคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (เฉพาะ) รวม 18 ฉบับ ซึ่งเป็นทั้งการแก้ไขกฎหมาย การใช้อำนาจบริหารบุคคล และการเพิ่มอำนาจให้เจ้าหน้าที่ทหาร โดยคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 3/2558 อันเป็นเครื่องมือซึ่งคณะรักษาความสงบแห่งชาตินำมาใช้แทนการประกาศกฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร โดยการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ทหารเป็นเจ้าพนักงานรักษาความสงบเรียบร้อย มีอำนาจป้องกันและปรามปรามการกระทำความผิด 4 ประเภท[11] ซึ่งอยู่ในขอบเขตอำนาจศาลทหารตามประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ และยังมีอำนาจในการควบคุมตัวบุคคลได้ไม่เกิน 7 วัน นอกจากนี้ยังให้อำนาจเจ้าพนักงานรักษาความสงบเรียบร้อยเข้าร่วมเป็นพนักงานสอบสวน ซึ่งเป็นการให้อำนาจที่มากเกินกว่าอำนาจตามกฎอัยการศึก

ตัวอย่างผู้ซึ่งถูกแจ้งข้อกล่าวหาตามข้อ 12 ของคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 3/2558 คือ นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยขอนแก่นจำนวน 7 คน ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มดาวดิน[12] จากการไปชูป้ายคัดค้านการรัฐประหารในวันที่ 22 พฤษภาคม 2558 ณ

[11] ตามคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 3/2558 ความผิดทั้ง 4 ประเภท ได้แก่ ความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์, ความผิดต่อความมั่นคงในราชอาณาจักร, ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน หรือวัตถุระเบิดที่ใช้เฉพาะแต่การสงคราม และความผิดตามประกาศหรือคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ

[12] กลุ่มกิจกรรมของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยขอนแก่น กิจกรรมของกลุ่มจะเน้นเรื่องปัญหาที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่จังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่ภายหลังการรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ได้รณรงค์ประเด็นสิทธิเสรีภาพและประชาธิปไตยด้วย

อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย จังหวัดขอนแก่น นอกจากนี้ ในวันเดียวกันยังมีปฏิบัติการสลายการชุมนุมของกลุ่มนักศึกษาบริเวณลานด้านหน้าหอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานครด้วย ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ทหารนอกเครื่องแบบเข้าร่วมปฏิบัติการด้วย โดยไม่ทราบว่าเจ้าหน้าที่เหล่านั้นเป็นเจ้าพนักงานรักษาความสงบเรียบร้อยหรือไม่

นอกจากนี้คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติตามมาตรา 44 ยังถูกนำมาใช้ ในประเด็นเฉพาะต่างๆ ตั้งแต่การได้มาของสมาชิกสภาและผู้บริหารท้องถิ่น, การโยกย้ายตำแหน่งข้าราชการและคณะกรรมการซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษา, องค์ประกอบของคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ, การแก้ไขปัญหาประมง, การแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์, การให้ข้าราชการระงับการปฏิบัติราชการ ไปจนถึงการกำหนดพื้นที่เวนคืนที่ดินเพื่อนำมาใช้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษอีกด้วย ซึ่งอาจมีข้าราชการและประชาชนได้รับผลกระทบจากคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ แต่ไม่อาจเรียกร้องความรับผิดใดๆ ได้

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนเห็นว่า บทบัญญัติตามมาตรา 44 รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวนี้มีปัญหาในเชิงหลักการอย่างน้อยสองประการ คือ

1. บทบัญญัตินี้ให้อำนาจอย่างกว้างขวาง ทั้งในทางนิติบัญญัติ ในทางบริหาร หรือในทางตุลาการ อันขัดต่อหลักการแบ่งแยกอำนาจ เนื่องจากโดยหลักการแล้ว การแบ่งแยกอำนาจให้หลายองค์กรนั้นเป็นไปเพื่อตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจระหว่างองค์กร ไม่ให้องค์กรใดองค์กรหนึ่งมีอำนาจมากเกินไป แต่มาตรา 44 กลับรวบอำนาจทั้งหมดไว้ยังบุคคลเพียงคนเดียว คือ หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ทำให้องค์กรรัฐอื่นๆ หรือประชาชนไม่สามารถเข้ามาตรวจสอบการใช้อำนาจดังกล่าวได้ และมีความเสี่ยงที่จะทำให้เกิดการใช้อำนาจตามอำเภอใจได้

2. เป็นบทบัญญัติซึ่งให้อำนาจโดยปราศจากความรับผิด กล่าวคือ การใช้อำนาจใดๆ ตามมาตรา 44 ชอบด้วยกฎหมายและรัฐธรรมนูญและเป็นที่สุด ซึ่งโดยหลักการแล้ว การใช้อำนาจต้องมาพร้อมซึ่งความรับผิดชอบ ไม่ว่าจะเป็นความรับผิดชอบทางการเมืองหรือความรับผิดทางกฎหมาย แต่มาตราดังกล่าวกลับรับรองการใช้อำนาจโดยยกเว้นความรับผิด แม้ในทางปฏิบัติอาจเกิดความเสียหายจากการใช้อำนาจดังกล่าว ประชาชนหรือบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายก็ไม่อาจเรียกร้องความรับผิดได้ ก่อให้เกิดการผลิตซ้ำวัฒนธรรมการลอยนวลของผู้กระทำความผิด (impunity)

การที่บทบัญญัติดังกล่าวได้ให้อำนาจต่อบุคคลเพียงคนเดียวและเป็นอำนาจที่ปราศจากความรับผิดนั้น ทำให้ประชาชนตกอยู่ในสภาวะขาดหลักประกันต่อสิทธิและเสรีภาพ และในทางปฏิบัติ การบังคับใช้มาตรา 44 นั้นยังถูกนำไปกล่าวอ้างอย่างกว้างขวาง เช่น การเข้าไปควบคุมตัวนายสำรวย บุตรดี นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดงพระราม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ขณะกำลังร่วมประชุมสมาชิก โดยตรวจค้นที่ห้องทำงานและรถยนต์ส่วนตัว ยึดเอกสารเกี่ยวกับการประมูลงานในโครงการต่างๆ เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2558 หรือการข่มขู่ว่าจะใช้มาตรา 44 กับประชาชนกลุ่มฮักภูซาง ซึ่งชูป้ายคัดค้านการก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมยางพารา จังหวัดพะเยา ในวันที่ 9 เมษายน 2558 ซึ่งพฤติการณ์ดังกล่าวของเจ้าหน้าที่ทหาร ประชาชนไม่อาจตรวจสอบหรือเรียกร้องให้เจ้าหน้าที่รับผิดตามกฎหมายได้

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนเห็นว่า นอกจากคณะรักษาความสงบแห่งชาติจะไม่ต้องรับผิดในการกระทำการยึดอำนาจการปกครองเนื่องจากมีการนิรโทษกรรมตนเองในมาตรา 48 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 แล้ว ยังได้รับรองความ

ชอบด้วยกฎหมายของประกาศและคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติไว้ตามมาตรา 47 ซึ่งเป็นการรับรองการกระทำที่ผ่านมาแล้ว และในมาตรา 44 ยังให้การรับรองการกระทำในอนาคตของคณะรักษาความสงบแห่งชาติว่าชอบด้วยกฎหมายและรัฐธรรมนูญด้วย อาจกล่าวได้ว่าคณะรักษาความสงบแห่งชาตินั้นมีอำนาจอย่างเบ็ดเสร็จโดยปราศจากความรับผิดจากการกระทำที่ผ่านมาและที่จะกระทำในอนาคต ซึ่งเป็นการธำรงวัฒนธรรมการลอยนวลของผู้กระทำความผิดให้หยั่งรากลึกยิ่งขึ้นในสังคมไทย

4. ทรัพยากรที่ถูก “บุกรุก”

4.1 คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 64/2557, ฉบับที่ 66/2557 และแผนแม่บทป่าไม้ฯ

ภายหลังการประกาศใช้คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 64/2557 เรื่องการปราบปรามและการหยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2557 ที่กำหนดให้หน่วยงานต่างๆ ที่มีภารกิจและอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเข้าดำเนินการปราบปรามและจับกุมผู้บุกรุก ยึดถือครอบครอง ทำลาย หรือกระทำด้วยประการใดๆ อันเป็นการทำให้เสื่อมเสียแก่สภาพป่า รวมทั้งผู้สมคบและสนับสนุนช่วยเหลือให้ได้ผลอย่างจริงจังในทุกพื้นที่ ทางคณะรักษาความสงบแห่งชาติได้มอบให้กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์และจัดทำ “แผนแม่บทแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้, การบุกรุก

ที่ดินของรัฐ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน”[13] ขึ้นเพื่อรองรับคำสั่งในเรื่องนี้ ซึ่งต่อมาแผนแม่บทป่าไม้ฯ นี้ได้รับการอนุมัติให้มีผลบังคับใช้เมื่อต้นเดือนสิงหาคม 2557

แผนแม่บทป่าไม้ฯ ฉบับนี้ ได้วางเป้าหมายรูปธรรมที่สำคัญคือการพิทักษ์รักษาพื้นที่ป่าไม้ให้มีสภาพป่าที่สมบูรณ์ให้ได้พื้นที่อย่างน้อยร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศภายในระยะเวลา 10 ปี และกำหนดเป้าหมายการหยุดยั้งการตัดไม้ทำลายป่า และทวงคืนผืนป่าจากผู้บุกรุกครอบครองภายใน 1 ปี โดยในแผนแม่บทฯ ได้ระบุตัวเลขพื้นที่ป่าของประเทศไทยในปี 2556 ว่ามีจำนวน 102.1 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 31.57 ของประเทศ ทำให้หากต้องการจะดำเนินการตามเป้าหมายนี้ เจ้าหน้าที่รัฐฝ่ายต่างๆ จำเป็นต้องดำเนินการหาพื้นที่ป่าคืนกว่า 27.2 ล้านไร่

แม้ในคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 66/2557 จะระบุให้การดำเนินการใดๆ ตามคำสั่งฉบับที่ 64/2557 ว่าต้องไม่ส่งผลกระทบต่อประชาชนผู้ยากไร้ ผู้ที่มีรายได้น้อย และผู้ไร้ที่ดินทำกิน ซึ่งได้อาศัยอยู่ในพื้นที่เดิมนั้นๆ ก่อนคำสั่งนี้มีผลบังคับใช้ หรือในตัวแผนแม่บทป่าไม้ฯ เองก็ระบุว่า การดำเนินการเรื่องนี้จัดลำดับความเร่งด่วนกับนายทุนหรือผู้บุกรุกป่าไม้รายใหญ่เป็นลำดับแรก **แต่ปรากฏว่า การเข้าจับกุมดำเนินคดีและการเข้าไล่รื้อชุมชนที่เกิดขึ้นในหลายพื้นที่ทั่วประเทศในช่วงเกือบ 1 ปีที่ผ่านมา กล่าวได้ว่ามีแนวโน้มจะส่งผลกระทบต่อประชาชนที่ยากจนหรือผู้ไร้ที่ทำกิน มากกว่านายทุน ผู้มีอิทธิพลหรือผู้ครอบครองที่ดินขนาดใหญ่**

[13] “แผนแม่บทแก้ไขปัญหาการตัดไม้ทำลายทรัพยากรป่าไม้, การบุกรุกที่ดินของรัฐ และการบริหารทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน,” สำนักการสอบสวนและนิติการ, http://ilab.dopa.go.th/data/download/download-2-16-1423195115.pdf (สืบค้นเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2558).

คำสั่งและแผนปฏิบัติงานดังกล่าว ถูกจัดทำขึ้นโดยขาดการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่างๆ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชนที่อาศัยหรือทำกินอยู่ในพื้นที่ป่าที่ได้รับผลกระทบโดยตรง อีกทั้งนโยบายนี้ยังมีแนวโน้มจะนิยามปัญหาเรื่องการบุกรุกทำลายป่าจากมุมมองของ “ความมั่นคงของชาติ” เป็นหลัก มองปัญหาว่าการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ในประเทศเกิดจากการบุกรุกของชาวบ้าน นำไปสู่แนวทางการจัดการปัญหาด้วยการปราบปรามและใช้อำนาจอย่างเด็ดขาด รวมทั้งการใช้แนวทางการทหารภายใต้การนำของ กอ.รมน. เข้าไปดำเนินการ โดยละเลยแนวทางการจัดการร่วม การตรวจพิสูจน์สิทธิของชุมชนในพื้นที่ป่าและการพิจารณาบริบททางประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนและพัฒนาการการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินประกอบด้วย นำไปสู่การละเมิดสิทธิของประชาชนและชุมชนในการเข้าถึงที่ทำกินและวิถีการดำรงชีวิตในหลายพื้นที่อย่างกว้างขวาง

แม้ความขัดแย้งในประเด็นการเข้าถึงทรัพยากรทั้งป่าไม้และที่ดิน ปัญหาการเข้าถึงที่ดินทำกินของประชาชน ปัญหาการทับซ้อนระหว่างพื้นที่ทำกินและพื้นที่อยู่อาศัยของชุมชนกับพื้นที่ป่า หรือการจับกุมดำเนินคดีชาวบ้านที่เข้าหาอยู่หากินในป่า จะเป็นประเด็นปัญหาที่มีอยู่ก่อนหน้าการรัฐประหารครั้งนี้แล้ว **แต่การใช้อำนาจเบ็ดเสร็จเข้าควบคุมจัดการปัญหาเหล่านี้ภายใต้นโยบายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติมีแนวโน้มจะยิ่งขยายปัญหาความขัดแย้งให้เป็นไปอย่างเข้มข้นและส่งผลกระทบในวงกว้างมากกว่าจะแก้ไขปัญหาเรื่องการบุกรุกทำลายป่าอย่างยั่งยืนได้**

4.2 สถานการณ์การขับไล่ประชาชนออกจากพื้นที่ป่า

หลังจากมีคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 64/2257 และ

การดำเนินนโยบายตามแผนแม่บทป่าไม้ฯ สถานการณ์การเข้าจับกุมและขับไล่ประชาชนออกจากพื้นที่ป่าเกิดขึ้นในแทบทุกภาคของประเทศ คาดการณ์ในเบื้องต้นว่ามีมากกว่า 100 ชุมชน และมีประชาชนหลายพันครัวเรือนที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายนี้ ข้อมูลจากอนุกรรมการด้านที่ดินและป่า คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พบว่า มีเรื่องร้องเรียนที่เป็นผลกระทบจากคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ และแผนแม่บทฯ นี้จำนวน 48 เรื่อง[14] ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่เป็นกรณีพิพาทมาก่อนหน้านี้แล้วและอยู่ระหว่างการแก้ไขปัญหา แต่คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติและแผนแม่บทป่าไม้ฯ ได้ถูกหยิบยกมาใช้เร่งรัดการดำเนินการของเจ้าหน้าที่รัฐในการขับไล่ชาวบ้านออกจากพื้นที่ โดยไม่สนใจต่อกระบวนการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมา ทั้งนี้รูปแบบปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่รัฐตามแนวนโยบายนี้อาจประมวลได้ดังนี้

การจับกุมดำเนินคดี

แนวทางการดำเนินการปราบปรามปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าอย่างเด็ดขาด ทำให้ตัวเลขการจับกุมดำเนินคดีในข้อหาที่เกี่ยวข้องกับการบุกรุกพื้นที่ป่าหรือการครอบครองไม้หวงห้ามเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา และกลายไปเป็นตัวชี้วัดผลงานประการหนึ่งซึ่งหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องใช้กล่าวอ้าง นอกจากนั้นยังมีการเร่งรัดคดีที่เกิดขึ้นก่อนหน้าการรัฐประหารอีกด้วย จากข้อมูลการแถลงผลงานของสำนักงานตำรวจแห่งชาติในรอบ 6 เดือน เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2558 ระบุว่า มีการจับกุมผู้ต้องหาคดีทำลายป่าทั้งหมด 2,758 คดี มีผู้ต้องหา 1,622 ราย คดีการค้าสัตว์ป่าพันธุ์พืชหวงห้าม 265 คดี มีผู้ต้องหา 235 ราย คดีการทำลายทรัพยากร

[14] ข้อมูล ณ วันที่ 21 พฤษภาคม 2558

ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 108 คดี มีผู้ต้องหา 110 ราย และคดีบุกรุกป่าและที่สาธารณะ 1,920 คดี มีผู้ต้องหา 602 ราย[15]

อย่างไรก็ตาม จำนวนดังกล่าวไม่ได้จำแนกระหว่างกรณีการดำเนินการต่อ "นายทุน" ที่เข้าไปบุกรุกพื้นที่ป่า ถือครองที่ดินทำธุรกิจขนาดใหญ่ หรือเข้าไปตัดไม้อย่างเป็นระบบกับ "ชาวบ้าน" ทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ หรือชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่ามาก่อนการประกาศเขตป่า และมีวิถีชีวิตพึ่งพิงกับทรัพยากรป่าไม้มาอย่างยาวนาน หรือกลุ่มเกษตรกรรายย่อย และเกษตรกรไร้ที่ดินทำกินในพื้นที่ภาคต่างๆ ซึ่งปัญหาเชิงโครงสร้างในการกระจายการถือครองที่ดินรวมทั้งนโยบายของรัฐ ผลักดันให้พวกเขาต้องเข้าไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่า จากข้อมูลในหลายพื้นที่ชี้ให้เห็นว่า ประชาชนกลุ่มหลังนี้เองที่ถูกจับกุมดำเนินคดี และถูกพิพากษาจำคุกเป็นจำนวนมาก

ในการเข้าจับกุมนั้น หลายกรณีเจ้าหน้าที่ได้สนธิกำลังเข้าจับกุมชาวบ้านจำนวนมากในหมู่บ้านเดียวกัน ผู้ถูกจับกุมมีทั้งผู้สูงอายุ หญิงแม่ลูกอ่อน บางครั้งจับกุมคนในครอบครัวเดียวกันมากกว่า 1 คน โดยฟ้องแยกเป็นรายบุคคล บางกรณีมีการฟ้องร้องเนื้อที่ที่บุกรุกเกินกว่าที่ชาวบ้านเข้าไปทำประโยชน์จริง ทำให้อัตราโทษสูงขึ้นตามไปด้วย การต้องสูญเสียที่ดินทำกินจนกระทั่งสูญเสียอิสรภาพได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ และสภาพจิตใจของตัวผู้ถูกดำเนินคดีและครอบครัวอย่างรุนแรง ตัวอย่างเช่น กรณีชาวบ้านทุ่งป่าคา อ.แม่ลาน้อย

[15] "ผบ.ตร.แถลงผลงาน 6 เดือน คดีหมิ่นแล้วเสร็จ 239 คดีจากค้างปีก่อน 443 คดี," *ประชาไท*, 25 เมษายน 2558 http://prachatai.org/journal/2015/04/58968 (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2558).; ทางหน่วยงานใน กอ.รมน. เองก็มีการสรุปผลงานการดำเนินนโยบายทวงคืนผืนป่าไว้อย่างต่อเนื่องรายวัน ในเว็บไซต์ศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ ๔ กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร, http://www.isoc04.go.th/

จ.แม่ฮ่องสอน[16] กรณีบ้านจัดระเบียบ อ.ภูพาน จ.สกลนคร เป็นต้น[17]

คดีเหล่านี้ยังเกิดขึ้นภายใต้สภาพปัญหาที่ประชาชนผู้ยากไร้ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ทั้งในเรื่องหลักทรัพย์ในการประกันตัว ทนายความ การมีล่ามเพื่อสื่อสารภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ การเลือกปฏิบัติ ประกอบกับทัศนะของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมที่ใช้วิธีการลงโทษให้หลาบจำ หรือเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นเกรงกลัว ซึ่งล้วนเป็นปัญหาที่สั่งสมอยู่ในกระบวนการยุติธรรมมาเนิ่นนาน ยิ่งซ้ำเติมให้ประชาชนที่ถูกดำเนินคดีตามนโยบายทวงคืนผืนป่าที่เป็นกลุ่มคนชายขอบได้ตกเป็น "เหยื่อ" ที่ไร้หนทางต่อสู้หรือเรียกร้องความเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น

---

[16] กรณีชาวบ้านทุ่งป่าคา อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน ได้ถูกเจ้าหน้าที่ทั้งทหาร ตำรวจ และป่าไม้ หลายร้อยนาย สนธิกำลังเข้าจับกุมชาวบ้าน 39 ราย ในข้อหาครอบครองไม้สักหวงห้าม หนึ่งในจำนวนนั้นเป็นยายเฒ่าอายุ 70 ปี ซึ่งต่อมามีอาการเครียดจัดจนเสียชีวิตลง ก่อนหน้าการฟังคำพิพากษาในศาลชั้นต้น หรือหญิงวัยกลางคนที่มีลูกเล็กวัย 5 ขวบต้องดูแล ก็ถูกดำเนินคดีจนต้องโทษจำคุก 1 ปีไปด้วย ทั้งนี้ ไม้หมอนที่ชาวบ้านสะสมไว้ก็เพื่อสร้างและซ่อมแซมบ้านเรือนตามวิถีของชนเผ่า แต่ศาลก็ไม่ได้นำประเด็นด้านสิทธิชุมชน วิถีชีวิต และวัฒนธรรมมาใช้ประกอบในการพิจารณาด้วย ทำให้ชาวบ้านทั้งหมดถูกพิพากษาจำคุกโดยไม่รอลงอาญาทั้งในศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์

[17] กรณีบ้านจัดระเบียบ อ.ภูพาน จ.สกลนคร ชาวบ้านถูกแจ้งความดำเนินคดีในข้อหาบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนในปี 2555 หลังการลงชื่อแจ้งการครอบครองที่ดิน โดยได้รับการบอกกล่าวว่าจะพิจารณาออกเอกสารสิทธิ์ให้ อย่างไรก็ตาม จากการยื่นเรื่องขอความเป็นธรรมทำให้คดียังไม่ขึ้นสู่ชั้นศาล หลังการรัฐประหารมีการเร่งรัดดำเนินคดี ในที่สุดอัยการก็ส่งฟ้อง จนถึงปัจจุบันมีชาวบ้านที่รับสารภาพตามข้อกล่าวหาและถูกตัดสินจำคุก 4 ปี (ลดเหลือ 2 ปี) แล้ว 3 ราย จำคุก 2 ปี (ลดเหลือ 1 ปี) 1 ราย จำเลย 2 รายที่ถูกตัดสินจำคุกยังเป็นสามีภรรยากัน ส่งผลกระทบต่อครอบครัวอย่างรุนแรง ในขณะที่ญาติผู้ต้องหาคนอื่นๆ ก็มีอาการเครียดและซึมเศร้าหลังจากถูกดำเนินคดี

“คณะรักษาความสงบแห่งชาตินั้น มีอำนาจอย่างเบ็ดเสร็จโดยปราศจากความรับผิดจากการกระทำที่ผ่านมา และที่จะกระทำในอนาคต ซึ่งเป็นการธำรงวัฒนธรรมการลอยนวลของผู้กระทำความผิดให้หยั่งรากลึกยิ่งขึ้นในสังคมไทย”

ในสภาพการณ์เช่นนี้ ชาวบ้านที่ถูกดำเนินคดีหลายกรณีจำเป็นต้องรับสารภาพ โดยหวังว่าศาลจะรอลงอาญาหรือลดโทษให้กึ่งหนึ่ง อย่างน้อยเขาก็ไม่สูญเสียอิสรภาพ หรือสูญเสียสั้นที่สุด แม้จะต้องสูญเสียที่ดินทำกินไป โดยที่ไม่รู้ว่าจะมีโอกาสมีที่ทำกินอีกหรือไม่

นอกจากการดำเนินคดีแล้ว เจ้าหน้าที่ป่าไม้และทหารยังได้ดำเนินการสำรวจข้อมูลรายครัวเรือน เข้าถ่ายรูปชุมชน หรือบางพื้นที่ก็มีการใช้เฮลิคอปเตอร์บินวนลาดตระเวน ซึ่งนอกจากจะสร้างความวิตกกังวลให้กับชาวบ้านในพื้นที่แล้ว ในบางพื้นที่ยังพบว่า ในเวลาต่อมา เจ้าหน้าที่ได้มีหมายเรียกชาวบ้านที่เจ้าหน้าที่มาสำรวจข้อมูลแล้วให้ไปรับทราบข้อกล่าวหาบุกรุกป่า เช่น กรณีอุทยานแห่งชาติภูเก้า – ภูพานคำ อ.โนนสัง จ.หนองบัวลำภู มีชาวบ้านถูกออกหมายเรียกแล้วอย่างต่ำ 13 ราย

การดำเนินการทางกฎหมายกับกลุ่มประชาชนเหล่านี้ ได้ตีตราให้พวกเขากลายเป็น “ผู้บุกรุก” หรือกลายเป็น “ผู้ลักลอบตัดไม้” ทั้งที่

หลายคนอยู่อาศัยในพื้นที่นั้นมานานและทำมาหากินกับทรัพยากรเหล่านี้ในชีวิตประจำวันมาโดยตลอด การจับกุมคุมขังประชาชนเหล่านี้จึงเป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ ท่ามกลางปัญหาเชิงโครงสร้างของการถือครองที่ดินที่กระจุกตัวอยู่ในมือของคนจำนวนน้อย ในขณะที่คนจำนวนมากกลับไม่มีแม้แต่ที่ดินทำกิน

การไล่รื้อชุมชนออกจากพื้นที่อยู่อาศัยหรือที่ทำกิน

ปฏิบัติการทวงคืนผืนป่าปรากฏในหลากหลายรูปแบบ ด้วยการเข้าไล่รื้อชุมชนที่อยู่อาศัยหรือทำกินในพื้นที่ที่ถูกประกาศเป็นเขตป่าสงวน ป่าอนุรักษ์หรือที่สาธารณะ แม้ชุมชนหลายแห่งจะอยู่อาศัยมาก่อน นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ยังใช้การกดดันอย่างต่อเนื่องเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ยกตัวอย่าง เช่น กรณีชุมชนเก้าบาตร อ.โนนดินแดง จ.บุรีรัมย์[18] กรณีชุมชนโคกยาวและบ้านบ่อแก้ว อ.คอนสาร จ.ชัยภูมิ[19] กรณีชุมชนเพิ่มทรัพย์

[18] กรณีชุมชนเก้าบาตร อ.โนนดินแดง จ.บุรีรัมย์ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการคุกคามอย่างต่อเนื่อง ในช่วงเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม 2557 ทั้งการส่งกำลังทหารพร้อมอาวุธครบมือเข้าไปภายในหมู่บ้าน แจ้งให้ทุกครอบครัวทำการรื้อบ้านออกไปจากพื้นที่ ฉีดสีสเปรย์ทำเครื่องหมายกำกับทุกหลังคาเรือน เข้าควบคุมตัวแกนนำชาวบ้านไป เข้าตรวจค้นบ้าน ตั้งด่านสกัดเพื่อตรวจคนและสิ่งของที่เข้าออกจากพื้นที่ เข้ารื้อบ้านชาวบ้านที่ยินยอมเซ็นคืนพื้นที่ กดดันญาติพี่น้อง หรือแม้กระทั่งให้ชาวบ้านที่อพยพออกไปแล้วกดดันกลุ่มที่ยังไม่อพยพออก จนกระทั่งชาวบ้านต้องย้ายออกจากพื้นที่ในที่สุด

[19] กรณีชุมชนโคกยาวและบ้านบ่อแก้ว อ.คอนสาร จ.ชัยภูมิ เจ้าหน้าที่เข้าติดป้ายตรวจยึดพื้นที่ และให้ชาวบ้านรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างรวมทั้งพืชผลอาสินออกจากพื้นที่ภายในระยะเวลา 15 วัน เมื่อชาวบ้านเข้าร้องเรียนต่อหน่วยงานต่างๆ ก็มีเจ้าหน้าที่ทหาร ตำรวจ และป่าไม้ เข้าไปในชุมชนเป็นระยะๆ ครั้งละประมาณ

อ.ชัยบุรี จ.สุราษฎร์ธานี[20] กรณีบ้านห้วยปุก อ.เมือง จ.น่าน[21] และกรณีบ้านคลองชัน อ.เขาคิชฌกูฏ จ.จันทบุรี[22] เป็นต้น

การบังคับไล่รื้อเหล่านี้ รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ไม่ได้เตรียมการจัดหาพื้นที่รองรับไว้ให้ชุมชนที่จะต้องย้ายออกจากพื้นที่เดิม สร้างความเดือดร้อน

40–50 นาย สร้างความวิตกกังวลให้กับชุมชนอยู่ตลอดเวลา ในหลายพื้นที่ หลังการปักป้ายตรวจยึด เจ้าหน้าที่จะตั้งด่านสกัดไม่ให้ชาวบ้านเข้าไปทำประโยชน์หรือเก็บผลผลิตในพื้นที่ได้อีก ในบางพื้นที่เจ้าหน้าที่จะเข้าไปลาดตระเวน หากพบคนอยู่ก็จะข่มขู่ให้ออกจากพื้นที่

[20] กรณีชุมชนเพิ่มทรัพย์ อ.ชัยบุรี จ.สุราษฎร์ธานี เจ้าหน้าที่ทหารจำนวน 5 นาย ได้เข้าสั่งการให้ชาวบ้านออกไปนอกชุมชน และปิดล้อมทางเข้าออก ห้ามไม่ให้ใครก็ตามเข้าไปในชุมชนได้ และยังมีการเรียกตัวแกนนำชุมชนไปรายงานตัว และควบคุมตัวไว้ในค่ายทหารเป็นเวลา 3 วัน

[21] กรณีบ้านห้วยปุก อ.เมือง จ.น่าน เจ้าหน้าที่แจ้งว่ามีชาวบ้าน 5 ราย บุกรุกป่าสงวนฯ และให้เซ็นคืนพื้นที่ให้ถ้าไม่เซ็นก็จะจับกุมดำเนินคดี เช่นเดียวกับที่บ้านดงคำน้อย ในเขตอุทยานแห่งชาติตาดโตน หรือกรณีที่สาธารณประโยชน์โคกหนองสิม อ.ปทุมรัตน์ จ.ร้อยเอ็ด ซึ่งเจ้าหน้าที่ทหาร ป่าไม้ และฝ่ายปกครองกว่า 60 นาย เข้าไปจัดเวทีรับฟังข้อมูลและให้ชาวบ้านไปลงชื่อแจ้งความประสงค์ที่จะอพยพออกจากพื้นที่ภายใน 1 วัน

[22] กรณีบ้านคลองชัน อ.เขาคิชฌกูฏ จ.จันทบุรี กองทัพเรือต้องการใช้เป็นพื้นที่ซ้อมรบ จึงแจ้งความดำเนินคดีกับชาวบ้านในข้อหาบุกรุกป่าสงวนฯ โดยศาลมีคำพิพากษาให้ชาวบ้านออกจากพื้นที่แล้ว แต่ชาวบ้านได้ร้องเรียนคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเพื่อให้แก้ไขปัญหา เนื่องจากไม่มีที่ดินทำกิน กรณีนี้จึงอยู่ในระหว่างกระบวนการแก้ไขปัญหาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยชาวบ้านยังอยู่อาศัยและเก็บไม้ผลได้ แต่ทหารร่วมกับตำรวจอาศัยอำนาจตามมาตรา 44 รัฐธรรมนูญชั่วคราว นำหมายบังคับคดีซึ่งออกมาตั้งแต่ปี 56–57 มาจับกุมชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านออกจากพื้นที่ดังกล่าว

และความยากลำบาก ทั้งในด้านที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิต ให้กับประชาชนที่ถูกผลักดันไล่รื้อตามมา

การเข้าตัดฟันผลผลิตหรือรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง

เพื่อผลักดันให้ชาวบ้านออกจากเขตป่า เจ้าหน้าที่ได้ดำเนินการเข้าตัดฟันทำลายพืชผลทางการเกษตร รวมทั้งรื้อถอนบ้านเรือนของชาวบ้านด้วย เช่น กรณีบ้านห้วยหก อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ได้เข้าตัดฟันพืชผลของชาวบ้านหลายราย ทั้งไร่ข้าวและไร่ข้าวโพด หรือกรณี นายอาแม อามอ เจ้าหน้าที่ทหารและป่าไม้ เข้าตัดต้นยางพารา อายุ 11 ปี จำนวนกว่า 3,200 ต้น ทั้งที่เป็นต้นยางที่ทางรัฐบาลก่อนหน้านี้เคยสนับสนุนให้ประชาชนเพาะปลูก เช่นเดียวกับอีกหลายพื้นที่ในทุกภูมิภาคที่เจ้าหน้าที่สนธิกำลังเข้าตัดฟันต้นยางพารานับหมื่นไร่ ทำให้ชาวบ้านขาดแคลนรายได้เลี้ยงครอบครัวและขาดความมั่นคงทางอาหาร

กล่าวโดยสรุป คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 64/2557 และแผนแม่บทป่าไม้ฯ มีลักษณะของการใช้อำนาจแบบเบ็ดเสร็จในการเข้าไปจัดการทรัพยากรป่าไม้และที่ดิน โดยละเลยต่อบริบทพัฒนาการการใช้พื้นที่และการอยู่อาศัยของชุมชนแต่ละแห่ง ละเลยฐานการจัดการทรัพยากรและการตัดสินใจร่วมของชุมชนท้องถิ่น ละเลยต่อสิทธิของประชาชนในการมีที่อยู่อาศัย สิทธิในการเข้าถึงที่ดินทำกินและมาตรฐานการดำรงชีวิตอย่างเพียงพอ เช่นนี้แล้ว ปฏิบัติการทวงคืนผืนป่าแทนที่จะเป็นการแก้ไขปัญหาการลดลงของทรัพยากรป่าไม้ กลับมีแนวโน้มนำไปสู่การสั่งสมความขัดแย้งและความรุนแรงในการจัดการที่ดินและป่าไม้ตลอดจนทำให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยทวีความรุนแรงจนถึงขั้นวิกฤตได้ในอนาคต

4.3 การใช้อำนาจกดทับการเคลื่อนไหวของชุมชน และเอื้อประโยชน์ให้กลุ่มทุน

นอกเหนือจากประเด็นทรัพยากรป่าไม้และที่ดินแล้ว การใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ทหารภายใต้กฎอัยการศึก และตามมาด้วยมาตรา 44 รัฐธรรมนูญชั่วคราว ในปัจจุบัน ยังส่งผลกระทบต่อความขัดแย้งในการเข้าถึงทรัพยากรในประเด็นต่างๆ อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการใช้กฎอัยการศึกเข้ามาควบคุมกดทับการเคลื่อนไหวของชุมชนท้องถิ่น ในการคัดค้านโครงการพัฒนาขนาดใหญ่และเอื้อประโยชน์ให้การดำเนินการของกลุ่มทุนขนาดใหญ่

ในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา ภายใต้คณะรักษาความสงบแห่งชาติ กิจกรรมการเสวนา การจัดประชุมหรือการรณรงค์ในประเด็นฐานทรัพยากรต่างๆ ก็ได้ถูกเจ้าหน้าที่ทหารเข้าไปจับตา ตรวจสอบ กระทั่งห้ามไม่ให้จัดในหลายกิจกรรม[23] อีกทั้ง ในการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการพัฒนาที่มีผล

[23] ยกตัวอย่างกิจกรรมในประเด็นฐานทรัพยากรที่ถูกเข้าจับตา คุกคาม หรือระงับยับยั้ง เช่น กิจกรรม “เดินก้าวแลก” ที่จังหวัดเชียงใหม่ ในช่วงเดือนพฤศจิกายน 2557 ซึ่งเป็นการรณรงค์คัดค้านแผนแม่บทป่าไม้ฯ และเสนอแนวทางการปฏิรูปที่ดิน ก็ได้ถูกเจ้าหน้าที่ทหารเข้ามาห้ามไม่ให้ทำกิจกรรม และมีการจับกุมผู้ร่วมในการเดิน, การส่งกำลังทหารเข้าไปตรวจสอบการประชุมหารือคดีเขื่อนไซยะบุรี ระหว่างทนายความศูนย์ข้อมูลชุมชนกับชาวบ้าน ที่จ.อุดรธานี ในช่วงเดือนพฤศจิกายน 2557 และกำหนดให้ทำหนังสือขออนุญาตก่อน พร้อมขอส่งเจ้าหน้าที่เข้าฟังการประชุม, การส่งกำลังเจ้าหน้าที่กว่า 70 นายเข้าควบคุมและห้ามเครือข่ายป่าไม้ที่ดินภาคอีสานจัดกิจกรรมพูดคุยเสวนาเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ได้รับผลกระทบจากคำสั่ง คณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 64/2557 และแผนแม่บทป่าไม้ฯ ที่จังหวัดมหาสารคาม หรือการสนธิกำลังกันเข้าตรวจค้นบ้านพักและแปลงปลูกข้าวโพดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ผลิตและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ อ.พร้าว จ.เชียงใหม่ โดยอ้างว่าได้รับการร้องเรียนว่าเมล็ดพันธุ์ที่จำหน่ายมีการปลอมปน เป็นต้น

กระทบต่อชุมชนหรือเรียกร้องให้เกิดการแก้ไขปัญหา เจ้าหน้าที่ทหารยังมีการอ้างอำนาจตามกฎอัยการศึก เรียกตัวแกนนำชาวบ้านไปพูดคุย หรือบางกรณี เจ้าหน้าที่ก็ไปพบแกนนำถึงบ้านเพื่อห้ามไม่ให้เคลื่อนไหว บางกรณีมีการให้เซ็นเอกสารข้อตกลงหยุดการเคลื่อนไหวในลักษณะเดียวกันกับแกนนำกลุ่มการเมืองต่างๆ ด้วย เช่น กรณีกลุ่มคนรักษ์บ้านเกิดคัดค้านการดำเนินการของเหมืองแร่ทองคำ อ.วังสะพุง จ.เลย, กรณีสมัชชาคนจนเรียกร้องให้เปิดเขื่อนปากมูลถาวร, กรณีการคัดค้านการขุดเจาะสำรวจปิโตรเลียมที่ จ.บุรีรัมย์, กรณีการคัดค้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าขยะในพื้นที่ชุมชนที่ ต.บ่อแฮ้ว จ.ลำปาง หรือกรณีชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างฝายราษีไศลจะชุมนุมกดดันกรมชลประทานให้เร่งรัดการจ่ายเงินชดเชย เป็นต้น แม้แต่การเดินทางไปให้กำลังใจชาวบ้านในพื้นที่ที่กำลังประสบปัญหา แกนนำกลุ่มหรือนักศึกษาที่ไปให้กำลังใจก็ถูกทหารเรียกตัวไปห้ามปรามหรือถูกจับตามองด้วยเช่นกัน

หรือแม้กระทั่งการขึ้นป้ายคัดค้าน “โครงการพัฒนา” ต่างๆ ก็ถูกเจ้าหน้าที่ทหารหรือฝ่ายปกครองในบางพื้นที่เข้ามาขอให้ปลดป้ายลง เช่น กรณีชาวบ้านที่ อ.ภูซาง จ.พะเยา ขึ้นป้ายคัดค้านการก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมยางพารา ก็ได้ถูกเจ้าหน้าที่ทหารพรานและปลัดอำเภอเข้ามาขอให้ปลดป้ายลง โดยอ้างว่าไม่ได้ขออนุญาตและขัดต่อความสงบเรียบร้อยในบ้านเมือง เช่นเดียวกับชาวบ้านกลุ่มสมัชชาคนจน บ้านห้วย-ทับนายน้อย จ.ชัยภูมิ ที่ติดป้ายคัดค้านการก่อสร้างเขื่อนโป่งขุนเพชร หรือการติดป้ายคัดค้านการขุดเจาะสำรวจปิโตรเลียมที่ จ.กาฬสินธุ์ และ จ.ขอนแก่น เป็นต้น

นอกจากกดทับการเคลื่อนไหวของชาวบ้านแล้ว ในขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่ทหารก็อ้างอำนาจตามกฎอัยการศึกปฏิบัติการในลักษณะที่เอื้อต่อผลประโยชน์ของกลุ่มธุรกิจเอกชนขนาดใหญ่ ที่ดำเนินโครงการในพื้นที่ต่างๆ เช่น ในกรณีชาวบ้าน บ้านนามูล อ.กระนวน จ.ขอนแก่น ที่คัดค้าน

โครงการขุดเจาะสำรวจปิโตรเลียมของ บริษัท อพิโก้ (โคราช) จำกัด เจ้าหน้าที่ทหาร – ตำรวจได้นำกำลังเข้าไปคุ้มกันและอำนวยความสะดวกให้บริษัทในขณะทำการขนย้ายอุปกรณ์สำหรับขุดเจาะ โดยมีการข่มขู่จะใช้กฎอัยการศึกดำเนินการต่อชาวบ้านที่เคลื่อนไหวคัดค้าน

เช่นเดียวกับในกรณีกลุ่มคนรักษ์บ้านเกิด ซึ่งเคลื่อนไหวคัดค้านการทำเหมืองแร่ทองคำ ที่ อ.วังสะพุง จ.เลย นอกจากการอ้างกฎอัยการศึกไม่ให้ชาวบ้านประชุมหรือทำกิจกรรมรณรงค์แล้ว ทหารยังได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้น 4 ชุด เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือนร้อนและผลกระทบจากเหมืองแร่ แต่คณะกรรมการดังกล่าวกลับมีความพยายามกดดันให้ชาวบ้านยินยอมเปิดทางให้บริษัทขนแร่ออกจากเหมืองแลกกับการถอนฟ้องคดีความชาวบ้าน ซึ่งในที่สุด ชาวบ้านจำเป็นต้องรับข้อเสนอดังกล่าว เนื่องจากทหารได้พูดถึงการขนแร่โดยใช้อำนาจตามกฎอัยการศึกอยู่ตลอดกระบวนการ

รวมทั้งโครงการพัฒนาของรัฐเอง กฎอัยการศึกก็เป็นเครื่องมือให้การดำเนินโครงการเป็นไปอย่างรวดเร็ว โดยข้ามกระบวนการประชาพิจารณ์ไป เช่น กรณีโครงการก่อสร้างเขื่อนโป่งขุนเพชร กรมชลประทานได้เข้าไปรังวัดพื้นที่ และบังคับให้ชาวบ้านบ้านห้วยทับนายน้อย ซึ่งเป็นกลุ่มสมัชชาคนจนที่ยังคงคัดค้านการสร้างเขื่อนอยู่ เซ็นเอกสารยินยอมให้มีการก่อสร้างเขื่อน

แม้ปรากฏการณ์ที่อำนาจรัฐและนายทุนร่วมกันเอื้อประโยชน์ให้แก่กัน จะเป็นประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาโดยตลอดในสังคมไทย แต่ในสภาวะทางการเมืองหลังรัฐประหารในครั้งนี้ ท่ามกลางการฉวยใช้และกล่าวอ้างกฎหมายพิเศษของเจ้าหน้าที่รัฐได้นำไปสู่การละเมิดเสรีภาพในการรวมกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น และการชุมนุมเรียกร้องในประเด็นปัญหาของตนเองอย่างหนักหน่วงมากยิ่งขึ้น ซึ่งส่งผลให้อำนาจในการต่อรองของประชาชนต่อทั้งรัฐและนายทุนถูกลดทอนลง จนส่งผลกระทบต่อสิทธิใน

การมีส่วนร่วมในการจัดสรรและใช้ประโยชน์ทรัพยากร สิทธิในการกำหนดอนาคตตนเอง ตลอดจนถึงสิทธิในการมีชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีของประชาชนและชุมชน อย่างน่าวิตกอย่างยิ่ง

5. ความยุติธรรมที่ยังมาไม่ถึง: การแทรกแซงกระบวนการสืบหาข้อเท็จจริงและการดำเนินคดีต่อเหตุการณ์สลายการชุมนุมเดือนเมษา-พฤษภา 2553

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนมีข้อสังเกตว่า นอกจากคณะรักษาความสงบแห่งชาติจะเข้าควบคุมอำนาจในด้านต่างๆ แล้ว คณะรักษาความสงบแห่งชาติยังเข้ามาแทรกแซงกระบวนการสืบหาข้อเท็จจริงและการดำเนินคดีต่อเหตุการณ์สลายการชุมนุมเดือนเมษา-พฤษภา 2553 อีกด้วย กล่าวคือ ในช่วงการชุมนุมใหญ่ของแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ ตั้งแต่เดือนมีนาคม-พฤษภาคม 2553 มีผู้บาดเจ็บเป็นจำนวนมากและมีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนถึง 94 ศพ[24] จากการเข้าสลายการชุมนุม โดยศูนย์อำนวยการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือ ศอฉ. ใน

[24] อ้างอิงตัวเลขตามรายงานของ ศูนย์ข้อมูลประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากการสลายการชุมนุม กรณีเม.ย.-พ.ค. 2553 ในเว็บไซต์ www.pic2010.org

บรรดาผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตมีทั้งประชาชนที่เข้าร่วมการชุมนุม เจ้าหน้าที่รัฐ นักข่าว และประชาชนที่เดินทางผ่านหรือมีที่พักอาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับจุดเกิดเหตุ ซึ่งเวลาก็ได้ล่วงเลยผ่านมาถึง 5 ปีแล้ว คดีที่เกี่ยวข้องในกรณีของผู้บาดเจ็บยังไม่มีความคืบหน้าใดๆ มีเพียงกรณีของผู้เสียชีวิต 28 ราย จาก 94 รายเท่านั้น ที่มีความคืบหน้าพอให้เห็นบ้างจากการที่คดีเข้าสู่กระบวนการไต่สวนการตายและศาลได้มีคำสั่งออกมาแล้ว ซึ่งภายหลังเกิดการรัฐประหารครั้งล่าสุด เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 มี 2 เหตุการณ์สำคัญที่ส่งผลต่อการดำเนินคดีที่เกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์การสลายการชุมนุมปี 2553 ที่จะต้องกล่าวถึงดังนี้

5.1 การยกฟ้อง นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ และนายสุเทพ เทือกสุบรรณ

เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2557[25] ศาลอาญาได้พิพากษายกฟ้อง นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ อดีตนายกรัฐมนตรี และ นายสุเทพ เทือกสุบรรณ อดีตรองนายกรัฐมนตรี และผู้อำนวยการศูนย์อำนวยการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือ ศอฉ. กรณีที่**อัยการสั่งฟ้องในความผิดฐานร่วมกันก่อหรือใช้ให้ผู้อื่นกระทำหรือฐานฆ่าผู้อื่น และพยายามฆ่า** ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 288, 80, 83 และ 84 กรณีเมื่อระหว่างวันที่ 7 เมษายน – 19 พฤษภาคม 2553 ต่อเนื่องกัน จำเลยทั้งสองได้ร่วมกันกระทำผิดโดยร่วมกันใช้หรือสั่งการให้เจ้าหน้าที่ หน่วยทหารต่างๆ ใช้อาวุธ

[25] “ศาลยกฟ้องคดี “อภิสิทธิ์-สุเทพ” สั่งสลายม็อบ ชี้เป็นอำนาจศาลฎีกาฯ นักการเมือง,” *ผู้จัดการออนไลน์*, 28 สิงหาคม 2557, http://www.manager.co.th/Crime/ViewNews.aspx?NewsID=9570000098460 (เข้าถึงเมื่อ 28 พฤษภาคม 2558).

ปืนชนิดร้ายแรง ปฏิบัติการผลักดัน ควบคุมพื้นที่ เข้าสลายการชุมนุมของกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ตามคำสั่ง ศอฉ. ทำให้มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บจำนวนมาก

ศาลพิพากษายกฟ้องด้วยเหตุว่า การกระทำดังกล่าวนั้นเกี่ยวพันกับการที่จำเลยทั้งสองใช้อำนาจตำแหน่งหน้าที่ราชการในฐานะนายกรัฐมนตรี และรองนายกรัฐมนตรี รวมทั้ง ผอ.ศอฉ. ตามพระราชกำหนดบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 ด้วย ไม่ใช่การกระทำทางอาญาที่กระทำโดยส่วนตัวหรือนอกเหนือหน้าที่ราชการ ดังนั้นจึงเป็นการกระทำที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดต่อตำแหน่งราชการด้วย เป็นการกระทำกรรมเดียวที่ควรพิจารณาไปในวาระเดียว ซึ่งคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) มีอำนาจไต่สวน และหาก ป.ป.ช. ชี้มูลความผิด ก็ต้องยื่นฟ้องคดีศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 66 และพระราชบัญญัติว่าด้วยวิธีการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 9 (1) และประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 11/2557 และ 24/2557 ที่ ป.ป.ช. มีอำนาจไต่สวนชี้มูลความผิดเกี่ยวกับการกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ โดยคดีไม่อยู่ในอำนาจของศาลนี้ จึงพิพากษายกฟ้อง และญาติของผู้เสียชีวิตที่เป็นผู้เสียหายไม่อาจเข้าเป็นโจทก์ร่วมได้

คำพิพากษาดังกล่าวส่งผลให้ ขณะนี้กระบวนการพิจารณาคดีเหลือเพียงข้อหากระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการเท่านั้น และทำให้คดีล่าช้าไปกว่าเดิม เพราะต้องเริ่มกระบวนการพิจารณาคดีกันใหม่ และญาติของผู้เสียชีวิตซึ่งเป็นผู้เสียหายโดยตรงก็ถูกกีดกันออกจากคดีไป แม้ว่าจะมีการอุทธรณ์คำพิพากษาโดยทนายความของญาติของผู้เสียชีวิตก็ตาม แต่ก็ยังไม่มีความคืบหน้าใดๆ ในขณะนี้ ล่าสุดมีเพียง ป.ป.ช. เพิ่งมีมติให้แจ้ง

ข้อกล่าวหาต่อนายอภิสิทธิ์ และนายสุเทพ เมื่อ 24 กุมภาพันธ์ 2558 และในขณะนี้เริ่มมีการเรียกพยานบางปากเข้าให้ถ้อยคำต่อองค์คณะไต่สวน ป.ป.ช. เช่น นายถวิล เปลี่ยนศรี อดีตเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ พล.อ.ประวิตร วงษ์สุวรรณ รองนายกรัฐมนตรีด้านความมั่นคง และ พล.อ.อนุพงษ์ เผ่าจินดา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นต้น

5.2 การตั้งคณะกรรมการสอบสวนคดีพิเศษชุดใหม่ในคดีที่เกี่ยวเนื่องกับการสลายการชุมนุม 2553

เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2558 มีรายงานข่าวว่า พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ออกคำสั่งนายกรัฐมนตรีที่ 68/2558 ลงวันที่ 2 มีนาคม 2558 เรื่องแต่งตั้งคณะสอบสวนตำรวจ นำโดย พล.ต.ท.ศรีวราห์ รังสิพราหมณกุล ผู้บัญชาการตำรวจนครบาล ไปร่วมสอบสวนกับ นางสุวณา สุวรรณจูฑะ อธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษ และพนักงานอัยการ เพื่อวางกรอบแนวทางการสอบสวนคดี 99 ศพที่ค้างอยู่ให้เสร็จ โดยให้เหตุผลว่าที่ต้องมีการตั้งคณะกรรมการสอบสวนในคดีนี้ใหม่ เนื่องจากมีการโยกย้ายและเกษียณอายุราชการออก[26]

โดยคดีที่อยู่ในความรับผิดชอบของคณะกรรมการสอบสวนชุดใหม่นี้ บางคดีศาลได้มีคำสั่งไต่สวนการตายออกมาแล้วว่าเป็นการเสียชีวิตจากกระสุนปืนความเร็วสูงที่ยิงมาจากเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น กรณี นายจรูญ ฉายแม้น และ นายสยาม วัฒนนุกูล ถูกยิงเสียชีวิตในถนนดินสอ คืนวันที่ 10

[26] "ตร.-ดีเอสไอตั้งทีมสอบสวนคดี 99 ศพ ชุดใหม่," *ประชาไท*, 2 เมษายน 2558, http://www.prachatai.com/journal/2015/04/58685 (สืบค้นเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2558).

เมษายน 2553[27] ผู้เสียชีวิตทั้ง 6 ศพ ในบริเวณวัดปทุมวนาราม เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2553[28] หรือกรณีของ นายพัน คำกอง และ ด.ช.คุณากร ศรีสุวรรณ ที่ถูกยิงเสียชีวิตที่ใต้สถานีแอร์พอร์ตลิงค์ราชปรารภ ในคืนวันที่ 14 พฤษภาคม 2553[29] และอัยการได้สั่งฟ้องนายอภิสิทธิ์ และนายสุเทพ เป็นคดีอาญาแล้ว แต่ศาลได้ยกฟ้องตามเหตุผลที่กล่าวในเบื้องต้น และบางคดีคำสั่งศาลก็ไม่ระบุว่าเกิดจากการกระทำของบุคคลใด

แต่ทั้งนี้ สิ่งสำคัญที่จะต้องกล่าวคือ ในการตั้งคณะกรรมการสอบสวนขึ้นมาใหม่ ได้มีเจ้าหน้าที่ทหารเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการอยู่ด้วยถึง 7 นาย โดย นางสุวณา สุวรรณจูฑะ อธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษ ให้เหตุผลเพียงว่า “เพื่อมาประสานงานกับทหารที่เกี่ยวข้อง การสอบสวนคดีจะได้มีความคืบหน้าได้อย่างรวดเร็ว”[30] ถึงแม้ว่าในการสลายการชุมนุมดังกล่าว

---

[27] “ศาลสั่งการตาย 2 เสื้อแดง 10 เมษา หน้า ร.ร.สตรีวิทฯ วิถีกระสุนมาจากฝ่าย จนท.,” *ประชาไท*, 30 กันยายน 2556, http://www.prachatai.com/journal/2013/09/49003 (สืบค้นเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2558).

[28] “ศาลสั่ง 6 ศพวัดปทุมฯ เสียชีวิตจากทหาร-ไม่มีชายชุดดำในที่เกิดเหตุ,” *ประชาไท*, 6 สิงหาคม 2556, http://www.prachatai.com/journal/2013/08/48039 (สืบค้นเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2558).

[29] “ศาลสั่งไต่สวนการตายคดีแรก “พัน คำกอง”เสียชีวิตจากทหาร,” *ประชาไท*, 17 กันยายน 2555, http://www.prachatai.com/journal/2012/09/42676 และ “ศาลสั่งเป็นคดีที่ 4 “ด.ช.อีซา” เหยื่อกระสุน พ.ค. 53 เสียชีวิตจากทหาร,” *ประชาไท*, 20 ธันวาคม 2555, http://www.prachatai.com/journal/2012/12/44309 (สืบค้นเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2558).

[30] “นปช. งงคดี 99 ศพ,” *ข่าวสด*, 8 เมษายน 2558, http://daily.khaosod.co.th/view_news.php?newsid=TUROd01ERXdOREE0TURRMU9BPT0=&sectionid=TURNd01RPT0=&day=TWpBeE5TMHdOQzB3T0E9PQ (สืบค้นเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2558).

นอกจากนายอภิสิทธิ์ ที่มีคำสั่งตั้ง ศอฉ. และนายสุเทพ ซึ่งเป็นผู้อำนวย-การ ศอฉ. แล้ว ก็ยังมีเจ้าหน้าที่ทหารระดับสูงหลายนายที่เข้าร่วมในที่ประชุมวางแผนอยู่ด้วย รวมถึง พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นรองผู้บัญชาการทหารบก และอยู่ในส่วนคุมกองกำลังของ ศอฉ. ด้วยเช่นกัน อีกทั้งหน่วยงานที่เป็นผู้ปฏิบัติการหลักในแต่ละพื้นที่ก็เป็นเจ้าหน้าที่ทหาร กองทัพจึงเป็นคู่ขัดแย้งหลักในเหตุการณ์ดังกล่าว

ภายหลังจากที่มีคำสั่งดังกล่าว ในช่วงสัปดาห์สุดท้ายของเดือนเมษายน 2558 ทางศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนได้รับแจ้งจากกลุ่มผู้บาดเจ็บจากเหตุการณ์สลายการชุมนุมวันที่ 10 เมษายน 2553 จำนวน 4 คน ว่ามีจดหมายจากกรมสอบสวนคดีพิเศษส่งมาถึงที่บ้าน เพื่อเรียกเข้าให้ปากคำเกี่ยวกับเหตุการณ์ในปี 2553 ที่กรมสอบสวนคดีพิเศษในช่วงเดือนพฤษภาคม 2558

จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า ผู้ที่ถูกเรียกเป็นผู้ชุมนุมที่ได้รับบาดเจ็บในวันที่ 10 เมษายน 2553 โดยมีทั้งผู้ที่ได้รับบาดเจ็บเล็กน้อยอย่างการถูกเอากระบองตี และผู้ที่ได้รับบาดเจ็บจากการถูกยิงด้วยกระสุนปืนความเร็วสูง และเคยลงทะเบียนขอรับเงินเยียวยากับกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2555 และเมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2555 ได้มีการเห็นชอบให้มีการเยียวยาแก่ผู้ได้รับผลกระทบจากการชุมนุมทางการเมือง พ.ศ. 2548 – 2553 และพวกเขามีความกังวลต่อการถูกเรียกไปให้การในครั้งนี้ว่าจะส่งผลให้ถูกจับกุมหรือถูกตั้งข้อหาที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ในปี 2553 เพราะอยู่ในช่วงการปกครองของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ

เมื่อวันที่ 11–12 พฤษภาคม 2558 ทางศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน ได้ให้เจ้าหน้าที่ติดตามผู้บาดเจ็บ 3 ราย ที่ถูกเรียกไปให้การที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ จึงทราบจากพนักงานสอบสวนของกรมสอบสวนคดีพิเศษว่ามีการเรียกผู้บาดเจ็บจากทั้งเหตุการณ์ในวันที่ 10 เมษายน 2553

“...อำนาจในการต่อรองของประชาชนต่อทั้งรัฐและทุนถูกลดทอนลง จนส่งผลกระทบต่อสิทธิในการมีส่วนร่วมในการจัดสรรและใช้ประโยชน์ทรัพยากร สิทธิในการกำหนดอนาคตตนเอง ตลอดจนถึงสิทธิในการมีชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีของประชาชนและชุมชนอย่างน่าวิตกอย่างยิ่ง”

และเหตุการณ์ในช่วงวันที่ 13–19 พฤษภาคม 2553 จากรายชื่อผู้บาดเจ็บทั้งที่ลงทะเบียนขอรับเงินเยียวยาและจากโรงพยาบาลที่รับตัวผู้บาดเจ็บไปรักษา เมื่อสอบถามว่าข้อมูลที่ได้จากการสอบสวนในครั้งนี้จะถูกนำไปประกอบในสำนวนคดีใด กลับไม่ได้รับคำตอบจากพนักงานสอบสวน แต่ได้รับคำตอบว่าไม่เกี่ยวข้องกับสำนวนการเสียชีวิตที่ยังไม่เข้าสู่กระบวนการไต่สวนการตาย และการเรียกบุคคลที่ได้รับบาดเจ็บมาสอบปากคำรอบนี้เพิ่งเริ่มมาได้ไม่ถึงเดือน จากการสังเกตการณ์ระหว่างสอบปากคำผู้บาดเจ็บพบว่า พนักงานสอบสวนเน้นซักถามเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดการบาดเจ็บของผู้ที่ถูกเรียกมาในครั้งนี้

ในการติดตามผู้บาดเจ็บทำให้ได้พบกับผู้บาดเจ็บคนอื่นๆ ที่ถูกเรียกจากกรมสอบสวนคดีพิเศษด้วยเช่นกัน ซึ่งต่างก็มีความกังวลด้วย

เหตุผลเดียวกัน แม้ว่าในขณะนี้จะยังไม่พบว่ามีการจับกุมหรือตั้งข้อหาผู้ที่ถูกเรียกมาให้การแต่อย่างใด

โดยสรุป 2 เหตุการณ์ดังกล่าว จึงควรติดตามว่าคดีของผู้ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตในเดือนพฤษภาคม 2553 ซึ่งเป็นคดีที่เกี่ยวกับการเสียชีวิตของคนจำนวนมาก ทั้งประชาชนชาวไทยและชาวต่างชาติทั้งยังรวมถึงเจ้าหน้าที่รัฐเอง จะมีผู้ได้รับโทษทางอาญาหรือไม่ เมื่อการดำเนินคดีในทางอาญากับผู้มีอำนาจในช่วงเวลาดังกล่าวยุติลง และมีการตั้งคณะกรรมการสอบสวนชุดใหม่ ก็ยังมีปัญหาอยู่อีกว่าคณะกรรมการสอบสวนชุดใหม่นี้ถูกตั้งขึ้นในรัฐบาลของคณะรัฐประหาร ซึ่งหัวหน้าคณะรัฐประหาร พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา รวมถึงเจ้าหน้าที่ทหารระดับสั่งการหลายคนในคณะฯ ก็เข้าร่วมการปฏิบัติการครั้งนั้นด้วย และเดิมคดีที่เกี่ยวข้องกับการเสียชีวิต เจ้าหน้าที่ทหารทั้งในระดับปฏิบัติและสั่งการก็ได้ถูกยกเว้นไม่ต้องถูกดำเนินคดี เพราะถูกอ้างว่าต้องกันเอาไว้เป็นพยาน

สรุป

แม้ภายหลังรัฐประหารปี 2557 คณะรักษาความสงบแห่งชาติจะพยายามแสดงบทบาทเป็นคนกลางในการเข้ามาเพื่อแก้ไขปัญหาของประเทศ รวมถึงปัญหาความขัดแย้งและสร้างความปรองดองสมานฉันท์ แต่เหตุการณ์ในปี 2553 กองทัพเองก็เป็นส่วนหนึ่งของคู่ขัดแย้ง จึงไม่อาจเรียกได้ว่ากองทัพเป็นคนกลางในการแก้ไขปัญหาได้อีก และตลอดระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมา ประชาชนที่ถูกจำกัดเสรีภาพไปจนถึงถูกดำเนินคดีนั้นส่วนใหญ่ก็เป็นประชาชนที่มีแนวคิดไม่ตรงกับกองทัพหรือคณะรักษาความสงบแห่งชาติ จึงเกิดปรากฏการณ์ในการเรียกตัวบุคคลเพื่อไป “ปรับทัศนคติ” ให้ตรงกับแนวคิดของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ

เมื่อพิจารณาภาพรวมสถานการณ์สิทธิมนุษยชน 1 ปีหลังการรัฐประหารแล้ว ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนเห็นว่า ประชาชนถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออก ทั้งการแสดงออกทางการเมือง การเรียกร้องการแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาปากท้อง หรือแม้กระทั่งการคัดค้านโครงการพัฒนาต่างๆ ประชาชนก็ยังถูกปิดกั้นการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของประเทศ ขาดหลักประกันในสิทธิเสรีภาพ และไม่ได้รับสิทธิในการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม เนื่องจากเจ้าหน้าที่ทหารได้เข้ามาแทรกแซงในกระบวนการยุติธรรมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การควบคุมตัว การตั้งข้อกล่าวหา การสอบสวน การส่งฟ้อง และการดำเนินคดีพลเรือนในศาลทหาร ซึ่งทำให้กระบวนการยุติธรรมขาดความเป็นอิสระและเป็นกลาง จนอาจเรียกได้ว่าเป็น “กระบวนการยุติธรรมลายพราง” ซึ่งกระบวนการดังกล่าวไม่อาจนำไปสู่การแสวงหาหรือลงโทษผู้กระทำความผิดที่แท้จริง รวมถึงนำไปสู่การแก้ไขความขัดแย้งที่ยังคงเรื้อรังอยู่ในสังคมไทยได้

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนจึงขอยืนยันให้คณะรักษาความสงบแห่งชาติ

1. ยกเลิกและยุติการดำเนินคดีพลเรือนในศาลทหาร

2. ยกเลิกและยุติการใช้อำนาจตามมาตรา 44 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557

3. ให้คืนอำนาจสู่ประชาชนโดยเร็ว จัดให้มีการเลือกตั้งและมีการร่างรัฐธรรมนูญซึ่งมีที่มาจากประชาชน ด้วยความเคารพต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน

2519
2557
38

สถานการณ์นักโทษทางการเมืองไทย หลังรัฐประหาร ตุลา 19 – ตุลา 57 สถานการณ์ไม่เปลี่ยนแปลง

หากจะกล่าวถึง 'นักโทษทางการเมือง' ถือเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่แปลกใหม่ในสังคมไทยนัก นับจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ที่มีการจับกุมนักศึกษาและประชาชนโดยอาศัยเหตุทางการเมืองในข้อหา "ภัยต่อสังคม" สูงถึง 8,000 คน[1] ซึ่งยังไม่รวมถึงการปราบปรามอย่างรุนแรงต่อผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็น "คอมมิวนิสต์" จนถึงปัจจุบันก็ยังมีการจับกุมผู้ที่เห็นต่างทางการเมืองอย่างต่อเนื่องที่ฝ่ายผู้มีอำนาจปกครองของประเทศกล่าวหา

[1] ธนาพล อิ๋วสกุล, และชัยธวัช ตุลาธน. "การต่อสู้ของจำเลยคดี 6 ตุลา ภายใต้กระบวนการ (อ)ยุติธรรม หลังการรัฐประหาร 6 ตุลาคม 2519," *ฟ้าเดียวกัน* ปีที่ 12 ฉบับที่ 2-3 (2557).

ว่าเป็น “ผู้ทำบ้านเมืองไม่สงบเรียบร้อย” จึงจำเป็นต้องมีการควบคุมตัวตามกฎอัยการศึก[2]

หากนับเฉพาะปัจจุบัน (28 ตุลาคม 2557) นับตั้งแต่คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ยึดอำนาจการปกครองประเทศ พร้อมทั้งประกาศกฎอัยการศึก ในวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ได้มีการควบคุมตัวบุคคลโดยไม่แจ้งข้อกล่าวหา และจับกุมประชาชนโดยเหตุทางการเมืองเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

ตาราง 1:

จำนวนประชาชนที่ถูกจับและควบคุมตัวภายหลังรัฐประหาร

จำนวนประชาชนที่ถูกจับและควบคุมตัว	**291 คน**
จำนวนประชาชนที่ถูกควบคุมตัวโดยไม่แจ้งข้อกล่าวหาและปล่อยตัวแล้ว	**229 คน**
จำนวนคดีที่ขึ้นสู่ศาลทหาร	**69 คดี**
จำนวนคดีที่ขึ้นสู่ศาลพลเรือน	**33 คดี**
จำนวนนักโทษที่ถูกดำเนินคดีด้วยเหตุทางการเมือง	**102 คน**

[2] “ผบ.ทบ. ไม่เลิก ‘กฎอัยการศึก’ ชี้ยังจำเป็น ยันไม่ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตประจำวัน,” *มติชนออนไลน์*, 30 ตุลาคม 2557, http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1414665371 (สืบค้นเมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 2557).

โดยนักโทษและผู้ต้องคดีทางการเมืองจำนวน 102 คน ถูกดำเนินคดีในข้อหาดังต่อไปนี้

ตาราง 2:

จำนวนประชาชนที่ถูกดำเนินคดีทางการเมืองภายหลังรัฐประหาร

	ข้อหาดูหมิ่น หมิ่นประมาท แสดงความอาฆาตมาดร้าย พระมหากษัตริย์ฯ (112)	ข้อหาครอบครองอาวุธสงคราม	ข้อหาชุมนุมเกินกว่า 5 คน	ข้อหาไม่ไปรายงานตัว
ถูกควบคุมตัวในเรือนจำ	11 คน	43 คน	-	-
ยกคำร้องขอฝากขัง	1 คน	-	1 คน	1 คน
ได้รับการประกันตัว	2 คน	6 คน	5 คน	6 คน
พิพากษาจำคุกโดยรอลงอาญา	1 คน	-	17 คน	4 คน
พิพากษาจำคุกโดยไม่รอลงอาญา	3 คน	-	-	-
รวม	**18 คน**	**49 คน**	**23 คน**	**11 คน**

นักโทษการเมืองไทย สถานการณ์ไม่เปลี่ยนแปลง

การดำเนินคดีกับนักโทษทางการเมืองภายใต้กฎอัยการศึกในปัจจุบัน เมื่อเทียบกับการดำเนินคดีในเหตุการณ์ 6 ตุลา 19 มีความเหมือนหรือคล้ายคลึงกันหลายประการ ดังนี้

1. สถานการณ์การใช้มาตรา 112

เล่นละครเป็นความผิด – หนึ่งในชนวนเหตุทางการเมืองในเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ 19 คือ การแสดงละครที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2519 เพื่อสื่อถึงเหตุการณ์ฆาตกรรมประชาชนที่แสดงความคิดเห็นทางการเมือง แต่กลับนำไปสู่การดำเนินคดีหมิ่นประมาทองค์รัชทายาท (ม.112) 37 ปีผ่านไป เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2557 กลุ่มนักกิจกรรมทางสังคมได้จัดแสดงละครเพื่อสะท้อนปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็ถูกนำไปขยายผลสู่การดำเนินคดีดูหมิ่นพระมหากษัตริย์ (ม.112) เช่นกัน

ขังฟรี ความเหมือนที่แตกต่าง – ในคดี 6 ตุลา 19 พนักงานสอบสวนมีอำนาจฝากขังจำเลยได้คราวละ 30 วัน รวมกันไม่เกิน 180 วัน โดยเจ้าหน้าที่รัฐมักอ้างว่า “ยังตรวจสำนวนไม่แล้วเสร็จ” เพื่อขยายระยะเวลาการฝากขังไปเรื่อยๆ

เมื่อเทียบกับปัจจุบัน พนักงานสอบสวนมีอำนาจฝากขังได้ครั้งละ 12 วัน ไม่เกิน 7 ครั้ง รวม 84 วัน และเกือบทุกคดีเจ้าหน้าที่จะขออนุญาตฝากขังจนครบ 84 วัน โดยอ้างเหตุ “การสอบสวนยังไม่แล้วเสร็จ ต้องมีการสอบพยานเพิ่มเติม ตรวจประวัติอาชญากรรมของผู้ต้องหา หรือเสนอ

เรื่องให้ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติมีคำสั่ง" เพื่อขออนุญาตศาลฝากขังและศาลมักจะอนุญาต ส่วนการประกันตัว ผู้ต้องหาแทบไม่มีโอกาสในการได้รับการประกันตัว ทั้งที่ผู้ต้องหาทั้งหมดยังต้องถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่ มีสิทธิเสรีภาพที่จะสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเป็นธรรม

ปรากฏการณ์ 112 เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง – แม้ไม่ปรากฏปริมาณการใช้มาตรา 112 ในเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ 19 แต่ภายหลังการรัฐประหาร 2557 เจ้าหน้าที่ตำรวจมีการเร่งรัดการพิจารณาคดีตามมาตรา 112 ให้รวดเร็วยิ่งขึ้น เห็นได้จากเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ให้สัมภาษณ์ว่าจะลดจำนวนคดี 112 ที่อยู่กับตำรวจตั้งแต่ปี 2551 ลงร้อยละ 50 ภายในสิ้นปี[3] ซึ่งเมื่อพิจารณาเทียบกับคดีที่ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนติดตาม พบว่า จาก 18 คดี มีเพียง 2 คดี ที่เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลังรัฐประหาร เท่ากับภายหลังรัฐประหารมีการเร่งรัดคดีที่ค้างอยู่ในชั้นต่างๆ เป็นจำนวนมาก

2. สถานที่คุมขัง: สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

เรือนจำนักโทษทางการเมือง – เมื่อ 6 ตุลาฯ 19 เจ้าหน้าที่ได้ใช้เรือนจำตำรวจบางเขน (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นเรือนจำหลักสี่) เพื่อคุมขังนักโทษทางการเมือง ในคดี "การกระทำความผิดอันเป็นคอมมิวนิสต์" และ "หมิ่นประมาทพระมหากษัตริย์" ซึ่งก่อนจะมีการรัฐประหาร 2557 รัฐบาลได้ประกาศให้ใช้เรือนจำชั่วคราวหลักสี่อีกครั้งในการคุมขังนักโทษ

[3] ""จักรทิพย์" สั่งเคลียร์คดีหมิ่นเบื้องสูงให้เหลือ 50% ภายในสิ้นปีนี้," *ทีนิวส์*, 14 ตุลาคม 2557, http://entertain.tnews.co.th/content/111055/ (สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2557).

ทางการเมือง ในคดีที่เกี่ยวกับความขัดแย้งทางการเมืองในปี 2553[4]

แต่เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2557 ภายหลังการควบคุมอำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ กรมราชทัณฑ์ได้ทำการย้ายนักโทษทางการเมืองที่มีอยู่เดิมไปสู่เรือนจำปกติ อันเป็นการปิดฉากการใช้สถานที่คุมขังนักโทษทางการเมือง ทำให้นักโทษคดีทางการเมืองภายหลังรัฐประหารถูกคุมขังรวมกับนักโทษในคดีอื่นๆ โดยส่วนใหญ่อยู่ที่เรือนจำพิเศษกรุงเทพฯ ในแดน 1 แต่ต่อมาเมื่อช่วงเดือนกันยายน ทางเรือนจำได้จำแนกนักโทษทางการเมืองไปคุมขังยังต่างแดนกัน

หลังจากนั้น เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2557 พลเอกไพบูลย์ คุ้มฉายา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ได้ลงนามในคำสั่งกระทรวงยุติธรรม ที่ 402/2557 ยุบเลิกเรือนจำชั่วคราวหลักสี่ เนื่องจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติจำเป็นต้องใช้พื้นที่เป็นที่ทำการของตำรวจ และกรมราชทัณฑ์หมดความจำเป็นที่จะต้องใช้เรือนจำแล้วจึงให้ยกเลิก ถือเป็นการสิ้นสุดสถานที่คุมขังสำหรับนักโทษทางการเมืองในยุครัฐประหาร 2557 ลงอย่างถาวร[5]

สิทธิในการเยี่ยมที่ถูกจำกัด – ช่วงเดือนกันยายน 2555 กรมราชทัณฑ์ยังได้นำระเบียบการเข้าเยี่ยมผู้ต้องขังมาใช้บังคับ[6] โดยให้สิทธิ

[4] "วันนี้ ! คุกการเมือง "เรือนจำชั่วคราวหลักสี่" เริ่มนับหนึ่ง อยากรู้ว่าอยู่ตรงไหน ต้องคลิกมาดู!!," *มติชนออนไลน์*, 6 มกราคม 2555, http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1325777953 (สืบค้นเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2557).

[5] "ด่วน! ไพบูลย์ คุ้มฉายา ออกคำสั่ง ยุบเลิกเรือนจำชั่วคราวหลักสี่แล้ว," *มติชนออนไลน์*, 4 พฤศจิกายน 2557, http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1415109241 (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2557).

[6] "ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเยี่ยมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขังและการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการการงานเรือนจำ พ.ศ. 2555" ลงวันที่ 9 มีนาคม 2555

เยี่ยมแก่ญาติหรือคนใกล้ชิด 10 คน ที่ผู้ต้องหาแจ้งชื่อเท่านั้น หากมีการเปลี่ยนแปลงต้องแจ้งล่วงหน้า 30 วัน และในเรือนจำต่างจังหวัดเรือนจำหนึ่ง กำหนดให้ญาติต้องทำบัตรประจำตัวผู้เข้าเยี่ยม และให้เยี่ยมได้เพียงสัปดาห์ละ 2 ครั้ง

3. ศาลทหารยังคงมีอยู่

การใช้ศาลทหารยังเหมือนเดิม – ทั้งในเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ 19 และปัจจุบัน การใช้ศาลทหารดำเนินคดีกับพลเรือนยังคงเป็นเช่นเดิม โดยให้เหตุผลว่า “เพื่อความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ” ทำให้คดีเกี่ยวกับความมั่นคงทั้งหมดถูกพิจารณาโดยศาลทหาร ซึ่งตัดสินเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในศาลชั้นเดียว[7]

แม้ฝ่ายทหารจะชี้แจงว่า การพิจารณาคดีในศาลทหารเป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชนและหลักยุติธรรม[8] แต่ทั้งนี้ ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร มาตรา 36 และมาตรา 61 บัญญัติว่า ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ เช่น อยู่ระหว่างการประกาศกฎอัยการศึก ห้ามมิให้อุทธรณ์ฎีกา ทำให้บรรดาผู้ต้องหาในคดีทางการเมืองดังกล่าว ถูกพิจารณาและตัดสินโดยศาลชั้นเดียว

---

[7] อย่างไรก็ดีในสมัย 6 ตุลา 19 มีคดีที่ถูกประกาศให้ขึ้นศาลทหารหลากหลายกว่าในปัจจุบัน เช่น ความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ความผิดต่อชีวิต เป็นต้น (ตามคำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ลงวันที่ 6 ตุลาคม 2519)

[8] ““พล.ท.ปรีชา” โต้ยูเอ็นระบุศาลทหารไทยตัดสินคดีต้าน รปห. อย่างยุติธรรมไม่จำกัดสิทธิมนุษยชน,” *มติชนออนไลน์*, 4 กันยายน 2557, http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1409746780 (สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2557).

กรณีการใช้ศาลทหารดังกล่าว ล้วนแต่เป็นการจำกัดสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องมีสิทธิในการได้รับการพิจารณา ทบทวนคำพิพากษาโดยศาลที่สูงกว่า การประกาศเขตอำนาจศาลทหารในปัจจุบันสะท้อนให้เห็นถึงการใช้ศาลทหารเป็นเครื่องมือในทางการเมืองมาหลายยุคสมัย ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อสิทธิการได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมของจำเลยในคดีทางการเมืองของไทย

4. ภาพรวมนักโทษทางการเมืองภายหลังรัฐประหาร

การติดตามจับกุมดำเนินคดีอย่างต่อเนื่อง – เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2557 เจ้าหน้าที่ทหารได้ติดตามจับกุมประชาชนในข้อหาฝ่าฝืนประกาศห้ามชุมนุม ภายหลังการชุมนุมถึง 5 เดือน[9] นับว่าเป็นความเอาจริงเอาจังในการจับกุมประชาชนที่ฝ่ายทหารคิดว่า “เป็นภัยต่อความมั่นคง”

การสอบสวน – การสอบสวนภายใต้กฎอัยการศึกยังคงเป็นปัญหาต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นการให้อำนาจควบคุมตัวโดยไม่มีหมายจับได้ 7 วัน การไม่เปิดเผยสถานที่คุมขัง การปฏิเสธสิทธิในการมีทนายความ การไม่ให้ญาติเข้าเยี่ยม ซึ่งย่อมไม่อาจหลีกเลี่ยงคำกล่าวหาว่า เจ้าหน้าที่ปฏิบัติต่อประชาชนโดยมิชอบได้

ผลกระทบต่อผู้ต้องหาและครอบครัว – จากการที่ศูนย์ทนาย-ความเพื่อสิทธิมนุษยชนเข้าพูดคุยกับญาติของผู้ต้องหาพบว่า การถูกดำเนินคดีส่งผลกระทบต่อชีวิตและครอบครัวในหลายด้าน โดยเฉพาะ

[9] “จับหนุ่มเสื้อแดงหลังร่วมงานศพอภิวันท์ ระบุมีภาพชุมนุมต้านรัฐประหาร,” *มติชนออนไลน์*, 20 ตุลาคม 2557, http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1413778981 (สืบค้นเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2557).

ปัญหาที่ญาติหรือบุคคลใกล้ชิดของผู้ต้องหาถูกคุกคามจากเจ้าหน้าที่ทหาร

นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านค่าใช้จ่าย เนื่องจากญาติของผู้ต้องหาต้องเดินทางจากต่างจังหวัดมากรุงเทพฯ เพื่อเยี่ยมหรือทำเรื่องขอประกันตัว บางครอบครัวขาดรายได้หลัก จึงเป็นปัญหาด้านการเตรียมหลักทรัพย์ขอประกันตัว ซึ่งบางรายจำเป็นต้องกู้ยืมมา รวมถึงปัญหาด้านการทำงานที่ผู้ต้องหาหรือญาติถูกนายจ้างเลิกจ้างเพราะขาดงาน

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

สถานการณ์ทางการเมืองภายหลังการรัฐประหาร 6 ตุลาฯ 19 และการรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557 มีความคล้ายคลึงกันอย่างยิ่ง แม้เวลาจะล่วงผ่านมากว่า 30 ปีแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการจับกุม การควบคุมตัวบุคคลที่มีแรงจูงใจทางการเมือง โดยอ้างว่า **“เป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ”** การใช้ศาลทหารเพื่อดำเนินคดีกับพลเรือน การละเมิดสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของประชาชน ทั้งการไม่ให้สิทธิในการอุทธรณ์ ฎีกา การไม่อนุญาตให้ประกันตัว การยกเว้นสิทธิของประชาชนโดยอาศัยกฎอัยการศึก ซึ่งในเหตุการณ์เมื่อ **6 ตุลาฯ 19** ท้ายที่สุดแล้วมีการ**นิรโทษกรรม**ผู้ต้องหาและจำเลยทุกคน สะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินคดีทางการเมืองเป็นการใช้ข้อกล่าวหาทางอาญาคุกคามข่มขู่ผู้ที่มีความคิดเห็นแตกต่างในสังคมเท่านั้น ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อกระบวนการยุติธรรม ทั้งยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางความคิดในสังคมได้ และทำให้ความขัดแย้งมีแนวโน้มจะบานปลายกลายเป็นความรุนแรงมากยิ่งขึ้นไปอีก

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน จึงขอเสนอแนะต่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติ และคณะรัฐมนตรี ให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

1. **ยุติการดำเนินคดี และนิรโทษกรรมผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีที่เกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น**

2. **ให้สิทธิในการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม ในคดีอาญาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเมือง**

3. **แยกสถานที่ควบคุมตัวระหว่างนักโทษทางการเมืองและนักโทษในคดีทั่วไป**

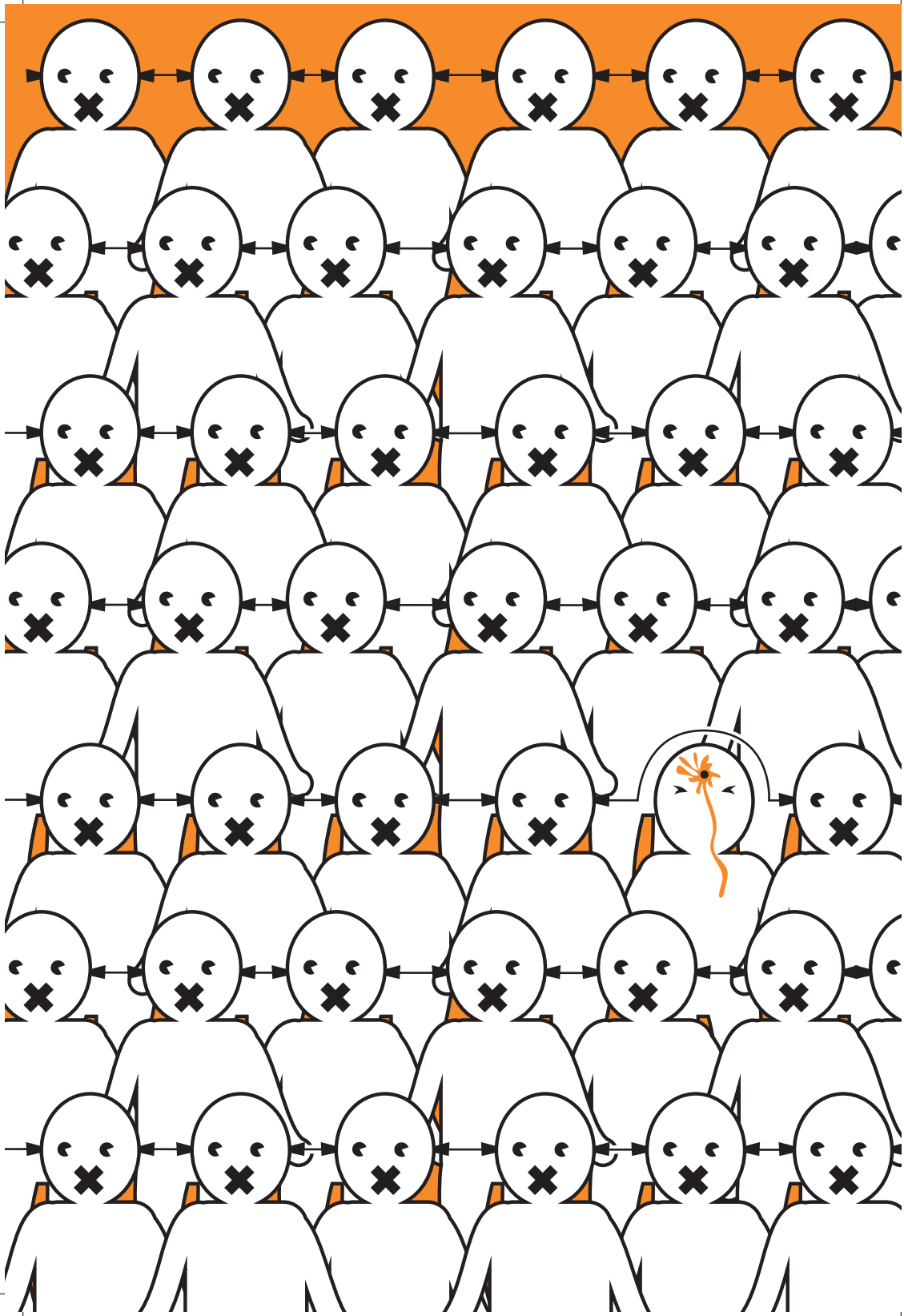

สถานการณ์สิทธิของพลเรือนไทยภายใต้ศาลทหารและกฎอัยการศึก ปี 2557

สภาพความเป็นมา

วันที่ 22 พฤษภาคม 2557 “คณะรักษาความสงบแห่งชาติ” (คสช.) นำโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้ทำการรัฐประหารและยึดอำนาจการปกครองประเทศ พร้อมประกาศใช้พระราชบัญญัติกฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักรและประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 พร้อมทั้งประกาศแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ ตลอดจนออกประกาศและคำสั่งรวมกันกว่า 246 ฉบับ ส่วนใหญ่มีผลในการจำกัดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ละเมิดสิทธิมนุษยชนและขัดต่อพันธกรณีตามกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและ

สิทธิทางการเมือง (ICCPR) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้อำนาจกักตัวบุคคลตามกฎอัยการศึก และการประกาศให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาคดีของพลเรือนในความผิดอาญาบางประเภท

จากการใช้อำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ส่งผลให้ในช่วง 7 เดือนที่ผ่านมามีผู้ถูกเรียกไปรายงานตัวอย่างน้อย 666 คน มีผู้ที่ถูกจับกุมอย่างน้อย 362 คน ซึ่งถูกจับจากการชุมนุม 134 คน[1] และถูกดำเนินคดีตามข้อหาดูหมิ่น หมิ่นประมาท หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายพระมหากษัตริย์ฯ (มาตรา 112 ประมวลกฎหมายอาญา) อย่างน้อย 36 คน โดยปรากฏว่าบุคคลเหล่านี้ถูกละเมิดหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมหลายประการ โดยเฉพาะจากการใช้อำนาจตามกฎอัยการศึกในการกักตัวบุคคลได้ถึง 7 วัน โดยไม่ต้องมีหมายจับ ไม่ต้องแจ้งข้อกล่าวหา ไม่เปิดเผยสถานที่ควบคุมตัว ไม่มีสิทธิพบและปรึกษาทนายความ ไม่มีสิทธิได้รับการเยี่ยมจากญาติหรือบุคคลใกล้ชิด ไม่มีสิทธิขอประกันตัว และขาดระบบการตรวจสอบการใช้อำนาจควบคุมตัวดังกล่าวโดยศาล เอื้อให้เกิดห้วงเวลาที่อาจเกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงต่อผู้ถูกควบคุมตัว เช่น มีการร้องเรียนว่าเจ้าหน้าที่ทำการซ้อมทรมานผู้ถูกควบคุมตัวตามกฎอัยการศึกเพื่อให้รับสารภาพและนำข้อมูลที่ได้ไปขอออกหมายจับ ก่อนนำไปสู่การแจ้งข้อกล่าวหา ดำเนินคดีอาญา และฝากขังบุคคลดังกล่าวในฐานะผู้ต้องหาในเรือนจำต่อไป

ขณะเดียวกันเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2557 คณะรักษาความสงบแห่งชาติได้ออกประกาศฉบับที่ 37/2557 และ 38/2557 กำหนดให้ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐตามประมวลกฎหมายอาญา และความผิดตาม

[1] iLaw-freedom, "สรุปสถานการณ์ปี 2557 1/5: การเรียกบุคคลไปรายงานตัว การจับกุมและการควบคุมตัวตามกฎอัยการศึก," *iLaw*, 14 กรกฎาคม 2558, http://freedom.ilaw.or.th/blog/Arrest2014 (สืบค้นเมื่อวันที่ 13 มกราคม 2558).

ประกาศหรือคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารทั้งหมด รวมทั้งคดีที่มีการกระทำความผิดหลายอย่างที่เกี่ยวโยงกัน ก็ให้อยู่ในอำนาจของศาลทหารเช่นกัน อีกทั้งวันที่ 30 พฤษภาคม 2557 คณะรักษาความสงบแห่งชาติได้ออกประกาศฉบับที่ 50/2557 ประกาศให้ความผิดข้อหามีหรือใช้อาวุธ เครื่องกระสุนหรือวัตถุระเบิด ที่ใช้เฉพาะแต่ในการสงครามที่นายทะเบียนไม่อาจออกใบอนุญาตให้ได้ ตามพระราชบัญญัติอาวุธปืนฯ ที่กระทำตั้งแต่วันที่ 22 พฤษภาคม 2557 เวลา 16.30 นาฬิกา ให้เป็นคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลทหาร ส่งผลให้พลเรือนที่กระทำความผิดในข้อหาตามประกาศดังกล่าวจะต้องขึ้นศาลทหารด้วย ซึ่งเป็นการสถาปนาอำนาจศาลทหารให้สามารถพิจารณาคดีพลเรือนทั่วไปซึ่งไม่ใช่บุคลากรในสังกัดฝ่ายทหารได้

ปัจจุบัน ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนได้ให้ความช่วยเหลือคดีพลเรือนในศาลทหารอย่างน้อย 14 คดี ส่วนจำนวนคดีพลเรือนทั้งหมดที่ถูกนำขึ้นสู่ศาลทหารมีเท่าใด ยังไม่มีข้อมูลที่แน่ชัด เนื่องจากยังไม่มีการเปิดเผยข้อมูลทางการต่อสาธารณะ แต่หากพิจารณาจากจำนวนศาลทหารชั้นต้นทั่วประเทศที่เปิดทำการทั้งหมด 25 แห่ง ประเมินได้ว่ามีพลเรือนจำนวนมากกำลังถูกดำเนินคดีภายใต้ศาลทหาร ในรายงานนี้ศูนย์ทนายความฯ ได้สรุปและนำเสนอปัญหาอุปสรรคของการอำนวยความยุติธรรมโดยกระบวนการศาลทหารเมื่อเทียบกับการพิจารณาคดีในศาลยุติธรรมปกติ ทั้งในด้านข้อกฎหมายและการปฏิบัติงานดังนี้

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช 2457 มาตรา 4 และมาตรา 7 เมื่อมีสงครามหรือจลาจลเกิดขึ้น ให้ผู้บัญชาการทหาร ณ ที่แห่ง

นั้น มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึก ซึ่งในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก ศาลพลเรือนมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้อย่างปกติ เว้นแต่คดีที่ผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกมีอำนาจประกาศให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดีอาญาซึ่งการกระทำผิดเกิดขึ้นในเขตและระหว่างการประกาศใช้กฎอัยการศึก

ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 2/2557 ลงวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 เรื่องการประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร โดยอาศัยอำนาจตาม มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช 2457 อ้างเหตุเพื่อให้การรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและนำความสงบสุขกลับคืนสู่ประชาชนทุกกลุ่มทุกฝ่ายโดยเร็ว ส่งผลให้มีการบังคับใช้กฎอัยการศึกทั่วประเทศนับแต่นั้นเป็นต้นมา

ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 37/2557 และ 38/2557 ลงวันที่ 25 พฤษภาคม 2557 และประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 50/2557 ลงวันที่ 30 พฤษภาคม 2557 เรื่องให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาคดีในความผิดอาญา ต่อไปนี้

1. ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา

(1) ความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ตั้งแต่มาตรา 107 – มาตรา 112 และ

(2) ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายในราชอาณาจักร ตั้งแต่มาตรา 113 – 118 ยกเว้นความผิดซึ่งการกระทำผิดเกิดขึ้นในเขตพื้นที่ที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พุทธศักราช 2551 หรือ พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พุทธศักราช 2548

2. ความผิดตามประกาศหรือคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ

(1) ความผิดตามประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 7/2557 เรื่องห้ามชุมนุมทางการเมือง หากฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี ปรับไม่เกิน 20,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

(2) ความผิดตามประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 39/2557 เรื่องการกำหนดเงื่อนไขการปล่อยตัวของบุคคลที่มารายงานตัว บุคคลใดฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไข ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี ปรับไม่เกิน 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

(3) ความผิดตามประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 40/2557 เรื่องการกำหนดเงื่อนไขการปล่อยตัวของบุคคลที่ถูกกักตัวตามพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช 2547 มาตรา 15 ทวิ บุคคลใดฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไข ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี ปรับไม่เกิน 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

(4) และความผิดตามประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 41/2557 กำหนดให้การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเรียกบุคคลให้มารายงานตัว เป็นความผิด ระวางโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือปรับไม่เกิน 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ หรือสั่งห้ามกระทำการใดๆ หรือสั่งให้กระทำการใดๆ เกี่ยวการธุรกรรมทางการเงินหรือทรัพย์สิน

3. คดีที่ประกอบด้วยการกระทำหลายอย่างเกี่ยวโยงกันให้อยู่ในอำนาจของศาลทหาร กล่าวคือ ให้คดีที่มีข้อหาว่ากระทำความผิดบางอย่างอยู่ในเขตอำนาจศาลทหารและคดีดังกล่าวอาจมีข้อหาอื่นที่มีความผิดในตัวเองและมิได้อยู่ในเขตอำนาจศาลทหารรวมอยู่ด้วย ให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาในข้อหานั้นด้วย

4. คดีที่มีข้อหาว่ากระทำความผิดฐานมีหรือใช้อาวุธปืน เครื่องกระสุนปืนหรือวัตถุระเบิดที่ใช้เฉพาะแต่การสงครามที่นายทะเบียนไม่อาจออกใบอนุญาตให้ได้ อันเป็นความผิดตามพระราช-บัญญัติอาวุธปืนเครื่องกระสุนปืนวัตถุระเบิดดอกไม้เพลิงและสิ่ง

เทียมอาวุธปืน พุทธศักราช 2490 ไม่ว่าจะมีข้อหาว่ากระทำผิดอย่างอื่นด้วยหรือไม่ที่กระทำตั้งแต่วันที่ 22 พฤษภาคม พุทธศักราช 2557 เวลา 16.30 นาฬิกา เป็นต้นไป

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2498 ศาลทหารอยู่ภายใต้กระทรวงกลาโหม โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้บังคับบัญชา[2] โดยปกติแล้วการพิจารณาคดีของศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายทหารและกฎหมายอื่นในทางอาญาที่มีจำเลยเป็นทหารหรือเป็นพลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหารเท่านั้น[3] หากมีการกระทำความผิดหลายคนเป็นทหารและพลเรือนรวมกัน คดีก็ไม่อยู่ในอำนาจพิจารณาคดีของศาลทหาร แต่จะอยู่ในอำนาจพิจารณาของศาลพลเรือน แต่เมื่อมีการประกาศกฎอัยการศึก ผู้ประกาศกฎอัยการศึกอาจประกาศให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาใดๆ อีกก็ได้ กล่าวคือ ให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาคดีอาญาที่พลเรือนกระทำความผิดคดีอาญาด้วยก็ได้[4]

ศาลทหารแบ่งเป็น 3 ชั้น คือ *ศาลทหารชั้นต้น ศาลทหารกลาง* และ*ศาลทหารสูงสุด* เทียบได้กับศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกาในระบบศาลยุติธรรม โดยศาลทหารชั้นต้น ได้แก่ ศาลจังหวัดทหาร จำนวน 22 แห่ง ศาลมณฑลทหาร 12 แห่ง ศาลทหารกรุงเทพฯ 1 แห่ง และศาลทหารประจำหน่วยทหาร ซึ่งยังไม่มีการประกาศใช้[5] และ

[2] พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2498 มาตรา 5 และมาตรา 10

[3] พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2498 มาตรา 13 และมาตรา 16

[4] พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช 2457 มาตรา 7 ประกอบพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2498 มาตรา 36

[5] พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2498 มาตรา 7 ทั้งนี้ ในส่วน

กระบวนการพิจารณาคดีให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม[6] โจทก์และจำเลยสามารถอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งได้ภายใน 15 วัน นับแต่วันพิพากษาหรือมีคำสั่ง ซึ่งต่างจากศาลยุติธรรมที่ให้คู่ความสามารถอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งได้ภายใน 1 เดือน นับแต่วันพิพากษา

แต่หากมีการประกาศใช้กฎอัยการศึกในพื้นที่ใดแล้ว จะต้องนำกฎหมายเรื่องการพิจารณาคดีใน "ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ"[7] มาใช้บังคับ โดยจะมีการพิจารณาคดีเช่นเดียวกับศาลทหารในเวลาปกติ เว้นแต่โจทก์และจำเลยไม่มีสิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งได้ไม่ว่ากรณีใดๆ เนื่องจากต้องห้ามอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษา รวมทั้งคำสั่งศาลระหว่างการพิจารณาคดีด้วย[8] เช่น คำสั่งไม่อนุญาตให้ประกันตัว คำสั่งคำร้องขอคัดถ่ายเอกสาร คำสั่งพิจารณาคดีลับ เป็นต้น

ในการพิจารณาของศาลทหารชั้นต้นจะมีองค์คณะตุลาการ 3 นาย เป็นองค์คณะพิจารณาคดี ซึ่งประกอบไปด้วยตุลาการธรรมนูญศาลทหารที่จบการศึกษาทางกฎหมาย 1 นาย เป็นผู้ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลให้เป็นไปตามตัวบทกฎหมาย และนายทหารชั้นสัญญาบัตรซึ่งไม่จำเป็นต้องจบการศึกษาทางกฎหมาย 2 นาย มานั่งเป็นตัวแทนของผู้บังคับบัญชา[9] โดยศาลทหารในระหว่างประกาศใช้กฎอัยการศึก รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมมีอำนาจสั่งให้ตุลาการพระธรรมนูญศาลมณฑล

ของศาลจังหวัดทหารนั้น มีศาลที่เปิดดำเนินการอยู่จริงจำนวน 12 ศาลทำให้รวมแล้วศาลทหารชั้นต้นทั่วประเทศที่เปิดทำการมีจำนวน 25 แห่ง

[6] พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2498 มาตรา 45

[7] พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2498 มาตรา 36

[8] พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2498 มาตรา 61

[9] พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2498 มาตรา 26 และมาตรา 27

ทหาร 1 นายไปนั่งร่วมกับตุลาการศาลจังหวัดทหารอีก 2 นายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา ในกรณีเช่นนี้ให้ศาลจังหวัดทหารมีอำนาจและหน้าที่ดังศาลมณฑลทหาร[10] ส่วนศาลทหารกรุงเทพฯ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้ทุกคดี[11] การแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารกระทำได้โดยอำนาจของผู้บังคับบัญชาทหารและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม โดยตุลาการศาลทหารกลางและศาลทหารสูงสุดให้นำความกราบบังคับทูลเพื่อให้พระมหากษัตริย์ให้ทรงแต่งตั้งและถอดถอน[12]

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 4 ได้รับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ที่ชนชาวไทยได้รับการคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทยและตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้วย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้[13] ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้ยอมรับโดยชัดแจ้งว่า บรรดาสิทธิต่าง ๆ ตามกติกาและอนุสัญญาระหว่างประเทศที่ประเทศไทยเป็นภาคี มีผลบังคับเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญ โดยตรงตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ที่ประเทศไทยเป็นภาคี ตามข้อ 14 ที่ได้รับรองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมไว้หลายประการดังนี้

1) บุคคลย่อมได้รับการพิจารณาคดีจากศาลที่มีความเป็นอิสระและเป็นกลาง

[10] พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2498 มาตรา 20

[11] พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2498 มาตรา 22

[12] พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2498 มาตรา 10

[13] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 4

ข้อ 14 (1) ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ได้รับรองให้บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอาญา โดยศาลซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย มีอำนาจ มีความเป็นอิสระและเป็นกลาง

ความเป็นกลางของศาลตามหลักนิติรัฐต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานความเป็นอิสระ 3 ประการ ได้แก่ ความเป็นอิสระจากคู่ความ ความอิสระจากรัฐ และความเป็นอิสระจากสังคม เพื่อให้ศาลทำหน้าที่ตุลาการอย่างมีประสิทธิภาพอย่างเต็มที่ และปราศจากการแทรกแซงจากอำนาจอื่นใด ซึ่งความเป็นอิสระของศาลและผู้พิพากษาดังกล่าว อาจแบ่งแยกออกได้เป็น 3 ประการ กล่าวคือ

1) อิสระของการทำหน้าที่ในทางตุลาการ โดยมีกฎหมายคุ้มครองการทำภาระหน้าที่ในการพิจารณาคดีของผู้พิพากษาจากอิทธิพลภายนอกทั้งหลาย
2) ความอิสระในทางองค์กร ในแง่การจัดตั้งองค์กรของศาลมีความเป็นอิสระตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ หมายความว่า สภาพองค์กรของศาลหรือผู้พิพากษาจะต้องไม่อยู่ในลักษณะของความสัมพันธ์ที่อยู่ใต้อำนาจขององค์กรอื่นของฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ ทั้งในทางข้อกฎหมายหรือในทางข้อเท็จจริง
3) ความเป็นอิสระในทางส่วนบุคคล ในแง่บุคคล การถอดถอนและโยกย้ายผู้พิพากษาไม่อาจกระทำได้หากเป็นการขัดกับความประสงค์ของผู้พิพากษาเพื่อประกันความมั่นคงต่อความเป็นอิสระของผู้พิพากษาในการทำหน้าที่

2) บุคคลทุกคนที่ต้องคำพิพากษาลงโทษในความผิดอาญาย่อมมีสิทธิที่จะให้คณะตุลาการระดับเหนือขึ้นไปพิจารณาทบทวนการลงโทษและคำพิพากษา โดยเป็นไปตามกฎหมาย

ข้อ 14 (5) ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ได้รับรองให้บุคคลทุกคนที่ต้องคำพิพากษาลงโทษในความผิดอาญา ย่อมมีสิทธิที่จะให้ศาลระดับสูงเหนือขึ้นไปทบทวนการลงโทษและคำพิพากษา

ความจำเป็นที่จะต้องมีการอุทธรณ์ฎีกา สืบเนื่องจากผู้พิพากษาซึ่งประกอบเป็นศาลอาจผิดพลาดบกพร่องในการวินิจฉัยและสั่งคดีได้ ทั้งนี้อาจมาจากหลายเหตุปัจจัย ทั้งจากตัวผู้พิพากษาเองหรือจากพยานหลักฐานที่ใช้ประกอบการวินิจฉัยคดี ซึ่งอาจเป็นไปในรูปแบบต่างๆ กัน คือ

1) อาจเป็นการใช้กฎหมายคลาดเคลื่อน และ

2) อาจเป็นการรับฟังข้อเท็จจริงคลาดเคลื่อน

ดังนั้น การให้สิทธิบุคคลได้รับการทบทวนคำพิพากษาโดยศาลสูงกว่าเพื่อขจัดข้อบกพร่องในการวินิจฉัยและสั่งคดี จึงเป็นหลักที่สำคัญในการประกันความยุติธรรม

3) บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม

ข้อ 14 (1) ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ได้รับรองให้บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม สื่อมวลชนและสาธารณชนอาจถูกห้ามเข้าฟังการพิจารณาคดีทั้งหมดหรือบางส่วนก็ด้วยเหตุผลทางศีลธรรม ความสงบเรียบร้อยของประชาชนหรือความมั่นคงของชาติในสังคมประชาธิปไตย หรือเพื่อความจำเป็นเกี่ยวกับส่วนได้เสียของคู่กรณี หรือในสภาพการณ์พิเศษซึ่งศาลเห็นว่าจำเป็นอย่างยิ่ง เมื่อการพิจารณาโดยเปิดเผยนั้นอาจเป็นการเสื่อมเสียต่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

หลักการพิจารณาโดยเปิดเผยเป็นผลสืบเนื่องจากการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพราะในสมัยก่อนที่สภาพการปกครองซึ่งผู้ปกครองมีอำนาจโดยเด็ดขาด การให้ความยุติธรรมอันเป็นงานของศาลนั้นนับได้ว่าเป็นการปฏิบัติงานที่มีลักษณะลึกลับและปฏิบัติกับคู่ความเสมือนเป็นวัตถุอย่างหนึ่ง แทนที่จะเป็นผู้ทรงสิทธิในกระบวนการพิจารณา คู่ความไม่สามารถมีอิทธิพลใด ๆ ต่อกระบวนพิจารณาได้ เนื่องจากกระบวนพิจารณาจะเน้นความสำเร็จเป็นสำคัญ ไม่เน้นเหตุผล จึงสามารถเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการยุติธรรมเกิดขึ้น “หลังประตูที่ถูกปิด”

แต่เมื่อกาลสมัยเปลี่ยนไป สังคมส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมประชาธิปไตย จึงเริ่มมีการยอมรับหลักการแบ่งแยกอำนาจ ซึ่งเป็นผลให้ถือว่ากระบวนการยุติธรรมเป็นอำนาจที่สำคัญอันหนึ่งของรัฐและขณะเดียวกันก็ยอมรับว่าอำนาจสูงสุดในรัฐเป็นของประชาชน ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมในระบอบประชาธิปไตยจึงถือว่าประชาชนควรจะมีอำนาจควบคุมการดำเนินกระบวนพิจารณาของศาลเพื่อให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม หรือกล่าวอีกแบบคือ กระบวนการยุติธรรมต้องเปิดเผยต่อสาธารณะ ศาลจะต้องมิใช่ปราสาทแห่งความลี้ลับและน่าสะพรึงกลัว แต่จะต้องเสมือนเป็นวิหารแก้วที่โปร่งใส หลักการดังกล่าวจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งโดยเฉพาะในคดีอาญา

4) บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำผิดอาญาต้องมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิด

ข้อ 14 (2) ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ได้รับรองให้บุคคลทุกคนผู้ซึ่งต้องหาว่ากระทำผิดอาญา ต้องมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิด

เดิมในสมัยโบราณผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดจะตกอยู่ในฐานะวัตถุแห่งคดีปราศจากสิทธิใดๆ รวมถึงได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้กระทำความผิด ก่อให้เกิดหน้าที่โดยปริยายแก่ผู้ถูกกล่าวหาว่าต้องพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนให้ได้โดยวิธีต่างๆ ที่ไม่เป็นเหตุเป็นผล ตามอำเภอใจของผู้ไต่สวน เช่น ดำน้ำลุยไฟ เป็นต้น ดังนั้น ผู้ถูกกล่าวหาจึงมีสภาพไม่ต่างอะไรจากวัตถุชิ้นหนึ่งที่จะถูกซักฟอกในคดีโดยวิธีการใดๆ ก็ได้ โดยไม่ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกันแต่อย่างใด

แต่เมื่อเข้าสู่สังคมสมัยใหม่ที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย มีการยอมรับแนวคิดปัจเจกชนนิยมและเสรีนิยม มนุษย์ทุกคนจึงอยู่ในฐานะตัวการหรือประธานของกฎหมาย มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน บุคคลจึงมิอาจถูกลดคุณค่าเป็นวัตถุที่ต่ำต้อยของมนุษย์ด้วยกันอีกต่อไป การพิสูจน์ความจริงแบบสังคมโบราณจึงกลายเป็นสิ่งที่ผิดยุคสมัย ดังนั้น การพิสูจน์ความผิดตามกฎหมายสมัยใหม่จึงมีการเปลี่ยนแปลงมูลฐานดั้งเดิมจากสมัยโบราณ โดยจะสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาในคดีเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าเขาเป็นผู้กระทำความผิด โดยกระบวนการพิสูจน์ความผิดต้องดำเนินไปด้วยความเป็นเหตุเป็นผล

ปัญหาและอุปสรรค

1. พลเรือนทยอยขึ้นศาลทหาร

ภายหลังการประกาศเขตอำนาจศาลทหาร ศูนย์ทนายความฯ ประเมินว่า มีคดีที่พลเรือนขึ้นสู่การพิจารณาคดีในศาลทหารจำนวนมาก โดยทางศูนย์ทนายความฯ ได้เข้าสังเกตการณ์ในศาลทหารบางแห่ง พบว่ามีคดีของพลเรือนที่ขึ้นสู่การพิจารณาในเดือนๆ หนึ่ง เฉลี่ยมากกว่า 10 คดี

“กระบวนการยุติธรรมในระบอบประชาธิปไตยจึงถือว่าประชาชนควรจะมีอำนาจควบคุมการดำเนินกระบวนพิจารณาของศาลเพื่อให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม”

ต่อหนึ่งศาล หากแต่ยังไม่สามารถทราบจำนวนที่แน่นอนได้ เนื่องจากศาลทหารไม่มีระบบข้อมูลที่เปิดให้สาธารณะสามารถเข้าถึงได้ อีกทั้งคณะรักษาความสงบแห่งชาติและรัฐบาลยังไม่มีการเปิดเผยข้อมูลดังกล่าวต่อสาธารณะ ทำให้ทั้งจำนวนคดี ประเภทคดี หรือจำนวนพลเรือนที่อยู่ภายใต้ศาลทหาร ยังคงเป็นปริศนา

จากการที่ศูนย์ทนายความฯ ได้รวบรวม ติดตาม และให้ความช่วยเหลือคดี พบว่า ลักษณะคดีพลเรือนที่ถูกนำขึ้นสู่ศาลทหารมีความหลายหลาก ตั้งแต่คดีที่เกี่ยวข้องกับการเมือง เช่น คดีดูหมิ่นพระมหากษัตริย์ฯ, คดียุยงปลุกปั่นให้เกิดความกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชน, คดีครอบครองอาวุธโดยมีภูมิหลังเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งทางการเมือง, คดีฝ่าฝืนไม่ไปรายงานตัวตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ และคดีฝ่าฝืนประกาศห้ามชุมนุมทางการเมืองเกินห้าคน โดยมีข้อสังเกตว่าการโพสต์ข้อความ แชร์ข้อความ หรือแสดงความคิดเห็นในโซเชียลมีเดียหรือกระทำการใดๆ ในลักษณะที่เป็นการต่อต้านคณะรักษาความสงบแห่งชาติ เช่น การโปรยใบปลิว ก็นำไปสู่การดำเนินคดีอาญาหมวดความ

มั่นคงของรัฐ เช่น ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 116 เรื่องการยุยงปลุกปั่นให้เกิดความกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชน ได้โดยง่าย

ตลอดจนคดีที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองก็ถูกนำขึ้นสู่ศาลทหาร เช่น พบคดีที่พลเรือนกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือถูกดำเนินคดี เนื่องจากมีปืนแก๊ปในบ้านโดยไม่ได้รับอนุญาต ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่ชาวบ้านมีไว้เพื่อป้องกันตัวและใช้ออกไปทำไร่นา คดีนี้เมื่อขึ้นสู่ศาลทหารต้องใช้หลักทรัพย์ประกันตัวถึง 120,000 บาท และท้ายที่สุด ศาลพิพากษาลงโทษจำคุก 6 เดือน ปรับ 5,000 บาท จำเลยรับสารภาพจึงลดโทษกึ่งหนึ่งเหลือจำคุก 3 เดือน ปรับ 2,500 บาท โทษจำคุกให้รอลงอาญา ทั้งนี้ จำเลยไม่มีสิทธิที่จะอุทธรณ์คำพิพากษาได้ หรือหลายกรณีที่มีการดำเนินคดีกับกลุ่มวัยรุ่นหรือกลุ่มที่ถูกกล่าวหาว่าเกี่ยวข้องกับคดียาเสพติด หรือประชาชนทั่วไปข้อหาครอบครองอาวุธปืนโดยไม่ได้รับอนุญาตในศาลทหาร ตามประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 50/2557 อย่างกว้างขวาง ด้วย กล่าวได้ว่า การประกาศให้พลเรือนต้องขึ้นศาลทหารนั้น ส่งผลกระทบต่อประชาชนทั่วไปโดยรวมด้วย ไม่เพียงแต่ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีมูลเหตุจูงใจทางการเมืองเท่านั้น

2. กฎอัยการศึกในฐานะต้นธารแห่งกระบวนการยุติธรรมภายใต้ยุคคณะรักษาความสงบแห่งชาติ

ภายใต้กฎอัยการศึก เจ้าหน้าที่ทหารมีอำนาจเหนือฝ่ายพลเรือน มีอำนาจค้น ยึด และกักตัวประชาชนที่เจ้าหน้าที่เห็นว่าเป็นอริราชศัตรูหรือกระทำฝ่าฝืนต่อกฎอัยการศึกได้ และมีอำนาจควบคุมตัวไว้ 7 วัน[14] และสามารถควบคุมตัวที่ใดก็ได้ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วเป็นการควบคุมตัว

[14] พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช 2457 มาตรา 6 และมาตรา 15 ทวิ

โดยไม่เปิดเผยสถานที่คุมขัง และไม่อนุญาตให้ติดต่อญาติหรือบุคคลใดเข้าเยี่ยมได้ ซึ่งนายกรัฐมนตรีและหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติได้กล่าวสนับสนุนการใช้กฎอัยการศึกว่า “ทำให้กระบวนการยุติธรรมมีความรวดเร็ว ไม่ต้องขอหมายศาล”[15]

ภายใต้สภาวะดังกล่าว กฎอัยการศึกได้กลายมาเป็นกรรมวิธีทางลัดของกระบวนการยุติธรรมกล่าวคือ เจ้าหน้าที่ทหารอาจใช้อำนาจจับและกักตัวบุคคลตามกฎอัยการศึกได้ 7 วัน โดยอาศัยเหตุเพียงเป็นผู้ต้องสงสัย และไม่ต้องมีการขอออกหมายจับหรือควบคุมตัวจากศาล ซึ่งระยะเวลาดังกล่าวเป็นระยะอันตรายที่อาจเปิดโอกาสให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้สูง เช่น เกิดข้อร้องเรียนเรื่องการซ้อมทรมานเพื่อให้รับสารภาพหรือบังคับให้เปิดเผยข้อมูล และการบังคับบุคคลให้สูญหาย เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีการนำข้อมูลของผู้ถูกกักตัวตามกฎอัยการศึกไปขอออกหมายจับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และนำหมายจับมาใช้เมื่อครบกำหนดกักตัวแล้ว โดยมีการแจ้งข้อกล่าวหา และทำแผนประกอบคำรับสารภาพหรือแถลงข่าวต่อสาธารณะ ก่อนนำตัวไปขอฝากขังต่อศาลโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพื่อดำเนินคดีอาญาตามขั้นตอนของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาปกติ บางกรณีพบว่าแม้บุคคลมีหมายจับตามประมวลกฎหมายอาญาแล้วก็ยังมีการควบคุมตัวตามกฎอัยการศึกเพื่อซักถามก่อน แล้วจึงนำตัวมาแจ้งข้อกล่าวหาที่สถานีตำรวจ โดยทั้งสองกรณีมีการนำข้อมูลที่ได้จากผู้ถูกกักตัวในชั้นกฎอัยการศึกมาประกอบการทำสำนวนการสอบสวนในชั้นสอบสวนด้วย อันเป็นการ

[15] ““พลเอกประยุทธ์” ย้ำ ไม่เลิกกฎอัยการศึก ชี้ทำให้การสอบสวนรวดเร็วไม่ต้องขอหมายศาล, *มติชนออนไลน์*, 16 ธันวาคม 2557, http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1418715352 (สืบค้นเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2557).

เอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินคดีต่อบุคคล และเป็นการลัดขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรม เมื่อเทียบกับกระบวนการยุติธรรมปกติที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่ต้องมีหลักฐานที่น่าเชื่อว่าบุคคลได้กระทำความผิดและต้องไปขอออกหมายจับที่ศาลเท่านั้น

กล่าวได้ว่า กฎอัยการศึกเป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวกให้เจ้าหน้าที่ทหารทำการรวบรวมพยานหลักฐาน ผ่านอำนาจการกักตัวบุคคลที่ต้องสงสัยด้วยการสอบสวน เรียกว่ากระบวนซักถาม ซึ่งมีการบันทึกข้อมูลที่ได้ไว้เป็นหลักฐาน โดยไม่มีทนายความร่วมฟังขณะสอบสวน อีกทั้งมีอำนาจค้นและยึดสิ่งของต่างๆ โดยไม่ต้องมีหมายศาล บุคคลดังกล่าวจึงไร้ซึ่งหลักประกันสิทธิขั้นต่ำในกระบวนการยุติธรรม ทั้งที่ยังไม่ได้ตกเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญาแต่อย่างใด และเมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการตามกฎอัยการศึก เจ้าหน้าที่ทหารก็จะพาบุคคลดังกล่าวไปพบพนักงานสอบสวนเพื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอาญาปกติ ปรากฏว่าในการแจ้งข้อกล่าวหาและทำสำนวนสอบสวนก่อนฝากขังต่อศาลทหารนั้น สำนวนสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจก็เป็นไปตามผลการซักถามของเจ้าหน้าที่ทหาร หลักฐานและข้อมูลที่เจ้าหน้าที่ทหารรวบรวมภายใต้กรรมวิธีกฎอัยการศึกก็ได้มีการนำมาใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลเพื่อเอาผิดจำเลยด้วย การใช้กฎอัยการศึกก่อนจึงขัดกับหลักการที่สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด

อีกทั้งในการสอบสวน พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องรวบรวมพยานหลักฐานในส่วนที่แสดงความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาและส่วนบรรเทาโทษแก่ผู้ต้องหาด้วย ไม่ใช่การเอาผิดผู้ต้องหาอย่างเดียว โดยที่เจ้าหน้าที่ตำรวจยังไม่มีโอกาสในการรวบรวมพยานหลักฐานในส่วนอื่นๆ ที่เป็นผลดีกับผู้ต้องหา ซึ่งขัดกับหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่ระบุให้กระบวนการยุติธรรมต้องมีความเป็นธรรม และผู้ต้องหาต้องได้รับการปฏิบัติเช่นผู้บริสุทธิ์

3. กระบวนพิจารณาคดีที่แตกต่างจากกระบวนพิจารณาคดีทั่วไป

ศูนย์ทนายความฯ มีข้อสังเกตจากการช่วยเหลือคดีพลเรือนในศาลทหารต่อกระบวนพิจารณาในศาลทหาร ซึ่งมีความแตกต่างกับกระบวนพิจารณาในศาลยุติธรรมปกติหลายประการ ประการแรกคือ "*การไม่ให้คัดเอกสาร*" ในสำนวนคดีหลายอย่าง เช่น สำเนาคำฟ้อง คำสั่งไม่อนุญาตให้ประกันตัว หรือรายงานกระบวนพิจารณา โดยไม่ระบุเหตุผลที่หนักแน่นเพียงพอ เช่น ทนายความขออนุญาตคัดถ่ายกระบวนพิจารณาคดีเพื่อรวบรวมไว้ในสำนวน ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาต โดยให้เหตุผลว่าได้อ่านให้คู่ความทราบแล้วในห้องพิจารณา ทั้งๆ ที่โดยปกติเป็นสิทธิของตัวคู่ความและทนายความในการสามารถเข้าถึงเอกสารเหล่านี้ได้[16]

ในบางกรณี พบว่า มีเรื่องที่ต้องตั้งเป็น**ข้อสังเกตถึงความเชี่ยวชาญด้านกฎหมาย**ของเจ้าหน้าที่และตุลาการศาลทหาร เช่น ในส่วนการยื่นคำร้องขอออกหมายเรียกเอกสาร ศาลได้สั่งให้ทนายความระบุเลขมาตราของกฎหมายที่เกี่ยวข้องและอธิบายข้อกฎหมายประกอบให้ด้วย นอกจากนี้ศาลยังมีคำสั่งในคำร้องขอออกหมายเรียกเอกสารด้วยว่ารอสอบถามคู่ความในวันนัดก่อน เป็นต้น

ข้อสังเกตประการต่อมา คือ เรื่องความอิสระและเป็นกลางของตุลาการศาลทหาร เนื่องจากตุลาการศาลทหารมาจากการแต่งตั้งโดยผู้บังคับบัญชา และยังอยู่ภายใต้บังคับบัญชาของผู้บังคับบัญชา โดยเป็นหน่วยงานหนึ่งสังกัดในกระทรวงกลาโหม โดยไม่ได้เป็นอิสระจากอำนาจบังคับบัญชาสั่งการของรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหมซึ่งเป็นฝ่ายบริหาร จึงอาจถือว่าศาลทหารไม่ได้มีองค์ประกอบของการเป็นองค์กรตุลาการ หรือ

[16] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 54 ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15

ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นศาลตามนัยยะของหลักการแบ่งแยกอำนาจ และที่มาของตุลาการซึ่งจะมาพิจารณาคดีจึงมีปัญหาขาดความเป็นอิสระและไม่มีหลักประกันซึ่งจะทำให้ตุลาการนั้นทำหน้าที่ได้อย่างเป็นกลาง อีกทั้งยังขาดความเชื่อมั่นในความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายทั่วไป เนื่องจากการพิจารณาคดีอาญาต้องอาศัยความรอบคอบประกอบกับความแม่นยำในหลักกฎหมายเพื่อปรับกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น แต่องค์คณะพิจารณาคดีซึ่งประกอบด้วยตุลาการ 3 นาย มีเพียงตุลาการธรรมนูญศาลทหาร 1 นาย ที่ต้องมีความรู้ทางกฎหมาย ขณะที่ตุลาการอีก 2 นายมาจากเจ้าหน้าที่ทหารที่ไม่ต้องมีความรู้ทางกฎหมาย

ในกรณีนี้ ทนายความของศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน จึงได้ยื่นคำร้องซึ่งมีข้อความระบุถึงความไม่เป็นอิสระของตุลาการศาลทหารต่อศาลทหารกรุงเทพฯ เพื่อส่งให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยในเรื่องดังกล่าว แต่ตุลาการศาลทหารสั่งให้ทนายความแก้ไขข้อความดังกล่าว เนื่องจากเห็นว่าเป็นการ “ก้าวล่วงคณะรักษาความสงบแห่งชาติ” โดย “หากไม่ดำเนินการแก้ไขศาลจะพิจารณามีคำสั่งตามสมควร”

นอกจากนี้ ศาลทหารยังไม่มี “ทนายขอแรง” เนื่องจากโดยปกติจำเลยที่เป็นทหารและไม่มีทนายความจะสามารถร้องขอความช่วยเหลือทางกฎหมายจากนายทหารพระธรรมนูญ ซึ่งทำหน้าที่ช่วยเหลือจำเลยที่เป็นทหาร โดยทำหน้าที่เป็นทนายจำเลยในศาล แต่กรณีนี้ไม่ครอบคลุมถึงจำเลยที่เป็นพลเรือน ทำให้คดีที่พลเรือนต้องขึ้นศาลทหารขาดทนายขอแรง ในการให้คำปรึกษาทางกฎหมายเบื้องต้น ช่วยจัดการเรื่องประกันตัว หรือการเขียนคำร้องหรือคำแถลง รวมถึงการต่อสู้คดีในชั้นพิจารณาคดี แสดงให้เห็นว่าการอำนวยความยุติธรรมของศาลทหารนั้นไม่มีการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องหาและจำเลยที่จะมีสิทธิมีที่ปรึกษาด้านกฎหมายได้อย่างทั่วถึง

ประการต่อมา ในส่วนกระบวนการฝากขังซึ่งเป็นกระบวนการก่อน

พิจารณาคดียังมีความยุ่งยากหลายประการ กล่าวคือ ผู้ต้องหาที่ได้รับการประกันตัว ผู้ต้องหาและนายประกันจำเป็นต้องไปปรากฏตัวต่อศาลทหารทุกครั้งหรือทุกๆ 12 วัน ที่ครบกำหนดการฝากขังและมีการขอฝากขังครั้งต่อไป ซึ่งไม่เหมือนกับศาลอาญาทั่วไปที่ผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องปรากฏตัวต่อหน้าศาลทุกครั้ง กระบวนการดังกล่าวสร้างความลำบากแก่ผู้ต้องหาและนายประกันที่อยู่ต่างจังหวัดหรือมีธุระจำเป็น ซึ่งเป็นการเพิ่มภาระทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายในการมาศาลของผู้ต้องหาและนายประกัน

ในกระบวนการยื่นฟ้อง ศูนย์ทนายความฯ พบปัญหาเรื่องความล่าช้าในการส่งฟ้องคดี เช่น คดีความมั่นคงหลายคดี เจ้าหน้าที่ตำรวจมักให้เหตุผลว่า รวบรวมพยานหลักฐานเสร็จแล้ว เหลือเพียงให้ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติลงนาม ซึ่งกว่าจะลงนามมักกินเวลาถึงครบกำหนดเวลาฝากขังคือ 84 วัน ระหว่างนั้นผู้ต้องหาต้องถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำ นอกจากนี้ ยังมีข้อสังเกตในการฟ้องคดี กล่าวคือ บางคดีอัยการทหารยื่นฟ้องในวันสุดท้ายของการฝากขังทั้งที่เลยเวลาราชการแล้ว โดยในวันที่ยื่นฟ้องนั้นศาลไม่ได้นำตัวจำเลยมาศาลและไม่ได้อ่านคำฟ้องให้จำเลยฟัง หลายคดีจำเลยต้องรอเป็นเวลานานหลายเดือนกว่าจะได้รับและทราบคำฟ้อง ทำให้จำเลยต้องถูกขังอยู่ในเรือนจำเป็นเวลานาน กว่าจะทราบว่าถูกฟ้องข้อหาอะไร โดยไม่จำเป็น และเสียโอกาสในการพิจารณาคำฟ้อง ติดต่อญาติและทนายความ ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจทางคดีต่อไป

ในส่วนการพิจารณาคดีซึ่งตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ “ต้องพิจารณาคดีโดยเปิดเผย” แต่สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในศาลทหาร กลับใช้วิธี “พิจารณาคดีโดยลับเป็นหลัก” โดยเฉพาะในคดีความผิดเกี่ยวกับการดูหมิ่น หมิ่นประมาท หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายพระมหากษัตริย์ฯ หรือมาตรา 112 ที่ศาลจะสั่งพิจารณาคดีลับเกือบทุกคดี ไม่ให้สาธารณะเข้าฟังการพิจารณาคดี มีการเชิญตัวผู้ไม่เกี่ยวข้องและเจ้าหน้าที่จากสถานทูตและองค์กรระหว่างประเทศออกนอกห้องพิจารณา และมีกรณีที่ทนายความ

ขอคัดถ่ายคำสั่งให้พิจารณาคดีโดยลับ ตุลาการศาลทหารกลับไม่อนุญาต โดยอ้างว่าได้อธิบายให้จำเลยเข้าใจในศาลแล้ว

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่ง คือ ศาลทหารไม่มีกระบวนการสืบเสาะ ซึ่งในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้กำหนดให้มีกระบวนการสืบเสาะ ถือเป็นกระบวนการที่อำนวยความยุติธรรมให้แก่จำเลย ในกระบวนการนี้ศาลจะสั่งให้พนักงานคุมประพฤติแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติ ภูมิหลังทางสังคม ความประพฤติของจำเลย สภาพความผิด และเหตุอื่นอันควรปราณีก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษา เพื่อที่จะนำไปกำหนดโทษจำเลยหรือพิจารณาให้รอลงอาญา[17]

แต่ในศาลทหารคดีหนึ่ง ทนายความขอให้ศาลสืบเสาะและมีคำพิพากษารอลงอาญาจำเลย เนื่องจากจำเลยมีอาการป่วยทางจิตมาก่อนเกิดเหตุกว่า 10 ปีแล้ว ศาลให้เหตุผลว่า ศาลทหารไม่มีกระบวนการสืบเสาะเนื่องจากไม่มีหน่วยงานทำหน้าที่ดังกล่าวและให้ใช้กระบวนการสืบพยานในศาลแทน การที่ศาลไม่มีกระบวนการดังกล่าวส่งผลเสียหายต่อจำเลยอย่างมาก และเป็นภาระที่จำเลยจะต้องต่อสู้คดีในศาลต่อไป

นอกจากนี้ ศาลทหารในบางพื้นที่ยังมีความยากลำบากในการเข้าถึงและอำนวยความสะดวกแก่สาธารณชนที่สนใจติดตามคดี เช่น กรณีคดีพลเรือน ข้อหาเกี่ยวกับความมั่นคงที่ศาลทหารจังหวัดขอนแก่น แม้จะไม่มีคำสั่งพิจารณาคดีโดยลับ แต่กลับไม่อนุญาตให้ญาติและผู้ไม่เกี่ยวข้องเข้าไปในห้องพิจารณา โดยให้เหตุผลว่า ห้องพิจารณาคดีมีความคับแคบเป็นต้น อีกทั้งศาลทหารในต่างจังหวัดยังมีที่ตั้งอยู่ภายในค่ายทหาร ซึ่งปกติมีข้อความกำกับว่า “เขตทหารห้ามเข้า” และมีการตรวจตราผู้เข้าออก

[17] พระราชบัญญัติประมวลกฎหมายอาญา พุทธศักราช 2499 มาตรา 56 และพระราชบัญญัติวิธีดำเนินการควบคุมความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา พุทธศักราช 2522 มาตรา 11

ค่ายอย่างเข้มงวด ทำให้ประชาชนทั่วไปมีความยากลำบากในการเข้าไปสังเกตการณ์คดีในศาลทหาร

ความแตกต่างอีกประการหนึ่งคือ ในคดี 112 ที่พิจารณาโดยลับหรือแม้แต่ในคดีประเภทอื่นที่ศาลพิจารณาคดีโดยเปิดเผย มักจะมีคำสั่ง "ห้ามผู้สังเกตการณ์หรือสื่อมวลชนจดบันทึก"[18] ในระหว่างการพิจารณาคดีภายในห้องพิจารณา โดยอ้างว่าการนำข้อความที่บันทึกไปเผยแพร่อาจมีเนื้อความที่ผิดพลาด และจะนำไปสู่ความเข้าใจผิดในหมู่ประชาชน ทำให้ผู้สังเกตการณ์คดีต้องใช้วิธี "จดจำ" เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแทนการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

4. สิทธิในการได้รับการประกันตัว

สิทธิในการได้รับการประกันตัวถือเป็นสิทธิในกระบวนการยุติธรรมขั้นพื้นฐานซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกติการะหว่างประเทศกำหนดไว้ว่า ต้องให้ประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นหลัก ส่วนการไม่ให้ประกันตัวเป็นข้อยกเว้น[19] แต่ที่ผ่านมา ในศาลทหารกลับใช้การไม่ให้ประกันตัวเป็นหลัก โดยศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนพบว่าคดีมาตรา 112 ในศาลทหารได้รับการประกันตัวเพียง 4 ราย จากจำนวนผู้ต้องหาและจำเลยในศาลทหารทั้งหมด 18 ราย

ในคดีหนึ่งที่ผู้ต้องหาสูงอายุและมีปัญหาทางสุขภาพ พบว่าทนายความเคยยื่นขอประกันตัวสูงสุด 5 ครั้ง ใช้หลักทรัพย์มากถึง 2,500,000

[18] "'เครื่องมือสุดท้ายที่ถูกทำลาย' ศาลทหารสั่งห้ามจดบันทึกคดี," *ประชาไท*, 28 ตุลาคม 2557, http://www.prachatai.com/journal/2014/10/56236 (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2557)

[19] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108

บาท แต่ศาลก็ไม่อนุญาตและมักให้เหตุผลว่า “เนื่องจากเป็นคดีร้ายแรง มีโทษสูงเกรงจำเลยจะหลบหนี” แม้ทนายความจะอ้างความจำเป็นจากเหตุต่างๆ เช่น ปัญหาด้านสุขภาพเป็นต้น หรือในอีกกรณีหนึ่งที่ผู้ต้องหามีอาการป่วยเป็นโรคเส้นเลือดในจอรับภาพบวม โดยหากไม่รีบรักษาอาจนำไปสู่การพิการทางสายตาได้ แต่ศาลกลับไม่อนุญาตให้ประกันตัว โดยให้เหตุผลว่า “ในเรือนจำมีระบบรักษาพยาบาลอยู่แล้ว หากมีอันตรายสถานพยาบาลสามารถรักษาได้โดยเร็ว”

จากข้อเท็จจริงพบว่า หลายปีที่ผ่านมามีนักโทษทางการเมืองอย่างน้อย 3 ราย ประกอบด้วย 1. นายอำพล ตั้งนพคุณ หรืออากง[20] 2. นายสุรกริช ชัยมงคล[21] และ 3. นายวันชัย รักสงวนศิลป์[22] เสียชีวิตจากการขาดการรักษาพยาบาลในเรือนจำ สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการประกันตัวผู้ต้องหาที่มีปัญหาทางสุขภาพและความจำเป็นของการปฏิรูประบบรักษาพยาบาลในเรือนจำอย่างเร่งด่วน

โดยส่วนใหญ่แล้ว เหตุผลที่ศาลทหารใช้ประกอบในการไม่ให้ประกันตัวนั้นปราศจากข้อกฎหมายรองรับ*โดยเฉพาะในความผิดข้อหาหมิ่นประมาทพระมหากษัตริย์ฯ* ซึ่งการไม่อนุญาตให้ประกันตัวจะต้องมี

---

[20] ““อากง” เสียชีวิต หลังปวดท้องหนักตั้งแต่วันศุกร์ ภรรยาบอก “กลับบ้านเรานะตอนนี้เค้าปล่อยตัวลื้อแล้ว,” *มติชนออนไลน์*, 8 พฤษภาคม 2555, http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1336449341 (สืบค้นเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2557).

[21] “‘ผู้ต้องหายิงสุทิน’ ตายปริศนาในคุก แม่สงสัยอาจโดนซ้อมเพราะเป็นเสื้อแดง,” *ประชาไท*, 29 สิงหาคม 2557, http://www.prachatai.com/journal/2014/08/55291 (สืบค้นเมื่อวันท 9 ธันวาคม 2557).

[22] “นักโทษแดงเผาศาลากลางอุดรฯ เป็นลมล้มฟุบตายคาคุกหลักสี่,” *ผู้จัดการ online*, 28 ธันวาคม 2555, http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9550000157563 (สืบค้นเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2557).

เหตุอันควรเชื่อได้ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนี[23] การอ้างว่าเป็นคดีร้ายแรงหรือกระทบต่อความรู้สึกของประชาชน ไม่อาจนำไปสู่การไม่ให้ประกันตัวดังกล่าวได้

แต่อย่างไรก็ตาม ในคดีความผิดข้อหาฝ่าฝืนประกาศหรือคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ เช่น ฝ่าฝืนประกาศห้ามชุมนุม ฝ่าฝืนคำสั่งไม่ไปรายงานตัว หรือความผิดข้อหายุยงปลุกปั่นให้เกิดความกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชน ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 116 ศาลมีแนวโน้มให้อนุญาตประกันตัว นอกจากนี้ในคดีเกี่ยวกับอาวุธหรือตระเตรียมการก่อการร้าย และคดีหมิ่นประมาทพระมหากษัตริย์ฯ มีแนวโน้มที่ดีบางกรณีที่ศาลอนุญาตให้ประกันตัว เช่น กรณีของ นายจือเซ็ง แซ่โค้ว หรือสมอล์ บัณฑิต อานียา ผู้ต้องหาตามข้อหาหมิ่นประมาทพระมหา–กษัตริย์ฯ ที่ทนายความยื่นคำร้องขอประกันตัวด้วยเหตุด้านสุขภาพ ทั้งชี้ว่าการกระทำของนายบัณฑิตเป็นการกระทำโดยบริสุทธิ์ใจ ศาลทหารจึงอนุญาตให้ประกันตัวด้วยหลักทรัพย์ 400,000 บาท หรือกรณีจำเลยที่ถูกดำเนินคดีข้อหาเตรียมการก่อการร้ายหรือขอนแก่นโมเดล ก็ได้รับอนุญาตให้ประกันตัวเป็นส่วนใหญ่ในช่วงหลัง

5. คำพิพากษา

ในคดีเกี่ยวกับการไม่ไปรายงานตัวตามคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติและการชุมนุมทางการเมือง ศาลทหารได้มีคำพิพากษาไปแล้วในคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพ โดยศาลพิพากษาลงโทษจำคุกจำเลยตั้งแต่ 3 เดือนถึง 6 เดือน ปรับ 3,000 – 10,000 บาท โทษจำคุกรอลงอาญาทั้งหมด ส่งผลให้มีการตีความทางกฎหมายว่า การแสดงออก

[23] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108/1

“ศาลทหารไม่ได้พิจารณาเหตุบรรเทาโทษ เช่น เรื่องการทำคุณงามความดีที่ช่วยเหลือสังคม หรือการไม่เคยต้องโทษจำคุกมาก่อน และเนื่องจากศาลทหารมีเพียงชั้นเดียว จำเลยจึงไม่มีสิทธิ์อุทธรณ์หรือฎีกาเพื่อขอลดโทษได้อีก ทำให้จำเลยเสียโอกาสที่จะได้รับความเป็นธรรมตามกระบวนการยุติธรรมปกติ”

<u>อย่างสันติ ปราศจากอาวุธ เพื่อต่อต้านอำนาจรัฐที่มาโดยการรัฐประหารเป็นการกระทำความผิด</u>

ในส่วนคดีอาวุธสงคราม ศาลทหารได้มีคำพิพากษาไปแล้ว 1 คดี ซึ่งจำเลยถูกพิพากษาลงโทษจำคุก 10 ปี รับสารภาพลดลงเหลือ 5 ปี โดยไม่รอลงอาญา จากการครอบครองวัตถุระเบิด 3 ลูก ซึ่งทนายความได้ตั้งข้อสังเกตว่า ศาลทหารไม่ได้พิจารณาเหตุบรรเทาโทษ เช่น เรื่องการทำคุณงามความดีที่ช่วยเหลือสังคม หรือการไม่เคยต้องโทษจำคุกมาก่อน และเนื่องจากศาลทหารมีเพียงชั้นเดียว จำเลยจึงไม่มีสิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาเพื่อขอลดโทษได้อีก ทำให้จำเลยเสียโอกาสที่จะได้รับความเป็นธรรมตาม

กระบวนการยุติธรรมปกติ[24]

ในคดีหมิ่นประมาทพระมหากษัตริย์ฯ ศาลทหารมีการตัดสินไปแล้ว 2 คดี ในคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพ ศาลทหารกรุงเทพฯ พิพากษาจำคุก 10 ปี และ 9 ปี ตามลำดับ โดยลดโทษกึ่งหนึ่งเหลือจำคุก 5 ปี และ 4 ปี 6 เดือน ไม่รอลงอาญา จะเห็นได้ว่าศาลทหารพิพากษาลงโทษในคดีประเภทนี้ในอัตราโทษที่สูงกว่าศาลพลเรือน โดยที่ผ่านมาคดีในศาลพลเรือนส่วนใหญ่ศาลพิพากษาจำคุกในอัตรา 5 ปี และหากรับสารภาพจึงลดโทษให้กึ่งหนึ่ง เหลือ 2 ปี 6 เดือน ไม่รอลงอาญา การพิพากษาลงโทษหนักขึ้นของศาลทหารนี้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่แถลงต่อรัฐสภาว่า ภารกิจของรัฐบาลคือนโยบายการปกป้องและเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยใช้มาตรการทางกฎหมาย มาตรการทางสังคมจิตวิทยา และมาตรการทางระบบสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศในการดำเนินการกับ “ผู้คะนองปากย่ามใจ” หรือ “ประสงค์ร้ายมุ่งสั่นคลอนสถาบันฯ”[25]

ศูนย์ทนายความฯ เห็นว่า แนวโน้มการดำเนินคดีข้อหาหมิ่นประมาทพระมหากษัตริย์ฯ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 มีเพิ่มมากขึ้น เป็นกระบวนการสร้างความหวาดกลัวให้กับประชาชนทั้งภายในและภายนอกประเทศ เนื่องจากความผิดตามข้อหานี้ถูกกำหนดให้อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหาร ภายใต้สภาวการณ์ที่ไม่ได้รับการ

[24] “ศาลทหารพิพากษาจำคุก ‘วรพนธ์’ 10 ปี ข้อหามีเครื่องกระสุน-ยุทธภัณฑ์ไว้ในครอบครอง ฝืนประกาศ คสช.” *ประชาไท*, 8 ธันวาคม 2557, http://www.prachatai.com/journal/2014/12/56903 (สืบค้นเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2557)

[25] “คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี,” กระทรวงการคลัง, 12 กันยายน 2557, http://www.mof.go.th/home/Press_release/News2014/history_61.pdf (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2557).

ประกันตัวและมีการพิพากษาลงโทษจำคุกนานเป็นสองเท่าของศาลพลเรือน ส่งผลให้ประชาชนบางส่วนที่คิดว่าตัวเองมีความเสี่ยง ตัดสินใจลี้ภัยทางการเมืองไปยังประเทศต่างๆ ไม่ว่าตนเองจะกระทำผิดจริงหรือไม่ หรือเกิดจากการกลั่นแกล้งก็ตาม เพราะไม่อยากเสี่ยงที่จะถูกดำเนินคดีในศาล บางกรณีครอบครัวของบุคคลดังกล่าวยังถูกคุกคาม[26] และมีการกดดันโดยการยกเลิกหนังสือเดินทาง[27] หรือการพูดออกสื่อสาธารณะ เพื่อให้บุคคลดังกล่าวมารายงานตัว

6. สิทธิในการพิจารณาโดยศาลที่สูงกว่า

ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ คือ ในระหว่างการประกาศใช้กฎอัยการศึก ต้องห้ามอุทธรณ์หรือฎีกา ทำให้คู่ความไม่มีสิทธิในการตรวจสอบดุลพินิจในการพิพากษาของศาลชั้นต้นโดยศาลที่สูงกว่า หลายคดีได้มีการยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ากฎหมาย คือ พระธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2498 และประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ให้พลเรือนขึ้นศาลทหารขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ และขอให้ศาลทหารส่งเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญตีความ แต่หากศาลทหารเห็นว่ากรณีดังกล่าวไม่ต้องส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญตีความ ก็จะทำให้เรื่องเป็นที่ยุติไม่อาจอุทธรณ์ได้

---

[26] หนุ่มเรดนนท์, "จดหมายเปิดผนึก ถึงองค์กรสิทธิ์ทั่วโลก กรณีครอบครัวของผู้ไม่ไปรายงานตัวตามคำสั่ง คสช. ถูกข่มขู่คุกคาม," *บล็อกกาซีน*, 29 กรกฎาคม 2557, http://blogazine.in.th/blogs/noomrednon/post/4942 (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2557).

[27] "ถอนพาสปอร์ต "จักรภพ-จารุพงศ์-สุนัย-โด่ง-โรส-ตั้ง" ส่วน "ทักษิณ" ยังเงียบ," *ผู้จัดการออนไลน์*, 30 มิถุนายน 2557, http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9570000073451 (สืบค้นเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2557).

คำสั่งที่ศาลไม่ส่งให้ศาลรัฐธรรมนูญตีความ ศาลทหารก็จะดำเนินกระบวนพิจารณาพิพากษาคดีต่อไป

ในส่วนผลกระทบต่อตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดี การมีศาลชั้นเดียวได้สร้างความกดดันต่อผู้ต้องหาและจำเลยที่ถูกดำเนินคดี ทำให้จำเลยหลายรายเลือกที่จะรับสารภาพว่าตนเป็นผู้กระทำผิดแทนการต่อสู้คดี เนื่องจากไม่สามารถอุทธรณ์ขอให้ศาลกลับคำพิพากษาหรือขอลดโทษได้ การรับสารภาพจะได้รับการลดโทษลงกึ่งหนึ่งจึงเป็นประโยชน์มากกว่า โดยเฉพาะคดีมาตรา 112 ที่มีโทษจำคุกสูงสุดถึง 15 ปี คดีในศาลทหารส่วนใหญ่จึงมีแนวโน้มที่จำเลยจะต้องจำยอมรับสารภาพ

ข้อเสนอแนะ

การพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม ถือเป็นหลักสำคัญในการอำนวยความยุติธรรม หากคณะรักษาความสงบแห่งชาติจงใจละเลยหลักการดังกล่าวด้วยการประกาศใช้กฎอัยการศึก บัญญัติให้การกระทำบางอย่างเป็นความผิด และนำพลเรือนขึ้นสู่ศาลทหาร จะเป็นการทำให้กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเป็นสิ่งที่ “ไม่ถูกต้องและไม่เป็นธรรม”

เพื่อให้เกิดการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะสิทธิในการเข้าถึงความยุติธรรมและสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ขอให้มีการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีต่อพลเรือนในศาลทหารอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบ และให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงข้อมูลดังกล่าวได้

2. ขอให้ยุติการจับกุมและควบคุมตัวตามกฎอัยการศึกอันเป็นการเอื้อประโยชน์ให้แก่เจ้าหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาต่อ

ประชาชน ซึ่งมีโอกาสเกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนของประชาชนได้โดยง่าย และทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่ถูกต้องและเป็นธรรมได้

3. ขอให้ศาลและเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมตีความกฎหมายให้เป็นไปตามหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลย และยึดหลักสิทธิที่จะได้รับการประกันตัวเป็นหลัก การไม่อนุญาตให้ประกันตัวเป็นกรณียกเว้น

4. ยกเลิกประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ให้พลเรือนขึ้นศาลทหารทุกฉบับ และให้พลเรือนขึ้นศาลพลเรือนตามปกติ

5. ยกเลิกประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่กำหนดให้การกระทำบางประเภทเป็นความผิดที่มีโทษทางอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการชุมนุมทางการเมือง และการฝ่าฝืนไม่มารายงานตัวตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ

6. ยกเลิกการประกาศใช้กฎอัยการศึกตามประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติโดยเร็ว

บทความ

เกริ่นนำ

การละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางภายใต้การเข้าควบคุมการบริหารประเทศของคณะรัฐประหารในนามคณะรักษาความสงบแห่งชาติ บทความในส่วนนี้เกิดจากการเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนาม รวมทั้งข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เป็นประจักษ์พยานที่สะท้อนให้สาธารณะตระหนักรู้ร่วมกันว่า เราอยู่ในสถานการณ์เช่นนี้จริงๆ ในช่วงกว่า 1 ปีที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นการที่ประชาชนธรรมดาถูกจับกุมจากการแชร์คลิปวีดิโอหรือโพสต์เฟซบุ๊ก หรือถูกจับจ้องตลอดเวลาในโลกออนไลน์ หรือถูกขับไล่ออกจากที่ดินที่อยู่มานาน พร้อมทั้งถูกดำเนินคดี หรือถูกพิจารณาคดีในศาลทหารที่ขาดความเชี่ยวชาญ ขาดความอิสระ และอุทธรณ์ไม่ได้

หรือแม้กระทั่งถูกละเลยไม่ให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการออกกฎหมาย หรือร่างรัฐธรรมนูญ จนกระทั่งได้กฎหมายหรือร่างรัฐธรรมนูญที่ไม่เคารพในสิทธิและเสียงของประชาชน อย่างไรก็ดี ต้องไม่ลืมว่านี่เป็นเพียงเศษเสี้ยวของความเป็นจริง ที่นับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น หากทุกคนปล่อยให้มันกลายเป็นเรื่องปกติของสังคม

“ชะตากรรม” พลเรือนในศาลทหารต่างจังหวัด

นพพล อาชามาส
ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน
เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อ 21 มิ.ย. 2558

ศาลทหารในต่างจังหวัดไม่เหมือนศาลทหารในกรุงเทพฯ...

ศาลทหารกรุงเทพฯ ตั้งอยู่ข้างกระทรวงกลาโหม เป็นอาคารเดี่ยวแยกต่างหากจากอาคารอื่น ขณะที่ศาลทหารในต่างจังหวัดทุกศาลตั้งอยู่ภายในค่ายทหารที่กระจายอยู่ในจังหวัดต่างๆ

ในภาวะปกติ ศาลทหารกรุงเทพฯ มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาที่มีจำเลยเป็นทหารได้ทุกบทกฎหมาย โดยไม่จำกัดชั้นยศของจำเลย

ขณะที่ศาลทหารในต่างจังหวัด แยกเป็นสองประเภท

หนึ่ง คือ “ศาลจังหวัดทหาร” เป็นศาลทหารที่มีอำนาจพิพากษาคดีน้อยกว่าศาลทหารชั้นต้นประเภทอื่นๆ โดยไม่สามารถพิจารณาคดีที่จำเลยเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรขึ้นไปได้ ศาลทหารประเภทนี้พอเทียบเคียงได้กับศาลแขวงของพลเรือน

ศาลทหารกรุงเทพกับศาลทห
มีความแตกต่างกันหลายประ
ศาลอยู่ในค่ายทหาร
การเข้าออกต้องเข้าไปในค่ายที่มีการตรวจตราเข้มงวดก่อน จึงมีลักษณะเป็นพื้นที่ปิดยิ่งกว่าศาลทหารกรุงเทพฯ ที่เป็นอาคารแยกติดกับกระทรวงกลาโหมซึ่งเข้าออกได้ง่ายกว่า
ชาวต่างชาติจากองค์กรระหว่างประเทศหรือสถานทูต ไม่สามารถร่วมฟังการพิจารณาคดีได้
เนื่องจากค่ายทหารถูกจัดเป็นเขตความมั่นคงของชาติ ทำให้ไม่สามารถเข้าไปสังเกตการณ์คดีที่ศาลได้เหมือนที่ศาลทหารกรุงเทพฯ
#*&%!!
การดำเนินคดีในศาลทหารไม่ได้รวดเร็วตามที่ คสช. อ้าง
การนัดหมายสืบพยานมีแค่เดือนละครั้ง แตกต่างจากศาลพลเรือนที่นัดต่อเนื่องกัน ทำให้การพิจารณาคดีมีแนวโน้มจะล่าช้าออกไป
บุคลากรในศาลแต่ละศาล จำนวอัยการศาลน้อย
เจ้าหน้าที่ธุรการต้องหน้าบัลลังค์ไปด้วย ไ
การจัดการคดีพลเรือ

เหารในต่างจังหวัด
ระการ

ในภาวะปกติ ศาลทหารจังหวัด ศาลทหารมณฑล ศาลทหารกรุงเทพฯ อำนาจการพิจารณาคดีสำหรับทหารไม่เท่ากันในแต่ละชั้นยศ

แต่ถูกใช้อย่างเท่ากันหมดกับพลเรือน เปรียบเสมือนศาลชั้นต้นของพลเรือน

คดีส่วนใหญ่เป็นคดีความผิดเกี่ยวกับอาวุธปืน ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง

จำนวนมากเป็นชาวบ้านทั่วไปที่ถูกดำเนินคดีจากปืนแก๊ปที่ไม่มีทะเบียน ไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องความมั่นคงแต่อย่างใด

าลทหารต่างจังหวัด
ำนวนเจ้าหน้าที่และ
อยกว่าในกรุงเทพฯ

ต้องทำหน้าที่เสมียน
วย ไม่เพียงพอต่อ
ลเรือนที่ขึ้นสู่ศาลทหาร

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน
Thai Lawyers for Human Rights

สอง คือ “ศาลมณฑลทหาร” มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีมากกว่าศาลจังหวัดทหาร คือพิจารณาคดีที่จำเลยเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรได้ แต่ไม่สามารถพิจารณาคดีที่จำเลยเป็นชั้นนายพล หรือเทียบเท่าได้ พอเทียบเคียงได้กับศาลจังหวัดของพลเรือน ศาลทหารประเภทนี้จึงตั้งอยู่ในจังหวัดที่มีขนาดใหญ่กว่าจังหวัดที่ศาลจังหวัดทหารตั้งอยู่ แต่ศาลทั้งสองประเภทก็ถูกใช้พิจารณาคดีพลเรือนเช่นเดียวกันในปัจจุบัน

จากการตรวจสอบข้อมูลพบว่า ในภูมิภาคต่างๆ มีศาลมณฑลทหารจำนวน 13 ศาล และศาลจังหวัดทหารจำนวน 16 ศาล (ศาลจังหวัดทหารยังเปิดทำการไม่ครบทุกศาล ตามพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารและศาลมณฑลทหาร) เมื่อรวมกับศาลทหารกรุงเทพฯ ทำให้ปัจจุบันศาลทหารชั้นต้นทั่วประเทศมีจำนวนทั้งหมด 30 ศาล

อาคารศาลทหารในต่างจังหวัดมีลักษณะและโครงสร้างคล้ายกันหมดทุกศาล คือเป็นอาคารสองชั้นขนาดไม่ใหญ่นัก ชั้นล่างเป็นโถงกว้าง มีบันไดทางขึ้นไปยังชั้นสองตั้งอยู่ตรงกลางโถง ปีกด้านซ้ายมือเป็นห้องที่ทำการของจ่าศาลและเจ้าหน้าที่ศาล ห้องทำงานของอัยการทหาร ห้องน้ำ พร้อมม้านั่งยาวสำหรับผู้มาติดต่อศาล ปีกด้านขวามือมีห้องรับรองสำหรับทนายหรือผู้มาติดต่อ ห้องขังสำหรับผู้ต้องหาที่ถูกนำตัวมาจากเรือนจำและม้านั่งสำหรับนั่งรอ บริเวณโถงยังมีบอร์ดนัดคดีความ ซึ่งยังใช้วิธีเขียนด้วยปากกาไวท์บอร์ดอยู่ ส่วนชั้นบนเป็นห้องพิจารณาคดี และห้องพักของตุลาการศาลทหาร

โดยปกติในศาลทหารต่างจังหวัด คู่ความจะไม่ได้ขึ้นไปรอตุลาการขึ้นนั่งบัลลังก์ในห้องพิจารณาคดีเหมือนศาลพลเรือน แต่ต้องนั่งรออยู่ในโถงด้านล่าง จนเมื่อองค์คณะตุลาการและคู่ความทั้งสองฝ่ายพร้อมแล้ว เจ้าหน้าที่ศาลจึงจะเชิญขึ้นไปยังห้องพิจารณาด้านบน

ในบางนัดคดี สารวัตรทหารที่ดูแลบริเวณอาคารศาลยังมีการขอ

บัตรประจำตัวประชาชนของผู้ที่ต้องการขึ้นไปยังห้องพิจารณาด้านบนไปจดชื่อด้วย บางครั้งมีการตรวจสิ่งของในกระเป๋า ส่วนคดีที่มีการพิจารณาเป็นการลับ ญาติผู้ต้องหาหรือประชาชนทั่วไปก็ไม่สามารถขึ้นไปยังห้องพิจารณาด้านบนได้

การเข้าถึงกระบวนการในศาลทหารต่างจังหวัดยังเป็นปัญหาสำคัญ ศาลทหารในกรุงเทพฯ ประชาชนสามารถเข้าออกตัวอาคารศาลได้โดยตรง แต่ศาลทหารต่างจังหวัดการเข้าออกศาลต้องผ่านจุดตรวจบริเวณประตูทางเข้าค่ายทหาร ซึ่งเจ้าหน้าที่ทหารที่รักษาการณ์ก็มักสอบถามว่ามีธุระอะไร รวมถึงให้แลกบัตรประจำตัวประชาชนไว้ด้วย พื้นที่ศาลทหารจึงกลายเป็นพื้นที่ค่อนข้างปิดต่อสาธารณชนอย่างมาก

ในช่วงแรกๆ ภายหลังรัฐประหาร เมื่อเริ่มมีคดีของพลเรือนขึ้นสู่

ศาลทหาร เห็นได้ชัดว่าศาลและเจ้าหน้าที่ทหารไม่ได้เตรียมการรับมือกับการเป็นที่จับตาของสาธารณชนมาก่อน ด้วยในภาวะปกติแทบไม่มีใครเดินทางเข้าไปยังศาลทหาร และแทบไม่มีการนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับศาลทหาร

ในคดี “กินแมคโดนัลด์ต้านรัฐประหาร” ที่จังหวัดเชียงราย ซึ่งจำเลยถูกกล่าวหาว่าฝ่าฝืนประกาศ คสช. เรื่องห้ามชุมนุมทางการเมือง กรณีนี้นับเป็นคดีพลเรือนที่เกี่ยวกับการเมืองคดีแรกๆ ที่ศาลทหารมีคำพิพากษาตั้งแต่กลางปี 2557 เมื่อเริ่มมีการรายงานข่าวกระบวนการพิจารณาคดีในศาลนัดแรกๆ นัดต่อมาผู้บัญชาการค่ายก็มีคำสั่งไม่อนุญาตให้คนที่ไม่เกี่ยวข้องกับคดีเข้าไปในค่ายทหาร ทำให้เจ้าหน้าที่ต้องตรวจสอบคนจะที่เข้าค่ายทหารอย่างเข้มงวด ทั้งมีการให้สารวัตรทหารเกือบสิบนายเข้าไปดูแลความเรียบร้อยบริเวณศาล ก่อให้เกิดภาพที่นายทหารในเครื่องแบบจำนวนมากยืนกันเต็มโถงอาคารศาล ซึ่งในเวลาต่อมามาตรการเหล่านี้ก็ถูกยกเลิก

นอกจากนั้น เจ้าหน้าที่องค์กรระหว่างประเทศหรือเจ้าหน้าที่สถานทูตต่างๆ ยังไม่สามารถเข้าสังเกตการณ์คดีในศาลทหารต่างจังหวัดได้อีกด้วย เนื่องจากเขตค่ายทหารถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ความมั่นคงและเกี่ยวข้องกับความลับทางราชการ จึงไม่อนุญาตให้ชาวต่างชาติเข้านอกจากจะมีการทำหนังสือแจ้ง และได้รับอนุญาตอย่างเป็นทางการเสียก่อน ทำให้เจ้าหน้าที่องค์กรต่างๆ ไม่สามารถเข้าไปยังศาลทหารได้โดยปริยาย แตกต่างจากศาลทหารในกรุงเทพฯ ที่เจ้าหน้าที่องค์กรระหว่างประเทศเข้าสังเกตการณ์คดีในคดีที่ไม่ถูกสั่งพิจารณาเป็นการลับได้

ขณะเดียวกัน การดำเนินคดีในศาลทหารก็ไม่ได้มีความรวดเร็วอย่างที่ คสช. กล่าวอ้างเป็นเหตุผลในการนำพลเรือนขึ้นสู่ศาลทหาร นอกจากตุลาการจะใช้วิธีการจดบันทึกคำเบิกความต่างๆ ด้วยมือ ทำให้ใช้เวลาค่อนข้างนานในการสืบพยานนัดหนึ่งๆ แล้ว การนัดสืบพยานยังนัด

เพียงเดือนละครั้ง โดยในหนึ่งนัดมีการสืบพยานราวหนึ่งหรือสองปากในช่วงครึ่งเช้าเท่านั้น แตกต่างจากศาลพลเรือนที่นัดสืบพยานโจทก์และจำเลยต่อเนื่องกันหลายวันให้เสร็จสิ้นและมีการสืบพยานในช่วงบ่ายด้วย ทำให้กระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารมีแนวโน้มไม่ต่อเนื่องและใช้เวลาค่อนข้างนาน

ยกตัวอย่างเช่น ในคดีมาตรา 112 คดีหนึ่ง ในศาลทหารจังหวัดเชียงราย พบว่าพยานโจทก์ไม่มาศาลติดต่อกันถึงสามนัด ด้วยเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ได้ดำเนินการส่งหมายเรียกให้พยาน ทำให้ทั้งทนายความและจำเลยที่ถูกคุมขังในเรือนจำ ต้องเสียเวลาเดินทางไปศาล 3 ครั้ง ในช่วง 3 เดือน โดยคดีไม่มีความคืบหน้าแต่อย่างใด

จำนวนบุคลากรในศาลทหารก็มีแนวโน้มว่าไม่สามารถรองรับคดีพลเรือนจำนวนมากที่ถูกส่งมาดำเนินคดีในศาลทหารได้ โดยจากการ

สังเกตการณ์ในศาลจังหวัดทหารบางศาล พบว่าโดยเฉลี่ยจะมีคดีที่จำเลยเป็นทหารขึ้นพิจารณาเดือนละ 3-4 คดี ซึ่งอาจพอใช้อนุมานถึงจำนวนคดีในศาลทหารในช่วงเวลาปกติได้ แตกต่างจากปัจจุบันที่มีคดีพลเรือนขึ้นสู่การพิจารณาเพิ่มเข้าไปอีกเป็นเท่าตัว โดยศาลหนึ่งๆ มีการพิจารณาราว 10 คดีขึ้นไปในแต่ละเดือน อีกทั้งยังพบว่าในศาลจังหวัดทหารมีอัยการทหารประจำอยู่เพียงหนึ่งนาย และเจ้าหน้าที่ธุรการศาลประจำอยู่สองนาย โดยเจ้าหน้าที่ธุรการต้องขึ้นไปทำหน้าที่เป็นเสมียนหน้าบัลลังก์ในระหว่างการพิจารณาอีกด้วย

กรณีที่จำเลยถูกควบคุมตัวระหว่างการพิจารณา เรือนจำหรือทัณฑสถานในแต่ละพื้นที่ต้องจัดรถนำผู้ต้องขังมาส่งตามที่ศาลนัด โดยมีเจ้าหน้าที่ควบคุมมาด้วยราว 2-3 คน แม้ว่าจะมีผู้ต้องขังมาศาลเพียงคนเดียวก็ตาม ทำให้มีแนวโน้มจะทำให้เกิดความสิ้นเปลืองบุคลากรของเรือนจำในแต่ละวัน ที่ต้องนำผู้ต้องขังมาส่งทั้งที่ศาลทหาร และศาลพลเรือนแทนที่จะไปศาลพลเรือนเพียงแห่งเดียว

ในส่วนขององค์คณะผู้พิพากษา นอกจากตุลาการพระธรรมนูญซึ่งเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่สำเร็จการศึกษาทางด้านกฎหมายแล้ว ตุลาการที่ร่วมเป็นองค์คณะอีก 2 นาย เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่ผู้บังคับบัญชาของหน่วยทหารในพื้นที่นั้นๆ แต่งตั้งมา โดยไม่ได้จบการศึกษาด้านกฎหมายแต่อย่างใด กระบวนพิจารณาโดยส่วนใหญ่จึงถูกดำเนินการโดยตุลาการพระธรรมนูญเพียงคนเดียว องค์คณะซึ่งไม่ได้อยู่ในชุดครุยของตุลาการ แต่อยู่ในชุดนายทหารเต็มยศ จึงเพียงแต่นั่งให้ครบองค์ประกอบในการพิจารณาคดีเท่านั้น

นอกจากนั้น ยังพบว่าตุลาการศาลทหารขาดความเป็นอิสระในการพิพากษาหรือใช้ดุลยพินิจในคดี โดยพบกรณีตัวอย่างในการขอประกันตัวจำเลยในคดีเกี่ยวกับอาวุธปืนรายหนึ่ง ตุลาการต้องโทรศัพท์ไปสอบถามหน่วยงานในส่วนกลางตามลำดับชั้นบังคับบัญชา ก่อนแจ้งผลการขอ

ประกันตัวกับญาติของจำเลย โดยส่วนกลางที่เป็นผู้ตัดสินใจไม่เคยพบจำเลยและรับรู้สภาพของจำเลยแต่อย่างใด

จนถึงปัจจุบัน ยังไม่มีการเปิดเผยตัวเลขจำนวนคดีที่พลเรือนต้องขึ้นสู่ศาลทหารอย่างเป็นทางการ ศาลทหารเองก็ไม่มีระบบข้อมูลที่เปิดให้สาธารณะสามารถเข้าถึงได้ นอกจากบอร์ดนัดคดีในศาล ซึ่งจะแจ้งกำหนดนัดคดีในแต่ละเดือนของเฉพาะศาลทหารนั้นๆ ทั้งนี้ ในการรายงานสถานการณ์ 1 ปีหลังการรัฐประหารของศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน พบว่า มีพลเรือนถูกดำเนินคดีในศาลทหารอย่างน้อย 700 คน และยังคงเพิ่มขึ้นอีกเรื่อยๆ

คดีของพลเรือนที่ถูกนำขึ้นสู่ศาลทหารในต่างจังหวัดนั้น ส่วนมากไม่ใช่คดีที่เกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรง แม้จะมีคดีมาตรา 112, มาตรา 116 (ทำให้เกิดความปั่นป่วนหรือกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชน) หรือคดีความผิดจากการฝ่าฝืนประกาศหรือคำสั่ง คสช. อยู่บ้างจำนวนหนึ่ง แต่ส่วนใหญ่แล้วเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับความผิดตามพระราชบัญญัติอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน ซึ่งประกาศ คสช. ฉบับที่ 50/2557 กำหนดให้ขึ้นศาลทหาร

คดีอาวุธเหล่านี้ส่วนใหญ่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องการเมืองหรือความมั่นคงแต่อย่างใด จำนวนมากเป็นชาวบ้านที่ถูกจับกุมจากการครอบครองอาวุธปืนแก๊ปซึ่งไม่มีทะเบียน ส่วนใหญ่พกพาไว้ล่าสัตว์ ดูแลไร่นา หรือใช้ทำมาหากินในชีวิตประจำวันตามวิถีชีวิตชนบท

ศาลทหารในพื้นที่ภาคเหนือยังพบรายชื่อจำเลยที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ บนพื้นที่สูงถูกดำเนินคดีหลายคดี คดีลักษณะนี้พบบางกรณีเป็นชาวบ้านยากจนที่ถูกดำเนินคดีโดยไม่มีทนายความ หรือบางคดีเกี่ยวข้องกับเรื่องอื่นๆ เช่น ยาเสพติด หรือการบุกรุกป่า ที่มีการจับกุมพร้อมกับพบอาวุธปืนที่ผิดกฎหมาย ก็ถูกส่งมาดำเนินคดีในศาลทหารด้วยเช่นกัน

กล่าวได้ว่าการประกาศให้พลเรือนขึ้นศาลทหารนั้น ส่งผลกระทบ

ต่อประชาชนทั่วไปโดยรวมด้วย ไม่ใช่เพียงแค่พลเรือนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องทางการเมืองเท่านั้น

อีกทั้งมีแนวโน้มว่าจะยังมีพลเรือนถูกดำเนินคดีในศาลทหาร ในคดีที่เกี่ยวพันกับการแสดงออกทางการเมืองในพื้นที่ต่างจังหวัดอีกหลายกรณี โดยที่ยังไม่เป็นที่รับรู้ของสาธารณชน หรือแม้แต่องค์กรที่ติดตามสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชน เนื่องจากความยากลำบากในการเข้าถึงข้อมูล

เวลากว่า 1 ปีหลังรัฐประหาร ภายใต้ข้อกล่าวอ้างเรื่อง “สถานการณ์พิเศษ” ของ คสช. ที่ยังดำเนินไปไม่สิ้นสุด ชีวิตพลเรือนในประเทศนี้จำนวนมากถูกนำขึ้นไปวางเดิมพันอยู่ภายใต้ห้องพิจารณาในศาลทหาร จนราวกับเป็นเรื่องปกติธรรมดา ทั้งที่มันหาใช่เรื่อง “ปกติ” ในสังคมโลกทุกวันนี้ไม่

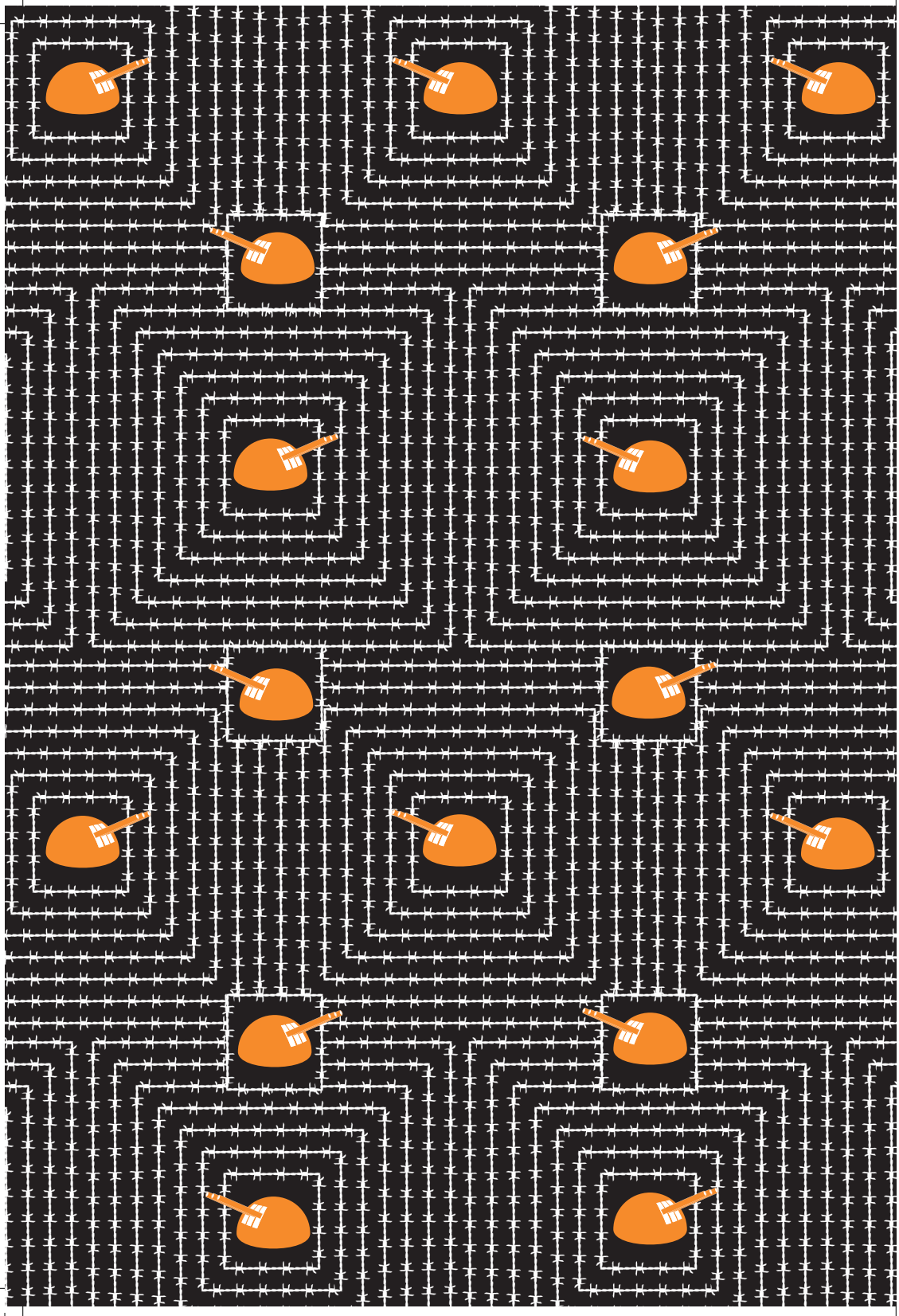

ส่องหน่วยทหาร และศาลทหาร ในโครงสร้าง ทหารบกใหม่

นพพล อาชามาส
ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน
เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อ 27 ต.ค. 2558

ตั้งแต่วันที่ 1 ต.ค. 2558 ถ้าใครติดตามข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรม ของหน่วยทหารในพื้นที่ต่างๆ คงจะสังเกตเห็นว่ามีชื่อหน่วยแปลกๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อนหน้านี้เกิดขึ้น เช่น ในจังหวัดเชียงราย จะพบว่ามี “มณฑลทหารบกที่ 37” ทำหน้าที่ดูแลพื้นที่ จากที่ก่อนหน้านี้หน่วยทหารในพื้นที่เชียงรายจะถูกเรียกว่า “จังหวัดทหารบกเชียงราย” หรือในพื้นที่อีสานจะพบว่าจาก “จังหวัดทหารบกนครพนม” ได้กลายเป็น “มณฑลทหารบกที่ 210” ไปแล้ว เป็นต้น

หน่วยทหารในหลายพื้นที่ยังได้ทยอยเปลี่ยน “ป้ายชื่อ” เดิม เช่น ที่จังหวัดน่าน เมื่อวันที่ 21 ก.ย. 58 เจ้าหน้าที่ทหารได้จัดพิธีบวงสรวงขอขมาเจ้าที่และพระเจ้าสุริยพงษ์ เพื่อขออนุญาตรื้อถอนป้าย “จังหวัด

ทหารบกน่าน" ออก เพื่อติดตั้งป้ายใหม่เป็น "มณฑลทหารบกที่ 38"[1]

ไม่เพียงมีการปรับหน่วยทหารเท่านั้น ศาลทหารในภูมิภาคทั้งหมดก็มีการปรับเปลี่ยนด้วย เพื่อให้ล้อไปกับการปรับหน่วยทหารข้างต้น

บทความชิ้นนี้สรุปการปรับเปลี่ยนโครงสร้างของกองทัพบก ทั้งในส่วนของหน่วยทหารและศาลทหาร โดยสำรวจลำดับการดำเนินการในเรื่องนี้ของรัฐบาล คสช. ตามด้วยการพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปรับโครงสร้าง และพิจารณาผลที่เกิดขึ้นจากการปรับเปลี่ยนครั้งนี้เท่าที่พอจะประเมินได้

ที่มาที่ไป

การดำเนินการปรับโครงสร้างกองทัพบก เริ่มต้นขึ้นภายหลังรัฐประหารราว 2 เดือน ในที่ประชุมสภากลาโหม ครั้งที่ 5/2557 วันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2557 ซึ่งมี พล.อ.ประวิตร วงษ์สุวรรณ รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นประธานการประชุม ได้มีมติเห็นชอบการแปรสภาพจังหวัดทหารบก (จทบ.) ทุกหน่วยเป็นมณฑลทหารบก (มทบ.) และปรับการบังคับบัญชาเป็นหน่วยที่ขึ้นตรงต่อกองทัพภาคทั้งหมด

ต่อมา ได้มีการเสนอวาระดังกล่าวเข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558 และคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบ โดยมีการอนุมัติวงเงิน 359,777,160 บาท เพื่อใช้ในการแปรสภาพและปรับ

[1] "จังหวัดทหารบกน่าน ทำพิธีรื้อถอนป้าย ที่ตั้งจังหวัดทหารบกน่าน เปลี่ยนชื่อเป็น มณฑลทหารบกที่ 38 น่าน," *สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์*, 21 กันยายน 2558, http://thainews.prd.go.th/website_th/news/news_detail/TNSOC5809210010173

โครงสร้างดังกล่าว[2]

เมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นชอบในหลักการแล้ว ที่ประชุมสภากลาโหม ครั้งที่ 1/2558 วันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2558 จึงได้ร่วมกันพิจารณาปรับปรุงแก้ไขพระราชกฤษฎีกาและกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการแปรสภาพหน่วยทหารดังกล่าว โดยได้กำหนดสาระสำคัญของการแก้ไขกฎหมายแต่ละฉบับ[3]

จากนั้นในวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2558 คณะรัฐมนตรีก็ได้มีมติอนุมัติหลักการของร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องรวม 3 ฉบับ ตามที่กระทรวงกลาโหมเสนอ และให้ส่งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณากฎหมายต่อไป

กระทั่งวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2558 ราชกิจจานุเบกษาได้เผยแพร่กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปรับโครงสร้างของกองทัพบกและศาลทหาร จำนวน 3 ฉบับ ได้แก่ พระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการและกำหนดหน้าที่ของส่วนราชการกองทัพบก กองทัพไทย กระทรวงกลาโหม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558[4], กฎกระทรวงกำหนดหน้าที่และเขตพื้นที่ของมณฑลทหารบก พ.ศ. 2558[5] และพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตอำนาจศาลมณฑล

---

[2] "ครม. อนุมัติกว่า 359 ล้านบาท แปรสภาพ จทบ. เป็น มทบ.," *Nation Breaking News*, 18 พฤศจิกายน 2558, http://breakingnews.nationtv.tv/home/read.php?newsid=742121

[3] "สภากลาโหมเห็นชอบแปรสภาพจังหวัดทหารบกเป็นมณฑล เผย 'บิ๊กป้อม' สั่งเหล่าทัพห้ามโกง," *ผู้จัดการออนไลน์*, 28 มกราคม 2558, http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9580000011095

[4] ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 132 ตอนที่ 86ก, 8 กันยายน 2558, หน้า 100, http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2558/A/086/100.PDF

[5] ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 132 ตอนที่ 86ก, 8 กันยายน 2558, หน้า 111, http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2558/A/086/111.PDF

ทหาร พ.ศ. 2558[6] กฎหมายทั้ง 3 ฉบับ มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2558 เป็นต้นมา

กฎหมายปรับโครงสร้าง 3 ฉบับ

สำหรับพระราชกฤษฎีกา (พ.ร.ฎ.) ฉบับแรกนั้น เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมจาก พ.ร.ฎ. แบ่งส่วนราชการและกำหนดหน้าที่ของส่วนราชการกองทัพบก กองทัพไทย กระทรวงกลาโหม ฉบับ พ.ศ. 2552 โดยส่วนแรกได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเรื่องหน้าที่ของกรมกำลังพลทหารบก กรมส่งกำลังบำรุงทหารบก และโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

อีกส่วนหนึ่งได้มีการแก้ไขมาตรา 31–34 ใน พ.ร.ฎ. ฉบับเดิม ซึ่งกำหนดเรื่องหน้าที่และสายการบังคับบัญชาของกองทัพภาคที่ 1 ถึงภาคที่ 4 โดยกำหนดใหม่ ให้กองทัพภาคแต่ละภาคมีหน่วยมณฑลทหารในบังคับบัญชามากขึ้น

กองทัพภาคที่ 1 เดิมเคยมีมณฑลทหารบกในบังคับบัญชา จำนวน 5 หน่วย เพิ่มขึ้นเป็น 9 หน่วย กองทัพภาคที่ 2 จากเดิมมี 4 หน่วย มีเพิ่มขึ้นเป็น 10 หน่วย กองทัพภาคที่ 3 จากเดิมมี 3 หน่วย มีเพิ่มขึ้นเป็น 10 หน่วย และกองทัพภาคที่ 4 จากเดิมมี 2 หน่วย มีเพิ่มขึ้นเป็น 6 หน่วย

พ.ร.ฎ. ได้ระบุเหตุผลในการปรับปรุงส่วนราชการที่ให้มีมณฑลทหารบกเพิ่มมากขึ้นว่า *“เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพ ในการดำเนินงาน*

[6] ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 132 ตอนที่ 86 ก, 8 กันยายน 2558, หน้า 104, http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2558/A/086/104.PDF

ด้านการส่งกำลังบำรุง การปฏิบัติทางทหารที่ไม่ใช่สงคราม และเพื่อรองรับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ ตลอดจนให้สอดคล้องกับปริมาณงานและความรับผิดชอบของกองทัพภาคที่เพิ่มขึ้น"

ส่วนกฎกระทรวงกำหนดหน้าที่และเขตพื้นที่ของมณฑลทหารบก พ.ศ. 2558 เป็นการประกาศยกเลิกจังหวัดทหารบกทุกแห่ง พร้อมกำหนดเขตพื้นที่ของมณฑลทหารบกใหม่ให้สอดคล้องกับ พ.ร.ฎ. และยังเพิ่มหน้าที่ของมณฑลทหารบก ให้สามารถช่วยในการดำเนินการคุ้มครองพยานในคดีอาญา โดยระบุว่าเนื่องจากกระทรวงกลาโหมได้ร่วมมือกับกระทรวงยุติธรรมในการให้ความคุ้มครองพยานในคดีอาญา

ตามกฎกระทรวงนี้ มณฑลทหารบกมีหน้าที่ 5 ประการ ได้แก่ (1) บังคับบัญชากำลังประจำถิ่นของกองทัพบกตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด (2) รักษาความสงบเรียบร้อยในเขตพื้นที่ รวมทั้งการศาลทหาร การคดี การช่วยดำเนินการคุ้มครองพยานในคดีอาญา และการเรือนจำ (3) ดำเนินการสัสดี การเกณฑ์ช่วยราชการทหาร และการระดมสรรพกำลังในเขตพื้นที่ (4) สนับสนุนหน่วยทหารที่อยู่ในเขตพื้นที่ (5) ดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์การต่อสู้เบ็ดเสร็จ เพื่อรักษาความสงบภายในและการป้องกันประเทศ

ในส่วน พ.ร.ฎ. กำหนดเขตอำนาจศาลมณฑลทหารก็เช่นกัน โดยระบุเหตุผลการแก้ไขว่า *"เพื่อให้สอดคล้องกับหน้าที่และเขตพื้นที่ของมณฑลทหารบกที่เปลี่ยนแปลงไป"*

พ.ร.ฎ. ฉบับนี้ได้ยกระดับศาลจังหวัดทหารบก 21 แห่ง ขึ้นเป็นศาลมณฑลทหารบกทั้งหมด โดยไม่มีศาลจังหวัดทหารอีกต่อไป และกำหนดให้คดีที่ค้างพิจารณาอยู่ในศาลจังหวัดทหารบกต่าง ๆ ไปพิจารณาในศาลมณฑลทหารใหม่นั้น พร้อมกับกำหนดเขตอำนาจศาลในช่วงที่ศาลมณฑลทหารบกบางแห่งยังไม่เปิดทำการ ให้ศาลมณฑลทหารบกอื่นมีอำนาจในการพิจารณาในพื้นที่นั้น ๆ แทน

ผังการจัดมณฑลทหารบก

ผังการจัดจังหวัดทหารบก

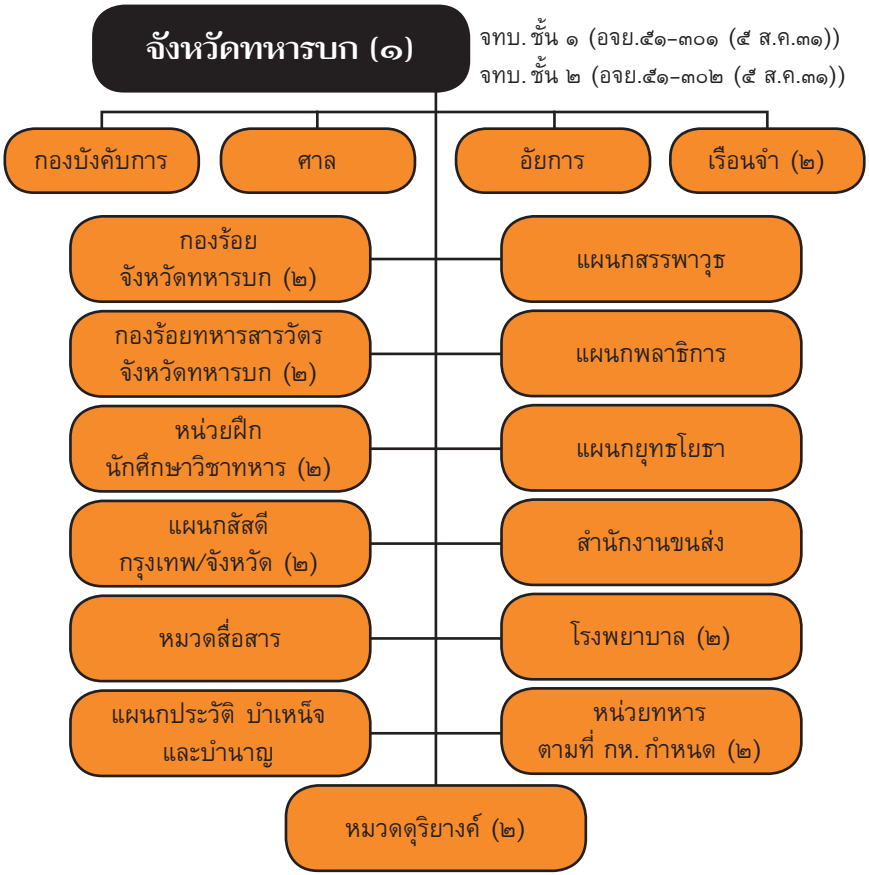

ภาพแสดงการจัดหน่วยมณฑลทหารบกและจังหวัดทหารบก ก่อนการปรับโครงสร้างวันที่ 1 ต.ค. โดยจังหวัดทหารบกทั้งหมดจะสังกัดอยู่ภายใต้บังคับบัญชาของมณฑลทหารบก[7]

[7] "การบริการแพทย์ระดับกองทัพภาค ตอนที่ 1 การจัดกองทัพภาค," *กองบัญชาการกองทัพบก*, http://www.rta.mi.th/630a0u/file/Chapter%205.pdf

ความเปลี่ยนแปลงของหน่วยทหาร

เดิมสายการบังคับบัญชาหน่วยทหารของกองทัพบกนั้น จังหวัดทหารบกจะขึ้นตรงกับมณฑลทหารบก และมณฑลทหารบกขึ้นตรงกับกองทัพภาค (ทภ.) เช่น จังหวัดทหารบกเชียงราย ขึ้นตรงต่อ มทบ. 33 และ มทบ. 33 ขึ้นตรงต่อกองทัพภาคที่ 3

แต่การปรับเปลี่ยนโครงสร้างนี้ ทำให้จังหวัดทหารบกจำนวน 21 แห่งทั่วประเทศ ถูกยกระดับเป็นมณฑลทหารบก และขึ้นตรงต่อกองทัพภาคทั้งหมด เช่น จทบ. เชียงราย ได้กลายเป็น มทบ. 37 และขึ้นตรงต่อกองทัพภาคที่ 3 เท่านั้น

สรุปรวมแล้ว ปัจจุบันทั่วประเทศมีมณฑลทหารบกอยู่ทั้งหมด 35 แห่ง ขึ้นตรงต่อ 4 กองทัพภาค แต่ละแห่งมีพื้นที่ในความรับผิดชอบ 1-3 จังหวัด ขึ้นอยู่กับขนาดของจังหวัด โดยมีการจัดแบ่งพื้นที่จังหวัดที่รับผิดชอบเสียใหม่ เช่น มณฑลทหารบกที่ 23 เคยมีหน่วยขึ้นตรง คือ จังหวัดทหารบกขอนแก่น ดูแลพื้นที่จังหวัดขอนแก่น กาฬสินธุ์ มหาสารคาม และจังหวัดทหารบกเลย ดูแลพื้นที่จังหวัดเลย

หลังปรับโครงสร้าง ทำให้พื้นที่ในความรับผิดชอบของมณฑลทหารบกที่ 23 มีเพียงจังหวัดขอนแก่น และกาฬสินธุ์ จังหวัดทหารบกเลยได้กลายเป็นมณฑลทหารบกที่ 28 ดูแลพื้นที่จังหวัดเลย และหนองบัวลำภู ส่วนจังหวัดมหาสารคามถูกจัดเข้าไปอยู่ในความรับผิดชอบของมณฑลทหารบกที่ 26 เช่นเดียวกับจังหวัดบุรีรัมย์

ในส่วนของผู้บังคับบัญชามณฑลทหารบก ยังคงเป็นอัตรา “พลตรี” เช่นเดียวกับผู้บังคับบัญชาจังหวัดทหารบกและมณฑลทหารบกในโครงสร้างเดิม จึงไม่ได้มีความเปลี่ยนแปลงในเรื่องนี้แต่อย่างใด

กล่าวได้ว่าจุดสำคัญของการปรับเปลี่ยนโครงสร้างครั้งนี้ คือการลดลำดับชั้นการบังคับบัญชาลง ทำให้กองทัพภาคสามารถสั่งการไปที่

มทบ.37
มทบ.34
มทบ.38
มทบ.33
มทบ.32
มทบ.35
มทบ.24
มทบ.28
มทบ.23
มทบ.210
มทบ.310
มทบ.39
มทบ.36
มทบ.31
มทบ.26
มทบ.21
มทบ.22
มทบ.25
มทบ.13
มทบ.18
มทบ.17
มทบ.12
มทบ.11
มทบ.16
มทบ.19
มทบ.14
มทบ.45
มทบ.41
มทบ.43
มทบ.42
มทบ.46

หน่วยทหารทุกพื้นที่ได้โดยตรง ไม่ต้องผ่านหลายลำดับชั้นแบบโครงสร้างเดิม ทั้งยังเป็นการจัดการพื้นที่จังหวัดต่างๆ ให้อยู่ในความดูแลของแต่ละมณฑลทหารอย่างทั่วถึงมากขึ้น

อำนาจศาลทหาร

เดิมนั้นศาลทหารแยกออกเป็น ศาลทหารกรุงเทพฯ ซึ่งในภาวะปกติมีอำนาจพิจารณาคดีอาญาที่มีจำเลยเป็นทหารได้ทุกตัวบทกฎหมายโดยไม่จำกัดชั้นยศของจำเลย

ส่วนในต่างจังหวัด ศาลทหารแยกออกเป็นสองประเภท **หนึ่ง** คือ “ศาลจังหวัดทหาร” เป็นศาลทหารที่มีอำนาจพิพากษาคดีน้อยกว่าศาลทหารชั้นต้นประเภทอื่นๆ โดยไม่สามารถพิจารณาคดีที่จำเลยเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรขึ้นไปได้

สอง คือ “ศาลมณฑลทหาร” มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีมากกว่าศาลจังหวัดทหาร คือพิจารณาคดีที่จำเลยเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรได้ แต่ไม่สามารถพิจารณาคดีที่จำเลยเป็นชั้นนายพล หรือเทียบเท่าได้

ศาลจังหวัดทหารที่ถูกยกระดับเป็นศาลมณฑลทหารทั้งหมด จึงมีอำนาจพิจารณาคดีมากขึ้น คือสามารถพิจารณาคดีที่มีจำเลยเป็นทหารชั้นสัญญาบัตรได้ และเขตอำนาจศาลแต่ละแห่งยังถูกปรับไปตามพื้นที่ของมณฑลทหารบกด้วย

สรุปโดยภาพรวมแล้ว ตามพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตอำนาจศาลทหารใหม่ ทำให้มีศาลมณฑลทหารทั้งหมด 34 ศาล แต่เปิดทำการ 29 ศาล เนื่องจากมีศาลมณฑลทหาร 5 แห่ง ที่ยังไม่เปิดทำการ (ได้แก่ ศาล มทบ. 26, 28, 29, 210 และ 38)

ดังนั้นหากนับเฉพาะศาลมณฑลทหารที่เปิดทำการรวมกับศาลทหารกรุงเทพฯ ทำให้ปัจจุบันมีศาลทหารชั้นต้นทั่วประเทศจำนวนทั้งหมด 30 ศาล

อย่างไรก็ตาม ในสถานการณ์ปัจจุบันหลังรัฐประหาร ศาลทหารทั้งหมดมีอำนาจพิจารณาคดีพลเรือนเช่นเดียวกัน การปรับโครงสร้างไม่ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องนี้ อีกทั้งยังคงอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของกระทรวงกลาโหม ทำให้ศาลทหารไม่ได้มีความเป็นอิสระในการพิจารณาคดีแต่อย่างใด

การปรับโครงสร้างกองทัพกับอนาคตสังคมไทย

นอกจากการปรับเปลี่ยนโครงสร้างดังที่กล่าวไปแล้ว ที่ประชุมสภากลาโหม เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2558 ได้มีการพิจารณา*แผนแม่บทการปฏิรูปการบริหารจัดการปรับปรุงโครงสร้างกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2558-2567* ระยะเวลา 10 ปี เพื่อให้สอดรับกับยุทธศาสตร์ป้องกันประเทศสถานการณ์ในภูมิภาค และสถานการณ์ระหว่างประเทศ[8]

การดำเนินการสำคัญหนึ่งในแผนแม่บทนี้ คือการปรับโครงสร้าง ปรับโอนแปรสภาพ ยุบเลิก ปรับมาตรฐานและเพิ่มความสมบูรณ์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถกองทัพให้ทัดเทียมในภูมิภาค โดย พล.อ.ประวิตร วงษ์สุวรรณ ให้นโยบายว่า ในปี 2558 ให้มุ่งเน้นเสริมสร้างความพร้อม

[8] "สภา กห. เคาะแผนแม่บท 10 ปี เสริมเขี้ยวเล็บทันสมัย-พร้อมรบ," *ไทยรัฐออนไลน์*, 24 มิถุนายน 2558, http://www.thairath.co.th/content/507278

รบทุกด้าน และดำรงขีดความสามารถของกองทัพให้สามารถปฏิบัติภารกิจในการป้องกันประเทศ และการสนับสนุนนโยบายรัฐบาล รวมถึง คสช. ในการรักษาความสงบเรียบร้อย

การปรับโครงสร้างกองทัพบก ภายใต้การนำของ พล.อ.ประวิตร วงษ์สุวรรณ ครั้งนี้ จึงดูเหมือนจะเป็นส่วนหนึ่งของความพยายาม “กระชับอำนาจ” ของกองทัพ โดยการปรับลำดับการบังคับบัญชา และปรับการจัดการ “พื้นที่” ต่างๆ ให้ครอบคลุมขึ้น

หลังรัฐประหาร 2557 ที่ผ่านมา เห็นได้ค่อนข้างชัดเจนว่า หน่วยทหารและค่ายทหารที่ประจำอยู่ในภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศ มีบทบาทเป็นกำลังสำคัญในการปฏิบัติการควบคุมประชาชนที่เป็น “กลุ่มเป้าหมาย” ทั้งการควบคุมตัวมาไว้ในค่าย, การเรียกมารายงานตัว, การใช้หน่วยทหารต่างๆ ติดตามและจับตา เป็นต้น โครงสร้างของกองทัพที่จัดวางให้มีค่ายและหน่วยทหารกระจัดกระจายอยู่ในทุก “พื้นที่” ได้ส่งผลต่อการจัดการ “ผู้คน” อย่างกว้างขวางไปด้วย

รวมทั้งน่าจับตาต่อไปว่า การปรับโครงสร้างของกองทัพจะเป็นส่วนหนึ่งของการพยายามจัดวางและสถาปนาอำนาจของทหารเหนืออำนาจพลเรือน และสังคมในระยะยาวต่อไปหรือไม่

5 ปัจจัย ทำไมประเทศไทยล้มเหลวในการนำตัวเจ้าหน้าที่ซึ่งกระทำทรมานมาลงโทษ

พูนสุข พูนสุขเจริญ
ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน
เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อ 23 มี.ค. 2558

ประเทศไทยเป็นภาคีและมีพันธกรณีต้องปฏิบัติตาม *อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประติบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention Against Torture and Other Degrading Treatment or Punishment—CAT)* มาตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน 2550 อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีความผิดฐานการกระทำทรมาน[1] โดยตรง มีเพียงความพยายามในการร่างกฎหมาย

[1] "การทรมาน" ตามข้อบทที่ 1 อนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ หมายถึง การกระทำใดก็ตามโดยเจตนาที่ทำให้เกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานอย่างสาหัส ไม่ว่าทางกายหรือทางจิตใจต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพื่อความมุ่งประสงค์

เพื่ออนุวัติการตามอนุสัญญาดังกล่าวตลอดระยะ 7 ปีกว่าที่ผ่านมา ทั้งจากหน่วยงานรัฐและภาคประชาสังคม แต่ยังคงไม่สำเร็จ จนกระทั่งมีการร่าง*พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการบังคับให้สูญหาย พ.ศ....* ซึ่งกรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพกำลังจะผลักดันเข้าสู่สภานิติบัญญัติแห่งชาติเร็วๆ นี้

เหตุที่ต้องอนุวัติการกฎหมายเป็นร่างพระราชบัญญัติเฉพาะนั้น เนื่องจากการทรมานและการบังคับให้สูญหายเป็นการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐหรือเกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งกระทำต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง โดยเจตนาให้เกิดความเจ็บปวดหรือทุกข์ทรมานอย่างร้ายแรงเพื่อให้ได้ซึ่งข้อมูลคำรับสารภาพ หรือเพื่อข่มขู่ให้กลัว บนพื้นฐานของการเลือกปฏิบัติ และแม้ว่าการทรมานจะเป็นส่วนหนึ่งของความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ซึ่งมีโทษตามประมวลกฎหมายอาญาอยู่แล้ว แต่การทรมานตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ เรียกร้องโทษที่สูงกว่า**เพราะนอกจากจะเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในชีวิตร่างกายแล้ว ยังเป็นการคุ้มครองความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากหากเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นผู้บังคับใช้กฎหมาย กระทำความผิดเสียเองแล้ว กระบวนการยุติธรรมก็ไม่อาจดำรงความน่าเชื่อถือต่อไปได้** การจะนำตัวบุคคล

ที่จะให้ได้มาซึ่งข้อสนเทศหรือคำรับสารภาพจากบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สาม การลงโทษบุคคลนั้น สำหรับการกระทำซึ่งบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สามกระทำหรือถูกสงสัยว่าได้กระทำ หรือเป็นการข่มขู่ให้กลัวหรือเป็นการบังคับขู่เข็ญบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สาม หรือเพราะเหตุผลใดใด บนพื้นฐานของการเลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใด เมื่อความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานนั้นกระทำโดย หรือด้วยการยุยง หรือโดยความยินยอม หรือรู้เห็นเป็นใจของเจ้าพนักงานของรัฐ หรือของบุคคลอื่นซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งทางการ ทั้งนี้ ไม่รวมถึงความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานที่เกิดจาก หรือเป็นผลอันปกติจาก หรืออันสืบเนื่องมากจากการลงโทษทั้งปวงที่ชอบด้วยกฎหมาย

ผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่รัฐมาลงโทษนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย และจำเป็นต้องมีกลไกที่ต่างออกไปเพื่อเอื้ออำนวยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้สะดวกมากยิ่งขึ้น

ที่ผ่านมามีสถิติการร้องเรียนเรื่องการทรมานต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในระหว่างปี 2550 – 2556 จำนวน 134 กรณี[2] มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิมรับเรื่องร้องเรียนการซ้อมทรมานระหว่างปี 2550 – 2554 จำนวน 297 กรณี[3] ปี 2556 จำนวน 58 กรณี[4] อย่างไรก็ตาม จากตัวเลขสถิติในการร้องเรียนว่ามีการทรมานเกิดขึ้นนั้นกลับมีเพียงไม่กี่คดีที่มีการฟ้องเรียกค่าเสียหายทางแพ่งโดยการให้ความช่วยเหลือของภาคประชาสังคม **และไม่มีคดีใดเลยซึ่งนำไปสู่การฟ้องคดีอาญาและสามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้** ผู้เขียนซึ่งติดตามประเด็นการอนุวัติการกฎหมายตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ เห็นว่ามีปัจจัยอย่างน้อย 5 ประการ ซึ่งอาจส่งผลให้ไม่อาจนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษและก่อให้เกิดวัฒนธรรมการไม่ต้องรับผิด (impunity) ในปัจจุบันดังต่อไปนี้

---

[2] "รายงานคู่ขนานการปฏิบัติตามพันธกรณีของรัฐบาลไทยต่ออนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ายีศักดิ์ศรี," *ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้*, http://www.deepsouthwatch.org/sites/default/files/shadow-report-on-catthai-summary_coalitionreport.pdf

[3] "สภาพปัญหาการซ้อมทรมานในจังหวัดชายแดนภาคใต้," *มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม*, 14 พฤศจิกายน 2556, http://th.macmuslim.com/?p=660

[4] "สถิติการให้ความช่วยเหลือ มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม," *เฟซบุ๊กมูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม*, 10 ตุลาคม 2557, https://www.facebook.com/macmuslimfoundation/photos/a.307818569270378.86042.148883741830529/834141353304761/?type=1&theater

1. ความไม่มั่นใจของผู้ร้องเรียนว่าเมื่อร้องเรียนแล้วจะได้รับความเป็นธรรมและปลอดภัย

แม้สิทธิในชีวิตและร่างกายและสิทธิในกระบวนการยุติธรรมจะเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน แต่สิทธิดังกล่าวกลับไม่อาจได้มาด้วยการเพิกเฉย หากประชาชนผู้ถูกละเมิดสิทธิต้องลุกขึ้นมาปกป้องสิทธิของตนเอง ซึ่งในประเด็นปัญหาของการทรมานพบว่า แม้จะมีการร้องเรียนว่าเกิดการทรมานขึ้น แต่ผู้ถูกกระทำกลับไม่มีความประสงค์จะดำเนินคดี

ผู้เขียนเห็นว่าปัญหาดังกล่าวเกิดจากกลไกในกระบวนการยุติธรรมที่ทำให้การลุกขึ้นเรียกร้องสิทธินั้นต้องใช้ต้นทุนทางสังคมเป็นอย่างมาก ทั้งแรงกดดันจากผู้กระทำความผิดที่มักมีพฤติการณ์ในการกลับมาข่มขู่ผู้เสียหาย รวมไปถึงครอบครัว ทั้งระยะเวลาและทรัพย์สินที่ต้องใช้เป็นต้นทุนในการเรียกร้องความยุติธรรม และหากพยานหลักฐานไม่ชัดเจนหรือถูกทำให้ไม่ชัดเจนก็อาจมีปัญหาในการฟ้องคดีกลับ ดังเช่น คดีของนายซูดีรือมัน มาและ ผู้ต้องหาคดีปล้นปืนในปี 2547 ซึ่งมีทนายสมชาย นีละไพจิตร เป็นทนายความ ก่อนที่ทนายสมชายจะหายตัวไป คดีดังกล่าวมีการร้องเรียนว่ามีการทรมานเกิดขึ้น แต่เมื่อมีพยานหลักฐานไม่เพียงพอจะฟ้องคดี ได้มีการฟ้องกลับนายซูดีรือมัน ข้อหาแจ้งความเท็จ และศาลอาญามีคำพิพากษาที่ 2161/2552 ลงโทษจำคุกนายซูดีรือมัน 2 ปี ปัจจุบันคดีอยู่ระหว่างการอุทธรณ์

หรือในกรณีของนายทวีศักดิ์ งิ้วลาย[5] ซึ่งถูกเจ้าหน้าที่ข่มขู่และ

[5] “กรมคุ้มครองสิทธิฯ ให้ความช่วยเหลือ พระทวีศักดิ์ ขีณมโล กรณีถูกจับให้

ทำร้ายร่างกายให้รับสารภาพในคดีฆ่าชิงทรัพย์ แต่นายทวีศักดิ์ไม่ยอมรับสารภาพ เจ้าหน้าที่จึงได้ดำเนินคดีในข้อหามียาเสพติดในครอบครอง ซึ่งศาลพิพากษาสั่งปรับ 10,000 บาท เมื่อนายทวีศักดิ์ไม่มีเงิน เจ้าหน้าที่จึงกักขังเขา 50 วัน แทนค่าปรับ หลังพ้นโทษออกมานายทวีศักดิ์ได้บวชเป็นพระ ได้มีเจ้าหน้าที่ตำรวจมาขอขมา พระทวีศักดิ์จึงได้ดำเนินการร้องเรียนขอความเป็นธรรมไปยังหน่วยงานต่างๆ อย่างไรก็ตาม เมื่อสึกออกมานายทวีศักดิ์ต้องไปประกอบอาชีพในจังหวัดอื่นเนื่องจากไม่มั่นใจในความปลอดภัย ปัจจุบันคดียังอยู่ในระหว่างการสอบสวนของ ปปท. หรือแม้กระทั่งกรณีนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา จำนวน 5 ราย ซึ่งถูกควบคุมตัวและร้องเรียนว่ามีการซ้อมทรมานเมื่อปี 2551 มีเพียง 2 ราย ยื่นฟ้องกองทัพบก และกระทรวงกลาโหม ฐานละเมิด และเรียกค่าเสียหายในส่วนของการทำร้ายร่างกาย ซึ่งศาลปกครองสงขลาพิพากษาให้กองทัพบกชดใช้ค่าเสียหายเนื่องจากการควบคุมตัวไม่ชอบให้แก่ผู้เสียหายจำนวน 250,000 บาท และค่ารักษาพยาบาล 5,000 บาท ปัจจุบันคดีอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลปกครองสูงสุด[6]

ปัญหาความไม่มั่นใจของผู้เสียหายว่าจะได้รับความเป็นธรรม หรือกังวลว่าเมื่อมีการร้องเรียนแล้วอาจจะก่อผลกระทบที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น ซึ่งทำให้ผู้เสียหายส่วนใหญ่เลือกที่จะไม่ดำเนินการใดๆ **ผู้เขียนเห็นว่าไม่ได้เกิดจากความไม่เข้มแข็งของตัวผู้เสียหายเอง แต่เกิดจากกลไกของกระบวนการยุติธรรมนั้นไม่เอื้ออำนวยให้ผู้เสียหายเข้าถึงได้**

รับสารภาพในคดีฆ่าชิงทรัพย์และโดนยัดยาบ้า ๒ เม็ด," *กระทรวงยุติธรรม*, 8 มีนาคม 2554, http://goo.gl/9OqEpf

[6] "คดีนักศึกษายะลาถูก จนท. ซ้อมทรมาน ศาลปกครองสูงสุดกำหนดนั่งพิจารณาคดีครั้งแรก," *มติชนออนไลน์*, 18 ธันวาคม 2557, http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1418897173

โดยง่าย และไม่อาจสร้างความมั่นใจต่อผู้เสียหายได้ ผู้เสียหายจึงต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีสังคมและชุมชนรอบข้างในการสนับสนุนจึงสามารถที่จะลุกขึ้นมาปกป้องสิทธิของตนเองได้

2. ปัญหาความทับซ้อนระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้กระทำผิดและเจ้าหน้าที่ผู้ทำการสอบสวน

เนื่องจากตามหลักกฎหมายแล้วเมื่อคดีเกิดในท้องที่ใดก็จำเป็นต้องดำเนินคดีในท้องที่นั้น และเมื่อการทรมานเป็นการกระทำโดยเจ้าหน้าที่รัฐการดำเนินคดีนั้นจึงต้องแจ้งความร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ในพื้นที่เดียวกันแล้ว ทำให้มีปัญหาในเรื่องความเป็นอิสระและเป็นกลางในการดำเนินคดี ซึ่งหลายครั้งพบว่า เมื่อผู้เสียหายอยู่ระหว่างการถูกควบคุมตัว เจ้าหน้าที่กลับไม่รับเรื่องที่ญาติมาร้องเรียน ทั้งที่การทำร้ายร่างกายนั้นเป็นคดีความผิดต่อแผ่นดิน บุคคลใดๆ ก็สามารถกล่าวโทษได้ หรือบางกรณีผู้เสียหายไปแจ้งความที่สถานีตำรวจเอง เจ้าหน้าที่ก็อาจบ่ายเบี่ยงไม่รับแจ้งความเช่นกันนอกจากนี้ คดีทรมานยังถูกส่งไปยังคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เพราะถือเป็นการทุจริตต่อหน้าที่ ทำให้คดียิ่งมีความล่าช้า และผลการไต่สวนที่ผ่านมาส่วนใหญ่จะพบว่าคดีไม่มีมูล[7]

[7] ตัวอย่างคดี "ฟ้องกลับจำเลยปล้นปืน 'ภาณุพงศ์' พ้นผิดคดีซ้อมทรมาน," *ประชาไท*, 10 ตุลาคม 2554, http://www.prachatai.com/journal/2011/06/35360

3. ปัญหาการพิสูจน์พยานหลักฐานและการควบคุมตัวในสถานที่ลับ

การควบคุมตัวตามกฎหมายพิเศษ อาทิเช่น พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 ซึ่งให้อำนาจเจ้าหน้าที่ทหารควบคุมตัวบุคคลได้ไม่เกิน 7 วัน หรือพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 ซึ่งให้ควบคุมตัวผู้ถูกจับได้ไม่เกิน 3 วัน เป็นต้น **หรือแม้กระทั่งการควบคุมตัวในชั้นสอบสวน ณ สถานีตำรวจก่อนมีการฝากขัง** มักกระทำในสถานที่ปิดลับ ไม่มีบุคคลอื่นสามารถเข้าถึงได้ระหว่างระยะเวลาดังกล่าว รวมทั้งขาดกระบวนการตรวจสอบ **ทำให้เกิดความสุ่มเสี่ยงในการใช้อำนาจไม่ชอบ เกิดการซ้อมทรมาน รวมไปถึงการอุ้มหายได้** นอกจากนี้ เมื่อเกิดการซ้อมทรมาน ทำให้การค้นหาพยานหลักฐานเป็นไปโดยยากลำบาก

ในด้านรูปแบบการทรมานซึ่งมีทั้งวิธีการที่ปรากฏร่องรอยของบาดแผล เช่น การทุบตี เตะ ต่อย กระทืบ ช็อตไฟฟ้า ซึ่งหากควบคุมตัวเป็นระยะเวลานานร่องรอยบาดแผลมักสูญหายไปตามระยะเวลา ตัวอย่างเช่น หากถูกควบคุมตัวตามกฎอัยการศึกและมีการทรมานเกิดขึ้นใน 2-3 วันแรก เมื่อครบระยะเวลา 7 วัน ร่องรอยบาดแผลส่วนใหญ่มักจะหายไปแล้ว หรือหากผู้เสียหายถูกควบคุมตัวต่อตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 หรือถูกดำเนินคดีและฝากขัง การนำตัวผู้ถูกควบคุมตัวมาตรวจสอบและพบแพทย์ยิ่งเป็นเรื่องที่ยากลำบากมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังมีรูปแบบการทรมานซึ่งไม่ทำให้เกิดบาดแผลแต่สร้างความกลัวและอายให้ผู้ถูกทรมานได้เช่นเดียวกัน เช่น การทำ water boarding การใช้พลาสติกคลุมศีรษะให้ขาดอากาศหายใจ การใช้เข็มทิ่มแทงบริเวณอวัยวะเพศ การให้อยู่ในอากาศที่หนาวจัด การ

ทุบด้วยของแข็งซึ่งพันด้วยผ้า การบังคับให้เปลือย เป็นต้น วิธีการดังกล่าวทำให้การพิสูจน์พยานหลักฐานเป็นไปโดยยากลำบากมากยิ่งขึ้น

4. คดีอาญาจำเป็นต้องทราบผู้กระทำความผิด

เนื่องจากการนำตัวผู้กระทำความผิดในคดีอาญามาลงโทษนั้น จำเป็นต้องทราบตัวผู้กระทำความผิด แต่ปัญหาที่ผ่านมานอกจากผู้ถูกทรมานจะถูกควบคุมตัวในสถานที่ลับซึ่งบุคคลธรรมดาไม่อาจเข้าถึงได้แล้ว ในระหว่างการสอบสวนมักปิดตาหรือใช้ถุงพลาสติกดำคลุมศีรษะ ซึ่งนอกจากจะให้ผลทางจิตวิทยาแล้ว ยังทำให้ผู้ถูกทรมานไม่อาจทราบได้ว่ามีใครร่วมกระทำการดังกล่าวบ้าง การต่อสู้เพื่อให้นำผู้กระทำความผิดในคดีทรมานมาลงโทษ จึงต้องมีการร้องเรียนไปยังหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้ทำการตรวจสอบเสียก่อน

อย่างไรก็ตาม ความพยายามที่ผ่านมาขององค์กรด้านสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย อาทิเช่น มูลนิธิผสานวัฒนธรรม มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม สมาคมนักกฎหมายสิทธิมนุษยชน ได้เรียกร้องสิทธิโดยการฟ้องเป็นคดีแพ่งเรียกค่าเสียหายต่อหน่วยงานซึ่งทำการควบคุมตัวผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 ซึ่งหน่วยงานของรัฐต้องรับผิดต่อผู้เสียหายในผลละเมิดที่เจ้าหน้าที่ของตนได้กระทำในการปฏิบัติหน้าที่ **คดีส่วนใหญ่ซึ่งฟ้องต่อศาลแพ่งและศาลปกครองจึงเป็นความรับผิดทางแพ่ง ซึ่งท้ายที่สุดการจ่ายค่าสินไหมต่อผู้เสียหายก็นำมาจากภาษีของประชาชนไม่ได้เป็นการชดใช้จากเจ้าหน้าที่ผู้กระทำความผิดโดยตรง**

5. กรณีผู้กระทำความผิดมีเพียงเจ้าหน้าที่ทหาร ต้องฟ้องคดีต่อศาลทหารซึ่งผู้เสียหายไม่สามารถฟ้องคดีเองได้

หากผู้เสียหายได้ผ่านอุปสรรคที่กล่าวมาสี่ประการข้างต้นแล้ว แต่ถ้าผู้กระทำความผิดเป็นเจ้าหน้าที่ทหารและไม่มีพลเรือนร่วมกระทำความผิดด้วย[8] **ผู้เสียหายก็ไม่อาจเข้าถึงความยุติธรรมโดยฟ้องคดีต่อศาลได้เอง** เนื่องจากคดีดังกล่าวอยู่ในเขตอำนาจศาลทหาร ซึ่งผู้มีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลทหารคือ อัยการศาลทหาร และผู้อยู่ในเขตอำนาจศาลทหารเท่านั้น

ตัวอย่างคดีซึ่งมีความคืบหน้าและมีพยานหลักฐานชัดเจนถึงการซ้อมทรมานคือ คดีอิหม่ามยะผา กาเซ็ง ซึ่งถูกเจ้าหน้าที่หน่วยเฉพาะกิจที่ 39 ควบคุมตัวเมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2551 และมีการซ้อมทรมานจนถึงแก่ความตาย ในคดีไต่สวนการตายโดยศาลจังหวัดนราธิวาสมีคำสั่งว่า

---

[8] พระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2498 มาตรา 49 บัญญัติว่า ศาลทหารในเวลาปกติให้อัยการทหารหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา แต่ถ้าผู้เสียหายมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้ว ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์

ศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามความในมาตรา 40 และมาตรา 43 ให้อัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจเป็นโจทก์ ผู้เสียหายจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตาม ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์

"...กลไกของกระบวนการยุติธรรมนั้น ไม่เอื้ออำนวยให้ผู้เสียหายเข้าถึงได้โดยง่าย และไม่อาจสร้างความมั่นใจต่อผู้เสียหายได้ ผู้เสียหายจึงต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีสังคมและชุมชนรอบข้างในการสนับสนุน จึงสามารถที่จะลุกขึ้นมาปกป้องสิทธิของตนเองได้"

นายยะผา กาเซ็ง เสียชีวิตเนื่องจากถูกเจ้าหน้าที่ทหารทำร้ายร่างกาย ทำให้กระดูกซี่โครงหัก ลมรั่วในช่องอกด้านขวา ระหว่างที่อยู่ในการควบคุมของเจ้าหน้าที่ทหารซึ่งเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ทำให้ต่อมาภรรยาของอิหม่ามได้ยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาลจังหวัดนราธิวาส โดยมีจำเลยที่ 1-5 เป็นเจ้าหน้าที่ทหาร และจำเลยที่ 6 เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ ฐานความผิดต่อชีวิตและร่างกาย ความผิดต่อเสรีภาพและความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ อย่างไรก็ตาม ในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง ศาลจังหวัดนราธิวาสได้ยกฟ้องจำเลยที่ 6 ซึ่งเป็นพลเรือน[9] ทำให้เหลือเพียง

[9] "คดีอิหม่ามยะผา กาเซ็ง : ศาลมีคำสั่งยกฟ้องจำเลยที่ 6 ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานตำรวจ," *ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้*, 2 กันยายน 2553, http://www.deepsouthwatch.org/node/935

จำเลยที่ 1-5 ซึ่งอยู่ในเขตอำนาจศาลทหาร การฟ้องคดีอาญาจึงจำเป็นต้องฟ้องคดีต่อศาลทหารเท่านั้น ทำให้ภรรยาผู้ตายไม่สามารถเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาผู้กระทำความผิดต่อศาลทหารได้ และปัจจุบันยังไม่มีการดำเนินคดีทางอาญาใดๆ กับผู้กระทำความผิด

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า โดยสภาพกลไกกฎหมายในปัจจุบันทำให้ไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้เลย แม้ปัญหาบางประการอาจแก้ได้โดยการผ่านร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการบังคับให้สูญหาย พ.ศ.... อาทิเช่น การควบคุมตัวในสถานที่ลับ การระบุตัวพนักงานสอบสวน การย้ายสถานที่คุมขัง การไต่สวนโดยศาลกรณีมีการร้องเรียนว่ามีการทรมาน **อย่างไรก็ตาม การทรมานอาจดำรงอยู่ในสังคมต่อไป หากประชาชนยังคิดว่า เจ้าหน้าที่สามารถกระทำการทรมานได้ในกรณีที่เป็นผู้กระทำความผิดจริงหรืออยู่ในสถานการณ์ที่จำเป็น** ผู้เขียนเห็นว่าปัญหานี้ต้องแก้ที่ทัศนคติของผู้บังคับใช้กฎหมายและสังคม รวมถึงการสร้างระบบการตรวจสอบการควบคุมตัวที่โปร่งใส และใช้นิติวิทยาศาสตร์ในการพิสูจน์การกระทำความผิดมากกว่าให้น้ำหนักที่คำรับสารภาพ

หากสังคมยังเพิกเฉยต่อการทรมานและปล่อยให้ผู้กระทำความผิดลอยนวลต่อไป นอกจากจะเป็นการทำลายสิทธิของผู้ถูกควบคุมตัว ทำลายหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด (presumption of innocence) ยังเป็นการทำลายระบบกระบวนการยุติธรรมอีกด้วย ซึ่งหากกระบวนการยุติธรรมถูกทำลายความน่าเชื่อถือและไว้วางใจเสียแล้ว กระบวนการยุติธรรมก็ไม่อาจปกป้องผู้บริสุทธิ์ได้อีก

2550

ความเห็นทางกฎหมาย ของศูนย์ทนายความ เพื่อสิทธิมนุษยชนต่อ ร่างรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย

เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อ 5 ก.ย. 2558

เกริ่นนำ

ปัจจุบันความเคลื่อนไหวของร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรดำเนินถึงขั้นตอนที่คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญยกร่างรัฐธรรมนูญรายมาตราทั้งฉบับเสร็จสิ้นแล้ว และนำร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวเสนอต่อสภาปฏิรูปแห่งชาติ เพื่อให้พิจารณาเสนอแนะหรือให้ความเห็น และขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญต่อไป ณ ช่วงเวลานี้เนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญได้ปรากฏต่อสาธารณชนอย่างเป็นทางการครั้งแรก โดยศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนมีความเห็นต่อความไม่ชอบธรรมทางประชาธิปไตย และความบกพร่องทางเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญ 4 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1 ที่มาและขั้นตอนการยกร่างรัฐธรรมนูญไม่มีความชอบธรรมทางประชาธิปไตย

ในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนคือฐานความชอบธรรมของการใช้อำนาจรัฐและเป็นผู้ให้กำเนิดรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ รัฐธรรมนูญที่จะถูกร่างและประกาศใช้เป็นกฎเกณฑ์พื้นฐานในการปกครองประเทศ จะต้องได้รับการเห็นชอบจากประชาชน และองค์กรที่ใช้อำนาจรัฐปกครองหรือทำการยกร่างรัฐธรรมนูญจะมีความชอบธรรมทางประชาธิปไตย ต้องมีความเชื่อมโยงกับประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจรัฐ ไม่ว่าทางตรง คือ ได้รับการเลือกตั้งโดยประชาชน หรือทางอ้อม คือ ได้รับการแต่งตั้งจากตัวแทนของประชาชน แต่ปรากฏว่าที่มาและขั้นตอนการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวร ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มีปัญหาเรื่องความไม่ชอบธรรมทางประชาธิปไตยใน 3 ส่วน ได้แก่

1.1 ที่มาของร่างรัฐธรรมนูญเป็นผลโดยตรงมาจากการรัฐประหาร

การยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรเป็นผลโดยตรงมาจากการทำรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 โดยคณะข้าราชการทหารและตำรวจนามว่า คณะรักษาความสงบแห่งชาติ ซึ่งทำให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 รวมถึงคณะรัฐมนตรีและรัฐสภาที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนสิ้นสุดลง ในทางกฎหมายถือว่าการ

กระทำรัฐประหารเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 113 และถือว่าเป็นการใช้กำลังเข้าถือครองอำนาจรัฐ โดยวิถีทางที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญและระบอบประชาธิปไตย โดยภายหลังการรัฐประหาร คณะรักษาความสงบแห่งชาติได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ก่อตั้งสถาบันการเมืองขึ้นมา 5 สถาบัน ประกอบด้วย คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) สภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) สภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) คณะรัฐมนตรี และคณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ ทำหน้าที่ร่วมมือกันปฏิรูปประเทศไทยและทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต่อไป ซึ่งก็คือร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้

1.2 องค์กรที่ยกร่างรัฐธรรมนูญไม่มีจุดเชื่อมโยงกับประชาชน

ขั้นตอนการยกร่างรัฐธรรมนูญที่จะมีความชอบธรรมทางประชาธิปไตย บรรดาองค์กรที่จัดทำร่างรัฐธรรมนูญไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบสภาหรือคณะกรรมาธิการก็ตาม ต้องมีจุดเชื่อมโยงกับประชาชน ผ่านการได้รับเลือกตั้งจากประชาชนโดยตรง หรือได้รับการแต่งตั้งจากผู้แทนของประชาชน แต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ได้ออกแบบขั้นตอนการยกร่างรัฐธรรมนูญโดยมีองค์กรที่จัดทำร่างรัฐธรรมนูญ ได้แก่ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ สภาปฏิรูปแห่งชาติ คณะรัฐมนตรี และคณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งทั้ง 5 องค์กรที่จัดตั้งขึ้นมาจัดทำรัฐธรรมนูญมีปัญหาความไม่ชอบธรรมทางประชาธิปไตย เพราะไม่มีองค์กรใดมีจุดเชื่อมโยงกลับไปหาประชาชน เนื่องจากคณะรักษาความสงบแห่งชาติเป็นองค์กรที่ถือกำเนิดมาโดยการรัฐประหาร รวมถึงสภานิติบัญญัติแห่งชาติที่เป็นผู้เลือกนายกรัฐมนตรีและสภาปฏิรูปแห่งชาติต่างก็เป็นองค์กรที่ได้รับ

การแต่งตั้งจากคณะรักษาความสงบแห่งชาติ เช่นเดียวกันกับที่มาของคณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญทั้ง 36 คน ก็มาจากการแต่งตั้งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ คณะรัฐมนตรี สภานิติบัญญัติแห่งชาติ และสภาปฏิรูปแห่งชาติ

1.3 ขั้นตอนการยกร่างรัฐธรรมนูญและการประกาศใช้รัฐธรรมนูญไม่มีความชอบธรรมทางประชาธิปไตย

ในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนคือผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญ ดังนั้นกระบวนการยกร่างและประกาศใช้รัฐธรรมนูญที่มีความชอบธรรมทางประชาธิปไตย ในทางกฎหมายต้องได้รับความยินยอมจากประชาชนโดยตรงผ่านประชามติ หรือได้รับความยินยอมจากผู้แทนของประชาชน เช่น รัฐสภา แต่กระบวนการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ได้แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 คณะรักษาความสงบแห่งชาติ สภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติ และคณะรัฐมนตรี แต่งตั้งคณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญเพื่อจัดทำร่างรัฐธรรมนูญ ตามมาตรา 32 ของรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557

ขั้นตอนที่ 2 สภาปฏิรูปแห่งชาติแสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะในการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญให้แก่คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ และคณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญจะต้องจัดทำร่างรัฐธรรมนูญให้แล้วเสร็จภายใน 120 วัน หลังจากได้รับความเห็นและข้อเสนอแนะ ตามมาตรา 34 ของรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557

ข้อตอนที่ 3 คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญเสนอร่างรัฐธรรมนูญที่จัดทำเสร็จต่อสภาปฏิรูปแห่งชาติ คณะรัฐมนตรี คณะรักษา

ความสงบแห่งชาติ เพื่อให้ความเห็นต่อร่างรัฐธรรมนูญ รวมถึงยื่นคำขอให้แก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญ ตามมาตรา 36 ของรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557

ขั้นตอนที่ 4 เมื่อคณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเสร็จสิ้นตามข้อเสนอและคำขอ ให้เสนอร่างรัฐธรรมนูญให้สภาปฏิรูปแห่งชาติให้ความเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญทั้งฉบับ ก่อนจะนำไปให้ประชาชนลงประชามติและประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ตามมาตรา 37 ตามรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557

ในแง่ความชอบธรรมทางประชาธิปไตยของขั้นตอนการยกร่างรัฐธรรมนูญและการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ย่อมพิจารณาได้ว่า การประกาศใช้รัฐธรรมนูญถึงแม้ในทางรูปแบบจะกำหนดขั้นตอนให้ประชาชนในฐานะเจ้าของอำนาจรัฐมีส่วนในการลงประชามติเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญจะทำให้ขั้นตอนการยกร่างและประกาศใช้พอมีความชอบธรรมขึ้นมา

แต่หากพิจารณาในทางเนื้อหาจะพบว่า การลงประชามติดังกล่าวมิใช่การลงประชามติในระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากขัดต่อหลักการลงประชามติโดยเสรี เพราะเป็นการลงประชามติภายใต้เงื่อนไขที่รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวไม่ได้มีบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างชัดเจน ไม่มีระบบที่สามารถคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และมีประกาศหรือคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติหลายฉบับที่มีเนื้อหาขัดขวางไม่ให้การใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดและเคลื่อนไหวรณรงค์เพื่อนำเสนอข้อมูลและทางเลือกของประชาชนสามารถกระทำได้ ที่ยังบังคับใช้ในอยู่ในปัจจุบัน[1]

[1] ประกาศ คสช. เรื่องห้ามชุมนุมทางการเมือง, ประกาศ คสช. เรื่อง ห้ามสร้างความขัดแย้งหรือต่อต้านการปฏิบัติงานของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ, ประกาศ คสช. เรื่อง การดูแลและสอดส่องการใช้สื่อสังคมออนไลน์, ประกาศ คสช. เรื่อง

รวมทั้งบุคคลในองค์กรของรัฐอย่าง นายกรัฐมนตรี ได้กล่าวว่าไม่อนุญาตให้ฝ่ายการเมืองรณรงค์ไม่รับร่างรัฐธรรมนูญ[2] และกรรมการการเลือกตั้ง ด้านกิจการบริหารงานเลือกตั้ง ก็ได้ระบุว่าไม่มีความจำเป็นที่ต้องยกเลิกประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติแต่อย่างใด[3]

ภายใต้บรรยากาศเช่นนี้จึงไม่เอื้อให้เกิดการเคลื่อนไหวและการรณรงค์เพื่อแสดงทางเลือกที่หลากหลายในการลงประชามติให้กับประชาชนได้ และทำให้การตัดสินใจลงประชามติของผู้มีสิทธิออกเสียงอยู่ภายใต้ข้อมูลและอิทธิพลจากรัฐเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น

ดังนั้น การลงประชามติเช่นนี้จึงเป็นแต่เพียงขั้นตอนที่รัฐบังคับให้ประชาชนมาเป็นฐานในการสร้างความชอบธรรมให้กับการประกาศใช้รัฐธรรมนูญเท่านั้น โดยไม่ได้มีวัตถุประสงค์ที่จะให้เป็นขั้นตอนที่ประชาชนได้แสดงเจตจำนงที่แท้จริงของตนเองแต่อย่างใด ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงส่งผลให้ขั้นตอนการยกร่างรัฐธรรมนูญและการประกาศใช้รัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ไม่มีความชอบธรรมทางประชาธิปไตย

การกำหนดเงื่อนไขการปล่อยตัวของบุคคลที่มารายงานตัวต่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติ, ประกาศ คสช. เรื่อง การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณะ และประกาศ คสช. เรื่อง ให้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญบางฉบับมีผลบังคับใช้ต่อไป (รวมถึง พ.ร.บ. พรรคการเมือง แต่ห้ามพรรคการเมืองดำเนินกิจการใดๆ ในทางการเมือง) เป็นต้น

[2] "'บิ๊กตู่' ติงการเมืองชี้นำลงประชามติไม่ได้," *คมชัดลึก*, 10 มิถุนายน 2558, http://www.komchadluek.net/detail/20150610/207795.html

[3] "กกต. สมชัย ระบุ ช่วงรณรงค์โหวต รธน. ไม่จำเป็นต้องผ่อนคลายประกาศ คสช.," *มติชนออนไลน์*, 12 มิถุนายน 2558, http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1434090305

ประการที่ 2 ความบกพร่องทางเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญ

ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แบ่งออกเป็น 4 ภาค 285 มาตรา ซึ่งมีประเด็นที่ควรต้องพิจารณาดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 สิทธิเสรีภาพ

ในหมวดสิทธิเสรีภาพ ร่างรัฐธรรมนูญ มาตรา 31 จำกัดการดำเนินการของรัฐว่าจะรับรองสิทธิเสรีภาพของบุคคลตามศักยภาพทางการคลังของรัฐเท่านั้น ซึ่งขัดกับหลักทั่วไปที่รัฐมีหน้าที่ต้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน กรณีการรับรองสิทธิและเสรีภาพโดยอาศัยศักยภาพทางการคลัง เป็นเพียงหลักการเฉพาะในเรื่องของสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเท่านั้น ไม่ควรนำมาใช้เป็นหลักทั่วไปในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

อีกทั้ง บุคคลที่ไม่มีสัญชาติไทย ยังถูกจำกัดสิทธิตามมาตรา 45 ของร่างรัฐธรรมนูญที่บัญญัติว่า “ประชาชนที่ไม่มีสัญชาติไทย แต่มีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทยจะได้รับการคุ้มครองในสิทธิเหล่านี้เพียงเท่าที่กฎหมายบัญญัติหรือตามที่รัฐจัดให้เท่านั้น” ซึ่งถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยอาศัยความแตกต่างทางสัญชาติ

ด้านเสรีภาพสื่อ ตามร่างรัฐธรรมนูญ มาตรา 47 กำหนดให้เจ้าของกิจการสื่อมวลชน ต้องเป็นพลเมืองชาวไทยเท่านั้น โดยห้ามผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นเจ้าของสื่อ รวมทั้งห้ามเป็นเจ้าของกิจการสื่อครอบครองสื่อหลายกิจการ อันจะนำไปสู่การครอบงำการนำเสนอข้อมูลข่าวสารต่อสังคม

ด้านสิทธิในชีวิตและร่างกาย ตามมาตรา 36 ซึ่งเป็นหลักการคุ้มครองสิทธิในเนื้อตัว ร่างกายของประชาชน รวมถึงการห้ามซ้อมทรมานและบังคับให้สูญหาย ในมาตรานี้ได้ตัดสิทธิเรียกร้องทางศาลออกไป ซึ่งที่ผ่านมาถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ประชาชนอ้างสิทธิตามบทบัญญัติมาตรานี้ในการฟ้องคดีต่อศาล เพื่อนำผู้กระทำผิดมาลงโทษและเรียกค่าเสียหายในทางแพ่ง การตัดส่วนดังกล่าวออกจะสร้างความยากลำบากแก่ประชาชนในการเรียกร้องให้รัฐรับผิดในการกระทำที่เกิดขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่วัฒนธรรมที่ผู้กระทำความผิดไม่ต้องรับผิด

ด้านเสรีภาพในทางวิชาการ ประชาชนจะทำการศึกษา อบรม ทำการเรียน การสอน หรือการวิจัยต่าง ๆ ได้เท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองและศีลธรรมอันดีของประชาชนเท่านั้น

ประเด็นที่ 2 ระบบการบริหารราชการแผ่นดิน

ในประเด็น**ระบบการเลือกตั้ง** ร่างรัฐธรรมนูญ มาตรา 101 กำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาจากการเลือกตั้งทั้งหมด แต่มาตรา 118 กลับกำหนดให้สมาชิกวุฒิสภามาจากการเลือกตั้งเพียงจังหวัดละ 1 คน และส่วนที่เหลือมาจากการสรรหาจากผู้ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งฝ่ายพลเรือน 5 คน ผู้ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งฝ่ายทหาร จำนวนไม่เกิน 5 คน ผู้แทนองค์กรวิชาชีพจำนวนไม่เกิน 15 คน ผู้แทนองค์กรในด้านต่าง ๆ รวม 5 ด้าน ด้านละไม่เกิน 6 คน และผู้ทรงคุณวุฒิและคุณธรรมในด้านต่าง ๆ อีกไม่เกิน 68 คน ซึ่งหากแบ่งตามสัดส่วนจะพบว่า สมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการสรรหาจะมีจำนวน 123 คน มากกว่าผู้ที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงซึ่งมีจำนวน 77 คน ขัดกับหลักการตามระบอบประชาธิปไตยที่สมาชิกสภาต้องมาจากการเลือกตั้งในฐานะตัวแทนของประชาชน

ในด้าน**อำนาจของสภาผู้แทนราษฎร** มาตรา 165 ให้อำนาจสภา

ผู้แทนราษฎรแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี ซึ่งผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือไม่ก็ได้ หากไม่ใช่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ต้องได้รับมติเห็นชอบไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 และนายกรัฐมนตรี รวมทั้งคณะรัฐมนตรีจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเวลาเดียวกันไม่ได้ ตามมาตรา 166 ในกรณีที่มีการยุบสภา ให้คณะรัฐมนตรีสิ้นสภาพ และให้รักษาการต่อจนกว่าจะมีคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ หากมีเหตุให้รัฐมนตรีพ้นตำแหน่ง ให้ปลัดกระทรวงรักษาการแทน จนกว่าจะมีการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นมาใหม่ ทั้งนี้ ตามมาตรา 174

ด้าน**การตราพระราชบัญญัติ** ร่างรัฐธรรมนูญกำหนดกระบวนการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดรัฐธรรมนูญในมาตรา 157 ว่าให้ร่างพระราช-บัญญัติประกอบร่างรัฐธรรมนูญ ต้องได้รับการพิจารณาและอนุมัติจากศาลรัฐธรรมนูญก่อนทุกฉบับ แต่ถ้าเป็นพระราชบัญญัติอื่นๆ ตามมาตรา 158 ไม่จำเป็นต้องผ่านความเห็นชอบจากศาลรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ดี ถ้าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกของทั้งสองสภารวมกันมีจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 10 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด เห็นว่าร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวขัดหรือแย้งต่อร่างรัฐธรรมนูญ สามารถส่งเรื่องไปที่ศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้ศาลวินิจฉัยได้

กระบวนการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการ ร่างรัฐธรรมนูญ กำหนดในมาตรา 196 ให้การแต่งตั้ง โยกย้าย ข้าราชการ ต้องใช้ระบบคุณธรรม โดยให้มีคณะกรรมการชุดหนึ่งดำเนินการแต่งตั้ง และให้มีกฎหมายที่กำหนดองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการดังกล่าว รวมทั้งประธานกรรมการจริยธรรมประจำกระทรวงต่างๆ ให้ทำหน้าที่พิจารณาการแต่งตั้งโยกย้าย

มาตรฐานคุณธรรมสำหรับผู้นำทางการเมือง ตามร่างรัฐ-ธรรมนูญ มาตรา 74 กำหนดให้จัดทำประมวลจริยธรรม ถ้าผู้นำทางการเมืองไม่ปฏิบัติตามอาจถูกถอดถอนหรือตัดสิทธิทางการเมืองได้

ด้านการปฏิรูปและการปรองดอง ร่างรัฐธรรมนูญกำหนดให้มี **คณะกรรมการยุทธศาสตร์การปฏิรูปและการปรองดองแห่งชาติ** ซึ่งมีที่มาจากประธานรัฐสภา ประธานวุฒิสภา นายกรัฐมนตรี ผู้บัญชาการเหล่าทัพต่างๆ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งแต่งตั้งจากผู้เคยดำรงตำแหน่งประธานรัฐสภา นายกรัฐมนตรี ประธานศาลฎีกา กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิด้านการปฏิรูปและการปรองดอง จำนวนทั้งหมดไม่เกิน 23 คน ซึ่งคณะกรรมการปฏิรูปดังกล่าวสามารถให้ข้อเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรี รัฐสภา หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ในประเด็นการปฏิรูปประเทศ อันได้แก่ ด้านกระบวนการยุติธรรม ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาประเทศ ลดการเหลื่อมล้ำ และสร้างความเป็นธรรมในด้านต่างๆ โดยเมื่อคณะรัฐมนตรีได้รับข้อเสนอแล้วให้ดำเนินการตามข้อเสนอและสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการ ถ้าคณะรัฐมนตรีไม่สามารถดำเนินการได้ให้แจ้งให้คณะกรรมการปฏิรูปฯ ทราบ ถ้าคณะกรรมการปฏิรูปฯ ยืนยันด้วยมติมากกว่า 3 ใน 4 ให้คณะรัฐมนตรีดำเนินการตามมติของคณะกรรมการ

นอกจากนี้ คณะกรรมการยังมีอำนาจนำเสนอร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการปฏิรูปในด้านต่างๆ ต่อสภาผู้แทนราษฎร โดยต้องมีสมาชิกคณะกรรมการปฏิรูปร่วมเป็นกรรมาธิการจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของคณะกรรมาธิการเพื่อพิจารณาร่างกฎหมายนั้นๆ

อีกทั้ง ตามมาตรา 280 กำหนดว่า ในช่วง 5 ปีแรก คณะกรรมการปฏิรูปฯ มีอำนาจกระทำการใดๆ ทางนิติบัญญัติและบริหาร โดยให้มีผลชอบด้วยกฎหมายและเป็นที่สุด เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

ซึ่งร่างรัฐธรรมนูญภาคการปฏิรูปและการสร้างความปรองดองนี้ มาตรา 258 กำหนดให้บทบัญญัติในภาคนี้ ซึ่งรวมถึงคณะกรรมการปฏิรูปฯ สิ้นผลลงเมื่อครบ 5 ปีหลังรัฐธรรมนูญประกาศใช้ เว้นแต่มีการลงประชามติ

“มีการเพิ่มอำนาจให้กับองค์กร
ที่ไม่มีส่วนเชื่อมโยงกับประชาชน
เช่น คณะกรรมการยุทธศาสตร์
การปฏิรูปและการปรองดองแห่งชาติ
ที่สามารถให้ข้อเสนอแนะต่อ ครม.
และ ครม. ต้องดำเนินการตาม
รวมทั้งมีช่องทางพิเศษในการเสนอ
กฎหมายผ่านสภาผู้แทนราษฎร
ประกอบกับการที่วุฒิสภาส่วนใหญ่
มาจากการสรรหา ส่งผลให้ร่าง
รัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่มีส่วน
เชื่อมโยงกับประชาชน”

โดยประชาชนหรือรัฐสภามีมติด้วยคะแนนเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่งของสมาชิกทั้งหมด ให้บทบัญญัติในภาคนี้ยังคงใช้บังคับอยู่ต่อไป แต่ต้องไม่เกิน 5 ปี

ในส่วนของ**องค์กรอิสระ** ร่างรัฐธรรมนูญใช้ชื่อว่า องค์กรตามรัฐธรรมนูญซึ่งมีหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ โดยกำหนดให้มีคณะกรรมการการเลือกตั้ง คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ผู้ตรวจการแผ่นดิน และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

การประเมินผลตามร่างรัฐธรรมนูญ มาตรา 95 กำหนดให้มีคณะกรรมการประเมินผลแห่งชาติเพื่อตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและประเมินผลการดำเนินงานขององค์กรอิสระต่างๆ โดยให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการประเมินผลแห่งชาติ ซึ่งจะต้องมีการออกกฎหมายต่อไป

กรณีนี้เห็นได้ชัดว่า เป็นการลดอำนาจของนักการเมืองในการแต่งตั้ง โยกย้าย ข้าราชการ โดยให้ผ่านระบบคุณธรรม ซึ่งยังมีที่มาและความหมายไม่ชัดเจน อันจะส่งผลให้ฝ่ายการเมืองไม่สามารถบังคับบัญชาข้าราชการได้ อีกทั้งยังมีการเพิ่มอำนาจให้กับองค์กรที่ไม่มีส่วนเชื่อมโยงกับประชาชน เช่น คณะกรรมการยุทธศาสตร์การปฏิรูปและการปรองดองแห่งชาติ ที่สามารถให้ข้อเสนอแนะต่อ ครม. และ ครม.ต้องดำเนินการตาม รวมทั้งมีช่องทางพิเศษในการเสนอกฎหมายผ่านสภาผู้แทนราษฎร ประกอบกับการที่วุฒิสภาส่วนใหญ่มาจากการสรรหา ส่งผลให้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่มีส่วนเชื่อมโยงกับประชาชน

ประเด็นที่ 3 การแก้ไขรัฐธรรมธรรมนูญ

ร่างรัฐธรรมนูญ มาตรา 270 กำหนดให้คณะรัฐมนตรีหรือสมาชิกรัฐสภาไม่น้อยกว่า 1 ใน 5 หรือประชาชนไม่น้อยกว่า 5 หมื่นคน ลงชื่อ

เสนอร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญได้ แต่การแก้ไขส่วนที่เป็นหลักการพื้นฐานของรัฐธรรมนูญ เช่น การมีส่วนร่วมทางการเมือง โครงสร้างสถาบันการเมือง ด้านวินัยทางการคลัง หมวดศาล การปรองดอง ต้องให้รัฐสภาพิจารณาลงมติร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ แล้วส่งให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณา จากนั้นจึงส่งให้คณะกรรมการการเลือกตั้งจัดให้ประชาชนลงมติต่อไป

กระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญดังกล่าวมานี้ หากร่างรัฐธรรมนูญนี้ผ่านเป็นรัฐธรรมนูญ จะถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญประเภทแก้ไขยาก เนื่องจากต้องผ่านทั้งกระบวนการให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญมีบทบาทในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถยับยั้งการแก้ไขร่างรัฐธรรมนูญได้ ซึ่งตามหลักประชาธิปไตยผู้สถาปนารัฐธรรมนูญคือประชาชน ประชาชนย่อมมีสิทธิในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญได้ การให้องค์กรที่ไม่มีส่วนเชื่อมโยงกับประชาชนยับยั้งการแก้ไขรัฐธรรมนูญได้จึงขัดกับหลักประชาธิปไตยอย่างยิ่ง

ประการที่ 3 ร่างรัฐธรรมนูญไม่สอดคล้องกับอุดมการณ์รัฐธรรมนูญแบบประชาธิปไตย

อุดมการณ์ของรัฐธรรมนูญแบบประชาธิปไตยวางอยู่บนหลักการที่ว่า อำนาจรัฐทั้งหมดมาจากประชาชน ประชาชนต้องมีส่วนร่วมทางการปกครอง ดังนั้น องค์กรผู้ใช้อำนาจรัฐทั้งหลายที่ถูกก่อตั้งโดยรัฐธรรมนูญ

จะต้องมีจุดเชื่อมโยงกับประชาชนทั้งหมด ผ่านการได้รับเลือกตั้งหรือได้รับการแต่งตั้งจากผู้แทนของประชาชน เพื่อให้การบริหารประเทศ ออกกฎหมาย และการตัดสินคดีความเป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาชน **ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนเห็นว่า ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้กลับมุ่งจำกัดการมีส่วนร่วมทางการปกครองของประชาชน และไม่ไว้วางใจต่อการตัดสินใจของประชาชน** ผ่านกระบวนการสามขั้นตอน

ขั้นแรก ร่างรัฐธรรมนูญออกแบบระบบทางการเมืองทำให้ผู้แทนประชาชนที่มาจากการเลือกตั้ง อันได้แก่ คณะรัฐมนตรี สภาผู้แทนราษฎร ไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองและไร้อำนาจ ผ่านระบบการเลือกตั้งที่มุ่งก่อให้เกิดรัฐบาลผสม และเปิดช่องให้นายกรัฐมนตรีไม่จำเป็นต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รวมถึงบัญญัติให้อำนาจด้านการบริหารบุคคล แต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการ อยู่ในอำนาจขององค์กรอื่นที่ไม่มีจุดเชื่อมโยงกับประชาชน อย่างคณะกรรมการดำเนินการแต่งตั้งข้าราชการพลเมืองโดยระบบคุณธรรม

ขั้นที่สอง ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้สร้างกลไกในการควบคุมผู้แทนของประชาชนขึ้นมาอีกชั้นหนึ่ง ประกอบด้วยองค์กรรัฐ อย่างศาล วุฒิสภาที่มาจากการแต่งตั้ง และองค์กรตามรัฐธรรมนูญที่มาจากการแต่งตั้งของวุฒิสภา ซึ่งล้วนแต่เป็นองค์กรที่มีปัญหาความชอบธรรมทางประชาธิปไตย องค์กรเหล่านี้มีอำนาจตามรัฐธรรมนูญในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย และความเหมาะสมของนโยบายทางการเมืองอย่างเข้มงวด รวมทั้งให้ความเห็นชอบในการเข้าดำรงตำแหน่งและถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

และ**ขั้นสุดท้าย** ในร่างรัฐธรรมนูญภาค 4 การปฏิรูปและการสร้างความปรองดอง และบทเฉพาะกาลของร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ออกแบบให้มีคณะกรรมการยุทธศาสตร์การปฏิรูปและการปรองดองแห่งชาติ เป็นองค์กรที่ถืออำนาจรัฐเหนือผู้แทนประชาชนในการกำหนดนโยบายการ

บริหารประเทศ และออกกฎหมายโดยอาศัยข้ออ้างในการสานต่อการปฏิรูป รวมทั้งสามารถทำรัฐประหารโดยชอบด้วยรัฐธรรมนูญ เพื่อเข้ามาใช้อำนาจบริหารและนิติบัญญัติแทนคณะรัฐมนตรีและรัฐสภาในสถานการณ์ฉุกเฉิน

ประการที่ 4 คณะกรรมการยุทธศาสตร์เพื่อการปฏิรูปและการปรองดองแห่งชาติ

สภาพปัญหาของคณะกรรมการยุทธศาสตร์เพื่อการปฏิรูปและการปรองดองแห่งชาติ นอกจากที่กล่าวข้างต้นแล้ว ปัญหาในส่วนเนื้อหา ที่มา และอำนาจของคณะกรรมการดังกล่าว ยังขัดต่อหลักการประชาธิปไตยและนิติรัฐ ดังนี้

ประการแรก ที่มาของกรรมการตามมาตรา 260 ในหลายตำแหน่งมีปัญหาเรื่องความชอบธรรมทางประชาธิปไตยในการที่จะใช้อำนาจทางนิติบัญญัติและบริหาร เนื่องจากกรรมการจำนวน 20 คน จาก 22 คน มาจากข้าราชการประจำ อดีตผู้ดำรงตำแหน่งประธานรัฐสภา นายกรัฐมนตรี ประธานศาลฎีกาที่คัดเลือกกันเองมา ซึ่งหากพิเคราะห์แล้วล้วนแต่เป็นการเข้ามาดำรงตำแหน่งโดยปราศจากจุดเชื่อมโยงกับประชาชน ผ่านการเลือกตั้งหรือได้รับการแต่งตั้งจากผู้แทนประชาชน

เช่นเดียวกับกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่มาจากการแต่งตั้งจากรัฐสภาและกรรมการโดยตำแหน่งอย่างประธานวุฒิสภาก็มีปัญหาบางประการเกี่ยวความชอบธรรมทางประชาธิปไตย เพราะมีส่วนที่ได้รับการแต่งตั้งจากวุฒิสมาชิกจำนวน 123 คน ที่มาจากการแต่งตั้งโดยที่ไม่มีจุดเชื่อมโยง

กับประชาชนแต่อย่างใด

ประการที่สอง การใช้อำนาจของคณะกรรมการในสถานการณ์พิเศษตามมาตรา 280 ขัดต่อหลักนิติรัฐ เพราะมีการรวมอำนาจนิติบัญญัติและบริหารเบ็ดเสร็จไว้ให้กับองค์กรเดียว ซึ่งถือว่าไม่เป็นไปตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ รวมทั้งร่างรัฐธรรมนูญยังได้รับรองให้การกระทำต่างๆ ของคณะกรรมการเป็นที่สุด อันชอบด้วยกฎหมายและชอบด้วยรัฐธรรมนูญ อันเป็นการตัดสิทธิบุคคลที่จะฟ้องร้องต่อศาลเพื่อให้ตรวจสอบการกระทำคณะกรรมการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายและก่อให้เกิดความเสียหาย ทำให้สิทธิเสรีภาพที่ถูกรับรองไว้ทั้งหมดในร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่สามารถเป็นหลักประกันคุ้มครองประชาชนจากการใช้อำนาจรัฐได้

ความเห็นของศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนต่อร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

จากเหตุผลทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน ในฐานะองค์กรด้านกฎหมายและสิทธิมนุษยชน จึงขอแสดงจุดยืนทางประชาธิปไตย ดังนี้

1. ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนมีจุดยืนไม่ยอมรับร่างรัฐธรรมนูญ และกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557

2. เสนอให้มีการนำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธ–ศักราช 2540 กลับมาบังคับใช้อีกครั้ง เนื่องจากเป็นรัฐธรรมนูญที่

มีเนื้อหาเป็นประชาธิปไตย และประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการร่างอย่างกว้างขวาง แต่กลับถูกยกเลิกโดยการรัฐประหาร เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 โดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ทั้งนี้ เพื่อนำประเทศไทยกลับสู่ระบอบประชาธิปไตยโดยเร็วที่สุด

3. ในการคืนอำนาจให้กับประชาชนและจัดให้มีการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เพื่อให้สังคมอยู่ภายใต้บรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตย และมีสิทธิเสรีภาพที่สุด เสนอให้องค์กรรัฐที่เกิดขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ซึ่งมีที่มาจากการรัฐประหาร ได้แก่ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ กรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ คณะรัฐมนตรี สภานิติบัญญัติแห่งชาติ และสภาปฏิรูปแห่งชาติ สิ้นสภาพลงทันที รวมทั้งประกาศและคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติต้องถูกยกเลิกทั้งหมด ในฐานะสิ่งแปลกปลอมในระบบกฎหมาย ทั้งนี้ ให้คณะรัฐมนตรียังคงรักษาการ โดยทำหน้าที่เพียงบริหารให้เกิดการเลือกตั้งในช่วงระยะเวลาเปลี่ยนผ่านเท่านั้น

4. ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนเสนอว่า ประชาชนที่ตระหนักถึงคุณค่าของระบอบประชาธิปไตยมีสิทธิอันชอบธรรมตามธรรมชาติที่จะแสดงออกในการไม่ยอมรับการรัฐประหารและการดำเนินการใด ๆ ที่สืบเนื่องจากรัฐประหาร ในวิถีทางที่สันติ ผ่านการไม่รับรองร่างรัฐธรรมนูญ และเรียกร้องการให้มีการคืนอำนาจให้กับประชาชน รวมถึงช่วยกันออกแบบกติกาประชาธิปไตยสำหรับประเทศต่อไป

พ.ร.บ. ความเท่าเทียม ฉบับ “ลักทั้งตื่น”

เครือข่ายของ
ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน
เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อ 16 ก.ย. 2558

ในวันที่ 9 กันยายน ที่ผ่านมานี้ (พ.ศ. 2558) เป็นวันที่ พ.ร.บ. ความ เท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 เริ่มมีผลบังคับใช้ หลังจากที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษาครบ 180 วัน[1]

หากพิจารณาโดยสาระแต่เพียงผิวเผิน กฎหมายฉบับนี้ก็นับเป็นความก้าวหน้าเล็กๆ ในความพยายามที่จะสร้างความเท่าเทียมระหว่างเพศ โดยการออกกฎหมายเกี่ยวข้องกับ “การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ” ขึ้นมาเป็นการเฉพาะ แต่ตัว พ.ร.บ. นี้กลับมีปัญหาอย่างยิ่งในเรื่องกระบวนการ ที่รีบเร่งผ่านออกมาในขณะที่ประเทศอยู่ภายใต้ระบอบรัฐทหาร โดยไม่มีกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

[1] ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 132 ตอนที่ 18ก, 13 มีนาคม 2558, หน้า 17, http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/ 2558/A/018/17.PDF

“แม้หากดูผิวเผินกฎหมายนี้
จะนับเป็นความก้าวหน้าเล็ก ๆ
แต่ในขณะเดียวกัน ก็เป็นการ
“คุมกำเนิด” ไม่ให้ร่างกฎหมาย
ฉบับประชาชนได้เกิด และจะมีผล
บังคับใช้ต่อไปโดยไม่รู้ว่า
จะแก้ไขได้เมื่อใด”

น่าแปลกที่เมื่อครั้งรัฐบาลยิ่งลักษณ์ “ลักหลับ” ผ่านกฎหมายนิรโทษกรรม มีการประท้วงเกิดขึ้นอย่างรุนแรงและกว้างขวางในสังคม แต่การออกกฎหมายไม่รู้กี่ฉบับในแบบ “ลักทั้งตื่น” เช่นนี้ สังคมกลับนิ่งเฉย เห็นชอบ หรือแม้แต่กระโดดเข้าร่วมวงด้วยอย่างเต็มตัว ดังจะเห็นได้จากการที่องค์กรพัฒนาเอกชนจำนวนหนึ่งกระเหี้ยนกระหือรือผลักดันประเด็นของตนในช่วงรัฐบาลนี้โดยไม่สนใจไยดีต่อกระบวนการประชาธิปไตย

ความพยายามเช่นนี้ยิ่งนับเป็นความย้อนแย้ง เมื่อเข้ามาเกี่ยวข้องกับกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและความเท่าเทียม เพราะเป็นที่น่ากังขาว่า กฎหมายจะสร้างความเท่าเทียมให้เกิดขึ้นในสังคมได้อย่างไร หากมาจากกระบวนการที่ปฏิเสธหลักการประชาธิปไตยว่า มนุษย์ทุกคนมีสิทธิ์มีเสียงเท่ากัน และในเมื่อภาคประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการพิจารณากฎหมายที่มีผลกระทบต่อตนเอง กฎหมายที่ผ่านออกมาได้ก็ไม่ต่างกับ

การตบหัวแล้วลูบหลัง เป็นเครื่องมือให้รัฐราชการใช้สงเคราะห์ “โปรดสัตว์โลก” ที่ต่ำต้อยกว่าเท่านั้นเอง

ในอีกทางหนึ่ง กฎหมายทุกฉบับที่ออกมาในช่วงเวลาที่ไร้การตรวจสอบอย่างเป็นระบบเช่นนี้ ย่อมถูกมองได้ว่า เป็นเรื่องของการฉกฉวยโอกาส ช่วงชิงความได้เปรียบของผู้ที่อยู่ใกล้ฐานอำนาจมากกว่า แบบมือใครยาวสาวได้สาวเอา มิใช่เรื่องของความเท่าเทียม ซึ่งนับเป็นการบั่นทอนหลักความเสมอภาคลงไปอีก

ผลลัพธ์ที่ดีไม่อาจสร้างความชอบธรรมให้กับวิธีการที่ไม่ถูกต้องได้ สำหรับกฎหมายฉบับนี้ นอกจากความไม่เป็นประชาธิปไตยในกระบวนการจะทำให้ขาดความชอบธรรมแล้ว หากย้อนกลับไปมองเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องในอดีตก่อนรัฐประหาร ก็จะยิ่งเห็นความไม่ชอบธรรมมากยิ่งขึ้น

ในที่นี้ขอคัดลอกส่วนหนึ่งของบทความ “ร่าง พ.ร.บ. ความเท่าเทียมระหว่างเพศ ‘ขุดของเก่ามาเน่าใหม่’”[2] ที่เผยแพร่โดยเว็บไซต์ iLaw เพื่อชี้ให้เห็นความเป็นมาดังนี้

> กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) จัดทำ ร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมโอกาสและความเท่าเทียมระหว่างเพศ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 และคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบหลักการในปี พ.ศ. 2550 ต่อมาได้ส่งให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาพิจารณาแก้ไขและส่งให้หน่วยงานต่างๆ ให้ความเห็น จึงเปลี่ยนชื่อเป็น ร่าง พ.ร.บ. ความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ.... ร่างของรัฐบาลค้างการพิจารณาอยู่ ก่อนที่สภาผู้แทนราษฎรจะถูกยุบเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2556 และร่างกฎหมายก็เป็นอันตกไป

[2] “ร่าง พ.ร.บ. ความเท่าเทียมระหว่างเพศ ‘ขุดของเก่ามาเน่าใหม่’,” *iLaw*, 2 พฤศจิกายน 2557, http://ilaw.or.th/node/3314

ขณะที่ภาคประชาชนนำโดยเครือข่ายผู้หญิงเพื่อความก้าวหน้าและสันติภาพ เห็นว่าร่างฉบับที่ พม. เสนอนั้นยังมีปัญหาอยู่มาก โดยเฉพาะคำนิยาม ที่เปิดช่องให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศด้วยเหตุผลทางวิชาการ ทางศาสนา หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะได้

เครือข่ายภาคประชาชนจึงรวมตัวกันศึกษากฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ระดมความคิดเห็นจากองค์กรต่างๆ และจัดทำร่างกฎหมายฉบับประชาชนขึ้นมาใช้ชื่อว่า “ร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมโอกาสและความเสมอภาคระหว่างเพศ พ.ศ....” จากนั้นรวบรวมรายชื่อประชาชน 14,994 รายชื่อ เสนอต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 2555 ร่างของประชาชนอยู่ระหว่างรอนายกรัฐมนตรีลงนามรับรองเนื่องจากเป็นกฎหมายเกี่ยวด้วยการเงิน ก่อนที่สภาผู้แทนราษฎรจะถูกยุบเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2556 และร่างกฎหมายก็เป็นอันตกไป

หากไม่มีการยุบสภา ร่าง พ.ร.บ. ความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ.... ที่เสนอผ่านคณะรัฐมนตรี และ ร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมโอกาสและความเสมอภาคระหว่างเพศ พ.ศ.... ที่เสนอโดยประชาชน ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายที่มีสาระสำคัญคล้ายกัน จะถูกนำมาพิจารณารวมกันเพื่อผสมผสานหลักการต่างๆ เข้าด้วยกัน โดยมีตัวแทนจากภาคประชาชนที่เข้าชื่อเสนอกฎหมายเข้าไปนั่งเป็นกรรมาธิการอย่างน้อย 1 ใน 3

หากมองในแง่เนื้อหาสาระของ พ.ร.บ. ที่ออกมา แม้ว่าจะมีการปรับปรุงแก้ไขจากเดิมบ้าง แต่ยังนับว่าอ่อนด้อยกว่าร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมโอกาสและความเสมอภาคระหว่างเพศ ฉบับประชาชนจนเหมือนหนังคนละม้วน เช่น ยอมให้มีการเลือกปฏิบัติได้ “ตามหลักการทางศาสนาหรือเพื่อความมั่นคงของประเทศ” ตัดคำว่า “เพศภาวะ” และ “อัตลักษณ์ทางเพศ” ออกไป และไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องความรุนแรงและการคุกคามทางเพศ สิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ ผู้ที่ควรได้รับการส่งเสริม

โอกาสเป็นพิเศษ เป็นต้น[3] นอกจากนี้ โครงสร้างคณะกรรมการต่างๆ ตาม พ.ร.บ. ก็แกะไม่ออกจากโครงสร้างรัฐราชการ จนทำให้เกิดคำถามว่า จะสามารถเอาผิดต่อการละเมิดและสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้เสียหายได้อย่างไร หากบุคคลหรือนโยบายในภาครัฐเองเป็นสาเหตุของการเลือกปฏิบัติ

ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจที่องค์กรสตรีต่างๆ มีท่าทีหันหลังให้กับกฎหมายฉบับนี้ โดยในการสัมมนา "พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558: นโยบาย การขับเคลื่อน และการปฏิบัติ" ที่จัดขึ้นที่โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม ถึง 2 กันยายน 2558 มีองค์กรสตรีเล็กๆ เข้าร่วมด้วยองค์กรเดียว คือ สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทย[4]

ดังนั้น แม้หากดูผิวเผินกฎหมายนี้จะนับเป็นความก้าวหน้าเล็กๆ แต่ในขณะเดียวกัน ก็เป็นการ "คุมกำเนิด" ไม่ให้ร่างกฎหมายฉบับประชาชนได้เกิด และจะมีผลบังคับใช้ต่อไปโดยไม่รู้ว่าจะแก้ไขได้เมื่อใด ที่น่าเศร้าก็คือ กฎหมายนี้อาจช่วยสงเคราะห์คนได้จำนวนหนึ่งในบางสถานการณ์ แต่กลับตัดโอกาสของการมีกฎหมายที่ดีกว่าที่จะไปรื้อถอนโครงสร้างความไม่เท่าเทียมทางเพศในการเมืองและสังคมไทย และช่วยสร้างความเท่าเทียมให้เกิดขึ้นได้จริงอย่างเป็นระบบ เพื่อไม่ให้ต้องคอยแบมือรับการสงเคราะห์จากรัฐอีกในอนาคต

---

[3] "ร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมโอกาสและความเสมอภาคระหว่างเพศ (ฉบับประชาชน)," *โครงการสุขภาวะผู้หญิง มูลนิธิผู้หญิง*, http://www.lrct.go.th/th/?wpfb_dl=74

[4] "สัมมนาเชิงปฏิบัติการ 'พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558: นโยบาย การขับเคลื่อน และการปฏิบัติ'," *กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว*, http://www.owf.go.th/wofa/home.php?mode=normal&mod=news.news_inner_detail&id=687

สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งก็คือ ท่ามกลางความเงียบงันขององค์กรสตรีต่อ พ.ร.บ. ฉบับนี้ กลับมีเสียงดีอกดีใจจากกลุ่มความหลากหลายทางเพศส่วนหนึ่ง ด้วยเหตุที่มาตรา 3 ของ พ.ร.บ. ฉบับนี้ ห้ามการเลือกปฏิบัติไม่แต่เฉพาะด้วยสาเหตุความเป็นเพศชายหญิง แต่ยังรวมถึงผู้ “มีการแสดงออกที่แตกต่างจากเพศโดยกำเนิด”

ด้วยเหตุนี้ พ.ร.บ. ฉบับนี้จึงได้รับความสนับสนุนจากโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) และองค์กรเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐฯ (USAID) ที่กำลังผลักดันสิทธิความหลากหลายทางเพศอย่างเต็มที่ ผ่านโครงการ Being LGBTI in Asia จนอาจหลงลืมเรื่องเหมาะสมในการผลักดันกฎหมายท่ามกลางความอ่อนไหวของสถานการณ์เมืองไทยในปัจจุบัน รวมถึงความเป็นมาของกฎหมายฉบับนี้

คงไม่อาจลืมได้ว่า แต่เดิมร่างกฎหมายของกระทรวงพัฒนาสังคมฯ ไม่มีการกล่าวถึงผู้ “มีการแสดงออกที่แตกต่างจากเพศโดยกำเนิด” (รวมถึงคำว่า “เพศภาวะ” และ “อัตลักษณ์ทางเพศ” ที่ถูกตัดทิ้งออกไป) แต่องค์กรสตรีเปิดโอกาสให้ตัวแทนกลุ่มความหลากหลายทางเพศได้เข้าไปมีส่วนร่วมร่าง พ.ร.บ. ฉบับประชาชนด้วย จึงได้ปรากฏคำเหล่านี้ขึ้น จากนั้น กระทรวงพัฒนาสังคมฯ จึงเอาเข้าไปใส่ในร่างของตนตามฉบับประชาชน

ดังนั้น การที่องค์กรสตรีเคยยื่นมือให้กับกลุ่มความหลากหลายทางเพศจับในเวลาที่ฝ่ายหลังยังหาแนวร่วมแทบไม่ได้ แต่ในตอนนี้กลับหลงลืมและออกมายินดีปรีดาต่อ พ.ร.บ. ฉบับนี้ ย่อมเป็นเรื่องที่น่าอนาถใจเป็นอย่างยิ่ง หากรัฐบาลมีเป้าหมายในการสร้างความอ่อนแอต่อกระบวนการสิทธิทางเพศโดยรวม ก็นับว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ สิ่งที่กลุ่มความหลากหลายทางเพศมิได้เฉลียวใจก็คือ รัฐบาลทหารปัจจุบันมิได้มีความจริงใจที่จะส่งเสริมสิทธิความหลากหลายทางเพศอย่างแท้จริง เห็นได้จาก พ.ร.บ. อุ้มบุญที่ออกมาไล่เลี่ยกัน และ

ละเมิดสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศอย่างชัดเจน[5]

อาจมีข้อสงสัยว่า หากไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนสิทธิความหลากหลายทางเพศแล้ว เหตุใด พ.ร.บ. ฉบับนี้จึงยังมีการกล่าวถึงผู้ "มีการแสดงออกที่แตกต่างจากเพศโดยกำเนิด" อยู่โดยไม่ถูกตัดออกไป?

หากพิจารณาให้ดีจะเห็นว่า แนวคิดในการร่างกฎหมายฉบับนี้ก็ไม่ต่างกับกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญฉบับที่เพิ่งถูกคว่ำไป ดังที่อาจารย์วรเจตน์ ภาคีรัตน์ ได้อธิบายไว้ดังนี้

> ผมอยากอธิบายว่ารัฐธรรมนูญไทยมีพัฒนาการ หรือมีคาแรกเตอร์สำคัญอย่างหนึ่ง คือ รัฐธรรมนูญที่เขียนขึ้นหลังรัฐประหาร (หมายถึงรัฐธรรมนูญฉบับถาวรที่ต่อเนื่องมาจากฉบับชั่วคราว) จะเขียนเรื่องสิทธิเสรีภาพค่อนข้างยาว เพื่อไปเกลื่อนกลืนกับส่วนที่ไม่เป็นประชาธิปไตย... เที่ยวนี้ยิ่งหนักไปกว่าเดิม ยาวมาก ถามว่าทำไมต้องยาว ก็เพราะว่าเขาต้องการเอาบทบัญญัติเรื่องสิทธิไปโชว์ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้มีหลักประกันสิทธิเสรีภาพเต็มไปหมด ... บทสิทธิยิ่งยาวมาก ความเป็นประชาธิปไตยยิ่งน้อยหรือว่าไม่มี[6]

ดังนั้น การที่ดูเหมือนรัฐบาลปัจจุบันจะเปิดพื้นที่ให้กับกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศมากขึ้น เช่น หยอดคำว่า "เพศสภาพ" เข้าไป

---

[5] "ร่าง พ.ร.บ. อุ้มบุญ: การเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้มีความหลากหลายทางเพศ!!," *ประชาไท*, 1 ตุลาคม 2557, http://www.prachatai.com/journal/2014/10/55782

[6] "วรเจตน์ ภาคีรัตน์ วิจารณ์ร่างรัฐธรรมนูญ (2): หลังรัฐประหารเขียนเสรีภาพสวยเสมอ," *ประชาไท*, 5 กันยายน 2558, http://prachatai.org/journal/2015/09/61229

ในรัฐธรรมนูญ จนมีกลุ่มสิทธิความหลากหลายทางเพศเข้าไปขอบคุณคณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ[7] ก็ไม่ได้หมายความว่า ผู้ร่างรัฐธรรมนูญเห็นความสำคัญของประเด็นความหลากหลายทางเพศอย่างแท้จริง แต่เป็นการใช้ประเด็นนี้เป็นหนึ่งใน "ผ้าเตี่ยว" ปิดบังอำพรางพื้นที่อื่นๆ ที่หายไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พื้นที่สิทธิเสรีภาพในการแสดงออกทางประชาธิปไตย เพื่อทำให้ดูเหมือนมีความก้าวหน้าด้านสิทธิมนุษยชน

มองให้ลึกลงไปอีกก็คือ สิทธิความหลากหลายทางเพศถูกนับว่าเป็นประเด็นที่ไม่สำคัญและไม่เป็นภัยคุกคามต่อโครงสร้างอำนาจ ผู้มีอำนาจจึงยอมเปิดพื้นที่ให้ โดยยังอยู่ภายใต้การควบคุมในฐานะผู้ได้รับความช่วยเหลือจากอำนาจรัฐ โดยไม่ไปกระทบกับโครงสร้างอำนาจใดๆ แต่หากวันใดมีการผลักดันสิทธิที่อาจไปกระทบต่อแบบแผนโครงสร้างอำนาจเชิงจารีต พื้นที่ดังกล่าวก็จะปิดลงโดยทันที ดังจะเห็นจาก พ.ร.บ. อุ้มบุญที่กล่าวถึงแล้ว หรือการที่ "สิทธิในการสมรส" ถูกตัดออกจากร่างรัฐธรรมนูญเพื่อไม่ให้คนรักเพศเดียวกันแต่งงานกันได้ตามกฎหมาย[8]

ในส่วนของ พ.ร.บ. ฉบับนี้ การคงคำว่า "มีการแสดงออกที่แตกต่างจากเพศโดยกำเนิด" ไว้ ก็เพื่อทำให้ดูเป็นกฎหมายที่ก้าวหน้า และปิดบังความจริงที่ว่าไม่เปิดโอกาสให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาผ่านกฎหมายฉบับนี้ (หาไม่แล้ว กฎหมายคงไม่ออกมาขี้ริ้วขี้เหร่เช่นนี้)

ผู้อ่านอาจเคยได้ผ่านหูผ่านตาคำว่า "ฟอกชมพู" (pink-washing) กันมาบ้าง คำนี้เลียนมาจากคำว่า "ฟอกขาว" แต่เป็นการฟอกให้

[7] "กลุ่มหลากหลายทางเพศชม กมธ. ยกร่างฯ บัญญัติ 'เพศสภาพ' ไว้ใน รธน.," *ผู้จัดการออนไลน์*, 19 มกราคม 2558, http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9580000006792

[8] "สรุปกม.สิทธิหลากหลายทางเพศในร่างรัฐธรรมนูญใหม่," *มูลนิธิเพื่อสิทธิและความเป็นธรรมทางเพศ*, 2 กรกฎาคม 2558, http://forsogi.org/?p=290

ดูเหมือนสะอาดตางามด้วยการใช้สีชมพู ซึ่งเป็นสีสัญลักษณ์ของสิทธิความหลากหลายทางเพศในระดับสากล

พ.ร.บ. ความเท่าเทียมระหว่างเพศฉบับนี้จึงนับได้ว่าเป็นความสำเร็จในการฟอกชมพูครั้งแรกและครั้งสำคัญของรัฐไทย ในการแต่งองค์ทรงเครื่องกฎหมายขี้ริ้วขี้เหร่ให้ดูงดงาม จนเป็นที่แช่ชร้องของกลุ่มความหลากหลายทางเพศ และตบตาองค์กรนานาชาติที่อาจไม่เข้าใจบริบทของกฎหมายนี้อย่างเพียงพอได้สำเร็จ

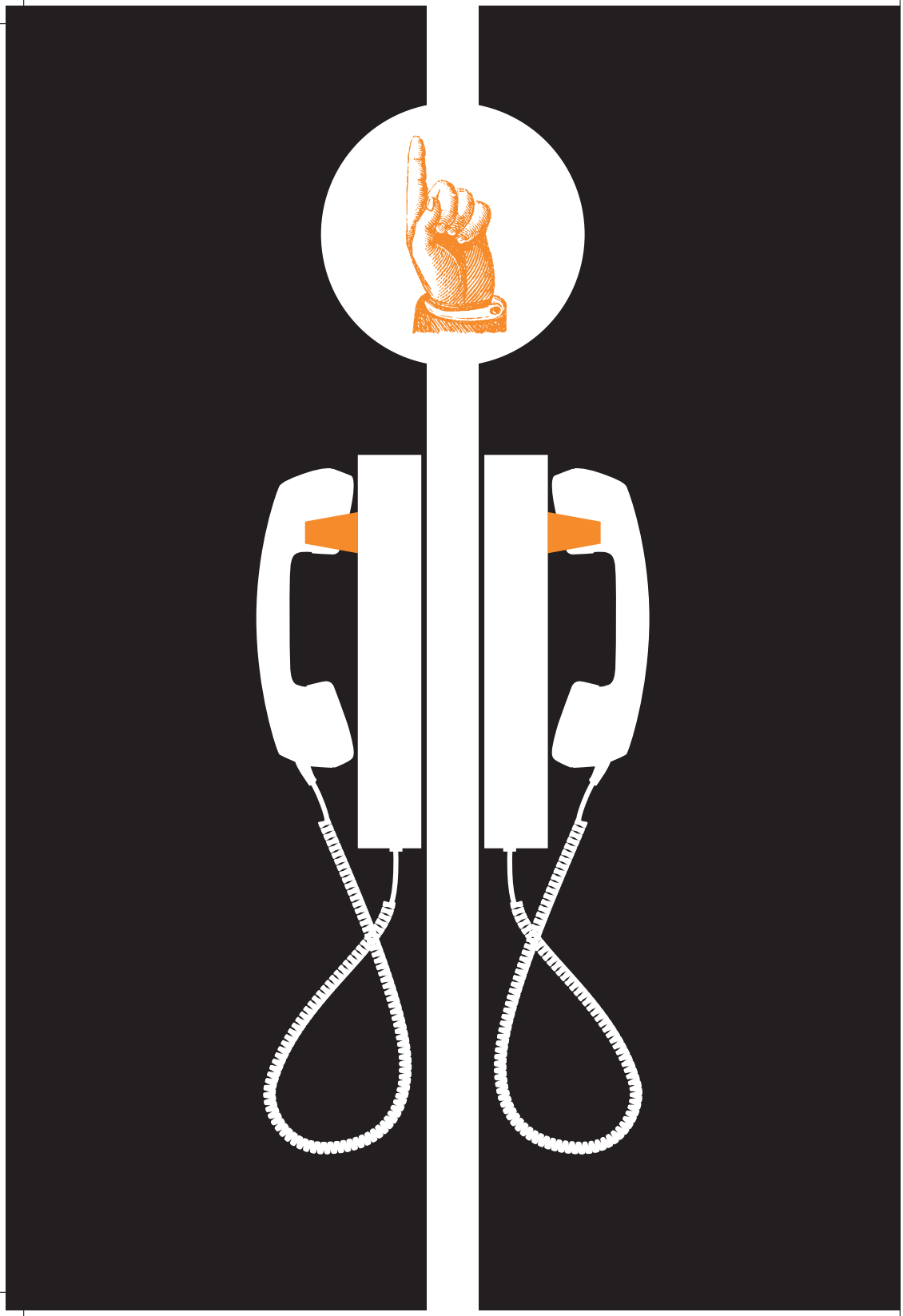

ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ เรื่องการจำกัดโควตา เยี่ยมญาติ 10 คน

นพพล อาชามาส
ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน
เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อ 17 ต.ค. 2557

ช่วงเดือนกันยายน 2557 มีรายงานข่าวถึงการเริ่มใช้กฎจำกัดการเยี่ยมญาติของผู้ต้องขังในเรือนจำหลายแห่งทั่วประเทศ โดยกฎนี้กำหนดให้ผู้ต้องขังทุกรายต้องส่งรายชื่อญาติมิตรที่ตนเองต้องการให้เข้าเยี่ยมจำนวน 10 ราย ให้กับเจ้าหน้าที่ บุคคลอื่นนอกเหนือจากนี้จะไม่ได้รับอนุญาตให้เยี่ยม

จากปัญหาดังกล่าว ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนจึงได้ทำหนังสือยื่นขอสำเนาเอกสารข้อบังคับในเรื่องดังกล่าว รวมทั้งรายละเอียด

ข้อบังคับอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเยี่ยมและติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขัง จากกรมราชทัณฑ์ โดยกรมราชทัณฑ์ได้ส่งสำเนาหนังสือข้อบังคับดังกล่าวให้กับทางศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน ในเดือนตุลาคม 2557

สำหรับข้อบังคับในเรื่องการจำกัดผู้เข้าเยี่ยม อยู่ใน “ข้อบังคับ

กรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเยี่ยมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขัง และการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2555" หมวด 1 เรื่องบุคคลภายนอกเข้าเยี่ยมหรือติดต่อผู้ต้องขัง ในข้อที่ 8 ซึ่งระบุว่า "เพื่อประโยชน์ด้านการควบคุมหรือความมั่นคงของเรือนจำ ผู้บัญชาการเรือนจำจะกำหนดให้ผู้ต้องขังแจ้งรายชื่อบุคคลภายนอกที่จะให้เข้ามาพบหรือติดต่อกับตนภายในเรือนจำไว้ล่วงหน้าก็ได้ รายชื่อบุคคลภายนอกนั้นให้มีจำนวนไม่เกิน 10 คน และหากจะแก้ไขเปลี่ยนแปลงก็ให้สามารถดำเนินการได้ โดยต้องแจ้งล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 30 วัน"

ในข้อ 8 วรรคต่อมา ยังระบุด้วยว่า "ในกรณีมีเหตุพิเศษ ผู้บัญชาการเรือนจำอาจพิจารณาอนุญาตให้บุคคลภายนอกนอกเหนือจากที่ได้แจ้งไว้ตามวรรคก่อน เข้าเยี่ยมหรือติดต่อกับผู้ต้องขังก็ได้"

เป็นที่น่าสังเกตว่า ข้อบังคับดังกล่าวมีการประกาศใช้โดยอธิบดีกรมราชทัณฑ์ มาตั้งแต่วันที่ 9 มีนาคม 2555 แต่ยังไม่ได้มีการนำมาใช้ปฏิบัติในช่วงก่อนหน้านี้แต่อย่างใด นอกจากนั้น จากตัวบทในข้อบังคับการใช้กฎดังกล่าวยังไม่ได้มีลักษณะบังคับให้ใช้เป็นการทั่วไป แต่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้บัญชาการเรือนจำในแต่ละแห่งจะกำหนดใช้หรือไม่ก็ได้

ทั้งนี้ นอกจากการจำกัดผู้เข้าเยี่ยมแล้ว ข้อบังคับนี้ยังกำหนดเรื่องการพูดคุยในระหว่างการเข้าเยี่ยมว่า ต้องพูดภาษาไทยโดยพูดให้เสียงดังพอให้เจ้าพนักงานได้ยิน และต้องยินยอมให้พนักงานฟังการสนทนา บันทึกเสียง หรือตัดการสื่อสาร หากการสนทนาเป็นไปโดยไม่เหมาะสม ในการพูดคุยระหว่างทนายความกับผู้ต้องขัง หากต้องการพูดคุยความลับจึงบอกให้เจ้าพนักงานออกไปอยู่ในระยะที่จะไม่ได้ยินการสนทนา

และหากบุคคลภายนอกที่ไม่ได้รับอนุญาต หรือที่ได้รับอนุญาตให้ติดต่อกับผู้ต้องขังได้กระทำผิดข้อบังคับนี้ เจ้าหน้าที่มีอำนาจดำเนินการให้ออกไปจากบริเวณเรือนจำ อีกทั้งมีอำนาจใช้กำลังพอสมควรที่จะให้บุคคลดังกล่าวออกไปพ้นจากเรือนจำได้หากมีการขัดขืน

John Doe

May 22, 2557 at 16:30 pm · ●

●❑❒❄○ ❇XXX○ ❄❑●❑❒ ▲❇▼
❁○❄▼ ❁●❇❑◆❁ ❁❄❁▼❁❄
○❁✳XXX❁○ ○❁✳■❁○✎ ❁❄
❒❑▲▲❇○◆▲ ❁❒❄❒❇❁○ ✶▼
❄❄❒❑✎ ❑◆❁❄❁○ ❑◆❇ ■❑■✌
❇■ ▲❄❄✎ ○❁✳■◆▲ ❋◆●❒❁
☆❄❑◆❄ ○❁❘❇○❄ ❒❑❒❒❑✎
❒❑▲▲❄▼ ■❄○XXX ●❄✳❇▼❇✍
○❁▲ ❁❄○❇■❇▲▼❒❁❁■▼✎
❁✳❒❇▲ ❁◆▼❄○ ○❑●❄▲✍
▼❇❁▲✌ ◆▼❇●❇▼❁▼❇▲
○❁✳■❁✎ ❇❑■❄▲▼❁○
☆▼❁XXX ○❄●❇❑❒❄○ ■❑▲✍
▼❒◆❄ ❑◆❁○❑◆❄✎ ❇❇ ❒❁✍
▼❇❑■❄○ ❒XXX❁✳❁❁■▼
○❁▼❄❒❇❁✎

รายงานสถานการณ์การแสดงออกออนไลน์ หลัง 22 พฤษภาคม 2557

ธนาธร ทนานนท์
ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน
เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อ 23 ต.ค. 2558

สถิติพฤติการณ์แห่งคดี จำนวน 14 คดี	
พฤติการณ์แห่งคดี	**จำนวนผู้ต้องหา/จำเลย**
1. โพสต์หรือแสดงความคิดเห็นผ่านโซเชียลมีเดีย (Youtube, Facebook, Prachatai)	9 คน
2. เผยแพร่ส่งต่อข้อมูลผ่านโซเชียลมีเดีย (E-mail, Facebook, 4Share, เว็บไซต์ส่วนตัว)	9 คน
3. อื่นๆ เช่น ถูกปลอม Facebook และนำไปโพสต์ข้อความหมิ่นฯ เป็นสมาชิกกลุ่มบน Facebook	6 คน

หมายเหตุ: บางคดีมีผู้ต้องหาถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในลักษณะเป็นเครือข่ายจึงมีพฤติการณ์แห่งคดีเพิ่มมากขึ้นแตกต่างกันออกไป

สถานการณ์การแสดงออกบนโลกออนไลน์

ภายหลังการรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนได้ให้ความช่วยเหลือผู้ต้องหาในคดีที่เกี่ยวข้องกับการแสดงออกบนโลกออนไลน์ จำนวน 14 คดี มีผู้ต้องหาหรือจำเลยรวม 24 คน ในจำนวนนี้มี 4 คน ถูกดำเนินคดีภายหลังคณะรักษาความสงบแห่งชาติเรียกรายงานตัว อีกจำนวนหนึ่งเป็นบุคคลที่ไม่ได้ถูกเรียกรายงานตัว ไม่เคยเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมือง หรือสนใจการเมืองมาก่อน โดยพฤติการณ์แห่งคดีก็มีความแตกต่างกันออกไป เช่น โพสต์เฟซบุ๊ก, แชร์คลิปวีดิโอ, อัปโหลดคลิปวีดิโอลงบนเว็บไซต์ หรือถูกปลอมเฟซบุ๊ก บางคดีผู้ต้องหาถูกฝากขังจนครบ 84 วัน แต่สุดท้ายเจ้าหน้าที่ต้องปล่อยตัวไป เพราะอัยการไม่ฟ้องภายในระยะเวลาที่กำหนด ทั้งนี้ **เมื่อพิจารณาคดีทั้งหมดพบว่ามี 8 คดี ถูกดำเนินคดีในศาลทหารตามประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 37/2557 โดยมีคดีที่อยู่ในศาลยุติธรรมเพียง 4 คดี เท่านั้น** ส่วนอีก 2 คดี ยังอยู่ในชั้นตำรวจ

ผู้ต้องหาหรือจำเลยบางราย หลังถูกจับกุมถูกนำไปกักตัว 7 วัน ตามกฎอัยการศึก ในระหว่างนี้เจ้าหน้าที่ได้ขอรหัสเฟซบุ๊กหรืออีเมล์ รวมทั้งเข้าตรวจค้นบ้านพัก พร้อมทั้งยึดคอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือหรือแท็บเล็ตไป และมีกรณีที่เจ้าหน้าที่ใช้เฟซบุ๊กของผู้ต้องหานัดพบกับบุคคลอื่น และติดตามจับกุมตัวมาดำเนินคดีอีก ในข้อหามิ่นสถาบันฯ

นอกจากนี้ ยังมีกรณีที่จำเลยถูกจับกุม โดยเจ้าหน้าที่ใช้วิธีเข้าถึงอีเมล์โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย และนำข้อความส่วนตัวที่ส่งระหว่างจำเลยและผู้รับ รวมทั้งเนื้อหาจากเว็บไซต์ที่มีลิงค์ปรากฏในอีเมล์ของจำเลยไป

ดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 (ความผิดฐานหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายพระมหากษัตริย์ฯ), มาตรา 116 (ความผิดฐานยุยง ปลุกปั่นให้เกิดความกระด้างกระเดื่องในบ้านเมือง) และ พ.ร.บ. คอมพิวเตอร์ฯ ถึงแม้ว่ากระบวนการเข้าถึงมูลดังกล่าวจะสามารถกระทำได้ตามกฎหมายของไทย คือพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 แต่ไม่ปรากฏว่าพนักงานอัยการอ้างคำร้องขอเข้าถึงข้อมูลตามกฎหมายเข้ามาในสำนวนแต่อย่างใด

บางกรณีพบว่า เจ้าหน้าที่ได้ติดตามพฤติกรรมการใช้เฟซบุ๊กของประชาชน แล้วนำข้อความในเฟซบุ๊กมาดำเนินคดี เห็นได้จากกรณีที่เจ้าหน้าที่ทหารเข้าแจ้งความนายอานนท์ นำภา จากการโพสต์เฟซบุ๊กจำนวน 5 ข้อความ และฟ้องนายพันธ์ศักดิ์ ศรีเทพ ในความผิดตามมาตรา 116 จากการโพสต์เฟซบุ๊กเช่นกัน

ด้านข้อหาที่ใช้ดำเนินคดีประชาชนจากการแสดงออกบนโลกออนไลน์พบว่า มีความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือ ในช่วงแรกจะใช้ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 ในการดำเนินคดีเป็นส่วนใหญ่ แต่ในช่วงหลังกลับดำเนินคดีตามมาตรา 116 มากขึ้น เช่น กรณีโพสต์ข้อความเรื่องปฏิวัติซ้อน หรือกล่าวหาว่า พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา โอนเงินไปต่างประเทศ ซึ่งเป็นข้อความที่ผู้โพสต์นั้นได้รับมาอีกทอดหนึ่ง

ในกรณีที่มีการตรวจยึดอุปกรณ์สื่อสารต่างๆ หากพิจารณาจากการยึดโทรศัพท์มือถือของนักศึกษา สมาชิกขบวนการประชาธิปไตยใหม่ พบว่า เจ้าหน้าที่ปฏิเสธไม่ให้ทนายความเข้าสังเกตการณ์การทำสำเนาข้อมูล โดยอ้างว่าเป็นกระบวนการภายในของตำรวจ แต่ได้นำเครื่องทำสำเนามาให้ดู และแจ้งว่าได้ทำสำเนาไว้สองชุด ชุดหนึ่งไว้ที่กองพิสูจน์หลักฐาน ในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ อีกชุดหนึ่งนำไปตรวจสอบต่อไป

เมื่อมองผลภายหลังการถูกดำเนินคดีพบว่า ในคดีที่ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนให้ความช่วยเหลือผู้ต้องหาและจำเลยที่ถูกดำเนินคดี

112 มีเพียง 3 รายเท่านั้นที่ไม่ถูกควบคุมตัวในเรือนจำ ส่วนที่เหลือไม่ได้รับการประกันตัว ทั้งเมื่อมีการสอบคำให้การ จำเลยส่วนใหญ่เลือกให้การรับสารภาพ โดยศาลทหารพิพากษาจำคุกกรรมละ 10 ปี ปัจจุบัน ในคดีที่ศาลมีคำพิพากษาแล้ว คดีที่มีโทษสูงสุดใน คือ คดีของนาย ธ. ศาลพิพากษาจำคุก 50 ปี จากการโพสต์เฟซบุ๊ก 5 ข้อความ โดยจำเลยให้การรับสารภาพ ศาลจึงลดโทษครึ่งหนึ่ง คงจำคุก 25 ปี แต่ในคดีตามมาตรา 116 ผู้ต้องหาและจำเลยส่วนใหญ่ได้รับการประกันตัว ทั้งนี้ ในคดี 116 ยังไม่มีคดีใดที่ศาลอ่านคำพิพากษา

สรุป

ภายหลังรัฐประหาร สถานการณ์การแสดงออกออนไลน์มีข้อจำกัดมากขึ้น ผ่านการเข้าถึงเฟซบุ๊กหรืออีเมล์ส่วนบุคคล จนผู้ใช้งานอินเตอร์-เน็ตถูกดำเนินคดีในหลายคดี ซึ่งเป็นคดีความมั่นคงทั้งสิ้น โดยหากเป็นความผิดในมาตรา 112 ผู้ต้องหาส่วนใหญ่ไม่ได้รับการประกันตัว และศาลทหารพิพากษาลงโทษจำคุกกรรมละ 10 ปี ส่วนในคดีมาตรา 116 ผู้ต้องหาและจำเลยส่วนใหญ่ได้รับการประกันตัว แต่ศาลยังไม่มีคำพิพากษาในคดีนี้

ที่ดิน
สารพัด
ประโยชน์
โปรด
ย้ายออก

ชาวบ้านโคกภูกระแต นครพนม นำร่องขึ้นศาล พิษเขตเศรษฐกิจพิเศษ

เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อ 1 ก.ย. 2558
ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน

จังหวัดนครพนมไล่ชาวบ้านออกจากที่สาธารณประโยชน์โคก–ภูกระแต – ดำเนินคดี รับนิคมอุตสาหกรรม – เขตเศรษฐกิจพิเศษ หลังชาวบ้านอาศัยอยู่มากว่า 70 ปี ปฏิเสธเจรจาระงับข้อพิพาท – หาที่ดินรองรับ

วันที่ 24 สิงหาคม 2558 ศาลจังหวัดนครพนมนัดพร้อมจำเลย 33 ราย ที่ถูกฟ้องในข้อหาบุกรุกครอบครองที่สาธารณประโยชน์โคกภูกระแต ต.อาจสามารถ อ.เมือง จ.นครพนม ในวันเดียวกันนี้ ศาลได้นัดหมายให้ทางจังหวัดนครพนมมาศาล และเปิดโอกาสให้จำเลยที่สมัครใจเข้าไกล่เกลี่ยเพื่อระงับข้อพิพาทกับทางจังหวัดนครพนม ซึ่งเป็นผู้ร้องให้ดำเนินคดี และขอให้ศาลสั่งให้ชาวบ้านรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกจากพื้นที่

แต่แล้วจังหวัดนครพนมกลับปฏิเสธที่จะเข้าไกล่เกลี่ย โดยให้คดีความเป็นไปตามกระบวนการทางกฎหมาย อีกทั้งยังมีหนังสือปฏิเสธข้อเสนอของชาวบ้านซึ่งเรียกร้องให้จัดหาที่ทำกินและที่อยู่อาศัยให้ใหม่ รวมทั้งจ่ายค่าชดเชย โดยจังหวัดมีข้อเสนอว่า จะรับชาวบ้านในพื้นที่พิพาทที่ถูกอพยพออกให้เข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมแทน

นอกจากนี้ ศาลยังได้ชี้แจงแก่จำเลยว่า ชาวบ้านทุกคนที่อาศัยในพื้นที่พิพาทต้องย้ายออก พร้อมทั้งรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง คนที่เข้ามาอยู่อาศัยก่อนการประกาศให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นที่สาธารณประโยชน์ สามารถรับสารภาพ และย้ายออกจากพื้นที่ได้โดยไม่ต้องโทษ แต่คนที่เข้ามาอาศัยอยู่ภายหลังการประกาศฯ จะต้องโทษคดีบุกรุกแผ้วถางที่สาธารณ-ประโยชน์อย่างแน่นอน ซึ่งหากรับสารภาพก็จะได้รับการลดหย่อนโทษ

ทั้งนี้ ในวันที่ 28 กันยายน 2558 ศาลนัดพิจารณาลับหลังจำเลย โดยมีคำสั่งให้อัยการโจทก์ จัดทำข้อมูลพื้นที่พิพาทเพื่อเป็นหลักฐานประกอบคดี

จากคำชี้แจงของศาล ดูเหมือนชาวบ้านที่อยู่ในที่สาธารณประโยชน์โคกภูกระแต ซึ่งนอกจากจำเลยทั้ง 33 รายนี้แล้ว ยังมีอีกกว่า 300 ครอบ-ครัว ที่กำลังจะตกเป็นจำเลย จะไม่มีทางเลือกอื่น นอกจากรับสารภาพและย้ายออกจากพื้นที่ไป หรือบางคนอาจมีโทษต้องถูกจำคุกด้วย เช่นเดียวกับคดีพิพาทเรื่องที่ดินระหว่างรัฐกับประชาชนคดีอื่นๆ ซึ่งมักจะลงเอยด้วยการที่ชาวบ้านต้องออกจากพื้นที่ และสูญเสียที่อยู่ที่ทำกิน ไม่ว่าจะแพ้หรือชนะคดี

แต่หากพูดบนฐานเรื่องสิทธิในการมีที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน ชาวบ้านมีสิทธิที่จะอยู่ที่โคกภูกระแตต่อไป หรือเรียกร้องให้รัฐหาที่ดินรองรับพร้อมเงินชดเชยที่จะใช้ในการลงทุนเพื่อทำการเกษตร หรือประกอบอาชีพใหม่หรือไม่ ลองย้อนกลับไปดูความเป็นมาของที่พิพาทที่จังหวัดนครพนมอ้างเป็นเจ้าของ และเหตุแห่งคดี

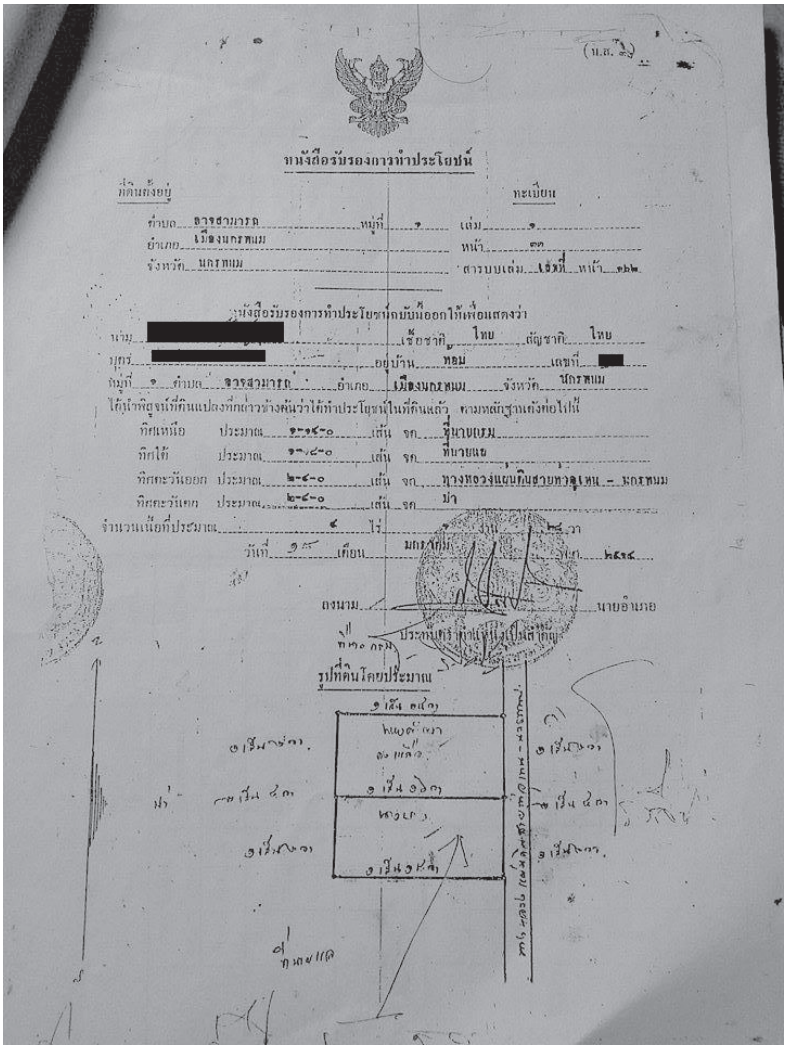

หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3)
ของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในที่ดินที่ถูกไล่ที่

ที่สาธารณะโคกภูกระแต: ประชาชนมีสิทธิได้อยู่หรือไม่

จากคำบอกเล่าของคนรุ่นปู่ย่า ชาวบ้านได้เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เรียกกันว่า ภูกระแต ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2484 ต่อมา ในปี พ.ศ. 2501 ชาวบ้านได้แจ้งการครอบครองที่ดินกับทางราชการ มีหลักฐานเป็นใบ ส.ค.1 และ น.ส.2 โดยได้ปลูกสร้างบ้านเรือนและทำประโยชน์ในที่ดินดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง

พ.ศ. 2514 ทางราชการได้ออก น.ส.3 ก. และ น.ส.3 ข. ให้แก่ชาวบ้าน แต่แล้วในปี พ.ศ. 2517 นายปอ สีสัน ผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้น (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ได้มาขอใบ น.ส.3 จากชาวบ้านทั้งหมด โดยบอกว่าจะเอาไปออกเป็นโฉนดให้ แต่ก็มีบางรายที่ออกไปอยู่ตามไร่ตามนา ผู้ใหญ่บ้านไม่ได้ตามออกไปเก็บ น.ส.3 เวลาผ่านไป โดยที่ชาวบ้านก็ยังไม่ได้รับใบโฉนด ในปี พ.ศ. 2521 ราชการได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) เลขที่ 4871 ให้ภูกระแตบ้านห้อม เนื้อที่ 2938-2-47 ไร่ เป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ที่ราษฎรใช้ร่วมกัน โดยมีแนวเขตทับที่ดินของชาวบ้านที่อยู่อาศัยมานานแล้ว

ปี พ.ศ. 2538-2539 โดยการนำของประธานสภาตำบลอาจสามารถและผู้ใหญ่บ้านบ้านห้อม ชาวบ้านได้ทำหนังสือขอความเป็นธรรมถึง พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ รองนายกฯ และ ส.ส.จ. นครพนม รวมถึงผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนม เรื่องการประกาศเขตที่สาธารณประโยชน์ทับที่ชาวบ้าน และให้พิจารณาดำเนินการให้ชาวบ้านที่ครอบครองที่ดินได้รับเอกสารสิทธิ์ แต่ทางราชการก็ไม่มีการดำเนินการใดๆ

ปัจจุบัน ที่สาธารณประโยชน์โคกภูกระแตตามที่ราชการออก นสล. เป็นที่ตั้งของ 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านห้อม ม.1 บ้านไผ่ล้อม ม.4 บ้าน

อาจสามารถ ม.6 และบ้านห้อม ม.11 มีชาวบ้านกว่า 400 หลังคาเรือน โดยที่บางคนมี น.ส.3 บางคนถือเพียงใบสำเนาที่บ่งบอกว่าทางราชการเคยออก น.ส.3 ให้ และบางคนยังถือ น.ส.2 ไว้

พื้นที่ที่สาธารณประโยชน์ส่วนที่ทาง
จังหวัดนครพนมประกาศให้ที่เป็นพื้นที่นิคมอุตสาหกรรม

ดำเนินคดี หลังชาวบ้านยังไม่ตกลงย้ายออก เหตุไม่พอใจมาตรการชดเชย

ต้นเดือนกรกฎาคม 2557 จังหวัดนครพนม และ กอ.รมน.จ.นครพนม ได้จัดประชุมชาวบ้านประมาณ 3-4 ครั้ง ชี้แจงข้อมูลว่า จังหวัดได้ประกาศให้ที่สาธารณประโยชน์โคกภูกระแตส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่นิคมอุตสาหกรรม จึงขอให้ชาวบ้าน 52 ราย ที่มีรายชื่อเป็นผู้อาศัยในพื้นที่ดังกล่าวออกจากพื้นที่นั้น โดยจังหวัดจะจ่ายค่าชดเชยให้ตามขนาดที่ดินที่ถือครอง ชาวบ้านส่วนหนึ่งเกรงว่าเงินชดเชยดังกล่าวจะไม่พอในการไปหาที่อยู่และที่ทำกินแห่งใหม่ จึงเสนอให้รัฐจัดหาที่ทำกินและที่อยู่อาศัยให้ รวมทั้งจ่ายค่าชดเชยเพื่อใช้ในการลงทุนประกอบอาชีพต่อไป แต่ไม่มีหน่วยงานไหนรับข้อเสนอ ในการประชุมครั้งสุดท้าย เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2557 เจ้าหน้าที่ได้ให้ชาวบ้านเซ็นยินยอมออกจากพื้นที่ มีชาวบ้านลงชื่อประมาณ 10 ราย เท่านั้น

วันที่ 29 กรกฎาคม 2557 เวลาประมาณ 06.00 น. ทหารพร้อมอาวุธครบมือประมาณ 30 นาย พร้อมทั้ง เจ้าหน้าที่ตำรวจ และส่วนท้องถิ่น ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปลัด อบต. ได้ลงมาในพื้นที่ กระจายกำลังไปตามบ้าน และเข้าไปนำตัวเจ้าบ้านจำนวน 14 ราย ซึ่งเป็นกลุ่มที่ยังไม่เซ็นยินยอมออกจากพื้นที่ โดยไม่มีการแจ้งข้อกล่าวหา บอกเพียงแค่ว่าเชิญไปคุยกับที่ดินจังหวัด บางคนได้รับการแจ้งว่าจะเชิญไปคุยกับผู้ว่าฯ และนายอำเภอ ชาวบ้านจึงยินยอมไปด้วยดี แต่เจ้าหน้าที่กลับพาชาวบ้านไป สภ.เมืองนครพนม มีการเจรจาให้ชาวบ้านรื้อบ้านออกจากพื้นที่ภายใน 30 วัน แต่ชาวบ้านยังไม่ยินยอม เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงทำ

บันทึกการจับกุม และแจ้งข้อกล่าวหาว่า บุกรุก แผ้วถาง พื้นที่สาธารณ-ประโยชน์ โดยชาวบ้านถูกควบคุมตัวไว้ในห้องสอบสวนนานกว่า 5 ชั่วโมง ก่อนที่จะได้รับการประกันตัวออกมา

ทหารและกฎอัยการศึก กับโครงการพัฒนาเศรษฐกิจ

การประชุมเจรจากับชาวบ้านเริ่มมีขึ้นหลังรัฐประหารไม่นาน โดยมี กอ.รมน. เข้าร่วม เมื่อไม่สามารถเร่งรัดให้ชาวบ้านยินยอมย้ายออกได้ ก็ใช้กำลังทหารเป็นหลักเข้าควบคุมตัวชาวบ้านส่วนหนึ่งออกมาจากพื้นที่ และนำไปแจ้งข้อกล่าวหาที่สถานีตำรวจ ในบันทึกการจับกุมระบุว่า ชุดจับกุมอาศัยอำนาจตามกฎอัยการศึก

ชาวบ้าน 1 ใน 14 ราย ที่ถูกเจ้าหน้าที่ทหารควบคุมตัว เล่าว่า ระหว่างที่ตนขอเจ้าหน้าที่ทหารเข้าไปเปลี่ยนเสื้อผ้า มีทหาร 4–5 นาย ยืนล้อมตนอยู่ และบางคนใช้ปืนสะกิดหลังเพื่อเร่งให้ตนเดินออกมาจากห้อง

การใช้ทหารและกฎหมายเผด็จการมาเป็นตัวช่วย ในการจัดการปัญหาพิพาทที่รัฐหรือนายทุนมีกับประชาชน เกิดขึ้นในพื้นที่และกรณีปัญหาอื่นๆ อีกมากมายในช่วงหลังรัฐประหารเป็นต้นมา ไม่ว่าจะเป็นกรณีเหมืองทอง จ.เลย, กรณีปิโตรเลียมบ้านนามูล จ.ขอนแก่น, กรณียึดพื้นที่/ตัดยาง ทั่วประเทศ หรือกรณีพิพาทในที่ดินที่ถูกประกาศเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษในจังหวัดอื่นๆ ทหารเข้ามาแสดงตัวเป็นตัวกลางช่วยจัดการปัญหา แต่ที่จริงแล้วก็คือการร่วมมือกับอีกฝ่าย กดดัน คุกคาม และบังคับให้ชาวบ้านต้องสยบยอม ภายใต้นโยบายต่างๆ ของรัฐบาลทหาร ที่เร่งเดินหน้าโครงการพัฒนาเศรษฐกิจ

กรณีที่สาธารณประโยชน์โคกภูกระแต สันนิษฐานได้ว่า จังหวัดนครพนมเล็งไว้เป็นพื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจมาก่อนหน้านี้แล้ว เนื่องจากอยู่ในบริเวณสะพานมิตรภาพแห่งที่ 3 (นครพนม-คำม่วน) หลังการรัฐประหาร อำนาจทหารและราชการที่ไม่ได้ยึดโยงกับประชาชนจึงจับมือกันฉวยใช้อำนาจพิเศษเพื่อให้ชาวบ้านออกจากพื้นที่ดังกล่าวโดยเร็ว แต่เมื่อชาวบ้านยังไม่ยินยอมการดำเนินคดีจึงเกิดขึ้น

วางแผน “พัฒนา” แต่ไร้มาตรการรองรับ

หลังการจับกุมชาวบ้าน 14 รายแรก เจ้าหน้าที่ทยอยเรียกตัวชาวบ้านอีกกว่า 20 ราย เข้ามารับทราบข้อกล่าวหา นอกจากนี้ ชาวบ้านทราบมาจากตำรวจว่า ผู้ที่อาศัยในเขตพื้นที่โคกภูกระแตที่เหลืออีกประมาณสามร้อยกว่าราย เจ้าหน้าที่ก็จะทยอยเรียกตัวเรื่อยๆ

การใช้กฎหมายจัดการปัญหาพิพาทในที่ดินอย่างเด็ดขาด แม้เมื่อคดีขึ้นสู่ชั้นศาล และศาลเปิดให้มีการเจรจาไกล่เกลี่ย เพื่อให้คดีความยุติ จังหวัดนครพนมก็เลือกที่จะปฏิเสธช่องทางในการตอบสนองความต้องการของชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบ แสดงให้เห็นว่าฝ่ายรัฐวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเน้นความรวดเร็ว เด็ดขาด ภายใต้อำนาจเผด็จการ ซึ่งนอกจากจะไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการวางแผนแล้ว ยังไม่มีมาตรการรองรับผู้ที่ได้รับผลกระทบ ให้พวกเขาสามารถดำรงชีวิตต่อไปได้อย่างสมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

หากต่อสู้กันในทางกฎหมายแล้ว รัฐผู้ถือกฎหมายและมีแนวคิดว่าทรัพยากรทุกอย่างเป็นของรัฐ ก็ย่อมเป็นฝ่ายได้เปรียบอยู่เสมอ แม้ออก

น.ส.3 ให้ชาวบ้านแล้ว ก็ยังเก็บคืน แล้วออก นสล. ทับได้ แม้ชาวบ้านจะพิสูจน์ได้ว่า มีสิทธิ์ครอบครองก่อนการประกาศ นสล. แต่สุดท้ายก็คงไม่พ้นถูกการใช้อำนาจตาม มาตรา 44 ทำให้พื้นที่ตกเป็นของราชพัสดุ เพื่อเป็นพื้นที่พัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ บีบบังคับให้ชาวบ้านต้องออกจากที่ดินที่ตั้งรกรากมา

เนื่องจากคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ได้ออกประกาศฉบับที่ 2/2558[1] ลงวันที่ 24 เมษายน 2558 ให้ ต.อาจสามารถและตำบลอื่นๆ รวม 13 ตำบล เป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษนครพนม และเมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2558 คณะอนุกรรมการด้านการจัดหาที่ดินและบริหารจัดการ กำหนดให้ที่สาธารณประโยชน์โคกภูกระแต ต.อาจสามารถเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ จ.นครพนม จะนำมาใช้ประโยชน์ในเขตเศรษฐกิจพิเศษระยะที่ 2[2]

ถ้าการเมืองเป็นประชาธิปไตย รัฐบาลมาจากการเลือกตั้ง ชาวบ้านยังมีทางเลือกที่จะต่อสู้ในเชิงนโยบาย ให้ชะลอการดำเนินคดี ให้ยกเลิกพื้นที่สาธารณประโยชน์ที่ประชาชนไม่ได้ใช้ร่วมกัน หรือยกเลิกเขตเศรษฐกิจได้ แต่บรรยากาศการเมืองเผด็จการเช่นนี้ หนทางนั้นดูเหมือนจะยากลำบาก

ชาวบ้านธรรมดาอีกจำนวนมากก็จะต้องเดินทางขึ้นศาล และกลายเป็นคนไร้ที่อยู่ที่ทำกินของประเทศนี้ไปโดยปริยาย

---

[1] "ประกาศคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ฉบับที่ 2/2558 เรื่อง กำหนดพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ระยะที่ 2," *สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ*, http://www.nesdb.go.th/esdps/ประกาศ กนพ. 2-2558 พื้นที่ระยะสอง.pdf

[2] "เปิดลายแทงที่ดินเขต ศก. พิเศษเฟส 2 ไฟเขียวเอกชนผุดนิคมอุต 4 จว. นำร่อง," *ประชาชาติธุรกิจ*, 11 มิถุนายน 2558, http://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1434010509

คดีความภายหลังการรัฐประหาร

ประมวลสถานการณ์ คดีที่เกิดขึ้นหลัง รัฐประหาร 2557

รายงานทั้ง 5 ชิ้นที่รวบรวมมานี้ล้วนเป็นคดีที่อยู่ภายใต้การพิจารณา ของศาลยุติธรรมและศาลทหาร แต่ก็เป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นเมื่อเทียบกับคดีทั้งหมดที่เกิดขึ้น ในครั้งนี้เป็นการรวบรวมคดีที่ประชาชนได้รับผลกระทบจากการรัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เมื่อ 22 พฤษภาคม 2557 ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเกิดจากการใช้เสรีภาพในการแสดงออกทั้งการชุมนุมเดินขบวน การวิพากษ์วิจารณ์ คสช. คดีที่เกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงและคดีครอบครองอาวุธทั้งจากเหตุที่เกิดขึ้นก่อนและหลังการรัฐประหาร ซึ่งมีทั้งที่เกี่ยวกับเหตุทางการเมืองหรือเป็นเพียงการครอบครองอาวุธที่ไม่มีใบอนุญาต และคดีที่เกิดขึ้นจากการออกนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจต่างๆ เช่น เขตเศรษฐกิจพิเศษ

จากการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายของศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนในหลายคดีทำให้พบว่า ในกระบวนการต่างๆ ตั้งแต่ชั้นจับกุมจนถึงการพิจารณาคดีในศาล มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนทั้งการควบคุมตัวโดยมิชอบ การนำตัวผู้ต้องสงสัยไปควบคุมตัวโดยไม่เปิดเผยสถานที่เพื่อสอบสวนโดยอาศัยกฎอัยการศึกเป็นเวลา 7 วัน และระหว่างถูกควบคุมตัวก็ไม่มีสิทธิพบทนายความหรือบุคคลที่ตนไว้ใจ นอกจากนี้ยังได้รับการร้องเรียนถึงการซ้อมทรมานเพื่อให้รับสารภาพ และเมื่อเข้าสู่ชั้นฝากขัง

ก็ยังไม่ได้รับสิทธิในการประกันตัว ในชั้นพิจารณาคดี หากเป็นคดีข้อหาหมิ่นสถาบันพระมหากษัตริย์ ศาลยังมีคำสั่งให้พิจารณาคดีลับ นอกจากนี้ในหลายคดีแม้จะไม่สั่งพิจารณาลับ แต่การเข้าถึงการพิจารณาคดีก็เป็นไปได้ยาก เนื่องจากมีการห้ามไม่ให้ผู้ไม่เกี่ยวข้องในคดีเข้าห้องพิจารณาคดีหรือบริเวณศาล

แม้จะไม่มีตัวเลขที่แน่ชัดว่าศาลยุติธรรมพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับการรัฐประหารเป็นจำนวนเท่าใด แต่คดีที่ผู้ต้องหาเป็นพลเรือนแต่ศาลทหารเป็นผู้พิจารณาตั้งแต่การรัฐประหาร จนถึง 30 กันยายน 2558 มีคดีที่พลเรือนถูกดำเนินคดี 1,408 คดี คิดเป็นจำนวนผู้ต้องหาและจำเลยรวม 1,629 คน[1] ซึ่งเป็นผลพวงมาจาก คำสั่ง คสช. ฉบับที่ 37/2557 และ 38/2557 ซึ่งครอบคลุมไปถึงคดีตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 116 เรื่องยุยงปลุกปั่นด้วย โดยมีการใช้กฎหมายมาตรานี้ควบคุมสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกของประชาชน

อีกทั้งคดีที่เกิดก่อนยกเลิกการประกาศใช้กฎอัยการศึกเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2558 และอยู่ในการพิจารณาพิพากษาของศาลทหาร ส่งผลให้ไม่สามารถอุทธรณ์และฎีกาได้เพราะเป็น “สถานการณ์พิเศษ” กระบวนการจึงถูกเร่งรัดการพิจารณาพิพากษาให้เป็นไปอย่างรวดเร็ว อันเป็นการซ้ำเติมปัญหาในกระบวนการยุติธรรมภายใต้ คสช. อีกทางหนึ่ง

การคาดหวังว่าจะได้รับความไว้ใจและศรัทธาจากประชาชนที่ตกอยู่ภายใต้กระบวนการยุติธรรมที่ไม่เป็นธรรมนี้ อย่างที่อยู่ในท่อนฮุคติดหูในเพลง “คืนความสุขให้ประเทศไทย” ที่แต่งโดย พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้า คสช. คงจะเป็นไปได้ยาก

[1] “เปิดสถิติการดำเนินคดีพลเรือนในศาลทหาร,” *ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน*, 13 พฤศจิกายน 2558, https://tlhr2014.wordpress.com/2015/11/13/static-case-in-military-court/

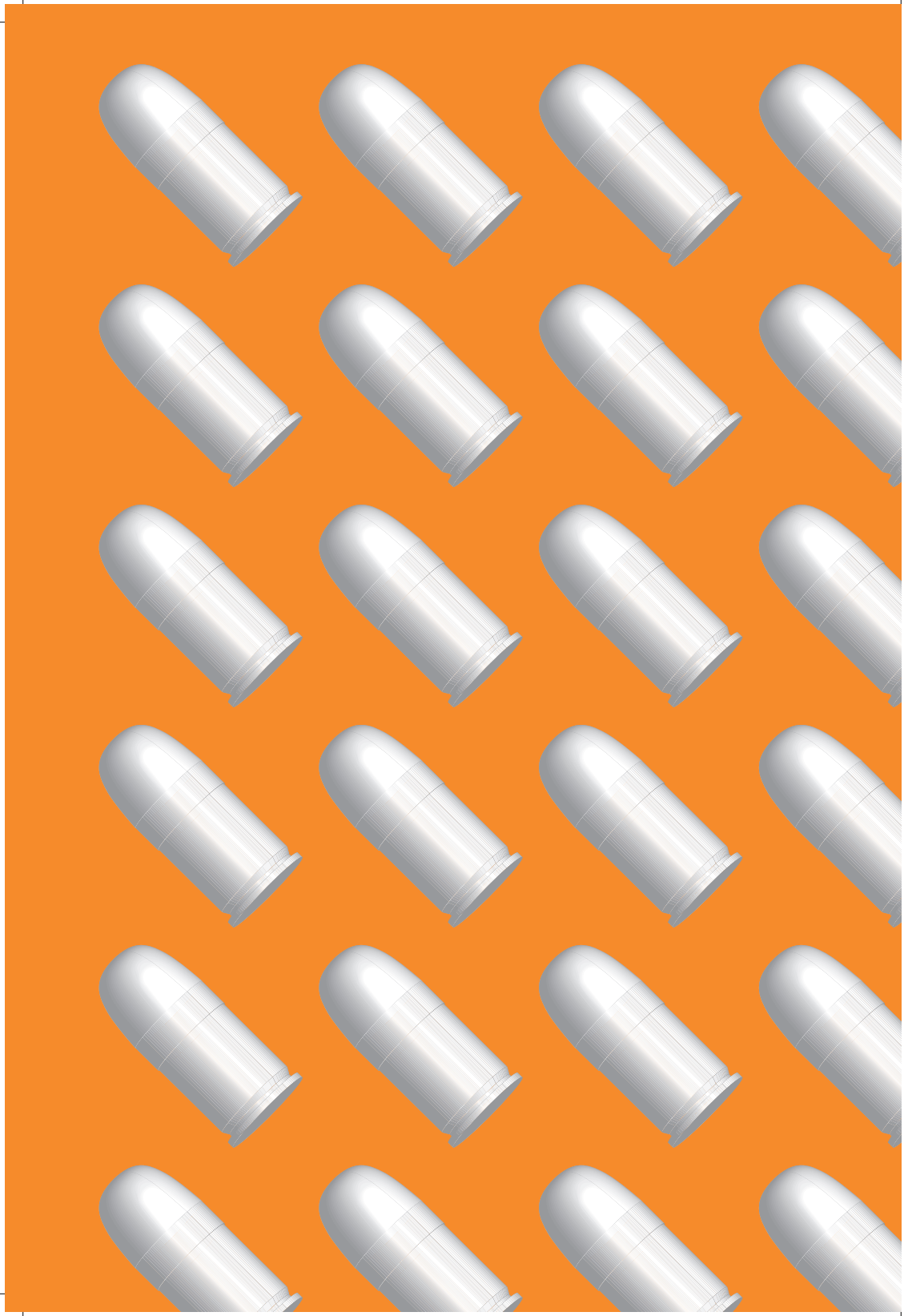

คดีอาวุธและการเมือง : M79 ระเบิด เวที กปปส. หน้าห้าง BIG C เมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2557

4 กันยายน 2558 เวลา 9.00 น. ศาลอาญากรุงเทพใต้มีนัดฟังคำ พิพากษาคดีใช้เครื่องยิงกระสุนระเบิด M79 ลงที่หน้าห้าง Big C ราชดำริ เมื่อ 17.00 น. วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2557 ในขณะที่มีการชุมนุมของ กปปส. แรงระเบิดส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต 3 ราย บาดเจ็บสาหัส 9 ราย บาดเจ็บ 12 ราย และทรัพย์สินเสียหาย คดีนี้มีจำเลย 4 คนคือ นายชัชวาล (ชัช) ปราบบำรุง (จำเลยที่ 1), นายสมศรี (เยอะ) มาฤทธิ์ (จำเลยที่ 2), นายสุนทร (ทร) ผิผ่วนนอก (จำเลยที่ 3) และนายทวีชัย (วี) วิชาคำ (จำเลยที่ 4) ซึ่งตำรวจจับกุมเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2557 แต่ถูกควบคุมตัวโดยทหารอยู่ก่อนที่กองพันสารวัตรทหารที่ 11 และยึดรถกระบะ 3 คัน โดยศาลชั้นต้นพิพากษาประหารชีวิต แต่จำเลยให้การรับสารภาพในชั้นสอบสวน จึงลดโทษเหลือจำคุกตลอดชีวิต จำเลยทั้ง 4 คน ตัดสินใจอุทธรณ์คำพิพากษา

ย้อนกลับไปช่วงปลายปี 2556 ถึงต้นปี 2557 ระหว่างที่ยังมีการชุมนุมเรียกร้องให้ปฏิรูปก่อนเลือกตั้ง ของคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือ กปปส. ที่กรุงเทพฯ และตามจังหวัดต่างๆ ได้มีเหตุการณ์ความรุนแรงจากการใช้อาวุธปืนและระเบิดยิงเข้าใส่ที่ชุมนุมของ กปปส. หลายครั้ง โดยยังไม่สามารถจับคนร้ายได้

วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2557 ราว 5 โมงเย็น เกิดเหตุระเบิดขึ้นที่หน้าห้าง Big C ราชดำริ ที่มีการชุมนุมของ กปปส. โดย “กระสุนระเบิดขนาด 40 มม.” หรือที่ถูกเรียกแทนด้วยชื่อ “M79” ซึ่งเป็นเพียงชื่อของเครื่องยิงกระสุนระเบิดรุ่นหนึ่งไปโดยปริยาย เสมือนเรียกผงซักฟอกว่า “แฟ้บ” แรงระเบิดส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต 3 ราย เป็นเด็ก 2 ราย และผู้ใหญ่ 1 ราย และมีผู้ได้รับบาดเจ็บ 21 ราย ในจำนวนนี้มีผู้บาดเจ็บสาหัส 9 ราย

ภายหลังเหตุการณ์ ผู้คนในสังคมต่างตั้งข้อสันนิษฐานถึงความเป็นไปได้ต่างๆ ทั้งในประเด็นรูปแบบการก่อเหตุและผู้ลงมือกระทำ โดยที่พยานหลักฐาน ณ เวลานั้นยังคงคลุมเครือ นี่เป็นอีกเหตุการณ์หนึ่งในช่วงเวลานั้นที่ไม่สามารถจับกุมตัวผู้ลงมือกระทำผิดได้เช่นเดียวกับกรณีอื่นๆ

3 เดือนล่วงเลยผ่านไป 22 พฤษภาคม 2557 เกิดการรัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ คสช. ซึ่งก่อนหน้านั้นเพียง 2 วัน ได้มีการประกาศกฎอัยการศึกก่อนแล้ว เมื่อ คสช. ประกาศเข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลขณะนั้น คสช. ออกประกาศเพื่อเรียกบุคคลเข้ารายงานตัว และยังจับกุมตัวบุคคลต่างๆ โดยที่บุคคลจำนวนมากถูกสันนิษฐานว่ามีความเกี่ยวข้องกับคดีการใช้อาวุธในช่วงก่อนการรัฐประหาร ผู้ถูกจับกุมเกือบทั้งหมด ภายหลังถูกจับกุมจะถูกเจ้าหน้าที่ทหารใช้กฎอัยการศึกนำตัวไปควบคุมไว้ในค่ายทหารเพื่อทำการสอบสวนเป็นระยะเวลาสั้นบ้างยาวบ้าง แต่ส่วนใหญ่จะครบ 7 วัน ตามอำนาจที่ให้ไว้ในกฎอัยการศึก และบางรายยังถูกควบคุมตัวยาวนานเกินกว่าอำนาจที่ให้ไว้ตามกฎอัยการศึกอีกด้วย

สภาพที่เกิดเหตุ ภาพจาก Nation TV

กระบวนการจับกุมและสอบสวนอันน่าเคลือบแคลง

หลัง คสช. ทำรัฐประหารเพียงเดือนเศษ ในวันที่ 6–8 กรกฎาคม 2557 นายชัชวาล (ชัช) ปราบบำรุง, นายสุนทร (ทร) ผิผ่วนนอก, นายสมศรี (เยอะ) มาฤทธิ์ และนายทวีชัย (วี) วิชาคำ ทั้ง 4 คน ถูกจับกุมโดยทหาร โดยใช้อำนาจควบคุมตัวตามกฎอัยการศึก และพวกเขาถูกนำตัวไปสอบสวนในค่ายทหารโดยไม่มีโอกาสได้ติดต่อญาติหรือทนายความ และไม่ทราบแม้แต่ตนเองถูกควบคุมตัวอยู่ที่ใดเป็นเวลา 8–9 วัน ซึ่งเกิน

ระยะเวลาที่กฎอัยการศึกได้อนุญาตไว้ และทั้ง 4 คน ไม่มีทนายความอยู่ด้วยระหว่างการสอบสวนทั้งตอนที่อยู่ในการควบคุมของทหารและการสอบสวนของตำรวจ ภายหลังการสอบสวนพวกเขาทั้ง 4 รับสารภาพ

เมื่อเจ้าหน้าที่ทหารสอบสวนเสร็จสิ้นก็นำตัวพวกเขาทั้ง 4 ส่งให้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ สน. ลุมพินี ในวันที่ 15 กรกฎาคม เนื่องจากจุดเกิดเหตุอยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของ สน. ลุมพินี ตำรวจได้ดำเนินการจับกุมตามหมายจับศาลอาญากรุงเทพใต้ที่ออกหมายจับวันที่ 13 กรกฎาคม 2557 ซึ่งหมายความว่าพวกเขาอยู่ในการควบคุมตัวของทหารเกินระยะเวลาที่กฎอัยการศึกได้ให้อำนาจไว้ จากนั้นพวกเขาถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจพาไปแถลงข่าวและทำแผนประกอบคำรับสารภาพในที่เกิดเหตุ

การแถลงข่าวในวันนั้นสรุปได้ว่า เจ้าหน้าที่ได้จับกุมนายชัชวาล นายทวีชัย นายสุนทร และนายสมศรี พร้อมยึดของกลางเป็นรถกระบะ 3 คัน เครื่องยิงลูกระเบิด M79 จำนวน 1 เครื่อง กระสุนระเบิดชนิด 40 มม. จำนวน 25 ลูก ปืน M16 1 กระบอก กระสุนขนาด 5.56 มม. 70 นัด ปืนไรเฟิล 1 กระบอก และระเบิดขว้าง 5 ลูก

ในการแถลงข่าวพวกเขารับสารภาพว่ามีการวางแผนที่บ้านพักแห่งหนึ่งย่านสายไหม ขณะก่อเหตุได้ใช้รถยนต์กระบะ 3 คัน โดยมีรถนำขบวน ตามด้วยรถที่คนร้ายก่อเหตุยิงลูกระเบิด และรถปิดท้ายขบวน

เบื้องต้น นายทวีชัยรับสารภาพว่า ตนเองเป็นคนยิงลูกระเบิดจากในรถ ขณะรถกำลังชะลอความเร็วเหลือประมาณ 40–50 กม./ชม. โดยยิงจากบริเวณสะพานข้ามแยกประตูน้ำ ก่อนหลบหนีไปที่บ้านพักในซอยสายไหมเลขที่ 75/1

ภายหลังแถลงข่าวและทำแผนประกอบคำรับสารภาพ พนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนทั้ง 4 คน ที่ สน. ลุมพินี และได้นำตัวไปขอฝากขังที่ศาลอาญากรุงเทพใต้ในวันที่ 16 กรกฎาคม และถูกนำตัวไปขังที่เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร

ต่อมาศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนได้รับเรื่องร้องเรียนจากญาติของจำเลยทั้ง 4 คนว่า จำเลยทั้ง 4 ถูกทำร้ายร่างกายและข่มขู่ให้รับสารภาพในระหว่างการควบคุมตัวของฝ่ายทหาร

กรณีของนายชัชวาลซึ่งถูกจับกุมเป็นคนแรก เขาและภรรยาถูกจับกุมใน จ.เชียงราย หลังจากเดินทางไปทำธุระเรื่องที่ดิน โดยเจ้าหน้าที่ทหารราว 50 นาย พร้อมอาวุธครบมือ เข้าจับกุมระหว่างพักอยู่ในโรงแรมแห่งหนึ่งใน จ.เชียงราย และถูกควบคุมตัวขึ้นรถตู้ เขาถูกปิดตาโดยตลอดและถูกข่มขู่ให้สารภาพมาให้หมด ไม่เช่นนั้นภรรยาของเขาที่เดินทางมาด้วยกันและถูกคุมตัวแยกในรถอีกคันอาจจะไม่ปลอดภัย เขาเดาว่าถูกพาเข้ากรุงเทพฯ

เมื่อถึงที่หมายเขาถูกมัดมือไพล่หลังและถูกทำร้ายร่างกายโดยชายสวมหน้ากากรูปสัตว์ 2 คน ประมาณครึ่งชั่วโมง จากนั้นถูกนำตัวไปขึ้นรถตู้และถูกทำร้ายร่างกายเป็นระยะอีกราว 3–4 ชม. ก่อนถูกนำตัวเข้าไปในอาคารซึ่งเขาคิดว่าถูกพาเดินลงไปยังห้องใต้ดิน มีการนำสายไฟพันสำลียัดเข้าไปในช่องทวารหนัก อีกส่วนหนึ่งนำมามัดที่อวัยวะเพศ เอาน้ำราดแล้วปล่อยกระแสไฟช็อต เมื่อร้องก็ถูกถุงพลาสติกดำคลุมศีรษะทำให้ร้องไม่ได้และหายใจติดขัด นอกจากนี้ยังมีการนำปืนพกสั้นยัดใส่ปากพร้อมบังคับให้สารภาพว่านำอาวุธไปซ่อนไว้ที่ใด

ภรรยาของนายชัชวาลที่เดินทางมาด้วยกัน แม้จะไม่ใช่เป้าหมาย แต่ก็ถูกจับกุมและควบคุมตัวไว้หลายวันเช่นกันจึงได้รับการปล่อยตัว แต่ภายหลังก็ถูกตั้งข้อหาเกี่ยวกับอาวุธสงครามและออกหมายจับ

นายสุนทร และนายทวีชัย ถูกทหารจับพร้อมกัน ในวันที่ 8 กรกฎาคม เวลาประมาณบ่าย 2 โมง เนื่องจากนายทวีชัยนำรถจักรยานยนต์ไปซ่อมที่ร้านของนายสุนทรซึ่งเป็นบ้านด้วย โดยบุคคลที่คาดว่าน่าจะเป็นทหารนอกเครื่องแบบสั่งให้นอนคว่ำเอามือไพล่หลังแล้วใช้สายเคเบิลรัดแขน นำผ้าสีดำมาปิดตาและใช้หมวกคลุมหัวทับลงไป เมื่อนายสุนทร

ร้องขอชีวิต ทหารก็เอาเท้ามากระทืบกลางหลังแล้วนำตัวนายสุนทรและนายทวีชัยขึ้นรถไปพร้อมกับจับกุมลูกชายของนายสุนทรที่ช่วยงานอยู่ในร้านไปด้วย ทั้งหมดถูกปิดตาด้วยผ้าสีดำเหมือนกันและถูกนำตัวขึ้นรถมาที่ค่ายทหารแห่งหนึ่งถึงเวลาประมาณ 5 โมงเย็น ในการเดินทาง ทหารนำพวกเขาเปลี่ยนรถระหว่างทางหนึ่งครั้ง ลูกชายของนายสุนทรถูกแยกไปรถอีกคัน โดยนายสุนทรไม่ได้พบและไม่ได้ข่าวลูกชายอีกเลยในระหว่างที่ถูกควบคุมตัว

กรณีของนายสมศรีถูกทหารจับกุมที่บ้านย่านดอนเมือง ในวันที่ 8 กรกฎาคม หลังจากรับลูกมาจากโรงเรียน เวลา 16.00 น. ทหารที่มาจับกุมมีอาวุธทั้งปืนสั้นและ M16 ทหารได้ยึดรถยนต์ TOYOTA สีดำ หมายเลขทะเบียน ฒษ 4664 กทม. 1 คัน และยึดโทรศัพท์มือถือ 1 เครื่อง เขาถูกนำตัวขึ้นรถยนต์สีเงิน โดยถูกใส่กุญแจมือ ถูกสวมหมวกคลุมปิดตา และถูกให้นอนคว่ำหน้ากับพื้นโดยเอาเข่าและศอกกดไว้ ระหว่างทางเขาถูกบังคับให้รับว่าไปก่อเหตุที่ราชประสงค์เพราะมีคนอื่นซัดทอดมาแล้ว เขาถูกกดอยู่กับพื้นรถประมาณ 1 ชั่วโมง

นายสุนทร นายทวีชัย และนายสมศรี เล่าว่า ระหว่างการสอบสวนมีการทำร้ายร่างกายและการข่มขู่เอาชีวิตเช่นเดียวกับนายชัชวาล จึงรับสารภาพด้วยเช่นกัน

ทางศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนได้รับทราบเรื่องการซ้อมทรมาน จึงได้ส่งเรื่องร้องเรียนพร้อมรายชื่อบุคคลที่ถูกควบคุมตัวตามกฎอัยการศึกและเข้าข่ายเป็นการซ้อมทรมานรวม 7 ราย ซึ่งรวมถึงทั้ง 4 คนในคดีนี้ไปที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) เมื่อวันที่ 17 กันยายน 2557 เพื่อขอให้ใช้อำนาจตามกฎหมายเข้าตรวจสอบกรณีดังกล่าว ซึ่ง กสม. ได้ส่งหนังสือแจ้งว่าได้รับเรื่องแล้วและกำลังดำเนินการรับเรื่องร้องเรียน เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2557 แต่จนถึงปัจจุบันยังไม่มีผลการตรวจสอบจากทาง กสม. ตอบกลับมา

เนื่องจากเหตุระเบิดครั้งนี้เกิดขึ้นก่อนมีประกาศ คสช. ฉบับที่ 37/2557 คดีจึงได้รับการพิจารณาในศาลอาญากรุงเทพใต้ เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2557 ในข้อหาความผิดร่วมกันฆ่าและพยายามฆ่าโดยไตร่ตรองไว้ก่อน, ร่วมกันทำให้เกิดระเบิดจนน่าจะเป็นอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สิน, มีและใช้วัตถุระเบิดที่นายทะเบียนไม่สามารถออกใบอนุญาตให้มีและใช้ไว้ในครอบครอง, มีอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน ซึ่งนายทะเบียนจะออกใบอนุญาตให้ไม่ได้ไว้ในครอบครอง, มีอาวุธยุทธภัณฑ์ซึ่งนายทะเบียนจะออกใบอนุญาตให้ไม่ได้ไว้ในครอบครอง, พาอาวุธปืนและวัตถุระเบิดติดตัวไปในที่สาธารณะโดยไม่ได้รับใบอนุญาต และไม่มีเหตุจำเป็นเร่งด่วนตามสมควรแก่พฤติการณ์, ยิงปืนซึ่งใช้ดินระเบิดโดยใช่เหตุในเมือง และฝ่าฝืนประกาศที่ห้ามนำอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิดออกนอกเคหะสถานเข้าไปในเขตพื้นที่ที่ได้ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน

พวกเขาทั้ง 4 คน ให้การปฏิเสธทุกข้อกล่าวหาในชั้นศาล พวกเขายืนยันว่าในวันเกิดเหตุไม่ได้ไปในที่เกิดเหตุและการรับสารภาพดังกล่าวเป็นเพราะพวกเขาถูกซ้อมทรมาน

เมื่อการสืบพยานในศาลเริ่มต้นขึ้น

พยานที่มาเบิกความต่อศาลในคดีนี้ มีทั้งผู้บาดเจ็บ พนักงานสืบสวนสอบสวนของตำรวจ และเจ้าหน้าที่ทหาร โดยการสืบพยานปากแรกเริ่มเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2558 ถึงพยานปากสุดท้ายขึ้นเบิกความเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2558 รวมนัดสืบพยานทั้งสิ้น 19 วัน พยานสำคัญในเหตุการณ์นี้จะเป็นพยานเจ้าหน้าที่ตำรวจกองพิสูจน์หลักฐาน และทหารที่ทำการจับกุมและสอบสวน เนื่องจากผู้ได้รับบาดเจ็บหรือพยานแวดล้อมนั้นเห็นเพียงเหตุการณ์ขณะที่เกิดเหตุระเบิดขึ้นแล้ว ทำให้ทราบเพียงว่า

ได้รับบาดเจ็บจากสะเก็ดระเบิดและตำแหน่งกระสุนตกเท่านั้น จึงจะขอสรุปเพียงคำเบิกความของพยานบางรายที่สำคัญเท่านั้น

จากเหตุการณ์ระเบิดส่งผลให้มีผู้ได้รับบาดเจ็บ 21 ราย และผู้เสียชีวิต 3 ราย จากการเบิกความของผู้ได้รับบาดเจ็บและพยานในจุดที่เกิดเหตุระเบิดทราบว่า ขณะเกิดเหตุพวกเขาได้ยินเสียงระเบิดเกิดขึ้นที่หน้าห้าง Big C ราชดำริ และจากการระเบิดดังกล่าวส่งผลให้พวกเขาได้รับบาดเจ็บ ซึ่งพยานบางรายอยู่ห่างจากจุดเกิดเหตุไม่เกิน 5 เมตร พยานแพทย์ที่ทำการชันสูตรทั้งบาดแผลของผู้ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตที่ได้ให้การในชั้นสอบสวนของตำรวจยืนยันว่าเกิดจากการระเบิด โดยบางรายพบสะเก็ดระเบิดตามร่างกายด้วย โดยสะเก็ดระเบิดดังกล่าวเจ้าหน้าที่ตำรวจจากกลุ่มงานเก็บกู้และตรวจพิสูจน์วัตถุระเบิดยืนยันว่าเป็นสะเก็ดจากระเบิดยิงชนิดระเบิดสังหารขนาด 40 มม.

การตรวจสถานที่เกิดเหตุและวิเคราะห์อาวุธที่ใช้และวิถีการยิง

พ.ต.ท.ธเนศ มีทอง สารวัตรสืบสวน สน. ลุมพินี เบิกความว่าได้รับแจ้งเหตุระเบิดที่บริเวณหน้าห้าง Big C ราชดำริ ในเวลา 16.50 น. จึงเดินทางเข้าไปในที่เกิดเหตุ แต่ไม่สามารถเข้าไปในที่เกิดเหตุได้ ต้องประสานกับผู้ชุมนุม กปปส. อยู่ประมาณ 1 ชั่วโมง จึงเข้าไปในที่เกิดเหตุได้ เขาทราบจากกองพิสูจน์หลักฐานว่า ระเบิดเกิดจากลูกระเบิดขนาด 40 มม. ยิงจากเครื่องยิงระเบิด M79 ซึ่งมีรัศมีการยิง 400 เมตร สันนิษฐานว่ายิงมาจากสะพานข้ามแยกประตูน้ำ เนื่องจากมุมด้านอื่นติดกับตัวอาคารติดสะพานลอยและเวทีของผู้ชุมนุม พ.ต.ท.ธเนศ จึงได้กระจายกำลังลง

พ.ต.อ.จรัมพร สุระมณี ลงตรวจสถานที่เกิดเหตุ เมื่อวันที่ 28 ก.พ. 2557 ภาพจากSpring News

พื้นที่ตามตึกสูงต่างๆ รวมถึงทำการตรวจสอบกล้องวงจรปิด จนกระทั่งวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ต.อ.จรัมพร สุระมณี ตรวจที่เกิดเหตุอีกครั้ง และยืนยันว่ายิงมาจากพื้นราบไม่ใช่ยิงมาจากตึกสูง

พ.ต.ต.ศักดิ์ศรี พิลาสันต์ อดีตพนักงานสอบสวน สน. ลุมพินี ซึ่งเป็นผู้กล่าวหาจำเลยทั้ง 4 และเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคดีนี้ ซึ่งตั้งแต่วันเกิดเหตุจนถึงปลายเดือนเมษายน 2557 ได้ย้ายไปประจำการที่ สน. ท่าเรือ เขาเป็นผู้เข้าไปเก็บสะเก็ดระเบิดร่วมกับกองพิสูจน์หลักฐานในวันเกิดเหตุ รวมถึงเป็นผู้ทำแผนที่จำลองการเกิดเหตุ เขาสันนิษฐานว่าระเบิดน่าจะยิงมาจากบริเวณสะพานข้ามแยกคลองแสนแสบ ประตูน้ำ แต่ไม่มีประจักษ์พยานเห็นว่าจำเลยทั้ง 4 เป็นผู้ก่อเหตุ

เขาร่วมตรวจสอบที่ลานจอดรถของห้างสรรพสินค้าพาลาเดียมด้วย แต่ในความเห็นของเขาคิดว่า จุดจอดรถนี้ไม่น่าจะเป็นจุดที่มีการยิงระเบิด

จุดที่น่าจะเป็นจุดยิงก็คือ บริเวณสะพานข้ามแยกประตูน้ำเพราะว่ามีมุมกว้างกว่า

พ.ต.อ.เดชา พรมสุวรรณ์ หัวหน้างานสอบสวน สน. ลุมพินี ได้รับแต่งตั้งเป็นพนักงานสอบสวนในคดีนี้ เบิกความถึงวันที่เข้าตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุว่า ในวันเกิดเหตุเขาไม่สามารถเข้าไปในที่เกิดเหตุได้ทันทีเนื่องจากมีการชุมนุมของ กปปส. อยู่ ทำให้ต้องประสานขอเข้าพื้นที่ จึงประสานให้ผู้ชุมนุมกันพื้นที่เกิดเหตุไว้และประสานกองพิสูจน์หลักฐานและฝ่ายเก็บกู้วัตถุระเบิดเข้าไปตรวจสอบพื้นที่ โดยเขาได้เข้าร่วมการตรวจสอบด้วย มีการเก็บชิ้นส่วนระเบิดและถ่ายภาพที่เกิดเหตุไว้ นอกจากนั้นในประเด็นเรื่องกล้องวงจรปิดบริเวณสะพานก็ได้มีการเรียกตรวจเช่นกัน แต่ปรากฏว่ากล้องวงจรปิดเสีย

พ.ต.ท.กิตติศักดิ์ ยาคุ้มภัย นักวิทยาศาสตร์กลุ่มงานตรวจอาวุธปืนและเครื่องกระสุน กองพิสูจน์หลักฐาน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เบิกความในประเด็นการตรวจสถานที่เกิดเหตุและวิถีการยิงของเครื่องยิงลูกระเบิด เขาเบิกความว่า ในวันเกิดเหตุได้รับแจ้งจาก สน.ลุมพินี ให้ตรวจที่เกิดเหตุหน้าห้าง Big C ราชดำริ เขาได้รับแจ้งจาก EOD ที่เข้าไปในพื้นที่เกิดเหตุก่อนว่า เหตุระเบิดเกิดจากกระสุนระเบิด จึงเข้าไปบันทึกภาพและหาแนวทิศทางการยิง ที่เกิดเหตุมีรถสามล้อจอดอยู่ และด้านข้างเป็นร้านค้าแผงลอย เขาได้อธิบายสภาพความเสียหายของที่เกิดเหตุและอธิบายเกี่ยวกับวิธีการยิงปืน M79 ซึ่งหากยิงวิถีตรงระยะหวังผล 150 เมตร ส่วนวิถีโค้งระยะหวังผลไกลสุดที่ 400 เมตร ซึ่งสามารถใช้ศูนย์ปรับระยะที่ปืนช่วยในการเล็งยิงได้

ประเด็นทิศทางการยิงนั้น จากการตรวจสอบ พ.ต.ท.กิตติศักดิ์เชื่อว่า แนวการยิงมาจากบริเวณแยกประตูน้ำ ซึ่งอยู่ห่างจากจุดเกิดเหตุเป็นระยะ 340 เมตร โดย EOD เป็นผู้วัด และเขายังตรวจหาจุดยิงโดยการวางหมุดวัดระยะบนภาพถ่ายดาวเทียมในกูเกิลด้วย

หลายวันหลังจากนั้น พ.ต.ท.กิตติศักดิ์ได้เข้าร่วมกับ EOD เข้าตรวจบริเวณลานจอดรถชั้น 9 โซน A ของห้างพาลาเดียม เนื่องจากอดีตสมาชิกวุฒิสภา ไพบูลย์ นิติตะวัน อ้างว่าน่าจะมีการยิงมาจากจุดดังกล่าว จากการตรวจสอบสถานที่ พบกันบุหรี่ตกอยู่ และได้ถ่ายภาพจากมุมนั้นไปที่จุดเกิดเหตุ ซึ่งเป็นมุมปิดและมีตึกขวางอยู่ จึงเชื่อว่าจะต้องโดนวัตถุอื่นก่อนที่จะถึงพื้นถนนบริเวณที่เกิดเหตุ และทราบจาก EOD ว่า ระยะไกลเกิน 400 เมตร ที่วัดด้วยกล้องวัดระยะ เขาจึงสรุปว่าจุดยิงน่าจะเป็นพื้นที่บริเวณแยกประตูน้ำ และหลังจากจับกุมผู้ต้องหาได้แล้ว เขาได้เข้าร่วมการทำแผนประกอบคำรับสารภาพด้วยเพื่อวัดระยะ ผลจากการวัดระยะพบว่าจากจุดบนสะพานข้ามแยกประตูน้ำระยะทางอยู่ที่ 320–340 เมตร

ลานจอดรถของห้างพาลาเดียมชั้น 9 ภาพจาก อสมท.

พ.ต.ท.กิตติศักดิ์ กล่าวด้วยว่า สะเก็ดระเบิดที่ตรวจพบนั้นไม่สามารถบอกได้ว่ายิงจากปืน M79 หรือ M203 และยิงจากปืนประบอกไหน เพียงแต่บอกได้ว่ายิงจากเครื่องยิงลูกระเบิดประเภทใด

ร.ต.อ.ยุทธศักดิ์ ไข่ทา สารวัตรงานเก็บกู้และตรวจวัตถุระเบิด กองบังคับการ สังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เป็นผู้ตรวจวัตถุพยานที่เก็บจากจุดเกิดเหตุจำนวน 2 รายการ คือ ชิ้นส่วนสะเก็ดระเบิดบริเวณใกล้เคียงในที่เกิดเหตุ และชิ้นส่วนสะเก็ดระเบิดจากร่างกายผู้เสียหาย และผลการตรวจพิสูจน์ทราบว่า วัตถุพยาน 2 ชิ้น เกิดจากการแตกตัวของลูกระเบิดสังหาร ขนาด 40 มม. ทั้งหมด 50 ชิ้น และภายหลังเขาได้รับชิ้นส่วนวัตถุสะเก็ดระเบิดที่ได้จากศพผู้เสียชีวิตอีก 17 ชิ้น ก็เป็นสะเก็ดจากระเบิดชนิดเดียวกัน ซึ่งใช้กับเครื่องยิงลูกระเบิดขนาด 40 มม. ซึ่งปัจจุบันมีทั้งปืน M79 และปืน M203 ซึ่งใช้ประกอบกับปืน M16 ภายในรัศมีการระเบิด 5 เมตร สามารถทำให้ตายได้ ในระยะ 5–15 เมตร ทำให้ได้รับบาดเจ็บสาหัส และในระยะ 15–30 เมตร ทำให้บาดเจ็บเล็กน้อย

แต่จากการตรวจสอบไม่สามารถบอกได้ว่าเครื่องยิง M79 ที่ถูกยึดมาเป็นของกลางนั้นถูกใช้ในการก่อเหตุหรือไม่ ถ้าหากยิงแล้วกระสุนไม่ระเบิดก็สามารถตรวจเทียบรอยเกลียวลำกล้องบนหัวกระสุนกับปืนได้ แต่ถ้าหัวกระสุนระเบิดไปแล้วก็ไม่สามารถบอกได้ และตรวจไม่พบลายนิ้วมือบนอาวุธปืนของกลางที่ยึดมาได้

สืบจากกล้องและคลื่นโทรศัพท์

พ.ต.ท.ธเนศ มีทอง สารวัตรสืบสวน สน.ลุมพินี เบิกความถึงการตรวจสอบกล้องวงจรปิดของห้างแพลตินัม ที่ติดตั้งเอาไว้หน้าห้าง เขาเชื่อว่าขณะใช้ M79 จะต้องยิงในขณะเคลื่อนที่และทิศทางจราจรจากสะพาน

ข้ามแยกประตูน้ำ ช่องทางจราจรเดินรถทางเดียวจากแยกราชเทวีไปถนนเพชรบุรีตัดใหม่ เมื่อดูกล้องวงจรปิดที่บันทึกภาพตั้งแต่เวลา 16.51 น. เป็นต้นมา มีรถที่เป็นไปได้ว่าจะถูกใช้ในการก่อเหตุ 11 คัน ลักษณะเป็นรถยกสูงหรือรถตู้ แต่ก็ยังไม่ได้รับภาพกล้องวงจรปิดของกรุงเทพมหานครประกอบกับกล้องบางตัวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่การชุมนุมแหงนหน้าขึ้นฟ้าเพื่อไม่ให้กล้องจับภาพได้

ต่อมา 10 กรกฎาคม เขาทราบว่า คสช. ได้ควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยได้ 5 คน และได้รับข้อมูลว่ารถที่ใช้ร่วมก่อเหตุนั้นมีรถกระบะโตโยต้าวีโก้สีทองและสีดำ และยังมีอีซูซุมิวเซเว่นสีดำ เขาจึงได้เปิดกล้องวงจรปิดที่เก็บภาพดังกล่าวมาดูอีกครั้งหนึ่งพบว่า ช่วงเกิดเหตุมีรถทั้ง 3 คันวิ่งผ่านสะพานข้ามแยกประตูน้ำจริง **แต่ภาพจากกล้องวงจรปิดที่ถ่ายภาพรถทั้งสามคันนั้นไม่สามารถมองเห็นป้ายทะเบียนได้ และเขาไม่ทราบว่ารถตามภาพจะเป็นรถคันเดียวกับรถของกลางหรือไม่อีกด้วย** และ คสช. ยังให้เบอร์โทรศัพท์ของ นางกรรณิการ์ วงศ์ตัว และจากการตรวจสอบพบว่า ช่วงเกิดเหตุโทรศัพท์เครื่องดังกล่าวปรากฏสัญญาณอยู่บริเวณที่เกิดเหตุ จึงเชื่อว่านางกรรณิการ์และพวกได้ร่วมกันก่อเหตุจริง

นอกจากนั้นกล้องวงจรปิดในบริเวณสะพานข้ามแยกประตูน้ำที่กองพิสูจน์หลักฐานสันนิษฐานว่าเป็นจุดที่ใช้ยิงนั้น พ.ต.ต.ศักดิ์ศรี พิลาสันต์ ได้เบิกความถึงกล้องที่อยู่บนสะพานข้ามแยกนี้ด้วยว่า **ในระหว่างที่เขายังรับผิดชอบคดีนี้อยู่ยังตรวจสอบกล้องวงจรปิดไม่ได้เนื่องจากไม่มีภาพ เพราะกล้องบางตัวแหงนหน้าขึ้นฟ้าและได้สอบถามไปยังกรุงเทพมหานครแล้วแต่ไม่ได้รับคำตอบ**

ในประเด็นเรื่องกล้องวงจรปิด ศาลได้เรียกพยานผู้ดูแลกล้องวงจรปิดของห้างแพลตินัมมาเบิกความด้วย คือ นายศุภกร พุ่มชาวสวน พนักงานรักษาความปลอดภัยของห้างแพลตินัม ซึ่งทำหน้าที่ตรวจสอบกล้องวงจรปิดและเป็นผู้มอบบันทึกภาพวิดีโอซึ่งเป็นภาพเคลื่อนไหวให้แก่

เจ้าหน้าที่ตำรวจ สน. ลุมพินี เพื่อตรวจสอบ เขาได้ระบุตำแหน่งของกล้องวงจรปิดด้านหน้าห้างที่บันทึกภาพของรถยนต์ที่มุ่งขึ้นสะพานข้ามแยกประตูน้ำ ซึ่งสามารถบันทึกภาพรถกระบะสีทอง รถยี่ห้ออีซูซุมิวเซเว่นสีดำ และรถกระบะโตโยต้าสีดำ ซึ่งถูกบันทึกไว้ได้ในเวลา 16.51 น. ของวันเกิดเหตุ

เขาเบิกความในประเด็นเรื่องทะเบียนของรถทั้ง 3 คันว่า ขณะที่เขาดูกล้องวงจรปิด ไม่สามารถเห็นเลขทะเบียนของรถทั้ง 3 คันได้ และตำรวจไม่ได้ให้เขาดูรถทั้ง 3 คันที่ยึดเป็นของกลางอีกด้วย โดยรถทั้ง 3 คันที่ถูกบันทึกภาพไว้ได้ วิ่งด้วยความเร็วประมาณ 60–80 กม./ชม.

พ.ต.อ.เดชา พรมสุวรรณ์ หัวหน้างานสอบสวน สน. ลุมพินี ภายหลังเขาได้สอบปากคำผู้บาดเจ็บ, ญาติผู้เสียชีวิต, นายทวีชัยและนายสุนทร, พ.ต.อ.อัคราเดช พิมลศรี และ พ.อ.วิจารณ์ จดแตง ด้วย เขากล่าวถึงการตรวจสอบหมายเลขโทรศัพท์ของ นางกรรณิการ์ วงศ์ตัว 1 ในผู้ต้องหาที่ยังไม่ได้ตัว (นางกรรณิการ์เคยถูกเจ้าหน้าที่ทหารควบคุมตัว แต่ไม่ได้ฟ้องเป็นคดี ปัจจุบันไม่ทราบสถานะ) ปรากฏว่ามีเบสเสาโทรศัพท์ของนางกรรณิการ์จากบริเวณบ้านของนางกรรณิการ์ไปถึงบริเวณจุดเกิดเหตุ และจากจุดเกิดเหตุวนกลับมาที่บ้านของนางกรรณิการ์ในช่วงเวลาเกิดเหตุเดียวกัน แต่เขากล่าวว่าเสาโทรศัพท์เป็นการแสดงจุดที่อยู่ของโทรศัพท์เท่านั้น ไม่ได้บอกว่าบุคคลดังกล่าวไปอยู่ในสถานที่นั้นด้วย

พนักงานอัยการได้อ้างส่งพยานเอกสารเพิ่มเติมขณะสืบพยานปาก พ.ต.อ.เดชา พรมสุวรรณ์ คือเอกสารการตรวจสอบหมายเลขโทรศัพท์มือถือของนางกรรณิการ์ โดยอ้างหมายเลขโทรศัพท์หมายเลขหนึ่งว่าเป็นของนางกรรณิการ์ที่ปรากฏอยู่ในที่เกิดเหตุในวันเวลาเดียวกับที่คนร้ายก่อเหตุ ซึ่งตามรูปคดีของโจทก์นั้นอ้างว่านางกรรณิการ์มีส่วนร่วมวางแผนและอยู่ในรถขณะก่อเหตุด้วย

เอกสารดังกล่าวนี้อัยการได้มาหลังจากที่ตำรวจรับบันทึกคำรับสารภาพในค่ายทหารมาแล้ว ตั้งแต่วันที่ 13 กรกฎาคม 2557 (แต่เพิ่งอ้าง

ส่งถึงศาลวันที่ 9 กรกฎาคม 2558) เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการยื่นขอหมายจับต่อศาล ในเอกสารไม่ได้ระบุว่าหน่วยงานใดหรือใครเป็นผู้ทำขึ้น และทำขึ้นโดยระเบียบขั้นตอนอย่างไร จึงมีพิรุธขาดความน่าเชื่อถือเพราะไม่สามารถตรวจสอบแหล่งที่มาและความถูกต้องได้ นอกจากเอกสารนี้จะไม่มีเบอร์โทรศัพท์ของจำเลยทั้ง 4 อยู่ด้วยแล้ว เสาโทรศัพท์นั้นยังแสดงเพียงจุดที่อยู่ของโทรศัพท์เครื่องนั้นๆ แต่ไม่สามารถบอกได้เลยว่าบุคคลเจ้าของโทรศัพท์จะอยู่ในตำแหน่งแห่งที่เดียวกับโทรศัพท์หรือไม่

พ.ต.อ.เดชา กล่าวด้วยว่า ในการสอบสวนจำเลยของตำรวจมีทนายความเข้าร่วมฟังการสอบสวนด้วย โดยพนักงานสอบสวนเป็นผู้จัดหาให้ ในประเด็นนี้เมื่อทนายจำเลยซักถาม พ.ต.อ.เดชา เพิ่มเติมพบว่า ไม่มีการลงข้อมูลของทนายความที่เข้าร่วมฟังการสอบสวนและไม่ได้มีการส่งสำนวนการสอบสวนด้วย

การสอบสวนในค่ายทหาร

พ.ต.อ.อัคราเดช พิมลศรี เบิกความว่า ขณะเกิดเหตุเขายังไม่ได้เข้ามาดำเนินการในคดีนี้จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และเขาได้เข้าเป็นหนึ่งในคณะ คสช. ตาม พ.ร.บ. กฎอัยการศึก ซึ่งให้สิทธิ์เขาในการเข้าซักถามเกี่ยวกับเรื่องที่ต้องทราบตามคำสั่ง คสช. ซึ่งทำให้เขาได้เข้าร่วมการสอบสวนจำเลยทั้ง 4 คน ที่กองพันสารวัตรทหารที่ 11 (ถนนโยธี) เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2557 ซึ่งในการสอบสวนมีทั้งทหารและตำรวจซึ่งก็คือตนเองร่วมกันสอบสวน โดยการสอบสวนจำเลยทั้ง 4 คน สรุปความได้ว่า

จำเลยทั้ง 4 คน ได้ร่วมกันวางแผนก่อเหตุและจัดหาอาวุธ โดยอาวุธได้มาจากหลายทาง โดยใช้บ้านของ นางกรรณิการ์ วงศ์ตัว เป็นที่

ประชุม จนกระทั่งวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2557 ก่อนเที่ยง ทั้งหมดได้เดินทางไปยังบริเวรที่เกิดเหตุ แต่อาวุธปืนเกิดติดขัดจึงไม่สามารถดำเนินการได้ จึงกลับไปวางแผนที่บ้านจนนายสุนทรแก้ไขอาวุธเสร็จ จนเย็นจึงเดินทางออกไปที่จุดเกิดเหตุอีกครั้ง โดยนายชัชวาลขับรถโตโยต้าวีโก้สีบรอนซ์ทองเป็นรถนำทาง และคันที่สองมี นายวิเชียร สุขภิรมณ์ เป็นผู้ขับ โดยมีนางกรรณิการ์นั่งข้างคนขับ นายทวีชัยนั่งหลังคนขับ และนายสุนทรนั่งอยู่หลังนางกรรณิการ์ นายสมศรีขับตามเป็นคันที่สามโดยมีคนชื่อต๊ะนั่งข้างจำเลยทั้ง 4 คน ไปถึงจุดเกิดเหตุในเวลา 17.00 น. เศษ นายทวีชัยได้ใช้ M79 ยิงหนึ่งนัดไปที่บริเวณผู้ชุมนุมหน้าห้าง Big C แล้วเดินทางกลับไปที่บ้านของนางกรรณิการ์แล้วจึงแยกย้ายกันไป

โดย พ.ต.อ.อัคราเดช ได้ส่งบันทึกการสอบสวนต่อศาลด้วย ซึ่งเอกสารที่พยานกล่าวถึงนี้ ท้ายเอกสารมีชื่อของ ร.ท.ปริวัฒน์ ทองประจง หัวหน้าชุดข่าวกรองทหาร หน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ ระบุว่าเป็นผู้ซักถามจำเลยทั้ง 4 คน แต่กลับไม่มีลายมือชื่ออยู่ในเอกสารด้วย โดยเขาให้เหตุผลว่าที่ ร.ท.ปริวัฒน์ ไม่ได้ลงชื่อไว้เพราะว่า ร.ท.ปริวัฒน์ เป็นทหารฝ่ายการข่าวและกองทัพบกมีคำสั่งให้ไปราชการจึงมีเพียงลายมือชื่อของ พ.ต.อ.อัคราเดช เท่านั้น และในเอกสารดังกล่าวยังระบุสถานที่สอบสวนว่าเป็น พัน.ร.มทบ.11 (ถนนอำนวยสงคราม) ซึ่งเป็นคนละสถานที่กับที่เขาเข้าร่วมการสอบสวน

ในช่วงการซักถามของทนาย พ.ต.อ.อัคราเดช ได้ตอบว่า ในการสอบสวนผู้ที่ร่วมซักถามนอกจาก ร.ท.ปริวัฒน์ ยังมี พ.ต.อ.เอกรัตน์ ลิ้มสังกาศ ปัจจุบันเป็นรองผู้บังคับการตำรวจจราจรกรุงเทพมหานคร และ พ.อ.วิจารณ์ จดแตง ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ทหารผู้สืบสวนและจับกุมจำเลยทั้ง 4 ด้วย ส่วนตัวเขาเองเพียงแค่นั่งฟังอย่างเดียว ในประเด็นเรื่องสถานที่สอบสวน ที่ระบุในเอกสารสอบสวนของทหารไม่ตรงกับสถานที่ที่เขาได้ไปสอบสวนจำเลยนี้ เขาไม่ทราบเหตุผล

พ.ต.อ.อัคราเดช ตอบข้อซักถามเกี่ยวกับการที่ ร.ท.ปริวัฒน์ ไม่ได้ลงลายมือชื่อในบันทึกสอบสวนว่า ในการสอบสวนจำเลยคนสุดท้าย ร.ท.ปริวัฒน์ ยังอยู่ร่วมการสอบสวนด้วย แต่ในตอนที่เขาได้ลงลายมือชื่อในบันทึกสอบสวน ร.ท.ปริวัฒน์ ไม่อยู่แล้ว และเขาไม่ทราบว่า ร.ท.ปริวัฒน์ ไปที่ไหน และในการสอบสวนยังมีการบันทึกวิดีโอเอาไว้ด้วย แต่ฝ่ายความมั่นคงของทหารเป็นผู้เก็บรักษาไว้และวิดีโอบันทึกการสอบสวนนี้ไม่มีในสำนวนของอัยการด้วย

พ.อ.วิจารณ์ จดแตง นายทหารผู้กล่าวหานายชัชวาลในข้อหากระทำความผิดเกี่ยวกับการครอบครองอาวุธสงครามซึ่งเป็นอีกคดีกล่าวว่า เหตุที่เชิญตัวนายชัชวาลมาซักถามเพราะสงสัยว่ามีการค้าอาวุธสงคราม ซึ่งในคดีดังกล่าว เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2557 ทางทหารได้เชิญนายชัชวาล

มาซักถาม จึงทราบว่ามีอาวุธสงครามครอบครองไว้ที่บริเวณหมู่บ้านพฤกษา B คลองสาม ต่อมาวันที่ 9 กรกฎาคม นายชัชวาลได้นำทหารไปตรวจค้นในบริเวณที่นายชัชวาลบอกว่าซุกซ่อนอาวุธสงครามเอาไว้ โดยพบว่ามีปืน M79 และ M16 อย่างละ 1 กระบอกและอาวุธสงครามอีกหลายรายการ นายชัชวาลรับสารภาพว่ามีไว้เพื่อก่อเหตุในที่ชุมนุมของ กปปส. ภายหลังตำรวจ สน. ลุมพินี จึงได้เรียกเขามาเป็นพยานในคดีเกี่ยวกับกรณีที่มีเหตุยิง M79 ทำให้มีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตที่ถนนราชดำริ และได้ขอ M79 ที่ยึดเป็นของกลางในคดีที่เขาเป็นผู้ถูกกล่าวหาไปตรวจสอบ

พ.อ.วิจารณ์ ให้การว่า ไม่เคยพบกับนายชัชวาล เนื่องจากทหารชุดซักถามเป็นผู้ซักถามและนำนายชัชวาลไปตรวจยึดอาวุธ ส่วนตัวเขาเองเป็นเพียงผู้กล่าวโทษนายชัชวาลเท่านั้น ไม่ได้ร่วมตรวจยึดอาวุธด้วย นอกจากนั้นเขาก็ไม่เคยพบจำเลยคนอื่นในคดีนี้ด้วย ซึ่งทหารชุดซักถามจะเป็นเจ้าหน้าที่ทหารชุดฝ่ายข่าวและทำงานร่วมกับตำรวจ ซึ่งจะทำงานปิดลับไม่เปิดเผยตัว ซึ่งเขาคิดว่า ร.ท.ปริวัฒน์ เป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายข่าวจึงไม่เปิดเผยตัว และเขาเองก็ไม่รู้จัก ร.ท.ปริวัฒน์ ด้วยเช่นกัน

พ.อ.วิจารณ์ กล่าวว่าในการควบคุมตัวนายชัชวาลนั้น ควบคุมตัวไว้ในค่ายของทหารที่ไม่ให้ญาติและทนายเข้าพบ เพราะว่าไม่ได้อยู่ในฐานะผู้ต้องหา ส่วนการสืบสวนพฤติการณ์กระทำความผิด จะเชิญตัวบุคคลต้องสงสัยมาซักถาม เมื่อซักถามแล้วได้ข้อมูลและยอมรับก็จะดำเนินการออกหมายจับ ซึ่งข้อมูลที่ได้มาเป็นข้อมูลลับไม่สามารถเปิดเผยได้ แต่จะทำรายงานผู้บังคับบัญชาซึ่งเป็นเอกสารลับที่ไม่สามารถส่งให้พนักงานสอบสวนได้

พ.อ.วิจารณ์ กล่าวว่า กสม. เคยเรียกเขาเพื่อสอบถามในประเด็นเรื่องการซ้อมทรมานบุคคลที่ถูกควบคุมตัว และเคยมีผู้ที่ถูกควบคุมตัวร้องเรียนไปที่ กสม. ด้วย ซึ่งในการเข้าชี้แจงต่อ กสม. เขาได้เคยเสนอภาพให้คณะกรรมการดู และส่งวิดีโอให้ดูด้วย แต่เป็นแนวทางปฏิบัติลับ

วันพิพากษา

วันที่ 4 กันยายน 2558 เป็นวันที่ศาลนัดฟังคำพิพากษา โดยศาลตัดสินประหารชีวิตในข้อหาร่วมกันฆ่าโดยไตร่ตรองไว้ก่อน และข้อหาพกพาอาวุธไปที่สาธารณะลงโทษจำคุก 2 ปี แต่การสารภาพในชั้นสอบสวนเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณา จึงลดโทษ 1 ใน 3 ในข้อหาร่วมกันฆ่าโดยไตร่ตรองไว้ก่อนลงโทษคงเหลือจำคุกตลอดชีวิต และพกพาอาวุธคงเหลือจำคุก 1 ปี 4 เดือน เมื่อรวมโทษแล้วศาลให้ลงโทษเพียงสถานเดียวคือจำคุกตลอดชีวิตเท่านั้น และศาลสั่งให้ริบเครื่องยิงกระสุนระเบิด M79 และเครื่องกระสุนไว้เนื่องจากเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ก่อเหตุ ส่วนรถยนต์ทั้ง 3 คันเป็นเพียงพาหนะที่ใช้อำนวยความสะดวกในการกระทำความผิดจึงไม่สามารถริบได้ ให้คืนเจ้าของ และสั่งให้จำเลยทั้ง 4 ร่วมกันชดใช้แก่ผู้เสียหาย นางวรรณี น้อยมี ซึ่งได้รับบาดเจ็บจากเหตุ รวมเป็นเงิน 534,700 บาท

ในคำพิพากษามีการกล่าวถึง 3 ประเด็นหลักคือ

ประเด็นแรก ข้อเท็จจริงจากการสอบสวนจำเลยทั้ง 4 คนของเจ้าหน้าที่ ในคำพิพากษาได้อ้างถึง พ.ต.อ.อัคราเดช พิมลศรี ซึ่งเข้าร่วมการสอบสวนทั้ง 4 คนที่ค่ายทหารเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2557 ซึ่งทั้ง 4 รับสารภาพว่าได้ลงมือกระทำ โดยนายชัชวาลเป็นผู้ขับรถนำขบวน นายสมศรีเป็นผู้ขับรถปิดท้ายขบวน นายสุนทรเป็นผู้ซ่อมอาวุธ และนายทวีชัยเป็นผู้ยิง ส่วนที่จำเลยทั้ง 4 ให้การว่าถูกทำร้ายร่างกายระหว่างการสอบสวนนั้น พ.ต.อ.อัคราเดช ได้ให้การว่าในระหว่างการสอบสวนไม่มีการทำร้ายร่างกาย และยืนยันว่าจำเลยให้การโดยสมัครใจ เนื่องจากพยานเป็นตำรวจชั้นผู้ใหญ่มีความน่าเชื่อถือจึงรับฟังได้

พ.ต.ท.ยุต ทองอยู่ พนักงานสอบสวนผู้ชำนาญการพิเศษเจ้าของคดี เบิกความในรายละเอียดว่า จำเลยทั้ง 4 คนได้ร่วมกันวางแผนก่อเหตุ

และจัดหาอาวุธ โดยใช้บ้านของ นางกรรณิการ์ วงศ์ตัว เป็นที่ประชุม ต่อมาวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2557 ทั้งหมดได้เดินทางไปยังบริเวณที่เกิดเหตุ แต่อาวุธปืนเกิดติดขัด จึงกลับไปให้นายสุนทรแก้ไขอาวุธเสร็จ เย็นจึงเดินทางออกไปที่จุดเกิดเหตุอีกครั้ง โดยนายชัชวาลขับรถโตโยต้าวีโก้ สีบรอนซ์ทอง เป็นรถนำทาง และคันที่ 2 นายวิเชียร สุขภิรมย์ เป็นผู้ขับ โดยมีนางกรรณิการ์นั่งข้างคนขับ นายทวีชัยนั่งหลังคนขับ และนายสุนทรนั่งอยู่หลังนางกรรณิการ์ นายสมศรีขับตามเป็นคันที่ 3 โดยมี นายสุขสันต์ หรือตั๊ะ ล้อมวงษ์ นั่งข้างคนขับ และคันที่ 4 เป็นแท็กซี่สีส้ม ซึ่งมีนายถนอมเป็นผู้ขับและนายตูมตามนั่งมาด้วย โดยจำเลยทั้ง 4 คนไปถึงจุดเกิดเหตุในเวลา 17.00 น. เศษ จากนั้นนายทวีชัยได้ใช้เครื่องยิง M79 ยิงหนึ่งนัดไปที่บริเวณผู้ชุมนุมหน้าห้าง Big C แล้วเดินทางกลับที่บ้านของนางกรรณิการ์แล้วจึงแยกย้ายกันไป

ในประเด็นนี้ศาลสรุปว่า จำเลยเล่าขั้นตอนการก่อเหตุสอดคล้องกัน จึงเชื่อว่าเป็นการให้การโดยสมัครใจ ไม่เช่นนั้นคงไม่มีใครแต่งเรื่องราวได้เป็นลำดับขั้นและมีรายละเอียดได้มากขนาดนี้ ข้อต่อสู้ของจำเลยเรื่องการทำร้ายร่างกายและลงชื่อรับสารภาพโดยไม่มีทนายจึงเป็นการกล่าวอ้างลอยๆ เท่านั้น

ประเด็นที่สอง เหตุการณ์ในวันเกิดเหตุ ศาลอ้างถึง พ.ต.ท. สุทัศน์ ไชยพรหม และ พ.ต.ท.กิตติศักดิ์ ยาคุ้มภัย พยานตำรวจผู้เชี่ยวชาญที่ได้เข้าตรวจสถานที่เกิดเหตุเบิกความตรงกันว่า จากการตรวจสอบเชื่อว่าทิศทางการยิงมาจากแยกประตูน้ำ สอดคล้องกับที่จำเลยสารภาพว่ายิงมาจากแยกประตูน้ำ

นายศุภกร พุ่มชาวสวน พนักงานรักษาความปลอดภัยของห้างแพลตินัม ซึ่งทำหน้าที่ตรวจสอบกล้องวงจรปิดและเป็นผู้มอบบันทึกภาพวิดีโอซึ่งเป็นภาพเคลื่อนไหวให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ สน. ลุมพินี เพื่อตรวจสอบ ได้ระบุตำแหน่งของกล้องวงจรปิดที่อยู่ด้านหน้าห้างที่บันทึก

ภาพของรถยนต์ที่มุ่งขึ้นสะพานข้ามแยกประตูน้ำ ซึ่งสามารถบันทึกภาพรถกระบะสีทอง รถยี่ห้ออีซูซุมิวเซเว่นสีดำ และรถกระบะโตโยต้าสีดำ ซึ่งถูกบันทึกไว้ได้ในเวลา 16.51 น.

พ.อ.วิจารณ์ จดแตง เบิกความว่า จับกุมนายชัชวาลได้เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2557 ต่อมาวันที่ 9 กรกฎาคม นายชัชวาลได้นำทหารไปตรวจค้นที่บริเวณหมู่บ้านพฤกษา B คลองสาม จ.ปทุมธานี พบอาวุธ 9 รายการ ซึ่งจากการตรวจสอบมีปืน M79 และกระสุนระเบิดขนาด 40 มม.

ประเด็นที่สาม การร้องเรียนของศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นเอกสารบันทึกการประชุมซึ่งไม่มีการระบุถึงเรื่องของจำเลยทั้ง 4 มีเพียงทางราชทัณฑ์ตอบในที่ประชุมเกี่ยวกับการตรวจร่างกายก่อนเข้าเรือนจำว่ามีแพทย์และพยาบาลเรือนจำตรวจร่างกายในวันแรกที่ผู้ต้องขังเข้าเรือนจำ ดังนั้นเมื่อไม่ปรากฏข้อมูลจึงฟังไม่ได้ว่ามีการซ้อมทรมาน

หลังมีคำพิพากษา จำเลยทั้ง 4 คนได้ปรึกษากับทนายและตัดสินใจยื่นอุทธรณ์คำพิพากษา โดยทนายความของศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนได้ยื่นอุทธรณ์คำพิพากษาไปเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2558

ข้อสังเกต

จากการสืบพยานหลักฐานในคดีนี้พบว่า มีบางประเด็นที่ยังคงมีความไม่ชัดเจน เช่น ในวันเกิดเหตุไม่มีพยานหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สามารถระบุตัวของผู้ลงมือก่อเหตุได้และมีการหลีกเลี่ยงที่จะเปิดเผยกระบวนการสอบสวนจำเลยอย่างเห็นได้ชัด จากการที่มีการปิดลับทั้งสถานที่และกระบวนการสอบสวน

ประเด็นเรื่องภาพจากกล้องวงจรปิด พนักงานสอบสวนที่ได้ตรวจ

สอบภาพจากกล้องวงจรปิดต่างเบิกความว่า กล้องวงจรปิดที่ถ่ายภาพรถยนต์ทั้ง 3 คันไว้ได้นั้น ไม่สามารถระบุหมายเลขทะเบียนของรถจากภาพที่บันทึกไว้ได้ และไม่มีพยานหลักฐานใดที่ระบุว่ารถคันที่ยึดมาเป็นของกลางนั้นตรงกับรถที่ถูกถ่ายด้วยกล้องวงจรปิดหน้าห้างแพลตินัม และกล้องวงจรปิดที่สามารถถ่ายภาพรถที่ข้ามสะพานข้ามแยกประตูน้ำไปได้นั้น จนถึงปัจจุบันก็ยังไม่มีพนักงานสอบสวนคนใดได้ภาพขณะเกิดเหตุบนสะพานข้ามแยกประตูน้ำที่เจ้าหน้าที่กองพิสูจน์หลักฐานสันนิษฐานว่ามีการยิงจากจุดนั้นและจากคำเบิกความของ พ.ต.ต.ศักดิ์ศรี พิลาสันต์ ระบุว่าในวันเกิดเหตุกล้องวงจรปิดบริเวณนี้ถูกหันกล้องแหงนขึ้นทำให้ถ่ายไม่ได้และไม่พบว่ามีประจักษ์พยานอีกเช่นกัน

นอกจากนี้การนำหลักฐานภาพจากกล้องวงจรปิดที่อัยการนำมาใช้สืบในศาลก็ไม่พบว่ามีการนำวิดีโอที่บันทึกมาเปิดในศาล มีเพียงภาพนิ่งจากกล้องวงจรปิดอีกที

ในประเด็นการตรวจสถานที่เกิดเหตุจะทราบจากคำเบิกความของพยานเจ้าหน้าที่ตำรวจว่า การเข้าถึงจุดเกิดเหตุหน้าห้าง Big C ราชดำริในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2557 นั้น สามารถทำได้ยากเนื่องจากมีการชุมนุมของ กปปส. อยู่ในบริเวณนั้น ทำให้ต้องมีการประสานกับผู้ชุมนุมเพื่อขอเข้าพื้นที่ซึ่งใช้เวลานานถึง 1 ชั่วโมง จึงเข้าถึงจุดเกิดเหตุได้และต้องอาศัยให้ผู้ชุมนุมเป็นผู้กันพื้นที่เกิดเหตุให้แทนเจ้าหน้าที่ตำรวจอีกด้วย

แต่ประเด็นที่ไม่ถูกกล่าวถึงในคำพิพากษาคือการตรวจพิสูจน์อาวุธที่ใช้ก่อเหตุจากคำเบิกความของพยานเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญด้านอาวุธทั้ง ร.ต.ท.ยุทธศักดิ์ ไข่ทา และ พ.ต.ท.กิตติศักดิ์ ยาคุ้มภัย จากสำนักงานตำรวจแห่งชาติยืนยันตรงกันว่า การตรวจสอบจากสะเก็ดระเบิดที่เก็บได้จากสถานที่เกิดเหตุไม่สามารถบอกได้ว่ากระสุนระเบิดดังกล่าวถูกยิงมาจากเครื่องยิงกระสุนระเบิดรุ่นใดหรือกระบอกใด

ประเด็นต่อมาการสอบสวนภายในค่ายทหารหลังการจับกุม ซึ่งใน

คำพิพากษาศาลอ้างเพียงว่า พ.ต.อ.อัคราเดช พยานพนักงานสอบสวนที่ได้เข้าร่วมการสอบสวนเป็นตำรวจชั้นผู้ใหญ่จึงมีความน่าเชื่อถือ ทั้งที่มีข้อน่ากังขาว่าไม่ได้มีการสอบสวนว่ามีการทำร้ายร่างกายเพื่อให้รับสารภาพจริงหรือไม่ เนื่องจากในการสอบสวน นอกจากเจ้าหน้าที่ตำรวจและทหารที่ร่วมสอบสวนแล้ว ก็ไม่ปรากฏว่ามีบุคคลที่สามที่จำเลยไว้ใจไม่ว่าจะเป็นทนายความร่วมฟังการสอบสวนและญาติก็ไม่สามารถขอเยี่ยมได้ เพราะจากคำเบิกความของ พ.ต.อ.อัคราเดช ทำให้ทราบว่ามีเจ้าหน้าที่ทหารอีกนาย คือ ร.ท.ปริวัฒน์ ทองประจง แต่ไม่ปรากฏว่ามีการลงลายมือชื่อในบันทึกการสอบสวนและไม่ถูกเบิกตัวมาเป็นพยานในฐานะผู้ทำการสอบสวนอีกเช่นกัน และระหว่างการสอบสวนเจ้าหน้าที่ทหารยังได้มีการบันทึกวิดีโอไว้ด้วย แต่พบว่าไม่มีการส่งหลักฐานชิ้นนี้ต่อศาล ซึ่งประเด็นนี้ พ.อ.วิจารณ์ จดแตง กลับบอกว่า กระบวนการสอบสวนดังกล่าวเป็นความลับ และ ร.ท.ปริวัฒน์ คงเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายข่าว ซึ่งทำงานปิดลับอาจจะไม่อยากเปิดเผยตัว

นอกจากนั้นยังมีพยานสำคัญบางปาก เช่น จ.ส.ต.มังกร ศรีผดุง พยานทหารที่อยู่ในที่เกิดเหตุ ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถเข้าไปในพื้นที่เกิดเหตุได้ก่อนเจ้าหน้าที่หน่วยอื่นๆ เพราะอยู่ในบริเวณที่ชุมนุมแต่แรกและเป็นผู้ที่ช่วยคนขับรถสามล้อที่ถูกผู้ชุมนุม กปปส. รุมทำร้าย เนื่องจากถูกเข้าใจผิดว่าเป็นคนก่อเหตุระเบิด ซึ่งได้ให้การไว้ในชั้นสอบสวนของตำรวจแต่ไม่ได้อยู่ในบัญชีพยานโจทก์ หรือ พ.ต.ท.ศิริประภา รัตตัญญู เจ้าหน้าที่ที่เข้าร่วมตรวจสถานที่เกิดเหตุ จากกลุ่มงานตรวจสถานที่เกิดเหตุ กองพิสูจน์หลักฐานกลาง ซึ่งได้ลงชื่อรับรองบันทึกตรวจสถานที่เกิดเหตุ ถูกตัดออกจากการสืบพยานในชั้นศาล ทั้งถูกตัดออกตั้งแต่วันนัดตรวจพยานหลักฐานและถูกตัดออกภายหลังจากที่มีการนัดสืบพยานแล้ว โดยอัยการให้เหตุผลว่าเป็นพยานไม่สำคัญ เช่นกรณีของ พ.ต.ท.ศิริประภา

112

โอภาส : เขียนประตู ห้องน้ำห้าง 2 บาน คุก 3 ปี

16 ตุลาคม 2558 เวลา 08.30 น. ศาลทหารกรุงเทพฯ นัดสอบคำ ให้การ คดีที่ 'โอภาส' ตกเป็นจำเลยฐานกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 จากการเขียนประตูห้องน้ำห้างสรรพสินค้า เป็นคดีที่ 2 หลังจากคดีแรกมีคำพิพากษาเป็นที่สุด เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2558 ซึ่งศาลลงโทษจำคุก 3 ปี แต่จำเลยรับสารภาพจึงลดโทษลงกึ่งหนึ่ง เหลือโทษจำคุก 1 ปี 6 เดือน นัดนี้ศาลสั่งให้พิจารณาคดีลับ จำเลยให้การรับสารภาพ จึงพิพากษาลงโทษจำคุก 3 ปี แต่ลดโทษลงกึ่งหนึ่ง เหลือโทษจำคุก 1 ปี 6 เดือน โดยนับโทษต่อจากคดีเดิม

'โอภาส' ชายไทยเชื้อสายจีน วัย 67 ปี ถูกจับกุมเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2557 จากการเขียนข้อความหมิ่นพระมหากษัตริย์ที่ประตูห้องน้ำของห้างสรรพสินค้าซีคอนสแควร์ ถนนศรีนครินทร์ คดีนี้ศาลทหารกรุงเทพฯ

มีคำพิพากษาเป็นที่สุดเมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2558 ลงโทษจำคุก 3 ปี แต่เนื่องจากจำเลยรับสารภาพจึงลดโทษ เหลือจำคุก 1 ปี 6 เดือน ซึ่งจะมีกำหนดพ้นโทษราวเดือนมีนาคม 2559

แต่เขาถูกตำรวจจากสถานีตำรวจนครบาลประเวศแจ้งข้อกล่าวหาว่าได้เขียนข้อความที่เป็นความผิดฐานหมิ่นพระมหากษัตริย์ ที่ประตูห้องน้ำอีกชั้นหนึ่ง อีกคดี เป็นคดีที่ 2 เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2558 ก่อนอัยการศาลทหารจะยื่นฟ้องในความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112

ศูนย์ทนายฯ เห็นว่า การกระทำของโอภาส อาจถือว่าเป็นการกระทำกรรมเดียวได้ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 90 ซึ่ง ศ.จิตติ ติงศภัทิย์ ได้อธิบายว่า การกระทำ “กรรมเดียว” อาจเกิดจากการกระทำอันเดียว หรือเกิดจากการกระทำหลายอันก็ได้ เช่น ความผิดประเภทที่เรียกว่า “ความผิดที่ยืดออกไป” อันมีองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่

มีการกระทำหลายอัน

ต้องละเมิดกฎหมายเป็นความผิดฐานเดียวกัน

ต้องกระทำโดยผู้กระทำมีความมุ่งหมายอันเดียวกันติดต่อกัน

หากศาลเห็นว่าการเขียนประตูห้องน้ำทั้ง 2 บานของโอภาสครบองค์ประกอบดังกล่าว ศาลก็อาจถือว่าการเขียนประตูห้องน้ำบานที่ 2 เป็นการกระทำ “กรรมเดียว” กับคดีก่อนหน้าได้

ที่มาแห่งคดี

ชั้นจับกุมและควบคุมตัวตามกฎอัยการศึก

โอภาสถูกจับกุมหลังจากเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยของห้างซีคอนสแควร์พบข้อความที่มีความผิดบนประตูห้องน้ำชั้น 2 ของห้าง จึง

ควบคุมตัวพร้อมปากกาที่เขียน จากนั้นฝ่ายทหารจึงนำตัวเขามาซักประวัติ แล้วจึงนำตัวไปกักตัวไว้ตามกฎอัยการศึกที่กองบังคับการปราบปรามเป็นเวลา 7 วัน โดย ร.ต.คำภา โหม่งพุฒ ผู้กล่าวหา มาแจ้งความร้องทุกข์ที่กองบังคับการปราบปรามให้ดำเนินคดีกับโอภาส ซึ่งเขาได้สารภาพในชั้นจับกุมว่าเป็นผู้เขียนข้อความดังกล่าว

ทั้งนี้สิ่งที่ไม่ถูกบันทึกไว้ในบันทึกแจ้งข้อกล่าวหา คือ วันที่โอภาสถูกจับกุม ทหารนำกำลังพร้อมอาวุธไปค้นบ้านของเขาด้วย แต่ไม่พบอะไร

17 ตุลาคม 2558 ทหารแจ้งโอภาสว่า ตำรวจจะทำการสอบสวน แต่กลับมีนักข่าวจำนวนมากมาถ่ายรูปคล้ายนำตัวมาแถลงข่าว โดย พ.ท.บุรินทร์ ทองประไพ นายทหารพระธรรมนูญ (ยศในขณะนั้น) ได้นำชื่อ-นามสกุลจริง และข้อความที่เขาเขียนในห้องน้ำไปเผยแพร่ให้แก่นักข่าว

20 ตุลาคม 2557 พนักงานสอบสวน กองกำกับการ 1 กองบังคับการปราบปราม ได้แจ้งข้อกล่าวหาโอภาส จากนั้น พ.ท.บุรินทร์ นำตัวเขาไปฝากขังยังศาลทหารกรุงเทพฯ

ชั้นฝากขัง

ทนายความของโอภาสยื่นคำร้องคัดค้านครั้งแรกในการฝากขังและคำร้องขอปล่อยตัวชั่วคราว เนื่องจากโอภาสไม่เคยกระทำผิดมาก่อน มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งแน่นอน ไม่ได้มีอิทธิพลหรือความสามารถไปยุ่งเกี่ยวกับพยานหลักฐานได้ และในชั้นสอบสวนโอภาสยังได้ให้การเป็นประโยชน์ หากพนักงานสอบสวนประสงค์จะสอบสวนเพิ่มเติมหรือเรียกพยานเอกสารหรือพยานวัตถุในคดี ก็ยินดีปฏิบัติตามทุกประการ และยังมีเหตุผลด้านสุขภาพเนื่องจากมีอาการเจ็บที่บริเวณหมอนรองกระดูก รวมถึงมีโรคประจำตัวคือโรคความดันโลหิตสูง ต้องรับประทานยาเพื่อรักษาโรคเป็นประจำ การอยู่ในเรือนจำอาจทำให้อาการของผู้ต้องหารุนแรงขึ้น อีกทั้ง

สภาพแวดล้อมในเรือนจำไม่เอื้อต่อการดูแลรักษาสุขภาพ หากอาการกำเริบอาจไม่ได้รับการรักษาอย่างทันท่วงที และโอภาสยังได้วางหลักทรัพย์ประกันตัวเป็นโฉนดที่ดินราคา 2 ล้าน 5 แสนบาท

แต่ศาลอนุญาตฝากขังตามคำร้องของพนักงานสอบสวน เช่นเดียวกับการฝากขังครั้งต่อๆ มา ศาลได้ยกคำร้องคัดค้านการฝากขังและคำร้องขอปล่อยตัวชั่วคราวของโอภาสมาโดยตลอด โดยศาลอ้างว่าเป็นคดีร้ายแรงที่มีอัตราโทษสูง ส่วนที่ผู้ต้องหายื่นคำร้องประกอบคำร้องขอปล่อยตัวชั่วคราว โดยที่มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยอยู่แล้ว ข้ออ้างจึงฟังไม่ขึ้น

จนกระทั่ง 3 ธันวาคม 2557 ก่อนการฝากขังครั้งที่ 5 ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนได้ทำหนังสือถึงผู้บัญชาการเรือนจำพิเศษกรุงเทพฯ ขอให้เฝ้าระวังอาการแทรกซ้อน Coats' disease จากโรคความดันโลหิตสูงของโอภาส ซึ่งต้องได้รับการรักษาเฉพาะทางด้วยการฉีดสีเข้าเส้นเลือดในดวงตาอย่างทันท่วงที หากมีอาการแทรกซ้อนดังกล่าว และขอให้รีบส่งตัวโอภาสไปยังโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ที่มีความชำนาญเฉพาะด้านและมีประวัติการรักษาของเขาอยู่ เพราะหากไม่ได้รับการรักษาอย่างทันท่วงที อาจทำให้ดวงตาของโอภาสมองไม่เห็นบางส่วนหรือตาบอดโดยสมบูรณ์ได้ แต่ศาลก็ยังคงอนุญาตให้ฝากขังและไม่ให้ปล่อยตัวชั่วคราว

อัยการทหารสั่งฟ้องคดี

9 มกราคม 2558 หลังฝากขังครบ 7 ครั้ง อัยการศาลทหารกรุงเทพฯ ฟ้องโอภาสในความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 ซึ่งคดีอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารตามคำสั่ง คสช. โดยฟ้องว่าโอภาสได้ใช้ปากกาเขียนข้อความอันเป็นความผิดที่บานประตู

ห้องน้ำชายชั้น 2 ของห้างซีคอนสแควร์ เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2557 ซึ่งอยู่ในระหว่างประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร ซึ่งบุคคลที่สามหรือประชาชนทั่วไปอ่านแล้วสามารถเข้าใจโดยรวมว่าหมายถึงพระมหากษัตริย์องค์ปัจจุบัน และข้อความดังกล่าวทำให้พระองค์ท่านเสื่อมเสียพระเกียรติยศถูกดูหมิ่น ถูกเกลียดชัง โดยเจตนาจะทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธา ไม่เคารพสักการะ อันเป็นการล่วงละเมิดต่อพระมหากษัตริย์ โดยเจ้าพนักงานจับกุมจำเลยได้พร้อมปากกาที่ใช้ในการกระทำความผิดเป็นของกลางในเวลากระชั้นชิดกับเวลาเกิดเหตุ ปากกาของกลางได้ถูกเก็บรักษาเอาไว้ที่กองบังคับการปราบปราม

ประตูห้องน้ำบานแรก

คุก 1 ปี 6 เดือน

ก่อนวันนัดฟังคำพิพากษา 18 มีนาคม 2558 ทนายความยื่นคำร้องประกอบคำรับสารภาพ เพื่อพิจารณาพิพากษาลงโทษจำเลยในสถานเบาที่สุด และรอการลงโทษจำเลย โดยให้เหตุผลว่าเป็นการกระทำผิดครั้งแรกและมีปัญหาสุขภาพ ที่แม้ว่าในเรือนจำจะมีโรงพยาบาลราชทัณฑ์ แต่เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลได้แจ้งกับโอภาสว่าไม่มีทั้งแพทย์ที่เชี่ยวชาญเฉพาะทางและอุปกรณ์สำหรับการตรวจรักษาโรครวมถึงอาการแทรกซ้อนอาจทำให้ไม่สามารถเข้าถึงการรักษาพยาบาลอย่างเหมาะสมตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

นอกจากนี้จำเลยยังมีความกังวลและห่วงใยต่อภรรยาและบุตรสาว เนื่องจากภรรยาต้องค้าขายเพียงคนเดียว จากที่เคยช่วยกันประกอบอาชีพ ในขณะที่บุตรสาวมีความผิดปกติทางอารมณ์ โดยมีเพียงจำเลยที่สามารถ

บรรเทาและรักษาอาการดังกล่าวได้ หากครอบครัวต้องขาดเสาหลักทั้งทางเศรษฐกิจและสภาวะจิตใจ อาจทำให้ครอบครัวอยู่สภาวะที่ย่ำแย่มากไปกว่าเดิม

20 มีนาคม 2558 วันนัดสอบคำให้การ โอภาสให้การรับสารภาพ ศาลทหารกรุงเทพฯ จึงอ่านคำพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดฐานหมิ่นประมาท ดูหมิ่นพระมหากษัตริย์ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 ให้ลงโทษจำคุก 3 ปี แต่จำเลยให้การรับสารภาพและให้การเป็นประโยชน์อันเป็นเหตุบรรเทาโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 78 จึงลงโทษจำคุกเหลือ 1 ปี 6 เดือน

ศาลได้ยกคำร้องของจำเลย โดยศาลเห็นว่าเป็นการล่วงละเมิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ซึ่งประชาชนเคารพเทิดทูน จึงเป็นการกระทบต่อความรู้สึกของประชาชนอย่างร้ายแรง ยังไม่มีเหตุผลสมควรที่จะรอการลงโทษจำคุกให้ ประกอบกับได้ลงโทษในสถานเบาอยู่แล้ว จึงให้ยกคำขอของจำเลยในส่วนที่ขอให้รอการลงโทษ และสั่งริบปากกาของกลาง

การดำเนินคดีที่ 2

เมื่อ 18 มกราคม 2558 ระหว่างที่โอภาสยังคงอยู่ในเรือนจำและรอศาลนัดสอบคำให้การ พ.ต.ท.จตุภูมิ มุดซาเคน พนักงานสอบสวนผู้ชำนาญการพิเศษ สน. ประเวศ ได้เข้าแจ้งข้อกล่าวหาต่อโอภาสและแจ้งข้อเท็จจริงว่า ประมาณต้นเดือนตุลาคม 2557 ผู้ต้องหาได้บังอาจเขียนข้อความที่เป็นการหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายพระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท ที่ประตูด้านในของห้องน้ำห้องที่ 8 ชั้นที่ 1 ห้างซีคอนสแควร์ ซึ่งเป็นห้างแห่งเดียวกันและวันเดียวกันกับคดีแรก

ภายหลังคดีแรกมีคำพิพากษาวันที่ 7 กรกฎาคม 2558 อัยการศาลทหารกรุงเทพฯ ยื่นฟ้องต่อศาลทหาร โดยระบุว่าโอภาสได้กระทำผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 อันเป็นความผิดที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหาร ตามประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 37/2557 เรื่องความผิดที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหาร ลงวันที่ 25 พฤษภาคม 2557

จำเลยได้กระทำผิดกฎหมายในระหว่างที่ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติมีผลบังคับใช้ กล่าวคือ เมื่อระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2557 ถึงวันที่ 15 ตุลาคม 2557 วันเวลาใดไม่ปรากฏชัด อันเป็นวันและเวลาที่อยู่ในระหว่างประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร จำเลยบังอาจหมิ่นประมาท ดูหมิ่นพระมหากษัตริย์ ต่อบุคคลที่สาม โดยจำเลยได้ใช้ปากกาเขียนข้อความให้ปรากฏแก่บุคคลทั่วไปที่บานประตูห้องน้ำชาย ชั้น 1 ของห้างแห่งหนึ่ง ซึ่งข้อความดังกล่าวมีความหมายเป็นการใส่ความพระมหากษัตริย์ อันเป็นการละเมิดและหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ดูหมิ่นใส่ความหมิ่นประมาทพระมหากษัตริย์ โดยประการที่น่าจะทำให้พระมหากษัตริย์เสื่อมเสียพระเกียรติคุณ ถูกดูหมิ่น เกลียดชัง โดยเจตนาจะทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธา ไม่เคารพสักการะ

พนักงานสอบสวนได้สอบสวนคดีนี้ และจำเลยให้การสารภาพไว้ชั้นหนึ่งแล้ว ขณะนี้จำเลยอยู่ระหว่างต้องโทษจำคุกฐานหมิ่นประมาทดูหมิ่นพระมหากษัตริย์ มีกำหนดโทษ 1 ปี 6 เดือน ตามคำพิพากษาของศาลทหารกรุงเทพฯ และยังไม่พ้นโทษ และอัยการได้ขอให้ศาลนับโทษจำคุกจำเลยคดีนี้ต่อจากโทษจำคุกในคดีเดิมของศาลทหารกรุงเทพฯ และขอไม่ให้หักวันคุมขังจำเลยที่ทับซ้อนกับโทษจำคุกตามคดีก่อนหน้าออกจากโทษจำคุกตามคำพิพากษาในคดีนี้ด้วย

ประตูบานที่สอง

คุกอีก 1 ปี 6 เดือน

วันนัดสอบคำให้การคดีที่ 2 ของโอภาส มีผู้สังเกตการณ์จากหลายหน่วยงาน อาทิ ผู้แทนสหภาพยุโรป สถานทูตเยอรมนี อังกฤษ ฝรั่งเศส สวีเดน เดนมาร์ก เบลเยี่ยม และแคนาดา แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล (ประเทศไทย) โครงการอินเทอร์เน็ตเพื่อกฎหมายประชาชน (iLaw) และผู้สื่อข่าวประชาไท รวมถึงมีเจ้าหน้าที่จากกองทัพบกร่วมฟังการพิจารณาคดี รวมทั้งสิ้นประมาณ 25 คน

เจ้าหน้าที่ศาลได้จำกัดจำนวนผู้เข้าร่วมฟังการพิจารณาคดี อธิบายข้อห้ามต่างๆ ให้ผู้สังเกตการณ์ เช่น ห้ามใช้โทรศัพท์มือถือ ห้ามบันทึกภาพและเสียง ห้ามพูดคุยหรือแปลกระบวนการพิจารณา ระหว่างศาลพิจารณาคดี แต่เมื่อเริ่มการพิจารณาคดีอัยการศาลทหารได้ขอให้ศาลสั่งพิจารณาคดีเป็นการลับ โดยอ้างว่าคำบรรยายฟ้องมีถ้อยคำพาดพิงถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ อาจส่งผลกระทบต่อประชาชนโดยรวม กระทบต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งศาลก็ได้สั่งให้คดีนี้พิจารณาลับทำให้เหลือแค่โอภาส อัยการทหาร เสมียนศาล เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ และทนายความ อยู่ในห้องพิจารณาคดี

ทนายความจำเลยจึงคัดค้านว่าเป็นเพียงนัดสอบคำให้การ และจำเลยได้อ่านคำฟ้องโจทก์แล้ว ควรพิจารณาคดีโดยเปิดเผย เพื่อความโปร่งใสและให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบ แต่ศาลใช้ดุลพินิจมีคำสั่งให้พิจารณาคดีลับ

ศาลอ่านคำฟ้องโจทก์ทั้งหมด และจำเลยให้การรับสารภาพ แต่อัยการได้ขอให้ทนายความจำเลยตัดข้อความในคำร้องประกอบคำรับ

สารภาพ ความว่า “ความผิดครั้งนี้ของจำเลยยังคงถือว่าเป็นความผิดครั้งแรก เพราะเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นแทบจะในเวลาเดียวกัน กระทำไปโดยเจตนาเดียวกัน และได้จบลงในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกันมาก โดยในขณะนั้นจำเลยได้กระทำลงไปด้วยความหลงผิด และอารมณ์ชั่ววูบของจำเลย เฉกเช่นเดียวกับความผิดในคดีแดงที่ 99 ก./2558” เนื่องจากเป็นการแย้งกับคำให้การรับสารภาพ

อย่างไรก็ตาม ทนายความจำเลยแย้งว่าการกระทำผิดครั้งเดียวอาจแบ่งเป็นการกระทำผิด 2 กรรมก็ได้ กรณีการเขียนประตูห้องน้ำบานที่สองของโอภาส อาจถือได้ว่าเป็นการกระทำผิดครั้งแรกอยู่ จึงขอให้ศาลใช้ดุลพินิจว่าข้อความดังกล่าวถือเป็นการให้การปฏิเสธหรือไม่ แต่ศาลเห็นว่าศาลไม่มีอำนาจที่จะตัดถ้อยคำในคำร้องประกอบคำรับสารภาพของจำเลย ซึ่งอัยการศาลทหารแถลงว่า หากไม่ตัดข้อความดังกล่าวจะขอสืบเจตนาจำเลย ทนายความปรึกษากับจำเลยแล้วจึงยอมตัดข้อความดังกล่าวออก

หลังจากนั้น ศาลได้อ่านรายงานกระบวนพิจารณาคดี แล้วอ่านคำพิพากษาต่อทันที โดยพิพากษาจำคุก 3 ปี แต่เนื่องจากจำเลยให้การรับสารภาพจึงลดโทษลงกึ่งหนึ่ง เหลือโทษจำคุก 1 ปี 6 เดือน ส่วนคำร้องขอให้รอการลงโทษ หรือนับโทษพร้อมกับอีกคดีหนึ่ง ศาลเห็นว่าไม่อยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะรอการลงโทษ และเนื่องจากศาลลงโทษสถานเบาแล้ว ทั้งไม่มีเหตุให้นับโทษพร้อมกัน จึงให้นับโทษต่อจากคดีเดิม

นอกจากนี้ หลังผู้สังเกตการณ์ออกจากห้องพิจารณาคดี เจ้าหน้าที่ทหารได้พยายามอธิบายแก่ผู้สังเกตการณ์ โดยเฉพาะองค์กรระหว่างประเทศให้เข้าใจว่า การพิจารณาคดีลับเป็นกระบวนการปกติ ที่จะกระทำในคดีที่เป็นความผิดเกี่ยวกับเรื่องเพศ ความมั่นคง หรือคดีที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ไม่ใช่เฉพาะในศาลทหารเท่านั้น แต่ศาลอื่นๆ ก็มีกระบวนการพิจารณาคดีลับเช่นกัน อย่างไร

ก็ดี ศูนย์ทนายฯ มีข้อสังเกตว่า ตามหลักการกฎหมายระหว่างประเทศและการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม โดยหลักการศาลต้องพิจารณาคดีโดยเปิดเผย เพื่อให้สาธารณะได้ตรวจสอบถึงการทำหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน

ทั้งนี้ ตั้งแต่มีการรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557 และมีประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 37/2557 เรื่อง ความผิดที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหาร จำเลยในคดีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 ที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารส่วนใหญ่ให้การรับสารภาพแทบทั้งสิ้น มีอย่างน้อย 4 คดีที่จำเลยต่อสู้คดี คือ คดีของสิรภพหรือรุ่งศิลา คดีของบัณฑิต อานียา และคดีเครือข่ายคลิปบรรพต 2 คดี คือ อัญชันและธารา

วันที่ 17 มีนาคม 2558

กราบเรียน ศาลทหารกรุงเทพ
อ้างถึง หมายโอทส
ผู้ต้องขัง หมายเลข
หมายเลขดำที่

ข้าพเจ้า อายุ 62 ปี
มีอาชีพค้าขายในตลาดนัดแห่งหนึ่ง ร่วมกับสามี
หมายโอทส อายุ 67 ปี ปัจจุบันเป็นผู้ต้องขัง
เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ผู้ต้องขังหมายเลข

ทุกวันนี้ ข้าพเจ้าและสามีมีชีวิตลำบากแย่ ไม่มี
กำลังใจพอที่จะเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ ปัจจุบัน
เหงาและหดหู่ ร้องไห้ในบางวัน

เมื่อจากก่อนหน้านี้ ข้าพเจ้าและสามี
หมายโอทส ไปไหนมาไปด้วยกัน มีอะไร
ทำด้วยกัน มีความสุขดี ช่วยกันเปิดร้าน ปิดหลังร้าน
และปิดเก็บร้านเป็นประจำสัปดาห์ละ 4 วัน ระหว่างเวลา
14.00 - 01.00 น. แล้วเสร็จกลับถึงบ้านประมาณเวลา
02.30 น.

เมื่อนายโอภาส [redacted] เข้ามาอยู่ในเรือนจำฯ ข้าพเจ้าฯ ต้องรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว ข้าพเจ้าฯ ต้องทำงานหนักกว่าเดิมเป็นสองเท่า

ข้าพเจ้าฯ มีโรคประจำตัวอยู่ ป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูง มีโอกาสเกิดโรคแทรกซ้อนต่างๆ ต่อหัวใจ สมอง และไตได้ หากพักผ่อนไม่เพียงพอ มีอาการเครียด ไม่ได้รับการตรวจวัดความดันโลหิตอย่างสม่ำเสมอ

ที่สำนักมาก คือ นายโอภาส [redacted] มีโรคประจำตัวอยู่ 2 โรค คือ ความดันโลหิตสูง และโรคเส้นเลือดที่จอรับภาพตาขวาบวม เป็นครั้งคราว จำต้องได้รับการตรวจรักษาที่โรงพยาบาลจุฬา เป็นประจำทุก 2-6 เดือน ซึ่งทางสถานพยาบาลเรือนจำฯ ไม่มีความพร้อมในการตรวจรักษาโรคเฉพาะทางนี้ ทั้งแพทย์และอุปกรณ์

เมื่อเป็นเช่นนี้ สภาพของข้าพเจ้าฯ ปัจจุบันนี้ เวลานอนนอนวันละ 3-4 ชั่วโมง เวลาส่วนใหญ่ทำงานใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ผลิตของขาย ในวันที่ไม่มีตลาดนัด ไปเยี่ยมนายโอภาส [redacted]

วันเว้นวัน ออกจากบ้าน [redacted] เวลา 07.15น. ไป-กลับโดยสารรถสองแถว บีทีเอส และรถประจำทาง ถึงเรือนอำพิเศษกรุงเทพมหานคร งามวงศ์วาน เวลาประมาณ 10.00น. ได้เยี่ยมทาบโอกาส [redacted] ระหว่างรอบ 7 และ 9 เป็นประจำ แล้วเสร็จกลับถึงบ้านประมาณเวลา 15.00น.

ทุกวันนี้เช้าวันใหม่ ของข้าพเจ้าๆ แทบจะไม่มีวันไหนที่เริ่มต้นด้วยความสดชื่น หมดทุกข์ถังวล และห่วงใย แทบจะไม่มีเวลาให้กับตัวเอง

ข้าพเจ้าๆ จึงได้แต่หวังว่าทุกสิ่งจะดีขึ้น และ ข้าพเจ้าๆ ได้เรียนรู้ และตระหนักถึงผลกระทบทุกอย่าง

จึงเรียนขอความกรุณาโปรดพิจารณา ลงโทษสถานเบา และได้รับการรอลงอาญาแก่ทาบโอกาส [redacted] ผู้ซึ่งเป็นผู้ต้องหาไม่เคยกระทำผิดมาก่อนเลย และครั้งนี้เป็นครั้งแรก

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

[redacted]

Jane Doe

August 7, 2558 at 00:00 am·●

112

ศศิวิมล : ศาลทหารพิพากษาจำคุก 56 ปี โทษหนักสุดอันดับ 2 ในคดี 112

วันศุกร์ที่ 7 สิงหาคม 2558 ที่ผ่านมา ถือเป็นวันสำคัญอีกครั้งหนึ่ง สำหรับคดีตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 เมื่อศาลทหารได้ทำสถิติตัดสินคดีนี้ด้วยโทษจำคุกที่หนักที่สุดอย่างไม่เคยมีมาก่อนถึง 2 คดีติดต่อกัน ได้แก่ ในช่วงเช้า ศาลทหารกรุงเทพฯ ได้ตัดสินในคดีพงษ์ศักดิ์จำคุก 60 ปี ให้การรับสารภาพจึงลดเหลือจำคุก 30 ปี[1] และในช่วงบ่าย

[1] "จำคุก 60 ปี โพสต์เฟซบุ๊กเข้าข่าย 112," *ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน*, 7 สิงหาคม 2558, https://tlhr2014.wordpress.com/2015/08/07/pongsak_and_thara/

ศาลมณฑลทหารบกที่ 33 เชียงใหม่ ได้ตัดสินในคดีศศิวิมล จำคุก 56 ปี ให้การรับสารภาพจึงลดเหลือจำคุก 28 ปี[2]

ทั้งสองกรณีมาจากการโพสต์ข้อความในเฟซบุ๊กจำนวนหลายข้อความเช่นเดียวกัน และจำเลยต่างให้การรับสารภาพไม่ต่อสู้คดีเช่นเดียวกัน แต่ในคดีศศิวิมลซึ่งเกิดขึ้นในภูมิภาคและแทบไม่ปรากฏเป็นข่าวมากนัก คดีศศิวิมลมีที่มาที่ไปไม่ได้เกี่ยวข้องกับการแสดงออกทางการเมืองโดยตรงเหมือนในคดีพงษ์ศักดิ์[3] แต่กลับมีเหตุมาจากความขัดแย้งส่วนตัว ทั้งข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นก็ยังไม่เป็นที่แน่ชัดนัก แม้ศาลจะได้ตัดสินพิพากษาโทษอย่างรุนแรงภายใต้ “คำรับสารภาพ” ของจำเลยไปแล้วก็ตาม

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนได้เข้าติดตามคดีศศิวิมลนี้ในช่วงที่เริ่มมีการส่งฟ้องคดีต่อศาล และจำเลยได้มีการว่าจ้างทนายความเข้าช่วยเหลือคดีเองแล้ว

ภายหลังศาลมีคำพิพากษา ศูนย์ทนายฯ จึงประมวลข้อมูลของคดีจากคำบอกเล่าของศศิวิมลและครอบครัว ว่าไม่ได้กระทำความผิด แต่กลับต้องจำยอมรับสารภาพในขั้นตอนต่างๆ รวมทั้งข้อมูลจากการสังเกตการณ์คดี มานำเสนอในรายงานชิ้นนี้

---

[2] “ศาลทหารตัดสินจำคุก 28 ปี พนง. โรงแรมเชียงใหม่ โพสต์เฟซบุ๊ก 7 ข้อความผิด 112,” *ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน*, 7 สิงหาคม 2558, https://tlhr2014.wordpress.com/2015/08/07/sasivimon_112/

[3] “รู้จัก ‘แซม พงษ์ศักดิ์’: จุดเริ่มต้นคือการตั้งคำถาม จุดจบ? คือโทษจำคุก 60 ปี,” *ประชาไท*, 7 สิงหาคม 2558, http://prachatai.org/journal/2015/08/60727

หญิงสาวแม่ลูกสอง

ศศิวิมล หรือโอ๋ ขณะเกิดเหตุในคดีนี้ มีอายุ 29 ปี เป็นคนจังหวัดเชียงใหม่โดยกำเนิด ประกอบอาชีพเป็นพนักงานแผนกเครื่องดื่มในโรงแรมแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ โดยทำงานดูแลเคาน์เตอร์บาร์ ชงชา กาแฟ และเครื่องดื่มต่างๆ ให้กับลูกค้า เธอเป็นลูกสาวเพียงคนเดียวของครอบครัว โดยมารดาเป็นคนจังหวัดกำแพงเพชร เมื่อแต่งงานกับพ่อจึงได้ย้ายมาอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ ก่อนที่จะแยกทางกับสามีในเวลาต่อมา และเลี้ยงดูศศิวิมลมาเพียงลำพัง

ศศิวิมลจบการศึกษาในระดับชั้น ม.6 โดยสอบเทียบจากการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) เคยทำงานเป็นสาวเชียร์เบียร์ในร้านอาหาร ก่อนจะมาทำงานที่โรงแรมดังกล่าว เธอสมรสกับสามีที่ทำงานด้านงานช่าง ทั้งคู่มีบุตรสาวด้วยกัน 2 คน ปัจจุบันอายุ 10 ปี และ 7 ปี ตามลำดับ กำลัง

ศึกษาอยู่ในชั้น ป.4 และ ป.2 ที่โรงเรียนในจังหวัดเชียงใหม่

ต่อมา สามีของศศิวิมลได้ไปมีภรรยาใหม่ จึงได้มีการฟ้องหย่ากัน โดยลูกทั้งสองอยู่ในการดูแลของศศิวิมลจนถึงปัจจุบัน และไม่นานก่อนเกิดเหตุในคดีนี้ ศาลมีคำสั่งให้สามีช่วยค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตร เป็นเงินเดือนละ 3 พันบาท จนกว่าบุตรสาวคนเล็กจะเรียนจบ แต่นอกจากค่าอุปการะดังกล่าว สามีเธอก็ไม่ได้ช่วยเหลือในการดูแลลูกๆ อีก

ก่อนหน้าถูกดำเนินคดี เธออาศัยอยู่ที่บ้านเช่ากับลูกสาว 2 คน และแม่ในวัย 48 ปี ซึ่งทำงานเป็นพนักงานทำความสะอาดที่โรงแรมเดียวกันกับลูกสาว และได้เงินเดือนเดือนละ 9,000 บาทเท่ากันกับศศิวิมล แม่ของเธอยังป่วยเป็นโรคประจำตัว ต้องกินยาอยู่เป็นประจำ ศศิวิมลจึงเป็นเสาหลักในการเลี้ยงดูครอบครัวทั้ง 4 ชีวิต

เธอและครอบครัวยืนยันว่าไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องทางการเมือง ไม่เคยร่วมชุมนุมกับกลุ่มทางการเมืองใดๆ มาก่อนถูกดำเนินคดีนี้

จากการกลั่นแกล้งส่วนตัว สู่มาตรา 112

การดำเนินคดีนี้ เริ่มต้นจากเมื่อวันที่ 27 กันยายน 57 มีกลุ่มที่ใช้ชื่อว่า “กลุ่มเฟซบุ๊กเชียงใหม่” ซึ่งนำโดย นายกฤตย์ เยี่ยมเมธากร พร้อมประชาชนอีก 8 คน ได้เข้าแจ้งความกล่าวโทษผู้ใช้เฟซบุ๊กที่ชื่อ “รุ่งนภา คำภิชัย” ว่าได้โพสต์ข้อความที่เข้าข่ายความผิดตามมาตรา 112 ที่สถานีตำรวจภูธรเมืองเชียงใหม่ โดยในช่วงดังกล่าวได้มีการแชร์ข้อความและรูปของเฟซบุ๊กชื่อ “รุ่งนภา คำภิชัย” เพื่อ “ล่าแม่มด” ในเพจออนไลน์บางแห่งด้วย

ก่อนที่ในวันที่ 29 กันยายน 2557 ทางกลุ่มเฟซบุ๊กเชียงใหม่ได้เข้าให้ปากคำต่อพนักงานสอบสวน และมีการชูป้ายให้เจ้าหน้าที่เร่งดำเนินคดีต่อผู้กระทำผิด มีรายงานข่าว[4] ระบุด้วยว่า รุ่งนภา คำภิชัย ได้ติดต่อกับทางกลุ่มเฟซบุ๊กเชียงใหม่ โดยแก้ข่าวว่าตนไม่ใช่ผู้ที่โพสต์ข้อความดังกล่าวแต่อย่างใด แต่มีการกลั่นแกล้งและปลอมแปลงเฟซบุ๊กดังกล่าวโดยใช้ชื่อของตน ในเบื้องต้นทราบว่ารุ่งนภาได้เข้าแจ้งความกลับต่อผู้ที่ทำการปลอมแปลงเฟซบุ๊กดังกล่าวขึ้น หลังจากนั้นก็ไม่ปรากฏรายงานข่าวในกรณีนี้อีก รวมทั้งข่าวการควบคุมตัวศศิวิมลในหลายเดือนถัดมา

จากปากคำของศศิวิมลเอง บุคคลที่ชื่อรุ่งนภาเป็นภรรยาใหม่ของสามีของเธอ และมีปัญหาทะเลาะเบาะแว้งกับเธอมาก่อนหน้านี้

ต่อมา เธอเล่าว่าเพื่อนสาวคนหนึ่งที่รู้จักกันตั้งแต่สมัยทำงานเซียร์เบียร์ ได้แนะนำให้แฉข้อมูลของภรรยาใหม่คนดังกล่าว โดยอาสาจะดำเนินการให้ เพื่อนคนดังกล่าวจึงได้ใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ของเธอเข้าสมัครอีเมล์ใหม่ และทราบต่อมาว่ามีการไปปลอมแปลงแอคเคาท์เฟซบุ๊กในชื่อของรุ่งนภาขึ้น แต่เธอไม่ทราบมาก่อนว่าเพื่อนคนดังกล่าวจะนำไปโพสต์ข้อความที่อาจเข้าข่ายมาตรา 112 จนนำไปสู่การดำเนินคดีนี้

เธอยืนยันว่าทราบเพียงว่ามีการสมัครแอคเคาท์เฟซบุ๊กขึ้น แต่ไม่เคยเข้าโพสต์เฟซบุ๊กในชื่อดังกล่าวเอง ไม่รู้รหัสผ่านที่จะเข้าใช้เฟซบุ๊กนี้ด้วยซ้ำ โดยปัจจุบันเพื่อนคนดังกล่าวก็ไม่สามารถติดต่อได้แล้ว

[4] "จี้ ตร. เร่งดำเนินคดีเฟซบุ๊คหมิ่นเบื้องสูง," *กรุงเทพธุรกิจ*, 29 กันยายน 2557, http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/607919

การหว่านล้อมและแรงกดดันให้รับสารภาพ

ในช่วงราวปลายเดือนกันยายน 2557 เธอจำวันที่ไม่ได้แน่ชัด ได้มีเจ้าหน้าที่ตำรวจนอกเครื่องแบบเดินทางไปที่บ้านเช่าของเธอตั้งแต่เวลา 6 โมงเช้า เวลานั้นลูกๆ ยังไม่ตื่นนอน ส่วนแม่ของเธอเพิ่งออกไปทำงาน โดยเจ้าหน้าที่ได้นำหมายค้นมาขอตรวจค้นบ้าน และแจ้งว่าเป็นกรณีเกี่ยวกับการหมิ่นเบื้องสูง แต่เธอไม่ทราบว่าเป็นการดำเนินคดีกับตัวเธอเองหรือไม่ ก่อนที่เจ้าหน้าที่จะขอนำเครื่องคอมพิวเตอร์ 1 เครื่อง และมือถือ 2 เครื่อง ไปตรวจสอบ

ศศิวิมลเล่าว่า หลังจากการตรวจค้นนั้นได้มีการเชิญตัวเธอไปที่สถานีตำรวจภูธรภูพิงคราชนิเวศน์ เนื่องจากไม่มีใครดูแลลูก วันนั้นเธอจึงได้พาลูกสาวคนเล็กไปที่สถานีตำรวจด้วย และได้มีเจ้าหน้าที่ตำรวจ 2 นาย ทำการสอบสวนเธอ โดยนำข้อความที่บันทึกจากหน้าจอคอมพิวเตอร์มาให้ดู ในตอนแรกเธอไม่ยอมรับว่าเป็นผู้โพสต์ข้อความดังกล่าว แต่เจ้าหน้าที่ได้แจ้งว่าขอให้รับไปก่อน ไม่มีอะไรร้ายแรงแล้วจะปล่อยตัวไป ทั้งตำรวจสามารถจะเอาตำแหน่งไปช่วยได้

เธอยอมรับว่าไม่ทราบถึง “ความร้ายแรง” ของข้อหามาตรา 112 นี้มาก่อน ทั้งไม่เคยต้องยุ่งเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่หรือต้องมาที่โรงพักมาก่อน จึงไม่ทราบกระบวนการต่างๆ ที่เกิดขึ้น ประกอบกับอยู่ในภาวะกดดันและบีบคั้นหลายทาง โดยในวันนั้นลูกสาวคนเล็กที่เธอพามาด้วยไม่ค่อยสบาย และหัวหน้าที่ทำงานก็โทรศัพท์มาตามตัวไปทำงานอยู่เรื่อยๆ ในขณะที่ตำรวจสอบสวน เธอจึงร้อนรนอยากให้เรื่องจบๆ ไป นึกแต่เพียงว่าพูดๆ ไปให้เรื่องมันจบ จะได้ไปทำภารกิจของตัวเองต่อ แทบไม่คิดว่าจะต้องติดคุกติดตาราง

ในที่สุด เธอให้การรับสารภาพกับพนักงานสอบสวน โดยไม่มีทนายความอยู่ด้วยในเวลานั้น เมื่อเสร็จจากการสอบสวน เจ้าหน้าที่ก็ส่งตัวเธอกลับบ้าน

ช่วงเดือนตุลาคม 2557 เจ้าหน้าที่ตำรวจยังได้ติดต่อแจ้งศศิวิมลว่าขอให้แม่ของเธอเข้าไปให้ปากคำที่สถานีตำรวจด้วย แม่เล่าว่าตำรวจได้สอบถามเรื่องทั่วๆ ไป ว่าเห็นลูกสาวเล่นคอมพิวเตอร์บ้างไหม เล่นอะไร เล่นตอนไหนบ้าง หรือถามว่าลูกสาวกลับดึกไหม ซึ่งแม่ก็ตอบว่าเห็นแต่ลูกใช้คอมพิวเตอร์ดูหนังกับหลาน ส่วนเรื่องอื่นๆ แม่ก็ไม่ค่อยรู้เรื่องราว

หลังจากนั้นก็ไม่มีความคืบหน้าในเรื่องนี้อีก และศศิวิมลเองก็ไม่คิดว่าจะถูกดำเนินคดีหรือต้องติดคุก จึงไม่คิดจะหลบหนีใดๆ

จนในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2558 ระหว่างที่เธอกับแม่ได้เดินทางไปงานศพของตาที่จังหวัดกำแพงเพชร เจ้าหน้าที่ตำรวจได้โทรศัพท์ติดต่อมาให้เธอไปเซ็นเอกสารที่โรงพัก เธอจึงได้นัดหมายเข้าไปพบเจ้าหน้าที่เองในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2558

วันนั้นเอง เมื่อไปถึงเธอกลับถูกแจ้งข้อกล่าวหาความผิดตามมาตรา 112 จากการโพสต์เฟซบุ๊กในชื่อ “รุ่งนภา คำภิชัย” จำนวน 6 ข้อความ วันนั้นอีกเช่นกัน เธอได้ถูกนำตัวไปฝากขังที่ศาลทหาร โดยไม่ได้เตรียมตัวใดๆ มาก่อนล่วงหน้า ก่อนที่แม่ของเธอจะได้เดินทางตามไปเช่าหลักทรัพย์จากนายประกัน เพื่อยื่นขอประกันเป็นเงิน 4 แสนบาท แต่ศาลทหารก็ไม่อนุญาตให้ประกันตัว โดยอ้างเหตุว่ากลัวจะหลบหนี เธอจึงถูกนำตัวไปควบคุมที่ทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่

แม่ของเธอยังได้พยายามยื่นขอปล่อยตัวชั่วคราวอีก 2 ครั้ง โดยเช่าหลักทรัพย์ยื่นประกันตัว เป็นเงิน 4.5 แสนบาท ทั้ง 2 ครั้ง แต่ศาลยังคงไม่อนุญาตเช่นเดิม

อีกทั้ง ภายหลังถูกควบคุมตัวประมาณ 2 สัปดาห์ เจ้าหน้าที่ตำรวจยังได้มีการแจ้งข้อกล่าวหาในความผิดตามมาตรา 112 เพิ่มอีกหนึ่ง

ข้อความ รวมแล้วเธอถูกกล่าวหาว่าได้โพสต์ข้อความเข้าข่ายความผิดนี้จำนวน 7 ข้อความ โดยเป็นข้อความที่อยู่ในช่วงระหว่างเดือนกันยายน 2557

ศศิวิมลถูกฝากขังเรื่อยมาจนครบทั้ง 7 ผัด ก่อนที่อัยการทหารจะยื่นฟ้องคดีต่อศาลมณฑลทหารบกที่ 33 เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 58 วันสุดท้ายของการครบกำหนดฝากขังผัดสุดท้ายพอดี

“กระบวนการยุติธรรม” กับความจริงที่หายไป

ในระหว่างนั้น แม่ของศศิวิมลได้วิ่งหาทนายความมาช่วยเหลือจนได้มีการว่าจ้างทนายความจากสำนักงานแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่เข้าช่วยเหลือคดี

ทนายความได้พูดคุยถึงแนวทางคดีกับศศิวิมล โดยเธอยืนยันกับทนายว่าไม่ใช่ผู้โพสต์ข้อความดังกล่าว จึงเห็นร่วมกันว่าจะขอให้การปฏิเสธข้อกล่าวหาเพื่อขอนัดตรวจพยานหลักฐานไปก่อน และจะคิดถึงแนวทางการต่อสู้คดีอีกที โดยเบื้องต้นมีการคิดถึงการต่อสู้เรื่องพยานหลักฐานที่อยู่ต่างๆ ว่าในช่วงเวลาที่มีการโพสต์ข้อความตามคำฟ้อง จำเลยกำลังเข้าทำงานอยู่ และไม่สามารถเข้าใช้อินเทอร์เน็ตได้ เพราะในที่ทำงานไม่อนุญาตให้ใช้

ในวันสอบคำให้การเดือนมิถุนายน 2558 เธอจึงให้การปฏิเสธข้อกล่าวหา โดยวันนั้นศาลทหารได้พิจารณาคดีเป็นการลับ เนื่องจากเห็นว่าคดีนี้เป็นคดีความมั่นคง และกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน โดยให้ญาติและผู้ไม่เกี่ยวข้องออกจากพิจารณา ก่อนที่ศาลจะ

อ่านคำฟ้องให้คู่ความฟังและถามคำให้การ

ในเดือนถัดมา คู่ความได้นัดตรวจพยานหลักฐาน โดยมีการยื่นบัญชีพยาน และทนายความได้ตรวจพยานเอกสารของฝ่ายโจทก์ จากนั้นศาลได้สอบถามแนวทางการนำสืบของคู่ความ อัยการโจทก์แถลงว่าจะนำพยานบุคคล เอกสาร และวัตถุตามบัญชีพยานมาสืบต่อศาล เพื่อชี้ให้เห็นว่าจำเลยกระทำความผิด ส่วนทนายจำเลยแถลงว่าจะสืบเรื่องตัวผู้กระทำผิด โดยพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์ไม่เพียงพอจะพิสูจน์ว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามฟ้อง

ในนัดนี้ เจ้าหน้าที่ศาลยังอนุญาตให้ญาติและผู้สังเกตการณ์เข้าฟังการพิจารณาได้ โดยแจ้งว่าเป็นนัดตรวจพยานหลักฐานเฉยๆ แต่ในการสืบพยานจะไม่อนุญาต เนื่องจากเป็นการพิจารณาคดีลับ

แต่ก่อนหน้าการเริ่มสืบพยาน ทนายความได้เข้าเยี่ยมและพูดคุยกับลูกความ พร้อมแนะนำให้กลับคำให้การเป็นรับสารภาพตามข้อกล่าวหา เนื่องจากภายหลังได้ตรวจพยานหลักฐานแล้ว ช่องในการต่อสู้คดีเหลือค่อนข้างน้อย ทั้งยังเคยให้การรับสารภาพไว้ในชั้นสอบสวนและลงชื่อรับเอกสารประกอบสำนวนต่างๆ ไว้ ทำให้พยานหลักฐานต่างๆ ค่อนข้างมัดตัว ถ้าหากสู้คดีไม่หลุดศาลน่าจะลงโทษหนัก โดยทนายแจ้งว่าจะทำคำให้การประกอบขอให้ศาลรอการลงโทษหรือลงโทษสถานเบา และยังสามารถทำเรื่องขอพระราชทานอภัยโทษได้ต่อไป

แม่ของเธอเล่าว่า ตอนแรกเธอไม่แน่ใจว่าควรจะรับสารภาพดีหรือไม่ เนื่องจากลูกเธอบอกว่าไม่ได้กระทำผิดตามที่ถูกกล่าวหา แต่ศศิวิมลก็บอกแม่ว่าโทษน่าจะไม่หนักมาก และเธอยังสงสารแม่ที่ต้องวิ่งเต้นอยู่คนเดียว แม่เองก็ไม่คิดว่าโทษจะร้ายแรงถึงเพียงนั้น

ในที่สุด เธอตัดสินใจกลับคำให้การเป็นรับสารภาพตามข้อกล่าวหา

ไม่ว่าเรื่องราวที่ศศิวิมลเล่าจะเป็นจริงหรือไม่ ใครเป็นผู้โพสต์ข้อความตามที่ถูกกล่าวหา และความจริงในกรณีนี้จะเป็นเช่นไร ภายใต้

กระบวนการในคดีมาตรา 112 และการควบคุมตัวผู้ต้องหาโดยไม่ให้ประกันตัว ได้สร้างแนวโน้มที่จะบีบให้ผู้ต้องหาจำยอมรับสารภาพตามข้อกล่าวหาโดยไม่ต่อสู้คดี จนทำให้การพิสูจน์พยานหลักฐานต่างๆ เพื่อนำไปสู่ข้อเท็จจริงในศาล ถูกกลบฝังทิ้งหายไป...

โทษทัณฑ์จำคุก 28 ปี ในวัย 29 ปี

ไม่มีใครรู้ว่าหลังยื่นขอกลับคำให้การแล้ว ศาลทหารจะพิพากษาในทันที

7 สิงหาคม 2558 ทนายจำเลยไม่ได้เดินทางมาศาล แต่ให้ผู้ช่วยทนาย ซึ่งรับมอบอำนาจเข้ามายื่นคำร้องขอกลับคำให้การ และคำร้องประกอบคำรับสารภาพในช่วงเช้าก่อนนัดพิจารณาคดี โดยเดิมคาดว่าศาลจะนัดพิพากษาในเดือนถัดไป โดยใช้เวลาพิจารณาคำร้องต่างๆ และเขียนคำพิพากษาเสียก่อน แต่กลับไม่เป็นเช่นนั้น

วันนั้นเรือนจำพาตัวศศิวิมลมาที่ศาลช้า ทำให้ญาติที่เดินทางมาให้กำลังใจต้องรอกันตั้งแต่เช้า ส่วนพยานที่เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจได้เดินทางมาที่ศาลตามกำหนดนัดเบิกความ เจ้าหน้าที่ศาลเองก็เพิ่งทราบในเช้าวันนั้นว่าจะมีการยื่นขอกลับคำให้การ

บ่ายวันนั้น หลังจากศาลได้อ่านกระบวนการพิจารณาในเรื่องการงดสืบพยานและขอกลับคำให้การของจำเลยเสร็จสิ้น ศาลก็อ่านคำพิพากษาต่อในทันที โดยศาลได้อ่านข้อความตามฟ้องของโจทก์ จำนวน 7 ข้อความ โดยอ่านข้ามบางข้อความไป เนื่องจากศาลแจ้งว่าจะไม่อ่านข้อความไม่เหมาะสมได้ ก่อนวินิจฉัยว่าเมื่อจำเลยให้การรับสารภาพตามข้อกล่าวหาของโจทก์ จำเลยจึงมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112

ศาลจึงให้ลงโทษจำคุกจำเลยความผิดกรรมละ 8 ปี รวมเป็นจำคุก

56 ปี จำเลยให้การรับสารภาพเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณา จึงให้ลดโทษกึ่งหนึ่ง เหลือจำคุก 28 ปี

ขณะเดียวกัน แม้ทนายจำเลยจะยื่นคำร้องประกอบคำรับสารภาพขอให้ศาลลงโทษสถานเบาและให้รอการลงโทษ โดยระบุเหตุผลประกอบคำร้องว่าจำเลยมีภาระต้องดูแลบุคคลในครอบครัว ทั้งแม่และลูกสาวทั้ง 2 คน โดยมีจำเลยเพียงผู้เดียวที่ช่วยหาเลี้ยงครอบครัวเนื่องจากได้หย่าร้างกับสามีแล้ว อีกทั้งจำเลยประกอบอาชีพสุจริต ไม่เคยกระทำความผิดทางอาญามาก่อน และไม่ปรากฏว่าจำเลยเคยมีพฤติกรรมอันก่อให้เกิดความเดือดร้อนเสียหายกับผู้หนึ่งผู้ใดหรือสังคมส่วนรวมมาก่อน พร้อมแนบเอกสารรายละเอียดของครอบครัว และหลักฐานรับรองความประพฤติต่างๆ ของจำเลยประกอบ

แต่คำร้องดังกล่าว ก็ถูกศาลวินิจฉัยในคำพิพากษาว่า “คำร้องที่จำเลยขอให้ศาลลงโทษสถานเบาหรือรอการลงโทษ ศาลเห็นว่าความผิดของจำเลยเป็นการล่วงละเมิดต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ประชาชนเคารพสักการะ การกระทำของจำเลยจึงกระทบต่อความรู้สึกของประชาชนอย่างร้ายแรง และศาลได้ลงโทษจำเลยในสถานเบาอยู่แล้ว จึงให้ยกคำร้องในส่วนนี้”

ในวัย 29 ปี หญิงสาวคนหนึ่งถูกพิพากษาจำคุก 28 ปี... เธอร้องไห้โฮกลางโถงของศาลทหาร

ชีวิตหลังคำพิพากษา

ระหว่างถูกดำเนินคดี แม่ของศศิวิมลเป็นผู้เดินเรื่องต่างๆ ให้ศศิวิมลอยู่ภายนอกเรือนจำ ทั้งการกู้หนี้ยืมสินเพื่อนำมาเป็นค่าจ้างทนายความ ค่าเช่าหลักทรัพย์ในการขอประกันตัว รวมๆ แล้วแม่เล่าว่า

ใช้เงินไปเกือบ 1 แสนบาท ทั้งจากการหยิบยืมเงินจากญาติๆ การนำสร้อยทองไปจำนำ และการนำรถจักรยานยนต์ไปเข้าไฟแนนซ์

ตั้งแต่ลูกติดคุก แม่ของเธอยังต้องรับภาระเลี้ยงดูหลานสาว 2 คน รวมๆ แล้วเงินเดือนแม่เพียงคนเดียว หักค่าเช่าบ้าน ค่าน้ำค่าไฟ ค่าไฟแนนซ์ และค่าใช้จ่ายไปโรงเรียนของหลานทั้ง 2 คน เดือนหนึ่งเหลือค่ากินค่าอยู่ต่างๆ ในครัวเรือนสำหรับ 3 ชีวิตอย่างจำกัดจำเขี่ย ยังไม่นับค่าเล่าเรียนของหลาน และค่าใช้จ่ายในเรือนจำสำหรับลูกสาวของเธอ ทางญาติๆ ส่วนใหญ่ก็เป็นคนหาเช้ากินค่ำเหมือนกัน ไม่ได้มีฐานะมากมาย ทำให้ส่วนใหญ่แม่ต้องดิ้นรนด้วยตัวเอง แต่ดีที่เพื่อนที่ทำงานยังพอเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบ้าง

ทุกวันนี้ แม่ต้องตื่นไปเข้างานตั้งแต่ 6.30 น. ของทุกวัน มีเพียงวันเสาร์ที่เป็นวันหยุด ทำให้ต้องใช้รถจักรยานยนต์ไปส่งหลานทั้ง 2 คน ที่โรงเรียนตั้งแต่เช้าตรู่ก่อนไปทำงาน เมื่อเลิกงาน 15.30 น. จึงค่อยมารับหลานกลับ หน้าที่เหล่านี้เคยเป็นของศศิวิมลมาก่อน ส่วนในช่วงวันอาทิตย์ที่แม่ยังต้องไปทำงาน ก็ต้องให้หลานทั้ง 2 คนอยู่ที่บ้านกันเอง โดยโทรศัพท์กลับมาพูดคุยเป็นพักๆ

ในช่วงก่อนเที่ยงวันธรรมดา แม่ยังต้องหลบจากงานออกไปเยี่ยมลูกสาวที่เรือนจำในบางวัน

แม่เล่าความรู้สึกในวันหลังทราบคำพิพากษาว่า ไม่อยากจะเชื่อว่าเรื่องแบบนี้เกิดขึ้นกับครอบครัวของเธอ เธอไม่เข้าใจว่าทำไมโทษในคดีนี้ถึงหนักขนาดนี้ หนักเสียยิ่งกว่าการฆ่าคนอีก ราวกับจะไม่ให้ได้ผุดได้เกิดอีกต่อไป

“แม่ยังคิดเลยว่า แม่มีโรคประจำตัวอยู่แบบนี้ โอ๋ถูกตัดสิน 28 ปี ถ้าได้ออกมาตอนนั้น โอ๋จะได้เจอแม่ไหม” แม่ของศศิวิมลกล่าวทั้งน้ำตา

สมัคร : คดีทำลายพระบรมฉายาลักษณ์ที่เชียงราย

“วันนี้จะตัดสินหรือยังครับ?”

จำเลยมักถามทีมทนายความและผู้สังเกตการณ์ด้วยคำถามนี้ ในแทบทุกนัดของศาลตลอดหลายเดือนที่ผ่านมา ไม่ว่าทนายความจะชี้แจงว่ายังอยู่ในขั้นตอนของการสืบพยานยังต้องใช้เวลาอีกสักพัก เขาก็ยังคงคิดว่าแต่ละนัดที่มาศาลจะได้รับคำตัดสินพิพากษาคดีเสียที เพื่อจะได้รู้วันเวลาที่ชัดเจนที่เขาต้องอยู่ในเรือนจำ และไม่ต้องเครียดกับการเดินทางมาศาลเป็นประจำอีกต่อไป

นายสมัคร (ขอสงวนนามสกุล) จำเลยในคดีนี้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 ที่ศาลจังหวัดทหารบกเชียงราย จากกรณีทำลายพระบรมฉายาลักษณ์บริเวณทางเข้าหมู่บ้านที่อำเภอเทิง คดีนี้มีเรื่องที่น่าสนใจหลายประการ ทั้งอาการป่วยทางจิตของจำเลย กระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร และการตัดสินใจกลับคำให้การของจำเลย ก่อนที่ศาลทหารจะนัดอ่านคำพิพากษาในวันที่ 6 สิงหาคม 2558

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนประมวลสรุปลำดับเหตุการณ์ในคดีนี้ คือ อาการป่วยของจำเลย ปัญหาการไม่มีกระบวนการสืบเสาะในศาลทหาร ลำดับการสืบพยานที่ล่าช้า การตัดสินใจกลับคำให้การของจำเลย และคำแถลงปิดคดีของทนายความ

เหตุแห่งคดี

เหตุในคดีนี้ เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2557 เวลาราว 20.00 น. เมื่อผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ 10 ตำบลปล้อง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ได้รับแจ้งว่า มีบุคคลกำลังทำลายพระบรมฉายาลักษณ์อยู่บริเวณปากทางเข้าอ่างเก็บน้ำขุนปล้อง จึงได้เดินทางออกไปดู เมื่อเห็นบุคคลกระทำการดังกล่าวในที่เกิดเหตุจริง จึงได้แจ้งไปยังเจ้าหน้าที่ตำรวจ

ต่อมาเจ้าหน้าที่สายตรวจในพื้นที่พร้อมผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จึงได้ร่วมกันเข้าจับกุมบุคคลที่ทราบต่อมาว่าคือนายสมัคร เจ้าหน้าที่สายตรวจพร้อมกับผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านได้นำตัวผู้ก่อเหตุไปยังสถานีตำรวจภูธรเทิง นายสมัครได้ให้การยอมรับสารภาพว่าเป็นผู้เป็นกระทำการดังกล่าวจริง

พระบรมฉายาลักษณ์ดังกล่าวถูกจัดสร้างไว้ในลักษณะเป็นซุ้มเฉลิมพระเกียรติบริเวณปากทางเข้าหมู่บ้าน นอกจากพระบรมฉายาลักษณ์

ยังมีโต๊ะหมู่บูชา พานพุ่ม และผ้าริ้วประดับซุ้มอยู่ด้วย พยานที่ไปยังที่เกิดเหตุให้การคล้ายกันว่า ขณะเกิดเหตุนอกจากพระบรมฉายาลักษณ์และผ้าริ้วจะถูกกรีดทำลายลงมากองกับพื้นแล้ว พานพุ่มเครื่องบูชาต่างๆ ก็ลงมากองเสียหายที่พื้นด้วย เหลือเพียงแต่โครงของซุ้มเฉลิมพระเกียรติ โดยเช้าวันถัดมาเจ้าหน้าที่สายตรวจยังได้มาตรวจสถานที่เกิดเหตุอีกครั้ง พบมีดปลายแหลมจำนวน 1 เล่ม จึงได้ยึดไว้เป็นของกลาง

เนื่องจากกรณีนี้เกิดขึ้นภายหลังประกาศ คสช. ฉบับที่ 37/2557 นายสมัครจึงถูกนำตัวไปฝากขังที่ศาลจังหวัดทหารบกเชียงรายในวันถัดมา และถูกคุมขังในเรือนจำเรื่อยมานับแต่นั้น คดีถูกส่งฟ้องต่อศาลทหารเมื่อวันที่ 30 กันยายน 2557 ในข้อหาความผิดตามมาตรา 112 และความผิดฐานพกพาอาวุธมีดไปในที่สาธารณะหรือหมู่บ้านโดยไม่มีเหตุอันควร

ชายยากจนผู้มี “อาการทางจิต”

นายสมัครจำเลยในคดีนี้ บุคลิกเป็นคนเงียบๆ นิ่งๆ มักมีอาการนั่งเหม่อลอยเซื่องซึม เวลาพูดคุยมักพูดด้วยเสียงอันเบาและด้วยเสียงค่อนข้างนุ่มนวล มีรอยยิ้มที่ซื่อๆ และจริงใจ ในตอนเกิดเหตุ เขามีอายุ 49 ปี เป็นคนอำเภอเทิง จังหวัดเชียงรายโดยกำเนิด ประกอบอาชีพทำนา โดยปลูกข้าวและข้าวโพดบนที่ดินราว 5 ไร่ และยังรับจ้างทั่วไปในหมู่บ้าน สมัยยังหนุ่มเคยไปทำงานก่อสร้างในพื้นที่อื่น ก่อนกลับมาอาศัยอยู่เพียงลำพังในหมู่บ้าน

เขาแยกทางกับภรรยามาหลายปีแล้ว มีลูกชายด้วยกัน 2 คน ปัจจุบันอายุ 27 และ 25 ปี ตามลำดับ โดยต่างเข้าไปทำงานอยู่ในกรุงเทพฯ แต่ไม่ทราบรายละเอียดของทั้งคู่และความเป็นอยู่มากนัก ทั้งคู่ไม่ได้กลับมาเยี่ยมพ่อหลังถูกดำเนินคดีนี้อีก โดยนายสมัครเล่าว่าได้ส่ง

จดหมายแจ้งเรื่องนี้ให้ลูกชายทราบแล้ว

เขายังมีน้องชายอีกคนหนึ่งซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน แต่น้องชายก็ไม่ได้เข้ามาเยี่ยมหรือดูแลพี่ชายเช่นกัน นอกจากทนายความแล้ว จึงกล่าวได้ว่าไม่มีใครไปเยี่ยมเขาที่เรือนจำอีกเลยตลอดการถูกคุมขังเป็นเวลาราวปีเศษๆ โดยที่เรือนจำเชียงรายเองก็มีระบบการเยี่ยมที่เข้มงวดให้เฉพาะญาติของผู้ต้องขังเยี่ยมเท่านั้น

นายสมัครไม่ได้เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองมาก่อน ไม่เคยไปร่วมชุมนุมทางการเมืองใดๆ ตัวเขาเองมีฐานะค่อนข้างยากจน จึงไม่มีเงินสำหรับยื่นขอประกันตัวในระหว่างถูกดำเนินคดี โดยปกติคดีมาตรา 112 มักใช้เงินประกันหลายแสนบาทกระทั่งเป็นล้านบาทขึ้นไป แต่ก็ยังยากที่จะได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว

นายสมัครยังมีประวัติการรักษาอาการทางจิตมาเป็นเวลาหลายปี เขาเล่าว่า หลายปีก่อนตัวเองเคยมีอาการหวาดผวา กลัวคนจะเข้ามาทำร้ายอยู่ตลอดเวลา จนต้องไปรักษาอาการที่โรงพยาบาล จำได้ว่าเคยถูกมัดด้วยเชือกกับเตียงเพื่อรักษาด้วย ปัจจุบันอาการหวาดผวานี้หายไปแล้ว แต่ยังคงมีอาการหูแว่วอยู่เรื่อยมา

นายสมัครให้ข้อมูลว่าอาการหูแว่วมักเกิดขึ้นเมื่อตัวเองอยู่คนเดียว คล้ายมีคนมากระซิบเรียกชื่อเขาอยู่ข้างหูตลอด หรือบางทีก็มีเสียงคนจับกลุ่มพูดกันข้างหูทั้งที่ไม่มีใคร บางทีต้องผวาตื่นขึ้นมากลางดึก เพราะได้ยินเสียงผู้หญิงเรียกชื่อเขา อาการเหล่านี้ทำให้เขาทำกิจวัตรประจำวันต่างๆ ได้ค่อนข้างเชื่องช้า

เขายอมรับว่าได้ดื่มสุราช่วงเย็นวันเกิดเหตุ และกระทำการต่างๆ ไปโดยไม่รู้สึกตัว ในช่วงถูกคุมขัง นายสมัครจึงถูกนำตัวไปอยู่ที่แดนพยาบาลภายในเรือนจำตลอดมา และยังต้องกินยารักษาอาการอยู่วันละ 3 มื้อทุกๆ วัน

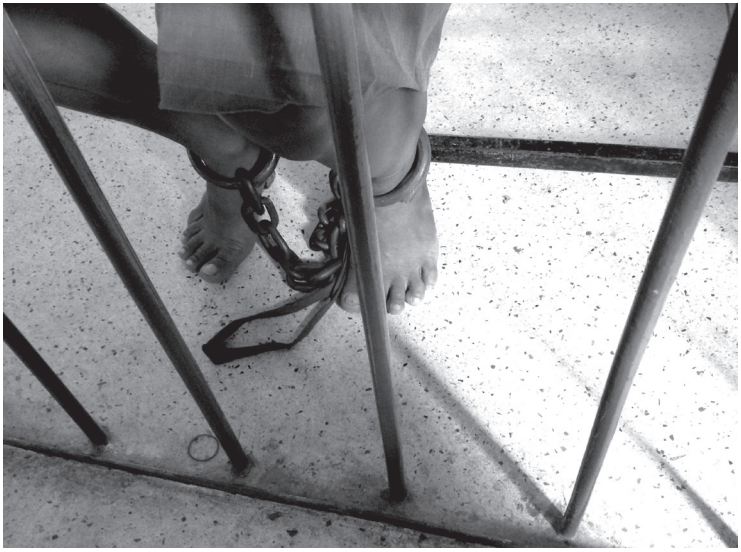

เมื่อศาลทหารไม่มีกระบวนการสืบเสาะ

เดือนพฤศจิกายน 2557 ก่อนหน้าการนัดสอบคำให้การจำเลย ทางทนายจำเลยได้ยื่นคำร้องขอให้ศาลออกหมายเรียกเอกสารประวัติการรักษาทางการแพทย์ และเวชระเบียนจากโรงพยาบาลที่จำเลยเคยรักษาอาการป่วยทางจิตมาก่อน แต่ศาลเห็นว่าในคำร้องยังไม่ได้ระบุให้ชัดเจนว่าต้องการเอกสารอะไรบ้าง จึงขอให้ทนายยื่นคำร้องใหม่ต่อศาลภายใน 7 วัน ก่อนจะนัดสอบคำให้การใหม่ในเดือนถัดมา

กระทั่งเดือนธันวาคม ฝ่ายจำเลยตัดสินใจให้การยอมรับสารภาพตามข้อกล่าวหา แต่ได้ยื่นคำร้องประกอบการพิจารณาว่าจำเลยกระทำไป

โดยเหตุที่อยู่ในภาวะเป็นจิตเภท ไม่ได้มีเจตนาดูหมิ่นหรืออาฆาตมาดร้ายพระมหากษัตริย์ ตามมาตรา 112 จึงขอให้ศาลยกฟ้อง หรือให้รอการลงโทษหรือรอการกำหนดโทษ เพื่อให้โอกาสจำเลยไปทำการรักษาอาการป่วยต่อไป โดยมีเอกสารความเห็นของแพทย์ผู้เชี่ยวชาญประกอบ

อัยการทหารได้คัดค้านคำร้องดังกล่าว ด้วยเห็นว่าจำเลยไม่ได้รับสารภาพตามคำฟ้องของโจทก์ทั้งหมด และแถลงจะขอนำพยานหลักฐานมาสืบ ศาลชี้แจงว่าการรับสารภาพหมายถึงการรับโดยไม่มีเงื่อนไข แต่การรับสารภาพว่าได้กระทำความผิดโดยเหตุผลอื่น คือมีอาการทางจิตเภท ไม่ได้รับสารภาพตามคำฟ้องของโจทก์ โจทก์จึงสามารถขอนำสืบพยานหลักฐานได้ และชี้แจงด้วยว่าศาลทหารไม่ได้มีขั้นตอนการสั่งสืบเสาะคดีเหมือนกับศาลพลเรือน เพราะไม่มีหน่วยงานทำหน้าที่นี้

โดยปกติในศาลพลเรือนนั้น ศาลสามารถสั่งให้มีกระบวนการสืบเสาะ ให้พนักงานคุมประพฤติไปสืบเสาะข้อเท็จจริงในคดี ภูมิหลัง ความประพฤติ และความเป็นอยู่ของจำเลย เพื่อทำเป็นรายงานเสนอความเห็นเกี่ยวกับมาตรการลงโทษที่เหมาะสม หรือการแก้ไขฟื้นฟูที่เหมาะสมกับผู้กระทำผิดแต่ละราย ใช้ประกอบดุลพินิจในการพิพากษาของศาล

พนักงานคุมประพฤตินั้นสังกัดกรมคุมประพฤติ ภายใต้กระทรวงยุติธรรม ขณะที่ศาลทหารสังกัดอยู่ภายใต้กรมพระธรรมนูญ กระทรวงกลาโหม ทำให้การดำเนินคดีในศาลทหารไม่สามารถสั่งให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการสืบเสาะได้

อัยการทหารให้ข้อมูลเพิ่มเติมด้วยว่า ได้เคยส่งเรื่องคดีอื่นๆ ไปให้กรมคุมประพฤติช่วยดำเนินการ แต่กรมคุมประพฤติไม่ดำเนินการให้ โดยอ้างว่าในกฎหมายเกี่ยวกับการคุมประพฤติไม่รวมศาลทหารเอาไว้ ศาลทหารจึงไม่มีอำนาจบังคับให้กรมคุมประพฤติทำงานให้ได้

ข้อแตกต่างเช่นนี้ ทำให้ในคดีที่จำเลยรับสารภาพเพราะมีอาการทางจิตลักษณะนี้ หากเป็นในศาลพลเรือนปกติ ศาลสามารถสั่งให้มี

กระบวนการสืบเสาะซึ่งใช้เวลาราว 1 เดือน ก็สามารถอ่านคำพิพากษาได้ทันที หากแต่ในศาลทหารกลับต้องนำพยานมาสืบในศาล ซึ่งกินระยะเวลายาวนานหลายเดือนถัดมา

การสืบพยาน อาการในอดีตของจำเลย และการกลับคำให้การ

การสืบพยานโจทก์ในคดีนี้เริ่มขึ้น ในเดือนมกราคม 2558 มีเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจจากสถานีตำรวจภูธรเทิง ขึ้นเบิกความเป็นปากแรก เน้นเบิกความถึงการเข้าจับกุมตัวจำเลยขณะเกิดเหตุ เจ้าหน้าที่สายตรวจเบิกความด้วยว่าขณะจับกุมจำเลยมีอาการคล้ายคนมึนเมา มีกลิ่นสุราจากตัว เจ้าหน้าที่จึงจะนำตัวจำเลยไปตรวจหาสารเสพติด แต่จำเลยไม่ยอมไป

ในเดือนกุมภาพันธ์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านของจำเลยขึ้นเบิกความเป็นพยานโจทก์ เบิกความถึงการเดินทางมาพบจำเลยขณะกำลังก่อเหตุ หลังจากเข้าจับกุมจึงได้แจ้งเรื่องไปยังผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้งแจ้งญาติของจำเลยคนหนึ่ง ซึ่งก็ไม่ได้เดินทางมายังที่เกิดเหตุ จึงพากันนำตัวจำเลยไปที่สถานีตำรวจ โดยจำเลยไม่ได้พยายามจะหลบหนีแต่อย่างใด แต่ยืนยันว่ายังสามารถพูดคุยได้รู้เรื่องในขณะนั้น

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านยังเบิกความตอบทนายจำเลยว่า ตนและบุคคลในหมู่บ้านทราบเรื่องที่จำเลยมีอาการทางประสาท โดยทราบว่าเมื่อ 4-5 ปีก่อน จำเลยเคยทุบบ้านของตนเอง ซึ่งสาเหตุอาจเป็นเพราะความเครียดในเรื่องครอบครัว ต่อมาในปี 2557 ก่อนเกิดเหตุในคดีนี้ จำเลยยังได้เผารถจักรยานยนต์ของตนเอง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านได้เห็นซากรถขณะไปตรวจที่บ้านจำเลยกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยทราบว่าจำเลยได้เอารถไปซ่อม แต่

ซ่อมไม่สำเร็จสักที เลยเผารถของตนเองเสีย

จากนั้นในช่วงระหว่างเดือนมีนาคม-พฤษภาคม 2558 ซึ่งศาลได้นัดสืบพยาน 1 นัดในแต่ละเดือน ได้ประสบปัญหาต้องเลื่อนการสืบพยานออกไปถึง 3 นัดติดต่อกัน เนื่องจากพยานโจทก์ที่เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านไม่มาศาล ทั้งจากการติดธุระ และจากปัญหาการไม่ได้ส่งหมายเรียกของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทำให้พยานไม่ทราบหมายในนัดถัดๆ มา โดยที่อัยการยังยืนยันจะนำพยานปากนี้มาเบิกความ กระบวนการพิจารณาคดีนี้จึงล่าช้าออกไป

ในช่วงระหว่างนี้ยังได้มีการโยกย้ายอัยการทหารที่ประจำอยู่ที่ศาลทหารเชียงรายตามวาระ ทำให้อัยการที่รับผิดชอบคดีนี้มาตั้งแต่ต้นเดินทางไปรับราชการในพื้นที่อื่น โดยมีอัยการทหารประจำศาลคนใหม่เข้ามาดูแลคดีแทน

ก่อนถึงเดือนมิถุนายน การสืบพยานจึงเริ่มขึ้นอีกครั้ง โดยมีผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคนที่สองมาเบิกความพร้อมกัน 2 ปาก ทั้ง 2 ได้เบิกความถึงการติดตามมายังที่เกิดเหตุภายหลังได้รับแจ้งจากผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน โดยต่างเห็นจำเลยมีอาการคล้ายคนเมาสุรา มีอาการนั่งนิ่งไม่พูดจา ใครถามก็นิ่ง ไม่ได้มีอาการอาละวาด

ผู้ใหญ่บ้านยังเบิกความถึงประวัติรักษาอาการทางประสาท และเหตุการณ์เมื่อ 7-8 ปีก่อน จำเลยได้ไปช่วยงานศพของชาวบ้านในตำบลอื่น ขณะขนไม้ไปทำฟืนได้เกิดอาการประสาทหลอน วิ่งไปวิ่งมา จนต้องจับส่งไปรักษา และหลังจากนั้นยังมีเหตุทุบบ้านและเผารถจักรยานยนต์ของตนเอง แต่ยืนยันว่าในชีวิตประจำวันยังสามารถพูดคุยกับจำเลยได้รู้เรื่องปกติ

แต่การสืบพยานก็ต้องหยุดลง เมื่อนัดในเดือนกรกฎาคม จำเลยได้แจ้งทนายความก่อนการพิจารณาว่าจะตัดสินใจกลับคำให้การ โดยยอมรับสารภาพตามข้อกล่าวหาทั้งหมด เหตุเพราะไม่สามารถทนรอสืบ

พยานอีกต่อไปได้ ด้วยมีความรู้สึกเครียด ต้องคอยคิดตลอดว่าจะไปศาลวันไหนบ้าง จึงต้องการให้คดีเสร็จสิ้นโดยเร็ว และเมื่อได้สอบถามทางอัยการทหารทำให้ทราบว่า ยังเหลือพยานโจทก์ที่จะนำมาเบิกความอีก 7 ปาก ทำให้คดีจะใช้ระยะเวลาอีกหลายเดือนกว่าจะเสร็จสิ้น

ทางทนายจำเลยจึงได้แถลงขอกลับคำให้การต่อศาล ศาลจึงให้งดการสืบพยาน และนัดฟังคำพิพากษาในวันที่ 6 สิงหาคมนี้ รวมแล้วมีการสืบพยานโจทก์ดำเนินไปได้ทั้งหมด 4 ปาก ก่อนที่จำเลยจะตัดสินใจขอกลับคำให้การในที่สุด

คำแถลงปิดคดี

ก่อนหน้าการนัดวันอ่านคำพิพากษา ทางทีมทนายจำเลยได้ยื่นคำแถลงปิดคดี โดยขอให้ศาลลงโทษจำเลยสถานเบา และรอการลงโทษจำคุกเอาไว้ เพื่อให้โอกาสจำเลยไปทำการรักษาอาการจิตเภท โดยระบุว่าจำเลยเป็นผู้ป่วยที่ต้องได้รับการรักษาอย่างต่อเนื่อง มีอาการหูแว่ว หวาดระแวง และมีระดับสติปัญญาต่ำ มีความจำเป็นต้องอยู่กับครอบครัวและบรรยากาศที่อบอุ่นใจ ซึ่งปรากฏตามใบรับรองแพทย์ของโรงพยาบาลเชียงรายประชานุเคราะห์ในสำนวนคดีนี้

คำแถลงระบุด้วยว่า โรคจิตเภทของจำเลยนั้นเป็นความผิดปกติทางจิตอย่างหนึ่ง ซึ่งทำให้มีการแตกแยกของกระบวนการคิดและการตอบสนองทางอารมณ์ ส่วนใหญ่แสดงอาการหูแว่ว หวาดระแวง หลงผิดแบบแปลกประหลาด หรือมีการพูดและการคิดที่เสียโครงสร้าง และอาการจิตเภทเป็นส่วนหนึ่งของโรคทางจิตเวช อันมีรูปแบบอาการและการรักษาเฉพาะทาง โดยทนายจำเลยได้แนบเอกสารรายละเอียดของโรคจิตเภทท้ายคำแถลงปิดคดีด้วย

คำแถลงระบุอีกว่า คดีความผิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์มีความละเอียดอ่อน ย่อมต้องคำนึงถึงความมุ่งหมายของกฎหมายที่ต้องการปกป้องสถาบันอันเป็นที่รักของประชาชนจากการดูหมิ่น หมิ่นประมาท และอาฆาตมาดร้าย ซึ่งไม่ปรากฏว่าจำเลยได้กระทำเป็นขบวนการ หรือมีความมุ่งหมายอันมิบังควรอันอื่น แต่หากกระทำไปด้วยระดับสติปัญญาที่ต่ำกว่าเกณฑ์ในทางการแพทย์

ทนายจำเลยได้อ้างอิงถึงคำพิพากษาในคดีมาตรา 112 ก่อนหน้านี้อีก 3 คดี ซึ่งศาลได้พิจารณาตามรูปคดีและพฤติการณ์แห่งคดีเป็นรายๆ ไป ได้แก่ คดีนายโอภาส (สงวนนามสกุล) ซึ่งศาลทหารกรุงเทพฯ พิจารณาพฤติการณ์แล้วให้ลงโทษสถานเบา, คดีนายเฉลียว (สงวนนามสกุล) ซึ่งศาลอาญาได้พิจารณาลงโทษสถานเบาและรอการลงโทษจำคุกไว้ และคดีของ นายบัณฑิต อานียา ซึ่งจำเลยมีอาการจิตเภทเช่นเดียวกับคดีนี้

ศาลฎีกาก็ให้รอการลงโทษจำเลย เพื่อให้ไปทำการรักษาอาการจิตเภท โดยได้แนบคำพิพากษาในคดีทั้ง 3 ประกอบการพิจารณาของศาลด้วย

ขณะเดียวกัน ยังได้แนบหนังสือรับรองความประพฤติของจำเลย จากผู้ใหญ่บ้านว่า จำเลยเป็นผู้มีความประพฤติดี ประกอบอาชีพสุจริต และไม่เคยต้องโทษทางอาญามาก่อน ท้ายคำแถลงให้ศาลพิจารณาอีกด้วย

สู่วันพิพากษา

นับตั้งแต่ถูกจับกุมจนถึงวันนัดอ่านคำพิพากษา นายสมัครถูกคุมขังในเรือนจำมาเป็นเวลาทั้งหมด 396 วัน คดีกำลังจะจบลงตามที่เขารอคอยมา 1 ปีเศษ

ความเครียดจากการถูกจองจำในเรือนจำและความยากจน ทำให้เขาไม่มีเงินยื่นขอประกันตัว ประกอบกับในคดีมาตรา 112 เองมีความยากลำบากในการขอปล่อยตัวชั่วคราว ส่งผลถึงการเข้าไม่ถึงสิทธิของผู้ต้องหาในกระบวนการยุติธรรม ปัจจัยทั้งหมดจึงกลายเป็นแรงผลักดันสำคัญที่นำไปสู่การตัดสินใจยอมรับสารภาพของจำเลยโดยไม่ต่อสู้คดีอีก เพียงแต่ต้องติดตามว่าศาลจะพิพากษาความผิดของเขาเช่นใด และจะรับฟังเรื่องอาการทางจิตของจำเลยหรือไม่

การพิพากษาโดยศาลทหารจะถือเป็นสิ้นสุดในศาลเดียว...

บก.ลายจุด เสียค่าปรับ 500 บาท ไม่ไปรายงานตัวต่อ คสช.

เมื่อ 21 กันยายน 2558 เวลา 09.00 น. ศาลแขวงดุสิต นัดฟังคำพิพากษา คดีของสมบัติ บุญงามอนงค์ หรือ บก.ลายจุด ไม่ไปรายงานตัวต่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ซึ่งเป็น 1 ใน 2 คดีที่เขาถูกกล่าวหา โดยสมบัติยังถูกดำเนินคดีในศาลทหารอีก 1 คดี ในข้อหายุยงปลุกปั่น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 116 และ พ.ร.บ. คอมพิวเตอร์ มาตรา 14(3) ซึ่งยังคงมีการพิจารณาคดีอยู่ในขณะนี้ (ณ วันที่ 30 พฤศจิกายน 2558) ซึ่งในงานชิ้นนี้จะขอกล่าวถึงเพียงคดีไม่ไปรายงานตัวต่อ คสช. ซึ่งมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วเท่านั้น

ในวันนัดฟังคำพิพากษา นายจุมพล รัตธนภาส ผู้พิพากษาศาลแขวงดุสิต อ่านคำพิพากษาในคดีไม่มารายงานตัวตามประกาศและคำสั่ง คสช. มีความผิดตามฐานไม่มารายงานตัวตามคำสั่ง คสช. ฉบับที่ 3/2557 ประกาศ คสช. ฉบับที่ 25/2557 และ 29/2557 รวมถึงประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 368 วรรค 1 ผู้ใดทราบคำสั่งของเจ้าพนักงานซึ่งสั่งการตามอำนาจที่มีกฎหมายให้ไว้ ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งนั้น โดยไม่มีเหตุหรือข้อแก้ตัวอันสมควร ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 10 วัน หรือปรับไม่เกิน 500 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

แต่ประกาศ คสช. ฉบับที่ 25/2557 และ 29/2557 ที่กำหนดโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี ปรับไม่เกิน 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เป็นกฎหมายที่บัญญัติย้อนหลัง มีผลมุ่งหมายบุคคลที่ไม่มารายงานตัวเป็นการเฉพาะเจาะจง ศาลจึงไม่ลงโทษตามประกาศดังกล่าว เนื่องจากโทษทางอาญาต้องบังคับใช้โดยเสมอภาคกับทุกบุคคล

ทั้งนี้ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2 วรรค 1 บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้น ต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย ซึ่งมีการยกเลิกมาตรา 368 เดิมที่กำหนดโทษจำคุกไม่เกิน 10 วัน ปรับไม่เกิน 500 บาท แก้ไขให้มีโทษจำคุกไม่เกิน 10 วัน ปรับไม่เกิน 5,000 บาท แต่บัญญัติกฎหมายดังกล่าวใช้หลังกระทำความผิดไม่เป็นคุณแก่จำเลย จึงให้รับโทษตามมาตรา 368 เดิม

นอกจากนี้ ความผิดของจำเลยยังเป็นความผิดลหุโทษ และพยานหลักฐานของโจทก์รับฟังได้ ศาลจึงพิพากษาให้จำเลยมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 368 เดิม ปรับ 500 บาท ไม่มีโทษจำคุก

ต่อไปนี้จะขอกล่าวถึงจุดเริ่มต้นของคดีและกระบวนการตั้งแต่การจับกุมจนถึงการสืบพยานทั้งฝ่ายโจทก์ ซึ่งมีทั้งเจ้าหน้าที่ทหารและตำรวจ

"การใช้อำนาจใด ๆ ที่จำกัดหรือกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน จะต้องมีกฎหมายให้อำนาจไว้เท่านั้น หากไม่มีกฎหมายให้อำนาจไว้จะกระทำไม่ได้ การออกคำสั่งของ คสช. ที่เรียกให้จำเลยมารายงานตัว จึงเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย"

ที่ทำการจับกุมและสอบสวน และพยานจำเลยที่มีสมบัติ ซึ่งเป็นจำเลย ขึ้นให้การต่อศาล และพยานนักวิชาการทั้งด้านนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ที่เบิกความในประเด็นการใช้อำนาจผ่านประกาศและคำสั่งของ คสช. ซึ่งถูกอ้างว่าเป็นการกระทำตามกฎหมายตั้งแต่หลังการรัฐประหาร เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 เป็นต้นมา

ที่มาของคดี

สมบัติ บุญงามอนงค์ หรือ บก.ลายจุด นักกิจกรรมเพื่อสังคม ถูกควบคุมตัวที่ ต.หนองกะขะ อ.พานทอง จ.ชลบุรี ในคืนวันที่ 4 มิถุนายน 2557 โดยเจ้าหน้าที่ทหาร และตำรวจ ปอท.

วันที่ 10 มิถุนายน 2557 ร.อ.เมธาสิทธิ์ พิมพ์อภิกฤติยา ได้เข้าแจ้งความที่กองบังคับการปราบปราม ให้ดำเนินคดีกับสมบัติ บุญงามอนงค์ ในความผิดฐานไม่มารายงานตัวตามคำสั่ง คสช. และกระทำด้วยวาจา หรือหนังสือ หรือด้วยวิธีอื่นใด อันไม่ใช่เป็นการกระทำภายในความมุ่งหมายแห่งรัฐธรรมนูญ หรือไม่ใช่เพื่อแสดงความคิดเห็นโดยสุจริต เพื่อให้เกิดความปั่นป่วน หรือกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชน ถึงขนาดที่จะก่อความไม่สงบขึ้นในราชอาณาจักร หรือเพื่อให้ประชาชนร่วมละเมิดกฎหมายแผ่นดิน

ต่อมา 12 มิถุนายน 2557 เจ้าหน้าที่ตำรวจได้แจ้งข้อกล่าวหาให้สมบัติทราบ พร้อมทั้งแจ้งสิทธิ โดยผู้ต้องหาได้ให้การปฏิเสธตลอดข้อกล่าวหา ก่อนนำตัวผู้ต้องหาฝากขังต่อศาลทหารกรุงเทพฯ

คำฟ้อง

อัยการสั่งฟ้องคดี เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2557 ในฐานความผิดไม่มารายงานตัวตามคำสั่งและประกาศของ คสช. และขัดขืนคำสั่งเจ้าพนักงานซึ่งสั่งการตามอำนาจที่มีกฎหมายให้ไว้ ความว่า ด้วยปรากฏว่ามีสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในหลายพื้นที่ของประเทศ จนอาจเกิดเหตุการณ์ร้ายแรงที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนโดยรวม

เนื้อความในคำฟ้องบรรยายว่า พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการกองทัพบก อาศัยอำนาจตามมาตรา 2 และ 4 แห่ง พ.ร.บ. กฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 ประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร และได้มีการจัดตั้งกองอำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อย กอ.รส. ซึ่งให้อำนาจ กอ.รส. ตามคำสั่งกองทัพบกเฉพาะที่ 81/2557 ลงวันที่ 20

พฤษภาคม 2557 มีอำนาจเชิญบุคคลมารายงานตัวต่อเจ้าหน้าที่ เพื่อประโยชน์ในการรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ ต่อมา คสช. มีความจำเป็นต้องเข้าควบคุมอำนาจในการปกครองประเทศ ตั้งแต่วันที่ 22 พฤษภาคม 2557 เวลา 16.30 น. เป็นต้นไป

อำนาจในการบริหารราชการแผ่นดิน การออกกฎหมาย และการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งรวมทั้งคำสั่งกองทัพบกที่ 81/2557 ตาม พ.ร.บ. กฎอัยการศึก จึงเป็นอำนาจของ คสช. และเพื่อให้การรักษาความสงบเรียบร้อยและการแก้ไขปัญหาบ้านเมืองเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

คสช. จึงได้มีคำสั่งฉบับที่ 3/2557 เรื่องให้บุคคลมารายงานตัวเพิ่มเติม ลงวันที่ 23 พฤษภาคม 2557 โดยสั่งให้จำเลยซึ่งอยู่ในลำดับที่ 60 ของคำสั่งดังกล่าวให้มารายงานตัวต่อ คสช. ณ หอประชุมกองทัพบก เทเวศร์ ในวันที่ 23 พฤษภาคม 2557 เวลา 10.00 น. แต่ปรากฏว่าเมื่อถึงวันเวลาที่กำหนด จำเลยไม่มารายงานตัวตามคำสั่งดังกล่าว คสช. จึงได้ออกประกาศ ฉบับที่ 25/2557 เรื่องให้บุคคลมารายงานตัวหรือแจ้งเหตุขัดข้อง ลงวันที่ 23 พฤษภาคม 2557 และฉบับที่ 29/2557 เรื่องให้บุคคลมารายงานตัวตามคำสั่งของ คสช. ลงวันที่ 24 พฤษภาคม 2557 โดยกำหนดว่า หากบุคคลที่มีรายชื่อตามคำสั่งฉบับที่ 3/2557 เรื่องให้บุคคลมารายงานตัวเพิ่มเติม ไม่มารายงานตัวภายในวันที่ 24 พฤษภาคม 2557 เวลา 16.00 น. ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือปรับไม่เกิน 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ โดยที่คำสั่งและประกาศดังกล่าวได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ประกาศออกสื่อวิทยุและโทรทัศน์ ซึ่งจำเลยได้ทราบคำสั่งและประกาศดังกล่าวแล้ว

จำเลยได้บังอาจกระทำความผิด กล่าวคือ เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2557 เวลากลางวัน จำเลยซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับคำสั่งให้มารายงานตัวตามคำสั่ง คสช. ฉบับที่ 3/2557 ได้บังอาจฝ่าฝืนคำสั่ง คสช. ฉบับที่ 3/2557 เรื่องให้บุคคลมารายงานตัวเพิ่มเติม ลงวันที่ 23 พฤษภาคม 2557 ประกาศ

คณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 25/2557 เรื่องให้บุคคลมารายงานตัวหรือแจ้งเหตุขัดข้อง ลงวันที่ 23 พฤษภาคม 2557 และประกาศ คสช. ฉบับที่ 29/2557 เรื่องให้บุคคลมารายงานตัวตามคำสั่ง คสช. ลงวันที่ 24 พฤษภาคม 2557 ที่ได้มีคำสั่งและประกาศตามอำนาจที่กฎหมายให้ไว้ ให้จำเลยมารายงานตัวต่อ คสช. ภายในวันที่ 24 พฤษภาคม 2557 เวลา 16.00 น. ณ หอประชุมกองทัพบก เทเวศร์ โดยไม่มารายงานตัวตามวันเวลา และสถานที่ที่กำหนดดังกล่าว โดยไม่มีเหตุขัดข้องจำเป็นเร่งด่วนหรือแจ้งเหตุขัดข้องให้ทราบอันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย ในชั้นสอบสวนจำเลยให้การปฏิเสธ ระหว่างการสอบสวนจำเลยไม่ถูกควบคุมตัวในคดีนี้ พนักงานสอบสวนได้ยื่นคำร้องขอผัดฟ้องต่อศาลนี้แล้ว ตามคำร้องขอผัดฟ้องที่ ผ. 206/2557 ครบกำหนดผัดฟ้องครั้งที่ 5 วันที่ 12 กรกฎาคม 2557

อนึ่ง คดีนี้จำเลยได้กระทำผิดก่อนประกาศ คสช. ฉบับที่ 37/2557 เรื่อง ความผิดที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหาร ลงวันที่ 25 พฤษภาคม 2557 จะมีผลบังคับใช้ คดีนี้จึงไม่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหาร

ในคำฟ้องอัยการได้ขอให้ศาลนับโทษจำคุกของจำเลยในคดีนี้ติดต่อกับโทษในคดีของศาลแขวงพระนครเหนือ หมายเลขแดงที่ 1589/2554 ในความผิดฐานฝ่าฝืน พ.ร.ก. ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 ซึ่งอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลอุทธรณ์

ผู้บัญชาการตำรวจสอบสวนกลางได้อนุมัติให้กองบังคับการกองปราบปรามเป็นผู้ทำการสอบสวนคดีนี้

สรุปตัวบทกฎหมายที่สมบัติถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดในคำฟ้อง ได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 368, ประกาศ คสช. ฉบับที่ 1/2557 เรื่องการควบคุมอำนาจการปกครองประเทศ ลงวันที่ 22 พฤษภาคม 2557, ประกาศ คสช. ฉบับที่ 25/2557 เรื่องให้มารายงานตัว

หรือแจ้งเหตุขัดข้อง ลงวันที่ 23 พฤษภาคม 2557, ประกาศ คสช. ฉบับที่ 29/2557 เรื่องให้บุคคลมารายงานตัวตามคำสั่ง คสช. ลงวันที่ 24 พฤษภาคม 2557 และคำสั่ง คสช. ฉบับที่ 3/2557 เรื่องให้บุคคลมารายงานตัวเพิ่มเติม ลงวันที่ 23 พฤษภาคม 2557

บก.ลายจุดให้การปฏิเสธ ข้อกล่าวหาทั้งหมด

ต่อมาวันที่ 19 สิงหาคม 2557 ศาลแขวงดุสิตนัดประชุมคดี ตรวจพยานหลักฐาน และจำเลยแก้ข้อหาแห่งคดีโดยให้การปฏิเสธคำฟ้องของโจทก์ทุกข้อหา เนื่องจากการประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักรในวันที่ 20 พฤษภาคม 2557 และการตั้ง กอ.รส. ของ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นการใช้อำนาจในฐานะผู้บัญชาการกองทัพบก และต่อมาเมื่อมีการประกาศยึดอำนาจ และประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักรในวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 เป็นการใช้อำนาจซึ่งแยกออกจากกัน เพราะครั้งแรกนั้นใช้อำนาจในฐานะฝ่ายบริหาร เนื่องจากกองทัพบกเป็นส่วนหนึ่งของกระทรวงกลาโหม อยู่ภายใต้การสั่งการของนายกรัฐมนตรี ดังนั้น ประกาศกองทัพบก ฉบับที่ 41/2557 เรื่องการจัดตั้ง กอ.รส. และให้อำนาจเรียกบุคคลมารายงานตัว จึงเป็นเพียงการประกาศของฝ่ายบริหาร ซึ่งมีผลเพียงหน่วยงานฝ่ายบริหารเท่านั้น

ต่อมาเมื่อมีการยึดอำนาจการปกครอง ก็ได้มีประกาศใช้กฎอัยการศึกอีกครั้ง แต่เป็นการประกาศใช้กฎอัยการศึกในฐานะหัวหน้า คสช. ซึ่งไม่มีส่วนเชื่อมโยงกับอำนาจของฝ่ายบริหารแต่อย่างใด ดังนั้น ประกาศกองทัพบก ฉบับที่ 41/2557 จึงไม่ใช่แหล่งที่มาที่ คสช. จะใช้อ้างเพื่อออก

คำสั่ง คสช. ฉบับที่ 3/2557 เรื่องให้บุคคลมารายงานตัวเพิ่มเติมได้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่า กอ.รส. จะมีอำนาจเรียกให้บุคคลมารายงานตัว หรือ คสช. จะมีคำสั่งให้บุคคลมารายงานตัว กรณีทั้งสองก็ไม่ใช่การใช้อำนาจตาม พ.ร.บ. กฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 กล่าวคือ ตามบัญญัติดังกล่าวที่ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักรในฐานะผู้บัญชาการกองทัพบก หรือการที่ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักรในฐานะหัวหน้า คสช. จึงไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายใดๆ เลย ที่กำหนดว่า เมื่อประกาศใช้กฎอัยการศึกในพื้นที่ใดแล้ว ผู้ประกาศใช้กฎอัยการศึกจะมีอำนาจเรียกให้บุคคลมารายงานตัวต่อบุคคล คณะ หรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งได้ ดังนั้นการออกคำสั่งให้บุคคลมารายงานตัวดังกล่าว จึงไม่ใช่การออกคำสั่งโดยใช้อำนาจตาม พ.ร.บ. กฎอัยการศึก พ.ศ. 2457

สมบัติ บุญงามอนงค์ ให้การอีกว่า การใช้อำนาจใดๆ ที่จำกัดหรือกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน จะต้องมีกฎหมายให้อำนาจไว้เท่านั้น หากไม่มีกฎหมายให้อำนาจไว้ จะกระทำไม่ได้ การออกคำสั่งของ คสช. ที่เรียกให้จำเลยมารายงานตัว จึงเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

นอกจากนี้ โจทก์ยังไม่มีอำนาจฟ้องจำเลย เนื่องจาก การยึดอำนาจการปกครองประเทศของ คสช. เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 เป็นการกระทำที่ผิดรัฐธรรมนูญและกฎหมาย เนื่องจากรัฐธรรมนูญได้กำหนดที่มาของฝ่ายบริหารไว้ชัดเจนว่าต้องมาจากการเลือกตั้ง ดังนั้นการกระทำใด ๆ ของ คสช. จึงเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย เป็นการล้มล้างการปกครองประเทศและรัฐธรรมนูญ ดังจะเห็นได้จาก ต่อมาได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 กำหนดว่าการกระทำใดๆ ของ คสช. ไม่มีความผิด ดังนั้น ณ วันที่ยังไม่มีกฎหมายกำหนดว่าการกระทำใดๆ ของ คสช. ไม่มีความผิด การกระทำนั้นๆ ของ คสช. ก็ยังเป็นความผิดอยู่ คสช. จึงไม่อาจอ้างความชอบธรรมใดๆ ในการออกคำสั่งฉบับที่ 3/2557

และประกาศ (เฉพาะ) ฉบับที่ 25/2557 ได้ อีกทั้งหากต่อมาประเทศกลับเข้าสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่รัฐบาลมาจากการเลือกตั้งแล้ว ย่อมจะต้องมีการลบล้างผลพวงอันเกิดจากการใช้อำนาจของคณะรัฐประหารที่ไม่ชอบธรรมและไม่ชอบด้วยกฎหมายอย่างแน่นอน

หากจะถือว่าการยึดอำนาจการปกครองประเทศของคณะรัฐประหารย่อมจะเปลี่ยนแปลง แก้ไข ยกเลิก และออกกฎหมายได้ คณะรัฐประหารจะกระทำเช่นนั้นได้ก็ต่อเมื่อได้ยึดอำนาจการปกครองได้สำเร็จ ซึ่งตามประเพณีการปกครองของประเทศไทยก็คือ เมื่อมีการลงพระบรมราช-โองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งหัวหน้าคณะรัฐประหารให้บริหารราชการแผ่นดิน และประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วเท่านั้น

นอกจากนี้จำเลยยังมีรายชื่อตามคำสั่ง คสช. ที่เรียกบุคคลมารายงานตัวเพิ่มเติม ฉบับที่ 3/2557 ลงวันที่ 23 พฤษภาคม 2557 และต่อมา คสช. ได้ออกประกาศ (เฉพาะ) ฉบับที่ 25/2557 เรื่องให้มารายงานตัวและแจ้งเหตุขัดข้อง ว่าตามที่มีคำสั่งเรียกให้บุคคลมารายงานตัว หากผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี ปรับไม่เกิน 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ประกาศ ณ วันที่ 23 พฤษภาคม 2557

ต่อมาวันที่ 26 พฤษภาคม 2557 จึงปรากฏในราชกิจจานุเบกษาว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นหัวหน้า คสช. บริหารราชการแผ่นดิน ตั้งแต่วันที่ประกาศ 24 พฤษภาคม 2557

หากพิจารณาตามประเพณีการปกครองของไทยจึงอาจจะถือได้ว่า คสช. ยึดอำนาจสำเร็จเมื่อมีการลงพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งหัวหน้า คสช. เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2557 ดังนั้นประกาศคำสั่งของ คสช. จึงจะมีผลบังคับใช้นับแต่วันที่ 24 พฤษภาคม 2557 เป็นต้นไป คำสั่งฉบับที่ 3/2557 และประกาศ (เฉพาะ) ฉบับที่ 25/2557 ที่ออกในวันที่ 23 พฤษภาคม 2557 ซึ่งยังไม่มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ

แต่งตั้งหัวหน้า คสช. จึงไม่มีอำนาจออกกฎหมายหรือแก้ไขกฎหมายใดๆ และจำเลยก็ไม่อยู่ภายใต้บังคับของประกาศคำสั่งของ คสช. ดังกล่าว

การกระทำของจำเลยที่ไม่ไปรายงานตัวตามคำสั่งฉบับที่ 3/2557 เป็นความผิดสำเร็จในวันที่จำเลยไม่ไปรายงานตัว คือวันที่ 24 พฤษภาคม 2557 เพียงกรรมเดียว แต่เนื่องจากประกาศ (เฉพาะ) ฉบับที่ 25/2557 ที่กำหนดให้ผู้มีรายชื่อให้ไปรายงานตัวตามคำสั่งฉบับที่ 3/2557 ที่ฝ่าฝืนไม่ไปรายงานตัวตามวันเวลาที่กำหนด มีโทษจำคุก 2 ปี หรือปรับไม่เกิน 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เป็นประกาศที่ออกในวันที่ 23 พฤษภาคม 2557 ก่อนมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งหัวหน้า คสช. จึงไม่มีอำนาจออกกฎหมายหรือแก้ไขกฎหมายได้ อีกทั้งเมื่อประกาศ (เฉพาะ) ฉบับที่ 25/2557 เป็นประกาศที่มีโทษทางอาญาต่อบุคคล จึงไม่อาจใช้บังคับย้อนหลังได้ การที่จำเลยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งฉบับที่ 3/2557 จึงไม่มีความผิดและไม่มีโทษตามประกาศ (เฉพาะ) ฉบับที่ 25/2557 แต่อย่างใด

พยานฝ่ายโจทก์: ทหาร ตำรวจ

การสืบพยานเริ่มขึ้นในวันที่ 26 มกราคม 2558 โดยพยานฝ่ายโจทก์มีทั้งนายทหารที่เข้าร่วมจับกุมและนายทหารที่เข้าแจ้งข้อกล่าวหาต่อกองบังคับการปราบปราม และตำรวจที่ทำการสอบสวนหลังจากสมบัติได้รับการปล่อยตัวจากการควบคุมตัวในที่ควบคุมของทหารตามกฎอัยการศึก

26 มกราคม 2558 สืบพยานโจทก์ปากแรก พ.ต.เอกสิทธิ นงนุช นายทหารกรมทหารราบที่ 21 รักษาพระองค์ (ร.21 รอ.) ทหารผู้ร่วมจับกุมสมบัติเบิกความว่า วันที่ 4 มิถุนายน 2557 เวลาประมาณ 19.00 น. ได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาให้ร่วมกับตำรวจ และตำรวจกองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (ปอท.)

ไปควบคุมตัวบุคคลซึ่งไม่ได้มารายงานตัวตามคำสั่งของ คสช. พร้อมด้วยทหารประมาณ 8–10 นาย ในเครื่องแบบทหารพร้อมอาวุธปืนประจำกาย เดินทางไปที่หมู่บ้านประภัสสร ม.1 ต.หนองกะขะ อ.พานทอง จ.ชลบุรี

เมื่อไปถึงได้ทำการตรวจค้นภายในบ้านพร้อมกับเจ้าพนักงานตำรวจ พบตัวสมบัติจำเลยในคดีนี้จึงได้ควบคุมตัว และจัดทำบันทึกการควบคุมตัวพร้อมของกลางที่จำเลยนำติดตัวมา ในการควบคุมตัวเขาได้แจ้งรายละเอียดเงื่อนไขการควบคุมตัวให้จำเลยทราบ ระหว่างทำการควบคุมตัวไม่มีการต่อสู้ขัดขืน ภายหลังจากนั้นได้นำตัวจำเลยไปควบคุมตัวยังสถานที่ควบคุมของฝ่ายทหาร โดยอาศัยอำนาจตามกฎอัยการศึก โดยควบคุมตัวไม่เกิน 7 วัน แล้วนำตัวจำเลยส่งให้เจ้าพนักงานตำรวจที่โสมสรกองทัพบกเพื่อดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป

ในช่วงทนายจำเลยถามค้าน พ.ต.เอกสิทธิ ได้ตอบว่า ขณะควบคุมตัวจำเลยหลังการจับกุม พ.ต.เอกสิทธิ นำตัวจำเลยไปควบคุมที่สถานที่ควบคุมของทหารโดยมีการปิดตาระหว่างเดินทาง และไม่ได้ส่งตัวให้เจ้าพนักงานตำรวจในทันที เมื่อไปถึงที่ควบคุมตัวของทหารแล้ว จำเลยถูกแยกควบคุมตัวไว้คนเดียว ไม่สามารถติดต่อกับบุคคลภายนอก และไม่อนุญาตให้บุคคลภายนอกเข้าเยี่ยม โดยในระหว่างควบคุมตัวมีการซักถามจำเลย แต่เขาไม่ทราบว่ามีการปิดตาระหว่างซักถามด้วยหรือไม่

ภายหลังการควบคุมตัวตามกฎอัยการศึก พ.ต.เอกสิทธิ เป็นผู้นำตัวสมบัติไปที่สโมสรกองทัพบกในช่วงบ่าย จำวันที่ไม่ได้ โดยไม่ทราบว่าภายหลังส่งตัวจำเลยแล้ว จะมีทหารนำตัวจำเลยไปฝากขังต่อศาลทหารหรือไม่ และยอมรับว่ามีการปล่อยตัวจำเลยภายหลังวันที่ 4 มิถุนายน 2557 แต่จำเลยลงลายมือชื่อในเอกสารที่ระบุว่าเป็นวันที่ 4 มิถุนายน 2557 ซึ่ง พ.ต.เอกสิทธิ เบิกความว่า ได้รับคำสั่งให้ควบคุมตัวจำเลย ส่วนจะควบคุมตัวเกิน 7 วันหรือไม่นั้น พยานไม่ทราบ

นอกจากนี้ วันที่ทำการจับกุม มีการควบคุมตัวบุคคลอื่นอีก 3–4

คน ซึ่งอยู่ในบ้านหลังเดียวกับจำเลย บุคคล 1 ใน 3 เป็นผู้หญิง ผู้ถูกจับกุมทุกคนถูกปิดตาหลังจับกุม และนำตัวไปควบคุมที่ที่ควบคุมตัวของทหาร

พยานปากต่อมาสืบในวันที่ 5 มิถุนายน 2558 ร.อ.เมธาสิทธิ์ พิมพ์อภิกฤติยา จากกองพันทหารปืนใหญ่ที่ 12 รักษาพระองค์ (ป.พัน.12 รอ.) ผู้แจ้งความกล่าวหาสมบัติที่กองปราบปรามและ ปอท. เบิกความว่าได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาให้ทำหน้าที่กล่าวหาจำเลย สืบเนื่องจาก ผบ.ทบ. ออกประกาศกองทัพบก ฉบับที่ 1/2557 เรื่องการประกาศใช้ พ.ร.บ. กฎอัยการศึกฯ ต่อมา ผบ.ทบ. มีคำสั่งแต่งตั้ง กอ.รส. โดย ผบ.ทบ. เป็นผู้อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อย มีอำนาจเชิญบุคคลมารายงานตัวต่อเจ้าหน้าที่ รายละเอียดปรากฏตามคำสั่งกองทัพบก (เฉพาะ) ฉบับที่ 81/2557 เรื่องการจัดตั้ง กอ.รส.

ต่อมา 23 พฤษภาคม 2557 หัวหน้า คสช. มีคำสั่งเรียกบุคคลมารายงานตัว ณ หอประชุมกองทัพบก เทเวศร์ รวมถึงจำเลยในคดีนี้ด้วย แต่จำเลยไม่มารายงานตัวตามกำหนด จากนั้นหัวหน้า คสช. ได้ออกประกาศ คสช. (เฉพาะ) ฉบับที่ 25/2557 ให้มารายงานตัวหรือแจ้งเหตุขัดข้อง ภายใน 24 พฤษภาคม 2557 หากฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือปรับไม่เกิน 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เพื่อให้บุคคลที่มีรายชื่อตามคำสั่งข้างต้นมารายงานตัวอีกครั้ง โดยประกาศทางสื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และอินเทอร์เน็ต ปรากฏว่าจำเลยไม่มารายงานตัวและไม่แจ้งเหตุขัดข้อง ทั้งยังลงข้อความสื่อสารทางเฟซบุ๊กนัดหมายชุมนุม และท้าทายให้จับกุมตัว พยานจึงไปแจ้งความดำเนินคดีต่อจำเลยที่ ปอท. ส่วนกรณีที่จำเลยไม่มารายงานตัวตามคำสั่งของ คสช. พยานได้แจ้งความต่อพนักงานสอบสวนกองปราบปราม

ร.อ.เมธาสิทธิ์ ตอบทนายจำเลยถามค้านว่า ไม่ทราบว่าเหตุเกิดในท้องที่สถานีตำรวจนครบาลใด และไม่ได้ไปแจ้งความต่อสถานีตำรวจท้องที่

“การยึดอำนาจการปกครอง ปฏิวัติ หรือรัฐประหาร ไม่ได้ล้มล้าง สิทธิและเสรีภาพของประชาชน สิทธิมนุษยชน สิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมืองของประชาชน ยังได้รับการรับรองและคุ้มครอง”

ที่เกิดเหตุ และได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติหน้าที่กล่าวหาจำเลย โดยไม่มีคำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษร รวมถึงไม่ทราบว่ากองปราบปรามจะมีอำนาจสอบสวนก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติก่อน

พยานเห็นว่าการชุมนุมทางการเมืองเป็นสิทธิในระบอบประชาธิปไตย แต่ไม่ทราบว่าผู้ชุมนุมมีเจตนาอื่นแอบแฝงหรือไม่ นอกจากนี้การปฏิวัติรัฐประหารไม่ใช่วิธีการที่ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศตามวิถีทางที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 กำหนดว่า บุคคลย่อมมีสิทธิต่อต้านโดยสันติวิธีซึ่งการกระทำใด ๆ ที่เป็นไปเพื่อได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ตามบทบัญญัติหมวด 3 สิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 69 โดยพยานและบุคคลอื่นมีหน้าที่ของชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 หมวด 4 มาตรา 70 และบุคคลย่อมมีสิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญ ตาม

รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550

ในช่วงบ่ายบ่ายวันเดียวกัน ได้สืบพยานผู้รับแจ้งความจาก ร.อ. เมธาสิทธิ์ คือ พ.ต.ท.พงษ์ไสว แซ่มลำเจียก กองกำกับการ 1 กองบังคับการปราบปราบ เบิกความว่า ร.อ.เมธาสิทธิ์ ผู้ได้รับมอบอำนาจจากหัวหน้า คสช. ได้เข้าแจ้งความร้องทุกข์ต่อพยานว่า สมบัติกระทำความผิดฐานไม่มารายงานตัวตามคำสั่ง คสช. และขัดขืนคำสั่งเจ้าพนักงานซึ่งสั่งการตามอำนาจที่มีกฎหมายให้อำนาจไว้

พ.ต.ท.พงษ์ไสว กล่าวถึงการสอบสวน ร.อ.เอกสิทธิ นงนุช ผู้ควบคุมตัวจำเลย และ ร.อ.เมธาสิทธิ์ ในฐานะผู้กล่าวหา ได้ความว่า จำเลยเป็นบุคคลต้องมารายงานตัวต่อ คสช. ณ หอประชุมกองทัพบก เทเวศร์ แต่จำเลยฝ่าฝืนไม่มารายงานตัวตามคำสั่ง คสช. ฉบับที่ 3/2557 และประกาศ คสช. (เฉพาะ) ฉบับที่ 25/2557 นอกจากนี้ หัวหน้า คสช. ออกประกาศ คสช. ฉบับที่ 29/2557 ให้บุคคลผู้มีรายชื่อตามคำสั่ง คสช. ฉบับที่ 3/2557 และประกาศ คสช. ฉบับที่ 25/2557 มารายงานตัวตามคำสั่งของ คสช. ซึ่งมีการเผยแพร่ทางสื่อวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ และอินเทอร์เน็ต แต่จำเลยเพิกเฉยไม่มารายงานตัวและไม่แจ้งเหตุขัดข้อง ทั้งจำเลยยังส่งข้อความผ่านทางเฟซบุ๊กเพื่อนัดชุมนุม โดยพยานเป็นผู้แจ้งข้อกล่าวหาและสอบสวนจำเลยในฐานะผู้ต้องหา

พ.ต.ท.พงษ์ไสว ตอบทนายจำเลยถามค้านว่า จำไม่ได้ว่า ร.อ. เมธาสิทธิ์ แสดงหนังสือมอบอำนาจจากผู้บังคับบัญชาต่อพยานหรือไม่ แต่โดยปกติแล้วคดีลักษณะนี้ต้องมีหนังสือมอบอำนาจแสดงต่อพนักงานสอบสวน จากการสอบสวนพยานเห็นว่าจำเลยกระทำความผิดตามคำสั่ง คสช. ฉบับที่ 3/2557 และประกาศ คสช. (เฉพาะ) ฉบับที่ 25/2557 ส่วนประกาศ คสช. ฉบับที่ 29/2557 ไม่ได้กำหนดวันเวลารายงานตัวไว้

ขณะหัวหน้า คสช. ออกคำสั่งฉบับที่ 3/2557 และประกาศฉบับที่ 25/2557 เป็นเวลาก่อนที่ ผบ.ทบ. จะลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

ประกาศแต่งตั้งหัวหน้า คสช. และการยึดอำนาจการปกครองประเทศไม่ใช่วิถีทางในระบอบประชาธิปไตย ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 รวมถึงบุคคลมีสิทธิต่อต้านโดยสันติวิธีและมีหน้าที่พิทักษ์รัฐธรรมนูญ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550

ซึ่งข้อความที่จำเลยส่งผ่านโปรแกรมเฟซบุ๊กเป็นการใช้สิทธิโดยสันติวิธีและพิทักษ์รัฐธรรมนูญ ถือเป็นสิทธิสากลเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน สิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมืองที่ประเทศไทยเป็นรัฐภาคี

หาก คสช. กระทำการยึดอำนาจการปกครองประเทศไม่สำเร็จจะต้องมีความผิดฐานกบฏ ซึ่งพยานเห็นว่า เมื่อ คสช. ออกคำสั่งและประกาศตั้งแต่ฉบับที่ 1/2557 ย่อมแสดงว่า ยึดอำนาจการปกครองสำเร็จแล้ว แต่หากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2557 ไม่มีบทบัญญัติยกเว้นความผิดให้แก่ คสช. ต้องถือว่าการกระทำของ คสช. มีความผิด

พยานจำเลย: บก.ลายจุด นักวิชาการและกรรมการสิทธิฯ

เมื่อการสืบพยานโจทก์เสร็จสิ้นแล้ว จากนั้นเป็นนัดสืบพยานจำเลย โดยมีสมบัติ ซึ่งเป็นจำเลยในคดีนี้ และพยานนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์และกฎหมาย รวมถึงกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) อีก 3 ปาก ซึ่งเบิกความในประเด็นที่มาของอำนาจในการปกครองและการออกกฎหมาย รวมถึงการใช้อำนาจของ คสช. ภายหลังการรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557

สมบัติ บุญงามอนงค์ จำเลยในคดีซึ่งเป็นพยานจำเลยปากแรกขึ้นเบิกความในวันที่ 12 มิถุนายน 2558 โดยเบิกความว่า วันที่ 4 มิถุนายน

2557 เวลาประมาณ 21.00 น. ขณะที่พยานอยู่บ้านของเพื่อนใน อ.พานทอง จ.ชลบุรี ตำรวจ ทหาร แต่งกายในเครื่องแบบ และนอกเครื่องแบบหลายนาย พร้อมอาวุธประจำกาย เข้าแสดงตนและกล่าวหาพยานว่า ได้ขัดขืนไม่ไปรายงานตัวตามคำสั่งและประกาศของ คสช. และขอควบคุมตัวพร้อมกับตรวจยึดอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ด้วย จากนั้นทหารใช้ผ้าปิดตาจำเลยพาไปในสถานที่ที่เข้าใจว่าเป็นค่ายทหารใน จ.ชลบุรี เมื่อไปถึง เจ้าหน้าที่ไม่อนุญาตให้ติดต่อญาติหรือทนายความ ในการสอบสวนขณะควบคุมตัวในค่ายทหารมีทหารสอบสวนฝ่ายเดียว

กระทั่งวันที่ 12 มิถุนายน 2557 ทหารจึงนำตัวสมบัติไปที่สโมสรกองทัพบก เทเวศร์ มีตำรวจเป็นผู้รับมอบตัว และมีพนักงานสอบสวนแจ้งข้อกล่าวหาคดีนี้ แต่พยานได้ให้การปฏิเสธ เนื่องจากไม่เห็นด้วยกับการควบคุมอำนาจในการปกครองประเทศของ ผบ.ทบ. และ คสช. เพราะเป็นการล้มล้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และไม่ผ่านฉันทามติจากประชาชน ซึ่งเป็นหน้าที่ของชนชาวไทย และพยานมีสิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ทั้งการกระทำของ ผบ.ทบ. และ คสช. เป็นความผิดฐานกบฏตามประมวลกฎหมายอาญา

สมบัติ บุญงามอนงค์ เบิกความต่อศาลอีกว่า ตนมีอุดมการณ์ต่อต้านการปฏิวัติรัฐประหาร และคัดค้านเหตุการณ์ทำนองนี้ตั้งแต่เหตุการณ์ พ.ศ. 2534 เช่น แสดงละครใบ้ แสดงสัญลักษณ์ติดริบบิ้นสีดำ หรือเหตุการณ์ พ.ศ. 2549 เช่น รวมตัวแสดงจุดยืนต่อต้านการรัฐประหารในช่วงเวลาสั้นๆ ที่บริเวณสยามเซ็นเตอร์ ทุกครั้ง จำเลยแสดงออกโดยสงบปราศจากอาวุธ รวมถึงคัดค้านรัฐธรรมนูญที่ได้มาจากการรัฐประหาร

ทั้งนี้ จำเลยทราบประกาศและคำสั่ง คสช. ที่เรียกให้มารายงานตัว แต่ในทางปฏิบัติที่ผ่านมา เมื่อมีการยึดอำนาจการปกครองประเทศ จะมีการเรียกนักการเมืองหรือผู้ใช้อำนาจปกครองเดิมไปรายงานตัวเพื่อควบคุม แต่ไม่มีการใช้อำนาจต่อประชาชน ซึ่ง บก.ลายจุด เห็นว่า ขณะนั้น

ประชาชนในประเทศ หรือรัฐต่างประเทศยังไม่มีการยอมรับ หรือรับรองอำนาจของ คสช. ดังนั้น ประกาศหรือคำสั่งดังกล่าวจึงไม่มีสภาพเป็นกฎหมาย คสช. จึงไม่มีอำนาจเรียกตนไปรายงานตัวและไม่สามารถกำหนดโทษต่อจำเลยได้ รวมถึงเป็นการกระทำที่ขัดต่อสิทธิพลเมือง ทั้งยังมีข่าวในสื่อสารมวลชนว่า ก่อนหน้านี้ บุคคลที่ทหารเชิญตัวเพื่อไปเจรจาพูดคุยถูกควบคุมตัวและไม่สามารถติดต่อได้

สมบัติยังเห็นว่า พนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจสอบสวน เพราะไม่ใช่พนักงานสอบสวนในท้องที่ที่เกิดเหตุ ข้อที่กองปราบปรามอ้างว่าจำเลยเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงนั้น หากจำเลยกระทำความผิด เช่น ไม่ข้ามทางม้าลาย เชื่อว่ากองปราบปรามจะไม่ดำเนินคดีกับจำเลย แต่จะเป็นพนักงานสอบสวนท้องที่ที่เกิดเหตุเป็นผู้ดำเนินคดี และผู้กล่าวหาไม่ได้แสดงหนังสือมอบอำนาจ จึงไม่มีอำนาจกล่าวหา

ช่วงอัยการโจทก์ถามค้าน สมบัติได้ตอบว่า เหตุควบคุมตัววันที่ 4 มิถุนายน 2557 เจ้าหน้าที่ตำรวจและทหารไม่มีการทำร้ายร่างกายและไม่ได้ข่มขู่ในการควบคุมตัว พร้อมยึดของกลาง มีการนำบันทึกการควบคุมตัว บัญชีรายการวัตถุพยาน และเงื่อนไขแนบท้ายประกาศ คสช. ให้ลงลายมือชื่อในช่องผู้ถูกควบคุมตัวและผู้ถูกกักตัว ซึ่งพยานได้ลงชื่อในเอกสารเหล่านี้

ระหว่างที่สมบัติถูกควบคุมตัวช่วงวันที่ 4–12 มิถุนายน 2557 มีเจ้าหน้าที่ทหารสอบถามประวัติส่วนตัวจำเลย พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการปรองดอง พร้อมทั้งอธิบายเหตุผลที่ทหารต้องยึดอำนาจการปกครอง รวมถึงชี้แจงเหตุผลที่ห้ามมิให้เคลื่อนไหวทางการเมือง ซึ่งจำเลยเชื่อว่า กรณีดังกล่าวเป็นการปรับทัศนคติ

นอกจากนี้สมบัติยอมรับว่า เป็นผู้ส่งข้อความบทสนทนาตามที่ปรากฏในเฟซบุ๊ก และก่อนที่จะมีการยึดอำนาจการปกครองตามประกาศ คสช. มีการชุมนุมทางการเมืองหลายครั้ง เป็นเวลาต่อเนื่องหลายเดือน

และมีสถานการณ์ปิดถนนสาธารณะ ปิดสถานที่ราชการ ปิดโรงเรียน สถานการณ์บ้านเมืองขาดความสงบ ทั้งนี้ จำเลยทราบคำสั่งและประกาศของ คสช. จากข้อมูลอินเทอร์เน็ต รวมถึงทราบว่านอกจากจำเลยแล้วยังมีบุคคลอื่นอีกหลายคนถูกเรียกรายงานตัว และไปรายงานตัวตามคำสั่งหรือประกาศ

อย่างไรก็ตาม บก.ลายจุด ได้ตอบทนายความจำเลยถามค้านว่า การชุมนุมทางการเมืองถึงขั้นปิดถนน ปิดสถานที่ราชการนั้น เจ้าหน้าที่บ้านเมืองต้องไปควบคุมและยับยั้งไม่ให้มีการปิดถนนหรือควบคุมสถานที่ราชการ มิใช่นำเหตุผลดังกล่าวมายึดอำนาจการเมืองการปกครอง

พยานจำเลยปากต่อมา ศ.ดร.ลิขิต ธีรเวคิน อาจารย์สอนรัฐศาสตร์และนิติปรัชญา เบิกความว่า ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย อำนาจการปกครองเป็นของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน ผู้ปกครองเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองแทนประชาชน และในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าบุคคลต้องมีสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค มีสิทธิได้รับความยุติธรรม เคารพสิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นไปตามพันธกรณีระหว่างประเทศ ซึ่งประเทศไทยได้มีการบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ทั้ง พ.ศ. 2550 และฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2557 ประเทศไทยเป็นรัฐภาคี ต้องปฏิบัติตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

นอกจากนี้ ศ.ดร.ลิขิต ได้มีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517, 2534 และ 2540 ซึ่งรัฐธรรมนูญทั้ง 3 ฉบับดังกล่าว ไม่มีการลงประชามติ แตกต่างจากรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ที่ผู้ร่างเป็นบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งจากคณะรัฐประหาร เพื่อให้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญมีความชอบธรรม จึงมีการขอมติจากประชาชน เมื่อประชาชนมีมติรับร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้แล้ว การยึดอำนาจปกครองและล้มล้างรัฐธรรมนูญจึงเป็นการล้มล้างประชามติของประชาชน

ในทางวิชาการ ทันทีที่คณะปฏิวัติหรือรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองสำเร็จ ถือว่ามีอำนาจรัฏฐาธิปัตย์ ย่อมมีอำนาจออกคำสั่งหรือประกาศใช้บังคับตามกฎหมาย ซึ่งเป็นไปตามหลัก The Rule by Law หมายถึง กฎหมายที่ออกโดยผู้มีอำนาจ แต่กรณีดังกล่าวเป็นคนละประเด็นกับหลัก The Rule of Law ซึ่งต้องเป็นการออกกฎหมายในกระบวนการระบอบประชาธิปไตย โดยตัวแทนของประชาชน ดังนั้น ประชาชนผู้ไม่เห็นด้วยกับการยึดอำนาจการปกครอง ย่อมมีสิทธิเสรีภาพในการจะปกป้องรัฐธรรมนูญตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

ศ.ดร.ลิขิต ตอบอัยการโจทก์ถามค้านว่า คำสั่ง คสช. ฉบับที่ 3/2557 และประกาศ คสช. (เฉพาะ) ฉบับที่ 25/2557 ใช้บังคับในฐานะที่เป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร อย่างไรก็ตาม ความถูกต้องตามกฎหมายยังต้องพิจารณาประกอบไปด้วยความชอบธรรม จึงจะเกิดธรรมแห่งอำนาจ หากใช้กฎหมายตามลายลักษณ์อักษร แม้จะถูกต้องตามหลักนิติศาสตร์ แต่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้ง และท้ายที่สุดนำไปสู่ความสูญเสียธรรมแห่งอำนาจ กรณีนี้เป็นความหนักใจของนักวิชาการรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ เนื่องจากในอีกมุมมองหนึ่ง คนที่มีความเห็นแตกต่างจะใช้สิทธิในการพิทักษ์และปกป้องรัฐธรรมนูญในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ทั้งยังได้รับการรับรองตามบทบัญญัติเรื่องหมวดสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย หมวดพิทักษ์รัฐธรรมนูญ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

แต่ทั้งนี้ ประเทศแต่ละประเทศมีภูมิหลังและความเป็นมาทางสังคมและการเมืองแตกต่างกัน และในช่วงที่มีการออกประกาศใช้ พ.ร.บ. กฎอัยการศึกฯ เกิดสถานการณ์ชุมนุมทางการเมือง ประท้วง ใช้ความรุนแรง ปิดสถานที่ราชการและถนนสาธารณะ

อย่างไรก็ตาม ศ.ดร.ลิขิต ตอบทนายความจำเลยถามค้านว่า ประเด็น

เรื่องแต่ละประเทศมีภูมิหลังต่างกันเป็นข้อเท็จจริง แต่เมื่อประเทศไทยยอมรับพันธกรณีระหว่างประเทศว่าด้วยกติการะหว่างประเทศ และปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแล้ว ต้องยอมรับและปฏิบัติตาม

ส่วนประกาศกองทัพบก ฉบับที่ 1/2557 คำสั่งกองทัพบก (เฉพาะ) ฉบับที่ 81/2557 คำสั่ง คสช. ฉบับที่ 3/2557 และประกาศ คสช. (เฉพาะ) ฉบับที่ 25/2557 เป็นไปตามคำสั่งของผู้มีอำนาจซึ่งเป็นรัฏฐาธิปัตย์โดยการใช้กำลัง แต่จะมีความชอบธรรมตามหลักนิติธรรมหรือไม่เป็นอีกประเด็นหนึ่ง

บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญชั่วคราว พ.ศ. 2557 ที่ให้การกระทำใด ๆ ของ คสช. ไม่มีความผิดและเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามกฎหมาย เป็นถ้อยคำที่ใช้บังคับตามกฎหมายลายลักษณ์อักษร แต่ในแง่ความชอบธรรมแล้วตามหลักวิชาการ ตามสุภาษิตลาตินที่ว่า “ไม่มีใครมีสิทธิเป็นผู้พิพากษาในคดีของตนเอง” ย่อมหมายความว่า “คณะรัฐประหารย่อมไม่มีอำนาจนิรโทษกรรมตนเอง ต้องให้ผู้มีอำนาจออกกฎหมาย เช่น ฝ่ายนิติบัญญัติหรือปัจจุบัน คือ สภานิติบัญญัติแห่งชาติเป็นผู้ออกกฎหมายนิรโทษกรรม”

ในกรณีที่มีการออกประกาศหรือคำสั่งข้างต้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ถูกล้มล้างแล้ว จึงไม่มีรัฐธรรมนูญให้พิทักษ์ แต่บุคคลที่ไม่ยอมรับการปฏิวัติรัฐประหารก็จะใช้สิทธิในการอ้างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 อย่างไรก็ตาม บุคลลยังมีสิทธิในชีวิต ทรัพย์สิน และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือที่เรียกว่า สิทธิทางธรรมชาติ (Natural Right) หรือสิทธิมนุษยชน (Human Right) ในความเป็นจริง บุคคลที่อ้างสิทธิทางธรรมชาติดังกล่าว อาจถูกผลกระทบจากการกระทำของรัฐที่ใช้กำลัง

จากนั้น นพ.นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ขึ้นเบิกความต่อว่า ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 มีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย ดังนั้น ประชาชนยังได้รับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตาม

รัฐธรรมนูญ ตลอดจนพันธกรณีระหว่างประเทศ การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และการชุมนุมโดยสงบเป็นสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย รวมทั้งมีสิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550

การยึดอำนาจการปกครอง ปฏิวัติ หรือรัฐประหาร ไม่ได้ล้มล้างสิทธิและเสรีภาพของประชาชน สิทธิมนุษยชน สิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมืองของประชาชนยังได้รับการรับรองและคุ้มครอง ในกรณีที่ คสช. ออกประกาศหรือคำสั่งให้บุคคลไปรายงานตัว หากไม่ไปรายงานตัว ไม่ว่าจะมีโทษทางอาญาหรือไม่ กสม. ตรวจสอบแล้วมีความเห็นว่าประกาศหรือคำสั่งดังกล่าวมีกระบวนการบางประการที่อาจก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้ เช่น กรณีเจ็บป่วย ไม่มีการแจ้งให้ญาติทราบหรือไม่ให้พบญาติ เป็นเหตุให้ผู้ป่วยไม่ได้พบแพทย์ หรือกรณีที่ไม่เปิดเผยสถานที่ควบคุมตัว ไม่ให้พบหรือปรึกษาทนายความ หรือในกรณีรุนแรงอาจมีการสอบสวนโดยการซ้อมทรมาน เป็นต้น

ซึ่ง กสม. เห็นว่า คสช. มีอำนาจออกคำสั่งและประกาศให้บุคคลมารายงานตัวได้ แต่ต้องยึดหลักและกระบวนการที่สอดคล้องกับสิทธิมนุษยชน ซึ่งสมบัติเป็นบุคคลหนึ่งที่ยื่นหนังสือร้องเรียนต่อ กสม. ว่าถูกละเมิดเสรีภาพในการแสดงสิทธิในการต่อต้านรัฐประหารด้วยความสงบและสันติวิธี พยานเห็นว่าจำเลยเป็นบุคคลที่ต่อต้านรัฐประหาร และมีอุดมการณ์ทางการเมืองโดยใช้วิธีการโดยสงบและสันติ มีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญ แตกต่างจากบุคคลที่ใช้ความรุนแรง ที่รัฐใช้กฎอัยการศึกเพื่อขจัดความรุนแรงได้ มิฉะนั้นแล้วบุคคลที่แสดงความคิดเห็นด้วยความสงบและสันติจะกลายเป็นแนวร่วมมุมกลับ อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งมากขึ้น

ทั้งนี้ สมบัติร้องเรียนต่อ กสม. เนื่องจากบุคคลที่มีความเห็นต่างจาก คสช. ไม่ใช่ผู้ใช้ความรุนแรงในการต่อต้านการเมืองการปกครองหรือ

ต่อรัฐบาล ดังนั้น พ.ร.บ. กฎอัยการศึกฯ จึงเป็นเรื่องที่ต้องใช้กับอริราชศัตรูในภาวะสงคราม ซึ่งขณะประกาศใช้ พ.ร.บ. กฎอัยการศึกฯ มีแต่สถานการณ์การชุมนุมและใช้อาวุธสงครามก่อให้เกิดความรุนแรง แต่ไม่มีอริราชศัตรูจากภายนอกประเทศในลักษณะสู้รบหรือเกิดสงคราม

การสืบพยานปากสุดท้ายในวันที่ 19 มิถุนายน 2558 คือ จันทจิรา เอี่ยมมยุรา อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาตร์ได้เบิกความเกี่ยวกับคดี มีความเห็นในเชิงหลักวิชากฎหมายมหาชน ในประเด็นสถานะของรัฐธรรมนูญและการได้มาซึ่งอำนาจการปกครองตามรัฐธรรมนูญ สิทธิและหน้าที่ของประชาชนชาวไทยตามมาตรา 69 และ 70 ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 การทำรัฐประหารเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายและไม่เป็นไปตามวิถีทางของรัฐธรรมนูญ

ในประเด็นสถานะของรัฐธรรมนูญ และการได้มาซึ่งอำนาจการปกครองตามรัฐธรรมนูญ อาจารย์คณะนิติศาสตร์ท่านนี้มีความเห็นว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับมีสถานะเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎหรือข้อบังคับจะขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญไม่ได้ ซึ่งคำว่า ‘รัฐธรรมนูญ’ มีความหมายกว้างกว่าตัวบทกฎหมายที่บัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษร เพราะรวมถึงหลักการอันเป็นรากฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการปกครองโดยกฎหมายหรือหลักนิติรัฐ และอำนาจการปกครองสูงสุดของประเทศเป็นของประชาชน

นอกจากนี้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2539 ประเทศไทยได้ยอมรับและผูกพันตามกฎกติการะหว่างประเทศ ที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนและพลเมืองเข้ามาเป็นกฎหมายภายใน ฉบับที่สำคัญ คือ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง หรือ ICCPR โดยไม่ได้ตั้งข้อสงวนใดๆ ไว้ มีผลบังคับใช้กับประเทศไทยตั้งแต่ 30 มกราคม 2540 เป็นต้นมา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับต่างรับรองว่า อำนาจ

สูงสุดของประเทศเป็นของประชาชนชาวไทย และประเทศไทยปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และ ICCPR ได้บัญญัติรับรองว่า พลเมืองของประเทศทุกคนย่อมมีสิทธิและโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารราชการแผ่นดินโดยตรงหรือผ่านทางผู้แทนซึ่งได้รับเรื่องมาอย่างเสรี ดังนั้น ตัวบุคคลที่มาดำรงตำแหน่งในสถาบันที่ใช้อำนาจสูงสุดของประเทศ จึงต้องมีที่มาจากความเห็นชอบของประชาชนไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม

ในประเด็นสิทธิและหน้าที่ของประชาชนชาวไทยตามมาตรา 69 และ 70 ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ได้บัญญัติรับรองไว้อย่างชัดแจ้งถึงสิทธิของประชาชนชาวไทยในการพิทักษ์รัฐธรรมนูญ ตามมาตรา 69 ที่บัญญัติว่าบุคคลย่อมมีสิทธิต่อต้านโดยสันติวิธีซึ่งการกระทำใดๆ ที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ ยิ่งไปกว่านั้นรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 มาตรา 70 ได้บัญญัติให้ประชาชนชาวไทยมีหน้าที่พิทักษ์รักษาไว้ซึ่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้

สิทธิต่อต้านการกระทำของบุคคลใดๆ ที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศ โดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ หมายรวมไปถึง สิทธิที่จะไม่เคารพ ไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ตราขึ้นโดยองค์กรของรัฐ แม้จะได้ตราขึ้นตามกระบวนการ หากบุคคลผู้ใช้สิทธิต่อต้านเห็นว่าการได้มาซึ่งอำนาจการปกครองนั้น เป็นไปโดยปราศจากความชอบธรรมทางประชาธิปไตย

การบังคับใช้กฎหมายและการตีความกฎหมายทั้งปวง แม้เมื่อ คสช. จะมีประกาศให้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 สิ้นสุดลง นับแต่วันที่ 22 พฤษภาคม 2557 แต่มิได้หมายความว่าสิทธิของจำเลยในการต่อต้านกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็น

ไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญจะสิ้นสุดลงไปในทันที ด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ สิทธิการต่อต้านจะสิ้นสุดลงอย่างแท้จริงเมื่อปรากฏข้อเท็จจริงว่า การรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองนั้นสำเร็จลงโดยสมบูรณ์ ซึ่งต้องพิจารณาข้อเท็จจริงเป็นกรณีไป เหตุผลอีกประการหนึ่ง คือ ประเทศไทยยังคงต้องผูกพันที่จะปฏิบัติตามข้อบทต่างๆ ของ ICCPR[1]อยู่

ส่วนประเด็นการทำรัฐประหารเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายและไม่เป็นไปตามวิถีทางของรัฐธรรมนูญ จันทจิรามีความเห็นว่า การได้มาซึ่งอำนาจการปกครองประเทศที่ชอบธรรม จะต้องเป็นไปตามวิถีทางที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ การทำรัฐประหารแย่งชิงอำนาจการปกครองประเทศจากคณะรัฐบาลเดิมอย่างพลการ และเข้าถือครองอำนาจรัฐแทนโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ไม่ว่าโดยวิธีการใดย่อมถือว่าเป็นการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 113 และเป็นการล่วงละเมิดรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ในทางทฤษฎี การทำรัฐประหารแย่งชิงอำนาจการปกครองประเทศจะถือว่าสำเร็จโดยบริบูรณ์ เมื่อปรากฏข้อเท็จจริงว่าผู้ก่อการรัฐประหารสามารถควบคุมสถานการณ์ และสามารถออกคำสั่งให้ประชาชนเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสามารถควบคุม สั่งการองคาพยพของรัฐทุกหน่วยให้ปฏิบัติตามคำสั่งได้

แต่ในทางข้อเท็จจริง อาจนับได้ว่า การรัฐประหารเป็นผลสำเร็จเมื่อแสดงออกผ่านการมีพระบรมราชโองการแต่งตั้งหัวหน้า คสช. ให้เป็นผู้ใช้อำนาจการปกครองประเทศแล้วเป็นต้นไป ดังนั้น ตราบเท่าที่ยังไม่มีการตีพิมพ์เผยแพร่ประกาศพระบรมราชโองการในราชการิจจานุเบกษา จึงยังไม่อาจถือได้ว่าการรัฐประหารนั้นสำเร็จโดยบริบูรณ์

[1] International Covenant on Civil and Political Rights หรือกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

ในทางกฎหมาย หากการรัฐประหารสำเร็จโดยบริบูรณ์ คำสั่งของ คสช. ถือเป็นกฎหมายในฐานะผู้ทรงอำนาจสูงสุด แต่ในทางระหว่างประเทศ หลักกติกาสากล ICCPR เรียกร้องให้รัฐภาคีต้องให้หลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนตามหลักการสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็น “สิทธิเด็ดขาดของพลเรือน” ที่รัฐไม่อาจพรากเอาไปจากประชาชนของตนได้ เช่น สิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ สิทธิที่จะไม่ถูกทรมาน หรือกระทำการลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่จะไม่ถูกคุมขังในฐานะเป็นทาส หรือกักกันโดยอำเภอใจ สิทธิที่จะไม่ถูกกฎหมายอาญาลงโทษย้อนหลัง และสิทธิในการแสดงความคิดเห็นและความเชื่อ หรือโดยการรวมกลุ่มในที่สาธารณะ เป็นต้น สิทธิเหล่านี้จะต้องคงอยู่แม้ว่ารัฐจะตกอยู่ในสถานการณ์ฉุกเฉิน ซึ่งหมายถึงช่วงเวลาของสถานการณ์ที่มีภัยคุกคามถึงชีวิตของประชาชน ไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นจากปัจจัยทางการเมือง หรือจากความคิดเห็นที่แตกต่างหรือแตกแยกของสังคม

หาก คสช. ไม่ได้ชี้แจงข้อเท็จจริงกับองค์กรสหประชาชาติอย่างเพียงพอว่า สถานการณ์ในกรุงเทพมหานครที่เกิดขึ้นก่อนวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 มีความรุนแรงถึงระดับขั้นเป็นภัยคุกคามถึงชีวิตและการดำรงอยู่ของชาติ มีความจำเป็นที่ต้องใช้มาตรการเรียกบุคคลมารายงานตัว หรือห้ามบุคคลแสดงออกซึ่งความเห็นโดยสันติวิธี และกำหนดความผิดและโทษทางอาญาสำหรับผู้ฝ่าฝืนประกาศและคำสั่ง หรือปรากฏว่าสถานการณ์ไม่ได้เกิดความรุนแรงในขอบเขตทั่วประเทศ หรือรุนแรงพอถึงขั้นเป็นภัยคุกคามต่อชีวิตของประชาชนหรือการดำรงอยู่ของชาติ การละเมิดกติกา ICCPR ทุกข้อย่อมไม่สามารถทำได้

ศูนย์
ทนายความ
เพื่อสิทธิมนุษยชน
Thai Lawyers
for Human Rights